

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alenka Jelovšek

Srbohrvatizmi nekoč in danes:

Analiza tiska med letoma 1945 in 2005

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alenka Jelovšek

Mentorica: izr. prof. dr. Monika Kalin Golob

Srbohrvatizmi nekoč in danes:

Analiza tiska med letoma 1945 in 2005

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Hvala mentorici dr. Kalin Golob za vso pomoč in potrpežljivost.

Hvala knjižničarjem v Slovanski knjižnici, ki so se vsak

dan šibili pod težo mojega gradiva.

In predvsem hvala mojemu možu, ki me je spodbujal,

ko je bilo najtežje

Srbohrvatizmi nekoč in danes: Analiza tiska med letoma 1945 in 2005

V diplomskem delu je predstavljen slovenski odnos do besed, prevzetih iz srbohrvaščine, od začetka slovenskega knjižnega jezika do danes, podrobneje pa je obravnavano obdobje po drugi svetovni vojni, kjer je raba srbohrvatizmov tudi praktično preverjena na gradivu iz časnika *Delo*. Analiza pokaže, da se je odnos do srbohrvatizmov spreminjal od prostovoljnega sprejemanja do skrajnega purizma v skladu s sočasnimi družbeno-političnimi razmerami, ki so se odražale tudi v jezikovnokulturnih prizadevanjih posameznikov, oboje pa je vplivalo na rabo srbohrvatizmov v tisku. Obravnavano obdobje 1945–2005 lahko glede na ta odnos razdelimo na tri podobdobja. Prvo predstavlja povojno obdobje, ko se uporabljajo številni srbohrvatizmi, drugo obdobje 1955–1975 se začne z močnim upadom, nato pa raba srbohrvatizmov spet narašča, v tretjem obdobju 1985–2005 pa sledi nov opazen upad, čeprav se znotraj obdobja pojavijo odstopanja navzgor, vendar ne dosežejo ravni iz prejšnjih obdobj. Po letu 2000 je iz slovenske rabe izginila večina srbohrvatizmov, ostajajo pa tisti, ki so pridobili poseben pomenski odtенок ali so se usidrali v kateri od neknjižnih zvrsti jezika.

Ključne besede: *jeziki v stiku, slovenščina, srbohrvaščina, srbohrvatizmi, purizem*

Serbo-croatisms in past and today: Analysis of press in years 1945 to 2005

This diploma thesis describes Slovene attitude to words borrowed from Serbo-Croatian from the beginning of Slovene standard language to present, and in greater detail the period after World War II. For that period the use of Serbo-Croatisms in newspaper *Delo* is analysed. The analysis shows that the attitude to Serbo-Croatisms was changing from free acceptance to extreme purism, depending on contemporary socio-political conditions reflecting in language culture work of individuals. Both aspects affected use of Serbo-Croatisms in press. According to that attitude we can divide analysed period from 1945 to 2005 into three phases. In the first phase there are years right after the war when large number of Serbo-Croatisms are used, the second phase from 1955 to 1975 starts with a significant decrease, but new slight increase in their use follows. In the third phase there is new significant decrease, although during this phase the use of Serbo-Croatisms can increase, but never reaches the level of previous phases. After 2000 majority of Serbo-Croatisms are no longer used except those which attained specific semantic meaning or are used in non-standard varieties of Slovene.

Key words: *languages in contact, Slovene, Serbo-Croatian, Serbo-Croatisms, purism*

KAZALO

1 UVOD	9
2 TEMELJNI POJMI	11
2.1 SRBOHRVAŠČINA IN SRBOHRVATIZMI	11
2.2 JEZIKI V STIKU	14
2.3 PURIZEM	15
3 SLOVENSKI PURIZEM IN SRBOHRVATIZMI DO LETA 1945	21
3.1 ODNOS DO SRBOHRVATIZMOV DO NASTANKA KRALJEVINE SHS	21
3.2 ODNOS DO SRBOHRVATIZMOV V PRVI JUGOSLAVIJI (1918–1941)	29
3.3 PURIZEM IN SRBOHRVATIZMI V SOCIALISTIČNI JUGOSLAVIJI	34
3.3.1 1945–1960	34
3.3.2 1960–1975	42
3.3.3 1975–1991	52
3.4 SRBOHRVATIZMI V SAMOSTOJNI SLOVENIJI	61
4 ANALIZA GRADIVA	68
4.1 KVANTITATIVNA ANALIZA	70
4.2 VSEBINSKA ANALIZA	76
4.2.1 LETO 1945	76
4.2.2 LETO 1955	87
4.2.3 LETO 1965	93
4.2.4 LETO 1975	100
4.2.5 LETO 1985	106
4.2.6 LETO 1995	110
4.2.7 LETO 2005	113
4.8 POVZETEK ČASA PREVZEMA IN ZAZNAMOVANOSTI SRBOHRVATIZMOV MED LETOMA 1945 IN 2005	115
5 SKLEP	120
6 LITERATURA	124
PRILOGA A: PREGLED SRBOHRVATIZMOV V NORMATIVNIH PRIROČNIKIH (TABELA)	133

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Skupno število srbohrvatizmov po posameznih ravninah	71
Tabela 4.2: Število srbohrvatizmov po posameznih ravninah, ki se v posameznem letu pojavijo na novo	72
Tabela 4.3: Povprečje srbohrvatizmov na stran	74
Tabela 4.4: Pregled leksikalnih srbohrvatizmov leta 1945 glede na zaznamovanost v P in SP 35	79
Tabela 4.5: Čas prevzema morfoloških srbohrvatizmov in neenakozvočnic.....	115
Tabela 4.6: Zaznamovanost srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu	117

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Skupno število srbohrvatizmov po posameznih ravninah.....	71
Graf 4.2: Število srbohrvatizmov po posameznih ravninah, ki se v posameznem letu pojavijo na novo	73
Graf 4.3: Povprečje srbohrvatizmov na stran.....	74
Graf 4.4: Delež srbohrvatizmov s posameznih ravnin	75
Graf 4.5: Čas prevzema morfoloških srbohrvatizmov	116
Graf 4.6: Čas prevzema neenakozvočnic.....	116
Graf 4.7: Zaznamovanost morfoloških srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu	117
Graf 4.8: Zaznamovanost neenakozvočnic v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu	118
Graf 4.9: Zaznamovanost enakozvočnic v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu	118
Graf 4.10: Zaznamovanost skladenjskih srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu	119

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

A	Vladimir Anić, <i>Rječnik hrvatskoga jezika</i> , 1998
A 2003	Vladimir Anić, <i>Veliki rječnik hrvatskoga jezika</i> , 2003
D	<i>Delo</i>
HJK	<i>Hrvatski jezični korpus</i>
J 1955	Janko Jurančič, <i>Srbohrvatsko-slovenski slovar</i> , 1955
J 1972	Janko Jurančič, <i>Srbohrvatsko-slovenski slovar</i> , 2. izdaja, 1972
J 1986	Janko Jurančič, <i>Srbohrvatsko-slovenski slovar</i> , 3. izdaja, 1986
J 1989	Janko Jurančič, <i>Slovensko-srbskohrvaški slovar</i> , 1989
JiS	<i>Jezik in slovstvo</i>
JR	Jezikovno razsodišče
knjiž.	knjižno
M	Josip Matešić, <i>Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika</i> , 1982
ND	<i>Nedeljski dnevnik</i>
P	Maks Pleteršnik, <i>Slovensko-nemški slovar</i>
PP	<i>Pravna praksa</i>
publ.	publicistično
RHJ	Jure Šonje (ur.), <i>Rječnik hrvatskoga jezika</i> , 2000
RHSKJ	Mihajlo Stevanović, <i>Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika</i> , 1967–1976
shr.	srbohrvaščina

SP 35	<i>Slovenski pravopis 1935</i>
SP 50	<i>Slovenski pravopis 1950</i>
SP 62	<i>Slovenski pravopis 1962</i>
SP 2001	<i>Slovenski pravopis 2001</i>
SPo	<i>Slovenski poročevalec</i>
SSKJ	<i>Slovar slovenskega knjižnega jezika</i>

1 UVOD

Slovenščina je slovanski jezik, ki se je stoletja razvijal v senci močnih neslovanskih jezikovnih skupin, katerih pripadniki so imeli tudi prevladujoč družbeno-politični vpliv v državnih tvorbah, v katere je spadalo današnje slovensko ozemlje. Dokler je bil slovenski jezik potreben samo za vsakdanjo, splošnosporazumevalno rabo, je bil relativno samozadosten, vanj so vdirale samo posamezne besede iz stičnih jezikov, kar je pri jezikih v stiku običajen pojav.¹ Ko pa je moral opravljati nove funkcije, kot sta mu jih naložila protestantsko gibanje v 16. ter nacionalno gibanje v zadnjih desetletjih 18. in v 19. stoletju, so se potrebe po novih besedah skokovito povečale, saj »podedovani izrazni fond ni mogel zadostovati za neštete potrebe modernega kulturnega izživljanja« (Bezljaj 1965, 190). V 16. stoletju so se po besedišče, ki je bilo potrebno za prevajanje verskih spisov, večinoma zatekali kar k nemščini, čeprav so se že takrat pojavili svarilni glasovi, ki so pozivali k črpanju od ostalih južnih Slovanov, konkretnije sosednjih Hrvatov. V protinemško usmerjenem nacionalizmu 19. stoletja pa so tovrstne ideje pri nekaterih posameznikih postale vizija narodnega razvoja v prihodnosti. Z idejo o širokem slovanskem zaledju, ki ponuja zaščito pred nemškim in italijanskim (deloma tudi madžarskim) nacionalizmom, je slovenščina široko odprla vrata slovanskim vplivom.

Slovenci smo imeli med Slovani samo to posebnost, da smo gojili slovanske simpatije nasploh in brez izjeme, medtem ko so na primer Slovaki uvrstili med svoje sovražnike tudi češčino, Poljaki ruščino itd. /.../ Danes lahko samo ugotovimo, da je naš knjižni jezik med vsemi slovanskimi najbolj slaviziran, globoko je vsestransko prepojen z izposojenkami iz malodane vseh slovanskih jezikov od cerkvene slovanščine do srbohrvaščine, češčine in ruščine, manj pa srečujemo v njem poljskih in ukrajinskih leksičnih elementov (Bezljaj 1965, 190–91).

Veliko teh slovanskih izposojenk je v slovenščino prišlo iz in tudi prek sosednje (srbo)hrvaščine, čeprav so bili v 19. stoletju stiki predvsem s Čehi zelo intenzivni. Kmalu pa je to naslanjanje na sosednji slovanski jezik rodilo novo nevarnost za neodvisnost slovenščine – namesto diglosičnega razmerja z nemščino so nekateri

---

¹ Nekoliko podrobneje bodo jeziki v stiku predstavljeni v poglavju 2.2.

slovanofilski zanesenjaki predlagali diglosično razmerje s srbohrvaščino (oziroma s takratnim izrazoslovjem ilirščino), kjer bi bila slovenščina omejena na nizke govorne položaje. Ta nevarnost se je še povečala z oblikovanjem posebne južnoslovanske države, kjer je imela srbohrvaščina privilegiran položaj, zato je zamenjala nemščino kot naravni sovražnik razvoja slovanskega jezika. Čeprav se je izposojanje iz nje nadaljevalo, so bile nove besede pogosto sprejete s sumničavostjo, če ne celo z odkritim odklonilnim odnosom. Tovrsten odnos je sicer pogost pojav v jezikih, v katerih se pojavljajo številni tuji elementi. Zato je z vprašanjem izposojanja iz drugih jezikov najtesneje povezan pojav purizma, gibanja, ki si prizadeva za »očiščenje« jezika.

V tem diplomskem delu bom analizirala vpliv srbohrvaščine na slovenščino v novinarskih besedilih po drugi svetovni vojni² v časniku *Delo* kot najbolj reprezentativnem slovenskem dnevniku oziroma v njegovem predhodniku *Slovenskem poročevalcu* in ga primerjala s sočasnimi družbenokulturnimi okoliščinami in posebej s purističnimi prizadevanji v določenem obdobju. Moja delovna hipoteza je naslednja:

Hipoteza: *Obseg pojavljanja srbohrvatizmov v novinarskih besedilih je odvisen od sočasnega jezikovnega in političnega odnosa piscev do srbohrvaščine in njenih govorcev ter od stopnje javne razprave o jezikovnih vprašanjih, povezanih s prevzemanjem izrazov iz tega jezika.*

Da bi to hipotezo lahko preverila, bom v prvem delu razložila nekatere temeljne pojme, ki so pomembni za to diplomsko delo. Najprej je treba definirati, kaj sploh je srbohrvaščina, saj ta pojem zaradi spreminjajočih se družbeno-političnih okoliščin nima enoznačne vsebine. Jezik se skozi zgodovino pojavlja pod različnimi imeni – nejasno pa je celo, ali gre res za en sam jezik. Nato bom predstavila, kaj so srbohrvatizmi, na kratko teoretično opredelila pojem jezikov v stiku in se podrobneje posvetila purizmu kot osrednjemu pojmu tega diplomskega dela. V drugem delu bom predstavila razvoj slovenskega purizma od nastanka slovenskega knjižnega jezika do danes, razdeljen glede na obdobja različnega

---

² Za omejitev na to obdobje sem se odločila, ker je predhodna obdobja že natančno obdelal Anton Breznik v razpravi *O časnikarski slovenščini* (1933), s katero si bom med drugim pomagala pri svoji analizi (pri tem bom uporabljala izdajo v *Jezikoslovnih razpravah* 1982).

političnega stika z govorce srbohrvaščine. Obdobje po drugi svetovni vojni, ki nas v tem diplomskem delu posebej zanima, bom še dodatno razdelila na posamezna podobdobja glede na družbeno-politične spremembe in odnos do srbohrvatizmov. V tretjem delu pa se bom posvetila analizi zbranega gradiva. S primerjalno jezikovno analizo bom iz njega izluščila srbohrvatizme in jih nato primerjala s slovenskimi normativnimi priročniki. Merilo za njihovo uvrstitev v nadaljnjo obravnavo bo zaznamovanost v vsaj enem od priročnikov. Zbrane srbohrvatizme iz posameznih obdobji bom nato analizirala kvantitativno in kvalitativno. S prvo metodo bom poskušala ugotoviti razvoj skozi obravnavano obdobje in ga primerjati s sočasnimi družbeno-političnimi razmerami in purističnimi prizadevanji, z drugo pa bom na podlagi analize normativnih priročnikov poskušala določiti, v katerem obdobju so bili prevzeti izrazi in ali so bili v času pojavitve v gradivu zaznamovani kot neknjižni, s čimer bom ugotavljala vpliv kodifikacije na novinarska besedila.

2 TEMELJNI POJMI

2.1 SRBOHRVAŠČINA IN SRBOHRVATIZMI³

Mnenja o obstoju enotnega srbohrvaškega oz. hrvaškosrbskega jezika so različna: nekateri menijo, da gre za en sam jezik z več narečji, po mnenju drugih pa je to le jezikoslovna in upravno-administrativna oznaka za različne južnoslovanske jezike, ki jih govorijo Hrvati, Muslimani, Srbi in Črnogorci. Stališče prvih potrjuje dejstvo, da so si jeziki/narečja (med drugim zaradi številnih selitev in mešanja prebivalstva na tem območju skozi stoletja) med seboj zelo podobni in so medsebojno razumljivi, razlikujejo se predvsem po glasoslovju in besednem zakladu (*Veliki splošni leksikon* 7, 4055). Zagovorniki drugega pogleda pa se lahko sklicujejo na večstoletni samostojen literarni razvoj v posameznih narečjih – štokavskem, kajkavskem in čakavskem (ne pa tudi v večinoma nepriznanem torlaškem) – na posameznih področjih do 19. stoletja, ki je bil v veliki meri rezultat političnih in upravnih razmejitev.

---

³ Kjer ni posebej navedeno drugače, je vir za to poglavje Barić in drugi 1997, 35.

V 19. stoletju se je pod vplivom romantičnih idej pojavilo gibanje za združitev posameznih narečij – najprej hrvaških, nato pa so program poskušali razširiti še na ostale južne Slované. Skupni jezik, t. i. ilirščina, se je oprl na najbolj razširjeno štokavsko narečje, ki je omogočalo tudi zблиževanje s Srbi. Pri slednjih je v tem času jezikovni reformator Vuk Karadžić knjižni jezik, ki je do takrat temeljil na cerkvenoslovanskem slovstvu in je bil preprostemu ljudstvu skoraj nerazumljiv, oprl na ljudski jezik v Hercegovini (kjer so govorili štokavsko narečje) in uvedel fonetično pisavo. S tem so bili postavljeni temelji za prihodnje poskuse poenotenja obeh jezikov.

V približno istem času se je tudi pojavil krovni izraz za zaželeni skupni jezik: srbohrvaščina. Prvič je izpričan v pismu Jerneja Kopitarja iz leta 1836, čeprav ni izključeno, da ga je sam prebral v rokopisu slovaškega filologa Pavla Jozefa Šafárika Slovanske starožitnosti, ki je bil natisnjen leta 1837.

Leta 1850 so srbski in hrvaški pisatelji in jezikoslovci podpisali t. i. dunajski književni dogovor, v katerem so se tudi uradno zavzeli za ustvarjanje skupnega nadnacionalnega jezika. Tako je nastala zapleten dvovariantni jezik, ki so ga Srbi uradno imenovali srbohrvaški, Hrvati pa hrvaški ali srbski. A čeprav so dogovor podprli zelo ugledni hrvaški in srbski izobraženci, ni bil uradno zavezujoč in v širši javnosti ni bil takoj sprejet; še do konca 19. stoletja so se posebej pri Hrvatih pojavljale nekakšne kompromisne rešitve, ki so ubirale srednjo pot med značilnostmi, ki naj bi jih imel skupni jezik, in med hrvaškimi jezikovnimi posebnostmi, pa tudi konservativci v Srbiji Vukovega ljudskega jezika niso bili pripravljeni sprejeti kot knjižni jezik.

Šele z nastankom Kraljevine SHS leta 1918 je pobuda književnikov in jezikoslovcev iz leta 1850 dobila uraden pečat, saj je srbohrvaščina postala uradni jezik nove države. Vendar je srbsko vodstvo v svojih unitarističnih prizadevanjih šlo še korak dlje: tudi slovenščino⁴ so imeli zgolj za narečje skupnega jezika, ki se je zato imenoval srbsko-hrvaško-slovenski, po začetku diktature kralja

---

⁴ Makedonščine in Makedoncev ter bosanskih Muslimanov (ki so sicer govorili srbohrvaško) v novem »troedinem« narodu sploh niso priznavali.

Aleksandra pa kar jugoslovanski.⁵ Tovrstna politika je sprožila številna nacionalna nasprotja, ki so se začasno umirila šele v povojni komunistični Jugoslaviji, ko so bile v ustavi načelno zagotovljene enake pravice vseh narodov in jezikov v državi. Vendar so se tudi v tem obdobju prizadevanja za močnejše poenotenje srbohrvaščine nadaljevala. Tako so 10. 12. 1954 najvidnejši srbski, hrvaški, bosanski in črnogorski pisatelji in jezikoslovci sporazumno podpisali pravopisni Novosadski dogovor. V njem je bilo poudarjeno, da je jezik Srbov, Hrvatov in Črnogorcev en sam jezik z dvema enakopravnima variantama (ekavsko in ijekavsko), ki se lahko enakopravno zapisuje s cirilico in latinico, izpostavljena pa je bila tudi potreba po izdaji skupnega pravopisa, slovarja in terminološkega slovarja. Ta dogovor je sprožil nove težnje po poenotenju jezika, tako da sta se v uradnih dokumentih v glavnem uporabljali ekavska varianta in srbska leksika. Vendar to ni trajalo dolgo, saj je skupni slovar, v katerem so prikrivali razlike med srbščino in hrvaščino, na Hrvaškem sprožil ogorčen odziv, zaradi katerega je Matica hrvatska preklicala Novosadski dogovor. Upiranje unifikatorskim težnjam zveznega vodstva je trajalo do osamosvojitve Hrvaške leta 1991, ko se je krovni termin srbohrvaščina postopoma nehal uporabljati in so se uveljavili izrazi hrvaški, srbski in bosanski jezik (še pozneje pa tudi črnogorski), ob tem pa so se začele še bolj poudarjati razlike med njimi.

Čeprav bi lahko glede na zgoraj povedano sklepali, da je bil izraz srbohrvaščina samo umetno ustvarjen termin za različne južnoslovanske jezike, ga bom v tem diplomskem delu vseeno uporabljala prav zaradi njegove zbirne narave. V slovenščino so namreč iz tega/teh jezika/-ov prišle številne izposojenke, pri katerih je natančen izvor brez etimološke analize večinoma težko določiti. Večina Slovencev, ki jezikoslovno slavistično oziroma srbohrvatistično niso izobraženi, ni sposobnih razločevati med govorico Hrvatov in govorico Srbov (Rotar 1996, 32–33), zato so vse te izraze občutili preprosto kot srbohrvaške. Prav tako je težko ločevati med pravimi srbohrvatizmi in izposojenkami iz drugih slovanskih jezikov, ki so bili v slovenščino prevzete prek srbohrvaščine. Zato jih bom, kjer ni specifično določeno drugače, opredeljevala kar kot srbohrvatizme. Mednje bom

---

⁵ Več o vplivu takšne politike na slovenščino v poglavju 3.2.

uvrstila tudi slovensko-srbohrvaške homonime z izvorno različnim pomenom, pri katerih se je v slovenščino prevzel poleg domačega tudi srbohrvaški pomen.⁶

Pri vprašanju srbohrvatizmov je treba opozoriti tudi na terminološko vprašanje tujk in izposojenk. Breznik in njegovi učenci (tudi avtorji *Slovenskega pravopisa 1950* in *1962*) so namreč pri prevzetih besedah ločevali tujke, ki so bile prevzete iz neslovanskih jezikov, in izposojenke, ki so bile prevzete iz slovanskih jezikov. Proti tej delitvi je nastopil že Vodušek v razpravi Preureditev nazora o jeziku iz leta 1932 (Vidovič Muha 1998, 32), dokončno pa je bila presežena z uveljavitvijo strukturalizma, ko se je uveljavila razdelitev na slovenščini povsem prilagojene izposojenke in še ne popolnoma prilagojene (npr. v pisavi, redko v izgovoru ali pregibanju) tujke (Toporišič 2000, 131). Pri srbohrvatizmih v slovenščini gre običajno za izposojenke tudi v sodobnejšem drugem pomenu, zato s terminologijo v tem oziru načeloma ni težav, treba pa je opozoriti, da lahko izraz izposojenka v citatih starejših avtorjev pomeni nekaj drugega kot pri mlajših avtorjih.

Srbohrvaščina je bila za slovenščino dolga leta »stični jezik« v jezikoslovnem, ne samo geografskem pomenu besede, zato je nanjo močno vplivala. Na kakšen način poteka ta vpliv med stičnimi jeziki, bo predstavljeno v naslednjem poglavju.

2.2 JEZIKI V STIKU

Jeziki stopajo v stike na dva načina: a) ko se beseda ali besedna zveza iz jezika dajalca prevzame v sistem jezika prejemnika, torej v procesu jezikovnega prevzemanja; b) ko se govorec jezika x, ki je njegov materni jezik, odloči, da se bo naučil jezika y, tujega jezika, torej v procesu usvajanja tujega jezika. V obeh primerih prihaja do jezikovne interference, odstopanja od norme (Filipović 1986, 17).

---

⁶ Korošec (1976, 25) v zvezi s tem opozarja, da tovrstne pojave »obračuna jezikovna kritika kot napake in jih sproti odpravlja, teoretično pa bi se s tem morala ukvarjati komparativistika sorodnih in sosednih, v eni državi živečih jezikov, izločiti potencialne besede, ki utegnejo nakrhati slovenski semantični sistem, ter vedenje o tem uveljaviti z jezikovno vzgojo.«

Za kakršni koli jezikovni stik pa je nujno potrebno, da obstajajo govorci, ki uporabljajo oba jezika – so torej vsaj deloma dvojezični (Filipović 1986, 26).

Jezikovni vplivi se pojavljajo v različnih oblikah. Najenostavnejša je, da se element jezika x začne uporabljati v kontekstu jezika y. Pri tem se ga pogosto prilagodi značilnostim jezika prejemnika (če je ta prilagoditev samo delna, jo Filipović (1986, 38) imenuje kompromisna replika). Kdaj element postane del jezika prejemnika, je včasih težko natančno določiti; gotovo pa je potrebno, da ga prevzamejo tudi drugi govorci in da se iz govora (saussurjanskega parole) prenese v jezikovni sistem (langue).

Jezikovna interferenca se lahko pojavlja v različnih oblikah: najbolj značilno je seveda prevzemanje na ravni besed, z njimi pa se pogosto prevzemajo tudi glasovi (recimo v slovenščini fonem dž) in oblikoslovne značilnosti. Manj opazno je skladenjsko prevzemanje (glagolska vezava, besedni red) in semantično prevzemanje, ki privede do širitve pomenov posameznih besed. To je mogoče, kadar obstajajo v jezikih podobne besede z različnim pomenom (ali z različno širokimi, samo delno prekrivnimi pomeni), pri čemer se izrazu v jeziku prejemniku pomen razširi še s tistim iz jezika dajalca. Posebna oblika interference je tudi kalkiranje: pri tem postopku se tuji elementi zamenjajo z ustreznimi domačimi, vendar so združeni na enak način kot v jeziku dajalca.

Če je tovrstna interferenca prevelika ali preveč enostranska, se v jeziku prejemniku pogosto pojavi negativni odnos do teh vplivov, ki ga običajno imenujemo purizem.

2.3 PURIZEM

Purizem je pojav, ki ga je težko definirati. Sodbe o njem so namreč močno zaznamovane z avtorjevim pogledom nanj, ta pa je le redko nevtralen. Zaznamujeta ga tako njegov osebni pogled na purizem kot teoretični model, po katerem se ravna (prim. Thomas 1991, 3–8).

Po mnenju puristov samih gre predvsem za aktivnosti, s katerimi »skušamo ohraniti tisto, kar ima naša materinščina samosvojega (hkrati pa dobrega in

uporabnega), ob nadaljnjem razvoju pa jo skušamo opirati predvsem na domače vire» (Gradišnik 1974, 18). Gre torej za prizadevanja, s katerimi si prizadevajo ohraniti samobitnost jezika, pri čemer so najbolj običajna tarča tujejezični elementi v njem. Svoja jezikovna merila skušajo nato uveljaviti v splošni jezikovni rabi.

Nasprotniki purizma pa ta prizadevanja označujejo kot izraz idejnega konservatizma. Po Urbančiču se tako purizem manifestira na tri načine: »1. odklanja nove pojave v jeziku in povečuje starinskost, z drugimi besedami, ne upošteva dinamičnosti, ki je glavna značilnost živih jezikov; 2. tako imenovano ljudsko govorico daje za vzor knjižnemu jeziku, pri čemer se pod 'ljudskim' pojmuje govor od civilizacije najbolj nedotaknjenih slojev; 3. odstranjuje iz jezika tuje primesi in se upira sprejemanju novih tujih elementov« (Urbančič 1973, 44). S tem naj bi jezik obsojali na stagnacijo.

Poleg tega protipuristi puristom očitajo, da svoje posege opravičujejo z neznanstvenimi, najpogosteje čustvenimi argumenti, s čimer vplivajo na govorce jezika v nasprotju z znanstvenimi ugotovitvami jezikoslovcev. »Sploh je nasprotje med razumskim in čustvenim pristopom k jezikovnim vprašanjem pogost vzrok razhajanja jezikovne teorije, ki je zasnovana razumsko, in prakse, ki je angažirana čustveno« (Urbančič 1973, 77). Puristi so pogosto nejezikoslovci, kar Thomas pojasnjuje z nenaklonjenostjo funkcionalističnega jezikoslovja do purizma:

Nenaklonjenost mnogih profesionalnih jezikoslovcev do purizma je pomenila, da so se s purizmom ukvarjali predvsem amaterski navdušenci /.../ Ni presenetljivo, da so imeli ti amaterski navdušenci različno razumevanje načina, kako norme delujejo v standardnem jeziku, večinoma pa jih je vodila jezikovna intuicija. Ta je osnovana bolj na tem, kako samooklicani predpisovalci norme menijo, da govorijo – ali naj bi govorili –, kot na tem, kako v resnici govorijo; prilagojena je rabi 'dobrih avtorjev' in izbranih predstavnikov govorne skupnosti (Thomas 1991, 101).

Zanje je značilno tudi, da so negotovi glede zmožnosti lastnega jezika za preživetje, iz česar izvira njihov odpor do tujih elementov v njem.

Po Robertu Hallu (v Thomas 1991, 49) se torej lahko purizem omeji na naslednjo razlago: »iz nevednosti ali naivnosti glede jezikovnih dejstev in spodbujeni z

negotovostjo glede lastnega jezika se puristi čutijo dolžni vse, ki se z njimi ne strinjajo, pripraviti do tega, da bi sprejeli njihov pogled na jezikovno pravilnost».

Pojavlja pa se tudi tretja smer, ki dopušča puristične posege v jezik v določenih primerih. Takšno stališče običajno imenujemo zmerni purizem. Njegovi zagovorniki skrb za čistost jezika pogosto utemeljujejo s sociolingvističnimi dejavniki, v primeru slovenščine z njeno majhnostjo in dolgotrajno slabo funkcijsko razvitostjo:

Tako imenovani m-jezik (M = mali, manjši, manjše veljave, minoritetni) se mora ves čas bojevati za svoje istovetnostno dostojanstvo, ki mu ga ogrožajo t. i. v-jeziki (V = velik, večji, večje veljave, majoritetni). Tega neprestanega, večinoma pa prikritega nasilja v-jezikov se moramo zmeraj znova ovedati in nanj tudi druge opozarjati, če nočemo, da nam bo jezik postal sračje gnezdo, z vseh koncev skupaj zneseno (Toporišič 2007, 287).

Jezik, ki se je od začetka bojeval za svoj obstoj, ker so ga ves čas ogrožali t. i. veliki jeziki (sprva predvsem nemščina, kasneje srbohrvaščina), ki je nastal razmeroma pozno in bil sprva funkcijsko slabo razvit, nikoli ne more biti tako odprt, kot je npr. češčina. Slovenski jezik⁷ ima v sebi vgrajen občutljivejši varnostni mehanizem, ki se odzove prej kot npr. v češčini (Kalin Golob 1996, 36).

Zmerni puristi običajno preganjajo samo tiste izposojenke, za katere menijo, da so nepotrebne: zavračajo jih le, »če zanje imamo domače ali pa če si jih lahko sami ustvarimo« (Toporišič 2007, 338).⁸ Nasprotujejo pa ekstremnemu purizmu, ki odklanja »poleg nepotrebnih dvojnic tujega izvora tudi tiste, ki so si že pridobile pomenski ali stilni odtenek« (Toporišič 1971, 17).

Ti avtorji zmerni purizem opredeljujejo kot »nujn/o/ skrb// za razvoj slovenščine, upoštevajoč njene razvojne posebnosti in položaj malega jezika« (Kalin Golob 2009, 137)⁹ in ga postavljajo v okvir sodobne institucionalne skrbi za razvoj

---

⁷ Pri tem so mišljeni nosilci slovenskega jezika, op. Monika Kalin Golob.

⁸ Protipuristi pa nasprotujejo tudi zmernemu purizmu, saj se jim zdi odločanje o potrebnosti določenih izposojenk preveč arbitrarno: »Kljub takim svarilom je purizem ohranil svoj vpliv na slovensko jezikovno kulturo do današnjega dne. Tuintam se obsodi samo 'pretiran' purizem, kadar gredo njegovi nosilci v svoji vnemi očitno predaleč, medtem ko velja 'zmeren' purizem za koristnega. Kaj je 'pretiran' in kaj 'zmeren' purizem, pa je prepuščeno presoji posameznika« (Urbančič 1973, 48).

⁹ Citate iz članka navajam po njegovi slovenski predlogi, za katero se zahvaljujem mentorici prof. Kalin Golob.

knjižnega jezika – jezikovne politike in jezikovnega načrtovanja (Kalin Golob 2009, 137).

Zmerni purizem zaradi tega pogosto označujejo kot »racionalni« purizem. Za ločevanje med njim in »neracionalnim« purizmom pa ravno zaradi njegove sociolingvistične določenosti ne obstajajo jasna, za vse jezike veljavna merila. Po Thomasovem (1991, 217) mnenju mora pri tem odločanju »vsaka jezikovna skupnost določiti paradigmo, ki odraža situacijo in kontekst, v katerih je jezik prisiljen delovati«.

Vsem trem pogledom je skupno, da purizem opredeljujejo kot posege v jezik, ki naj bi iz njega odstranili tuje prvine, vendar pa njihovi opisi ne zaobjamejo pojava v celoti. Eden redkih jezikoslovcev, ki je poskušal definirati purizem kot splošni pojav v jezikih, je George Thomas. Na podlagi analize številnih jezikov in obstoječe literature o purizmu ga opredeli kot »manifestacijo želje jezikovne skupnosti (ali njenega dela) obvarovati ali očistiti jezik domnevno tujih elementov ali drugih elementov, ki veljajo za nezaželene (vključno s tistimi, ki izvirajo iz narečij, sociolektov in funkcijskih stilov istega jezika). Lahko deluje na vse jezikovne ravnine, osredotočen pa je na besedno. Predvsem pa je purizem vidik kodifikacije, kultiviranja in načrtovanja standardnih jezikov« (Thomas 1991, 12). Na podlagi te definicije opredeli purista kot »tistega, ki jezik vidi, kot da je sestavljen iz zaželenih in nezaželenih elementov, ki se čuti sposobnega prepoznati te elemente v danem jeziku in ki jih, gnan z željo spodbujati zdravje in prestiž tega jezika, poskuša iz njega odstraniti« (Thomas 1991, 24).

Definicija tako purizma kot purista se naslanja na pojem čistosti, ki pa ga je samega po sebi težko definirati. Čistost se lahko nanaša na notranjo enotnost in homogenost jezika, ohranjanje bližine s starejšimi stadiji jezika, neprisotnost tujih elementov ali njegovo preprostost in pravilnost (Thomas 1991, 32). Vedno jo je mogoče le oceniti in ne natančno izmeriti, zato je vedno odvisna od osebnih nagnjenj ocenjevalca. Purist tako glede na svoje pojmovanje čistosti določi elemente, za katere meni, da jih je treba odstraniti iz jezika, in tiste, ki jih je v njem treba ohraniti. Glede na to Thomas (1991, 76–81) določi različne vrste purizma: arhaizirajoči (ki poskuša jezik približati starejšim stadijem), etnografski

(ki poskuša jezik približati ljudskemu govoru), elitistični (ki poskuša jezik približati govoru višjih slojev), reformistični (ki poskuša z odstranjevanjem elementov prenoviti jezik), igrivi (pri tem gre za igro z jezikom), ksenofobični (usmerjen proti tujim elementom v jeziku), protipuristični (puristična reakcija na izražanje purizma). Najbolj tipična vrsta purizma, ki je tudi edini pomemben za temo tega diplomskega dela, je ksenofobični, ki ga lahko označimo kot nevtralen, nezaznamovani purizem, usmerjen proti *zunanjim tarčam*, njegova merila pa so običajno neracionalna (Kalin Golob 1995, 404).

Thomas poudari tudi vlogo, ki jo pri nastanku purizma (posebej ksenofobičnega) igra nacionalizem. Ta je tako velika, da se pogosto ocenjuje, da je purizem samo stranski pojav nacionalizma. »Ne samo, da obdobja močnih nacionalnih čustev običajno sovpadajo s purizmom, ampak imajo tam, kjer so povezana s ksenofobijo, skoraj vedno iste tarče« (Thomas 1991, 43). Vzrok za to je, da je narodni jezik močan simbol samoidentifikacije z narodno kulturo,¹⁰ zato ga je treba pazljivo razlikovati od drugih, posebej tistih jezikov, ki domnevno ogrožajo narodno samobitnost, kar pa se doseže s pomočjo purizma.¹¹ »Zato ni presenetljivo, da so tarče puristične dejavnosti pogosto identificirane s prav tisto kulturo, ki je dojeta, kot da ogroža nacionalno kulturo« (Thomas 1991, 45). (Ksenofobični) purizem je tako najbolj običajen v situacijah, ko pride do jezikovnega stika med dvema jezikoma (Thomas 1991, 133).

Pri tem se v jezikih običajno razlikuje med sorodnimi in nesorodnimi jeziki. Sorodni jeziki načeloma sprožajo manj intenzivne negativne reakcije, ker je zaradi podobnosti težje razlikovati med domačimi in prevzetimi elementi. Vendar pa je puristična reakcija odvisna predvsem od sociolingvističnega položaja

---

¹⁰ »V zahodni Evropi se pojem naroda navezuje na pripadnost določeni državi, v srednji in vzhodni Evropi pa so se narodi oblikovali kot etične skupine, katerih bistvena prvina je bil jezik. Tudi veliki nasprotniki kakršnekoli zaščite slovenščine so pripravljeni priznati, da je prav jezik ohranil Slovence kot narod« (Kalin Golob 2009, 137).

¹¹ To dejstvo s slikovito primero izpostavi tudi Bezljaj (2003, 777): »Po posledicah bi ga lahko primerjali s starim jezikovnim tabujem. Kadar umre kje na tihomorskih otokih poglavar z imenom želva, si pleme obredno izbere novo besedo za žival, ker stara ne sme vznemirjati poglavarjevega duha. Tudi moderni purizem je rodila neke vrste vera, le na mesto magičnih sil so stopile razne nacionalne ideologije.« Janko Moder (1991, 64) pa opozori še na podobno uporabo (oz. izrabo) obeh pojavov: »S purizmom je približno tako kot z nacionalizmom. V obojem sta zdravje in bolezen in oboje lahko po mili volji izkoriščamo v stvarne in zgolj propagandne namene.«

posameznih jezikov. Če ima jezik, iz katerega se prevzema, v neki družbi dominantno vlogo, je puristična reakcija močnejša. Puristi se namreč večinoma ukvarjajo z elementi, ki jih dojemajo kot grožnjo homogenosti, avtonomnosti in prestiža jezikovnega sistema (Thomas 1991, 67). V takšnem položaju se pogosto zatekajo k izposojanju iz sorodnih jezikov, ki s svojim položajem ne predstavljajo grožnje domačemu jeziku; »zapiranje enemu od virov bogatenja pomeni odpiranje drugemu« (Thomas 1991, 94).

Splošne težnje v jezikih, kjer se pojavlja purizem, so po Thomasu (1991, 133) naslednje:

Verjetneje je, da bodo puristične reakcije na vdor elementov iz družbeno-politično dominantnega jezika intenzivnejše kot na vdor elementov iz nevtralnega ali podrejenega jezika, posebej tam, kjer se oba jezika uporabljata v eni politični enoti. Drugič, sočasen stik tako na knjižni kot na pogovorni ravni predstavlja večjo grožnjo kot stik samo na eni ravni in zato običajno vzbudi intenzivnejšo puristično reakcijo. Tretjič, stik z jezikom, ki opravlja, je opravljal ali grozi, da bo opravljal vlogo knjižnega jezika, za katerega želi govorna skupnost uporabljati lasten jezik, bo povzročil intenziven puristični odziv v tej skupnosti, ne glede na to, ali sta si jezika sorodna.

Slovenski knjižni jezik, ki se je poleg z že zgoraj omenjenimi zunanji grožnjami soočal tudi z notranjimi pritiski, med drugim s pomanjkanjem kontinuirane pisne tradicije, izjemno narečno razdrobljenostjo, ki je povzročila pokrajinski partikularizem in policentrično kodifikacijo, in veliko razliko med jezikom meščanov in kmetov (Thomas 1997, 133), je purizem zaznamoval skozi njegovo celotno zgodovino. Thomas (1997, 159) ga glede na njegov diahroni potek označi kot evolucijski; za to obliko purizma je značilno, da se purizem kot vrednota pojavi zgodaj v razvoju knjižnega jezika, njegove smeri se radikalno ne spreminjajo, vrhunec pa doseže v procesu standardizacije, nato pa se morda sprosti, ko knjižni jezik doseže avtonomijo, prestiž in zagotovljeno funkcijo.

Glede na Thomasovo opredelitev lahko glavne tokove v slovenskem purizmu razdelimo na tiste, ki so usmerjeni proti zunanjim grožnjam, in tiste, ki se ukvarjajo z notranjimi problemi. Med prve lahko uvrstimo ksenofobični purizem, ki se je v glavnem ukvarjal z vplivi tistih jezikov, ki sta imela velik vpliv na življenje Slovencev: nemščine in srbohrvaščine. Notranje motivirani purizem je v

različnih trenutkih poskušal jezik približati starejšem stanju (med drugim stari cerkveni slovanščini, za katero so verjeli, da je prednica slovenščine – arhaizirajoči purizem) na eni strani ali govorjenemu jeziku na drugi (etnografski purizem) (Thomas 1997, 146).

Intenzivnost in usmerjenost puristične reakcije sta bili v posameznih obdobjih različni, saj sta bili odvisni od tega, kako ogrožen je bil (ali se je zdel) obstoj jezika in kaj ga je ogrožalo, v skladu s tem pa se je spreminjal tudi odnos do prevzemanja iz ostalih južnoslovanskih jezikov. Oboje bom podrobneje predstavila v naslednjem poglavju.

3 SLOVENSKI PURIZEM IN SRBOHRVATIZMI DO LETA 1945

3.1 ODNOS DO SRBOHRVATIZMOV DO NASTANKA KRALJEVINE SHS

Ksenofobični purizem je izpričan že skoraj od nastanka slovenskega knjižnega jezika. Njegovega prvega tvorca Primoža Trubarja sta že v času njegovega življenja zaradi prevelikega števila izposojenk iz nemščine kritizirala Jurij Dalmatin in posebej Sebastijan Krelj v svojem uvodu v *Postilo* (Thomas 1997, 134). Hkrati s tem se je začelo tudi izposojanje iz ostalih slovanskih jezikov kot nadomestilo za germanizme.¹² »Dve tendenci pa sta bili skoraj stalni vseh štiristo let od prve slovenske knjige do praga naših dni: občutek, da nemščina ogroža čistočo jezika, in zavest pripadnosti k veliki slovanski jezikovni družini. Slovenci smo imeli med Slovani samo to posebnost, da smo gojili slovanske simpatije nasploh in brez izjeme, medtem ko so na primer Slovaki uvrstili med svoje sovražnike tudi češčino, Poljaki ruščino itd.« (Bezljaj 1965, 191). Seveda so se pri tem najbolj naslanjali na slovenščini najbližje južnoslovanske jezike, posebej sosednjo hrvaščino, pozneje pa so precej besed prevzeli tudi iz češčine. Vodušek (1932, 68) zato tovrstni purizem imenuje slovanski in ne slovenski.

---

¹² Jakopin (1992, 86) opozarja, da lahko o »slovanskih izposojenkah« morda govorimo že pri najstarejših besedilih slovenske jezikovne zgodovine, npr. Brižinskih spomenikih.

Že Trubar je uporabljal besedo gluma, ki jo danes preganjamo kot srbohrvaško izposojenko (Bezljaj 1965, 191), še bolj pa se je k južnim sosedom oziral Krelj, ki se je zavzemal celo za prevzem cirilice. Ob tem pa se je že nakazala nova nevarnost za slovenščino. Že slovenski protestanti so se morali namreč soočiti z odločitvijo, ali naj sploh pišejo v slovenščini ali naj se raje zaradi premalo govorcev poskušajo knjižnojezikovno združiti z drugimi Slovani. Za to smer, ki je imela pozneje številne zagovornike, se je zavzemal Trubarjev sodelavec Vergerij, sam Trubar pa ji je nasprotoval.

Proti zenačenju /sic!/ s srbohrvaščino je govorilo dejstvo, da je bil slovenski jezik samosvoj ustroj, ki je edini lahko najširšim slojem slovenskega ljudstva prinašal plodove duhovne izobraženosti: samo v slovenskem jeziku je bilo mogoče res opismeniti široke množice. Le-te namreč niso bile pripravljene osvajati osnovno znanje iz knjižnega jezika, ki se od njih občevalne govorice bodisi docela razlikuje (kakor npr. nemščina) ali pa je predaleč od nje (kakor srbohrvaščina) (Toporišič 1966, 64–65).

Podobna puristična usmeritev kot pri protestantih je prevladovala tudi pri njihovih svetovnonazorskih nasprotnikih v času protireformacije. Iz tega časa izvira prvi sistematični poskus nadomestitve nemških izposojenk z izvorno slovenskimi besedami in izposojenkami iz kajkavščine v priredbi *Evangelijev inu listuv* škofa Tomaža Hrena 1612; to delo sta nadaljevala Janez Schönleben in oče Hipolit, za njima pa tudi razsvetljski izobraženci: Blaž Kumerdej je nasprotoval nepotrebnim nemškim izposojenkam in jih je zbral v svojem rokopisnem slovarju, druga slovaropisca te dobe, Marko Pohlin in Ožbalt Gutsman, pa sta začela pomanjkanje slovenskih izrazov nadomeščati z izposojenkami iz drugih slovanskih jezikov, posebej hrvaščine in češčine. Valentina Vodnika je na potrebo po odstranjevanju nepotrebnih germanizmov opozoril njegov mecen, baron Žiga Zois, na kar se je tudi Vodnik odzval z večjim izposojanjem iz slovanskih jezikov, posebej iz ruščine, da bi nadomestil germanizme, za katere ni našel ustreznega slovenskega izraza (Thomas 1997, 135).

Naslednja stopnja slovenskega purizma se je začela z Jernejem Kopitarjem, ki e s svojim poudarjanjem kmečkega jezika, ki naj ne bi bil pod vplivom nemščine (ljudskost), začetnik etnografskega purizma. Tudi on se je pri tem naslanjal na slovanske jezike, a le na tiste, na katere ni vplivala nemščina. Zato je za razliko

od predhodnikov zavračal vplive dveh slovanskih jezikov, ki sta bila najbolj pri roki, hrvaščine in češčine. Vendar tega stališča ni mogel uveljaviti (Thomas 1997, 136–137).

Od tega obdobja so namreč »slovanski vplivi v jeziku stalno naraščali od desetletja do desetletja in se po revoluciji leta 1848 razvili v pravo manijo« (Bezljaj 1965, 191). Razlog za to je bilo ilirsko gibanje, ki je temeljilo na ideji o južnoslovanski vzajemnosti in si je prizadevalo za enoten južnoslovanski jezik, ki bi v višjih govornih položajih nadomestil nemščino kot jezik izobražencev: »To je bila misel, ki je politično rešitev za obstoj in razvoj Slovencev iskala z argumentom slovanske množičnosti, toda načrt naj bi se uresničeval z novo diglosijsko situacijo, in sicer slovensko-slovansko« (Stabej 1998, 211). Središče gibanja je bilo na Hrvaškem, kjer je od tridesetih let 19. stoletja nastajal iz mešanja tradicionalnega kajkavskega in dubrovniškega knjižnega izročila in iz vedno večjega upoštevanja srbskega jezika, ki ga je pisal Vuk Karadžić in ki se je opiral samo na sodobno štokavsko narečje. Na Slovenskem je ilirsko gibanje v večjem številu pritegnilo le Štajerce, pa tudi Korošce, ki so se čutili bolj ogrožene od nemščine in so se zato bolj zatekali pod okrilje drugih Slovanov kot Slovenci na Kranjskem, ki so v svoji deželi predstavljali večino. Glavni predstavnik ilirizma na Slovenskem je bil Štajerec Stanko Vraz, ki se je »raje naučil hrvaških značilnosti knjižnega jezika kakor slovenskih« (Toporišič 1966, 66) in je končno prestopil v ilirski jezikovni prostor. V 30. letih mu je sledil le malokdo, še posebej po letu 1836, ko se je »ilirski« jezik še bolj oprl na štokavščino in se oddaljil od kajkavščine, ki je blizu mnogim slovenskim dialektom (Thomas 1997, 138). Vrazu in ilirščini pa je odločno nasprotoval kranjski krog intelektualcev okoli Matije Čopa in Franceta Prešerna. Slednji je bil prepričan, da bi tako prišlo do prevelike razdalje med navadnim občevalnim in knjižnim jezikom, in tudi sam – za razliko od sodobnikov, katerih pesmi so bile polne hrvaških in ruskih izrazov – v svojih pesmih ni uporabljal slovanskih izposojenk (Breznik 1982, 134). Iz istega razloga je tudi nasprotoval sočasnim puristom, ki so iz jezika prizadevno čistili vse, kar je dišalo po nemščini, tudi če za to ni obstajala slovenska vzporednica. »Prešeren celo ni bil za to, da bi germanizme, ki so se kot edini

splošni rabili v srednjih slovenskih narečjih, zamenjavali s sicer slovenskimi besedami, toda iz drugih narečij» (Toporišič 1966, 55–56).

Konec 30. let 19. stoletja sta razpravljanje o ohranitvi samostojnega slovenskega knjižnega jezika spet sprožila dva Slovaka, ki pa sta pisala češko. Jan Kollar, romantični pesnik, je v svojem spisu o slovanski vzajemnosti postavil tezo o štirih »glavnih« slovanskih jezikih: ruščini, poljščini, češčini in ilirščini, drugi pa so mu bili narečja ali podnarečja, ki naj se knjižnojezikovno združijo z zgoraj naštetimi. Pavel Šafarik pa je leta 1838 predlagal Slovincem celo dva knjižna jezika: ilirskega za »višjo, izobraženim krogom namenjeno literaturo«, slovenskega za »spise, potrebne preprostemu ljudstvu« (Toporišič 1966, 65–66). Njune teze so sprožile nov val prevzemanja, ki se je še posebej okrepil ob političnih spremembah leta 1848. Malo pred marčno revolucijo je Matija Majar Ziljski na podlagi ilirske miselnosti sestavil in natisnil knjižnico, katere namen je bil slovenski knjižni jezik približati ilirskemu. To naj bi bili dosegli tako, da bi namesto mnogih slovenskih glasov in oblik – deloma tudi besed – uporabljali tiste, ki bi slovenščino približevale ne le ilirščini, temveč sploh enotnemu skupnemu jeziku vseh Slovanov. Za Majarjeva načela so se potegovali posebno njegovi rojaki na Koroškem (npr. Anton Janežič¹³ in Radoslav Razlag), urednik osrednjega časopisa na Kranjskem, *Kmetijskih in rokodelskih novic*, Janez Bleiweis pa je take vrste pisanje imenoval lunin jezik, »češ da imajo pisci, ki tako pišejo, pred očmi pač prebivalce lune, ne pa dejanskega slovenskega bralca /.../ Bleiweis, ki je pisal konkretnim slovenskim ljudem, seveda ni mogel niti pomisliti na to, da bi zavrgel na resnično govorico opirajoči se slovenski knjižni jezik in se oprijel take umetne tvorbe« (Toporišič 1967, 8–9). A tudi sam je tu in tam v *Novice* sprejel kakšen izraz iz srbohrvaščine – večinoma iz potrebe, včasih pa tudi ne. »Časnikar mora loviti novice po tujih listih in s tujo snovjo v naglici prepiše tudi kak tuj izraz. Tako je Bleiweis, še preden se mu je kaj sanjalo o ilirstvu, prepisoval besede iz srbsko-hrvatskih časnikov« (Breznik 1982, 136).

Nov močan val prevzemanja južnoslovanskih besed je sledil po letu 1960 in je trajal nekje do 1895. V tem času so se pojavile tudi vplivnejše ideje o političnem

---

¹³ Janežičev slovar, ki je bil izdan na vrhuncu ilirizma (1851), vsebuje veliko hrvaških, pa tudi ruskih in čeških izposojenk, ki pa so večinoma prevzete prek hrvaščine (Thomas 1997, 139).

povezovanju z ostalimi južnimi Slovani v monarhiji, ki so svoj odraz dobivale v novonastalih časnikih. Že pri Bleiweisu so avtorji opozarjali na vpliv časopisov pri prevzemanju srbohrvatizmov v slovenščino, še izrazitejša pa je njihova vloga v tem obdobju. »Nasilno približevanje drugim slovanskim jezikom, modno hlastanje po imenitnem, nevsakdanjem izrazu, predvsem pa komodnost časnikarjev, vse to je usodno poseglo v domačnost jezika« (Bajec 1965, 207).

Skupaj z besedami so časnikarji začeli prevzemati tudi nekatere oblike in skladenjske posebnosti, na primer brezpredložni orodnik ali tuji besedni red. S tem je v publicistiki in v manjši meri v strokovnem jeziku nastajal nekakšen slovensko-slovanski novogovor, ki pa se ni uveljavil v literaturi in zato tudi ne v širši rabi, saj je v tem času za dober jezik veljal predvsem jezik »besedne umetnosti«. »V nekaj desetletjih je ob utrjevanju ideje slovenske narodne samobitnosti to usmeritev programsko izpodrinila 'slovenska' smer jezikovnega razvoja« (Pogorelec 1993, 7). Pri tem je zanimivo, da so bili uredniki in glavni avtorji časopisov pogosto znani književniki; najpomembnejši med njimi so gotovo Fran Levstik, Josip Jurčič¹⁴ in Josip Stritar. Ti so se v svojih pogledih na vprašanje prevzemanja iz južnoslovanskih jezikov med seboj nekoliko razlikovali. Levstik je svoj časnikarski jezik večkrat menjal v skladu s svojimi političnimi pogledi. V *Napreju* je leta 1863 poudaril, da lahko iz srbsčine in hrvaščine »zajemljemo besede, kolikor in kadar jih koli hočemo, ako nimamo svojih«. Odločno pa je nasprotoval mešanju hrvaščine in slovenščine, ki je bilo tipično za umeten 'višji' jezik Stanka Vraza s štokavskim oblikoslovjem in besediščem (Thomas 1997, 140). Kljub temu je v *Napreju* »pisal toliko srbskohrvatskih in drugih slovanskih besed, kakor bi se ponovili ilirski časi« (Breznik 1982, 138). Pozneje se je vrnil k čisti slovenščini, po letu 1871 pa je rad uporabljal izposojenke iz ruščine, vendar ne v tolikšni meri kot prej srbohrvatizme. Tudi Jurčič, ki je v prvih letnikih *Slovenskega naroda* pisal še relativno čisto slovenščino, je v 70. letih na široko odprl vrata srbohrvaškim besedam. »To je bila najburnejša doba našega časnikarskega jezika. Nihče ni

---

¹⁴ Jurčič edini od omenjenih avtorjev ni delal razlike med časnikarskim in umetnostnim pisanjem in je tudi v umetnostnih delih uporabljal številne srbohrvatizme (Breznik 1982, 146).

delal z njim toliko poskusov in nihče ga ni tako trdo privijal na srbohrvaščino kot Jurčič« (Breznik 1982, 143).

Za razliko od njega se je Stritar – podobno kot Levstik – v *Zvonu* za ohranjanje slovenskih korenov in izogibanje tujim besedam, kjer so na voljo slovenski izrazi, tudi pri izposojenkah iz srbsčine in hrvaščine. Nič ni imel proti prevzemanju posameznih besed za pojme, za katere ni bilo primerne slovenskega izraza. Poudarjal je potrebo po bogatitvi besedišča in priporočal prevzemanje iz slovanskih jezikov, posebej iz ruščine. Vendar je hkrati (še bolj jasno kot Levstik pred njim) videl nevarnosti ustvarjanja nekakšne slovanske mešanice (v Thomas 1997, 141): »Zlasti sem gledal na to, da naj se v mojem listu piše /.../ jezik slovenski, ne tista mešanica iz slovenščine, nove in stare, iz hrvaščine, ruščine in drugih slovanskih narečij skupaj zmešana kakor sračje gnezdo.«

Konec 19. stoletja je ilirsko navdušenje in z njim prevzemanje iz srbohrvaščine nekoliko upadlo, pred začetkom prve svetovne vojne pa je znova oživelo kot novoilirizem, katerega glavni zagovornik je bil predsednik Slovenske matice Fran Ilešič. Iz tega časa izvira tudi prvo delo Antona Breznika o tej tematiki, ki ga je napisal še kot študent.¹⁵ Sicer se že v njem kaže kasnejši puristični odnos do slovanskih izposojenk, vendar je pri tem v skladu s sočasno južnoslovansko usmerjeno politiko še bolj popustljiv do srbohrvatizmov:

Prezirati domače in lepe besede, pa jemati rajši besede večjih slovanskih literatur, se pravi, oddaljevati se od samega sebe, da bi se bližali drugim! Ne 'kar nam všeč bo', temuč kar je potrebo, smemo jemati v naš jezik; in to velja zlasti za izposojevanje od severnih Slovanov. Večjo prostost bi si smeli dovoliti le za srbohrvaški jezik. Zakaj Srbohrvatje so nam najbližji ne le po jeziku temuč tudi po zemeljski legi; tako da moremo imeti z njimi bližje gospodarske in znanstvene zveze. Mi ne moremo imeti za vse Slovane enake vzajemnosti, za Hrvate isto kakor za Ruse, temuč največje za tiste, ki prebivajo z nami na skupni zemlji, s katerimi imamo tudi skupno življenje, ne samo jezik. Nam so najbližji Hrvati in Srbi. Zato se v jeziku povsod, kjer nimamo domačih besed, zatecimo najprej k srbohrvaščini; zlasti novih izrazov ne kujmo na svojo pest, temuč pogledimo prej pri Srbohrvatih, če imajo kaj primerne (Breznik 1909, 4).

---

¹⁵ Slavistiko je študiral v letih 1907–1910 v Gradcu pri prof. Štreklju (Toporišič 1987, 133).

Pred prvo svetovno vojno in med njo so se vse slovenske stranke zavzemale za takšno ali drugačno povezovanje z ostalimi južnimi Slovani, razlikovale so se le po tem, ali so to povezovanje pričakovale le na politični ali tudi na kulturni in jezikovni ravni. K temu so jih spodbujale tudi zgodovinske razmere: »Ko so v balkanski vojni zmagovali Bolgari in Srbi in se je krepila zdrava ideja o politični združitvi, se je hkrati silno razplamtela napačna agitacija za opustitev slovenščine, slovenski jezik se je spet potujčeval, pisal se je ves zanemarjen itd.« (Toporišič 1967, 36).

Najbolj jugoslovansko integralistično naravnani izobraženci (npr. Vladimir Knaflič in dr. Bogumil Vošnjak) so se zbirali okoli goriške revije *Veda*. Računali so, da bi s svojim prevzemom srbohrvaškega jezika za vse Slovence postopoma dosegli tudi dejansko možnost, da se izvijejo iz okvirov Avstro-Ogrske. »O zlitju s Hrvati in Srbi jezikovno in narodno pač niso veliko razmišljali, če sploh kaj, kakšne posledice bi takšno zlitje in opustitev slovenščine prineslo slovenski narodni samobitnosti in nadaljnjemu obstoju« (Rotar 1996, 41). Konec leta 1912 so tako objavili vprašalnik z naslovom Anketa o jezikovnem približevanju Jugoslovanov, v katerem so izstopala vprašanja o nadaljnji usodi slovenščine kot knjižnega jezika, samostojni ali skupni, »jugoslovanski« znanstveni terminologiji itd. Tudi v tej anketi in še posebej v odgovorih nanjo se jasno pokaže vloga, ki so jo pri popularizaciji srbohrvaščine namenjali časopisju. Tako je npr. liberalni politik Ivan Hribar opozoril: »Tako bi koristno bilo, da začno naši pisatelji čimdalje bolj uvajati hrvatske izraze. Posebno mnogo v tem oziru lahko stori časopisnikarstvo« (Rotar 1996, 47). Podobnega mnenja je bil Dragotin Lončar: »Izpopolnjevanje slovenščine s hrvatsko-srbskim jezikom bodi predmet znanstva, šole, časnikarstva itd.« (Rotar 1996, 49). S tem se je strinjal tudi Fran Milčinski: »Najnaravnejša rešitev iz teh morečih spon bi bilo zbliževanje in končna jezikovna združitev s Hrvati. Prične pa najlažje in najuspešnejše s tem jezikovnim zbliževanjem dnevno časopisje« (Rotar 1996, 50).

Takšne ideje je tedaj odločno zavrnil Ivan Cankar, ki se je v predavanju Slovenci in Jugoslovani zavzel za samo politično združevanje in samostojen kulturni razvoj Slovencev.

Če povzamemo razvoj slovenskega purizma in odnos do srbohrvaških izposojenk do konca prve svetovne vojne, ga lahko opredelimo kot vztrajno čiščenje germanizmov in obenem prevzemanje številnih slovanskih izrazov. Vendar pri tem ni šlo le za mehanično zamenjavo izrinjenih germanizmov s slavizmi, čeprav je bilo seveda povezano z odporom do nemščine kot do privilegiranega jezika na Slovenskem. 19. stoletje je namreč zaznamoval hiter napredek v znanosti in tehniki, ki je ustvaril potrebo po novih izrazih.

Slavizacija jezika je bila tudi odgovor na potrebo po hitri obogatitvi besedišča, posebej v intelektualni sferi, ne da bi morali pri tem morali spremeniti negativni odnos do izposojanja in kalkiranja nemških besed in besednih zvez. Ta proces je bil močan skozi vse 19. stoletje, z vrhunci po letih 1858 in 1867. Teoretično je bil lahko vir izposojenk katerikoli slovanski jezik, v praksi pa je bila – tudi ne glede na ilirsko gibanje – najbolj pri roki sosednja hrvaščina. V semantičnem polju intelektualnih terminov se je število enakih elementov povečalo s skoraj nič na okoli 70 odstotkov (Thomas 1997, 138).

Poleg tega pa so se ob tem v slovenščini začeli sprožati prej zakrneli besedotvorni postopki, ki so jih v slovenščini aktivirale prevzete besede in s tem razširile besedotvorne možnosti. »Samo na ta način je mogoče razložiti tisoče novoknjižnih tvorb v Pleteršnikovem slovarju, ki pa so samo deloma preživele do danes« (Jakopin 1992, 91).

Na pripravljenost za prevzemanje slovanskih besed je vplivala tudi narava jezikovnih stikov z ostalimi Slovani, ki so bili čisto drugačni od tistih z Nemci in nemščino. Slovenščina je z nemščino živela dolga stoletja v diglosičnem razmerju, ko njuni vlogi v družbi na Slovenskem nista bili enakovredni in tudi njuna knjižna razvitost ni bila na isti stopnji. Slovensko-drugoslovanski jezikovni stiki pa so bili do nastanka jugoslovanske države predvsem knjižni, med njimi zlasti leposlovni (prevodi), publicistični, strokovni in slovarski¹⁶ (Jakopin 1992, 91). Zato se prevzemanje izrazov iz drugih slovanskih jezikov najprej ni zdelo tako nevarno za obstoj slovenščine. Ko pa so se začele prevzete besede kopičiti,

---

¹⁶ Jakopin (1992, 92) pri tem opozarja, da slovenski slovarji »lahko sicer dovolj zanesljivo odlikavajo besediščno resničnost v jeziku, imajo pa pogosto v starejšem obdobju veliko skovanega in iz drugih slovanskih jezikov (bolje: slovarjev) prenesenega gradiva, ki se je navadno nekritično prepisovalo iz slovarja v slovar, ne da bi prišlo v resnični obtok, ostalo je mrtvo«. Zato tudi ne kažejo realne slike o tem, kako uveljavljeni so bili posamezni slavizmi v rabi.

se je pojavila nevarnost, da bo takšen jezik navadnim govorcem postal nerazumljiv, in pojavile so se nasprotne reakcije – puristični odnos tudi do slavizmov. K temu je še pripomoglo, da je v slovenski kulturi v drugi polovici stoletja »kljub jezikovnemu ilirizmu in slovanofilstvu različnih stopenj in smeri dalje živelo prešernovsko samostojno slovensko izročilo, ki se je postavljalo po robu vsem tendencam, ki bi utegnile načeti ali celo razkrojiti slovensko jezikovno individualnost« (Jakopin 1992, 91).

Številni slavizmi, ki so se v tem obdobju nakopičili v slovenščini, si v njeni pomenski sestavi niso mogli izbojevati ustreznega in ustaljenega položaja, čeprav so se v besedilih in slovarjih prenašali še naprej. Za te velja, da so jih v 20. stoletju iz slovenščine večinoma pregnali. Kako je ta proces potekal, bo opisano v naslednjih poglavjih. Seveda pa so mnoge besede, ki so se trdno zasidrale v jeziku, saj so zapolnile poimenovalne praznine, ostale in jih danes večinoma sploh ne občutimo kot izposojenke.

3.2 ODNOS DO SRBOHRVATIZMOV V PRVI JUGOSLAVIJI (1918–1941)

Z nastankom Kraljevine SHS leta 1919 se je sociolingvistični položaj bistveno spremenil. Slovenski jezik se je najprej izredno razvil, saj je lahko zavzel nove govorne položaje: utrdil se je v političnih in upravnih uradih in v vseh vrstah ustanov, med boji za severno mejo pa se je uporabljal tudi v vojski. V državni skupščini v Beogradu so bili pripravljeni priznavati slovenščino kot enakopraven jezik srbohrvaščini s tem, da so se zapisniki sej pisali tudi slovensko in da so jih sprva v tej obliki v skupščini tudi brali (Toporišič 1971, 9). Vendar so unitaristične težnje državnega vodstva tovrsten razvoj upočasnile, saj so bili prepričani, da narodni pluralizem državo slabi (Toporišič 1971, 9–10). »Po letu 1921 se je jel uveljavljati najbolj grobi šajkaško žandarski centralizem in z njim nacionalno zatiranje« (Rotar 1996, 27).

Z uveljavljanjem unitarističnega jugoslovanskega¹⁷ koncepta, ki je Slovence, Srbe in Hrvate razglasil za plemena enega naroda, njihove jezike pa za narečja skupnega jezika – srbohrvaščine, je slovenščina na državni ravni izgubila vse zgoraj omenjene govorne položaje in še nekatere pravice, ki jih je pridobila že v Habsburški monarhiji; državni uradi so poslovali načeloma le v srbohrvaščini tudi v dopisih Sloveniji, na mnogih tiskovinah in v dokumentih slovenski jezik ni bil upoštevan. Poleg tega se je srbohrvaščina redno poučevala na slovenskih šolah, kar naj bi sčasoma pripeljalo do njenega prevzema kot splošni jezik tudi na Slovenskem.¹⁸ S tem je prevzela status državno privilegiranega jezika, ki ga je pred koncem prve svetovne vojne imela nemščina. Tako je postalo neizogibno, »da se je že obstoječi skepticizem, ali ni slavizacija šla že predaleč, sprevrgel v željo, da bi ta proces obrnili« (Thomas 1997, 146), in začel se je proti slavizmom usmerjen purizem, čeprav se boj proti nemškim izposojenkam še zdaleč ni končal – večina jezikovnih kotičkov v tem obdobju se še vedno v pretežni meri ukvarja z germanizmi (prim. Kalin Golob 1996, 48–60).

V prvih letih po nastanku nove države so se nadaljevala prizadevanja predvojnih novoilircev (npr. Antona Lobode) za približevanje slovenščine srbohrvaščini. »Po l. 1918 se je ponovilo ono, kar so Slovenci redno ob pretresljivih dogodkih, v veliki sreči ali nesreči, počenjali: bili so zopet pripravljeni opustiti svoj pismeni jezik in sprejeti srbohrvaščino« (Breznik 1982, 161). Kot v prejšnjem obdobju so imeli veliko vlogo pri tem časniki:

Časniki nam rešujejo vprašanje slovenskega jezika v smislu starih ilircev, ki so želeli, naj bi se slovenščina polagoma opuščala in nadomestila s srbohrvaščino, slovenski jezik pa naj bi ostal samo še za ljudsko rabo. Niso si mislili stari ilirci, da bodo njih želje uresničevali časnikarji in da bodo dosegli mnogo tega, o čemer so oni sanjali. Časnikarski jezik je že opustil močne plasti slovenskega besednega zaklada, mnogo slovenskih oblik in skladenjskih posebnosti. Vsako desetletje izgubimo nekaj slovenskih

---

¹⁷ »Bistvo jugoslovenstva je v tem: Slovenci, Hrvati in Srbi (o Makedoncih in Črnogorcih se ni govorilo, niso narod, ampak samo plemena istega naroda, ki so jih 'časov sile' za dalj časa sicer razdružile, ki pa hočejo postati zopet eno, in sicer ne le politično /.../, ampak tudi kulturno in jezikovno« (Toporišič 1971, 11).

¹⁸ Tudi učbeniki naj bi bili vsedrjavni, v slovenščino pa naj bi se prevajali le, dokler ne bi postala srbohrvaščina vsedrjavni jezik. S tem naj bi pospešili poenotenje jezikov na področju strokovne terminologije in s tem posredno tudi znanstvenega jezika (Vidovič Muha 1998, 27).

besed in jih nadomestimo s srbohrvatskimi ali tistimi ruskimi in češkimi, ki si jih je izposodila srbohrvaščina. /.../ Ta jezik pa ne ostane samo v predalih časnikov, ampak prehaja v vse druge vrste jezika (Breznik 1982, 133).

A zastopniki takih nazorov med Slovenci so bili »večinoma nepomembni posamezniki – to je v 30. letih javno izrekel Josip Vidmar – in politične skupine brez prave zaslombe v slovenskem narodu« (Toporišič 1971, 11). Številni pomembni kulturni delavci pa so – še posebej v 30. letih, ko je postajal unitaristični pritisk zoper slovenščino in slovenstvo vsesplošen, naravnan iz Beograda, in tudi vse bolj grob – odločno podprli nadaljnji obstoj in razvoj slovenskega jezika in slovenske kulture¹⁹ (Rotar 1996, 86). Najpomembnejši med njimi je bil gotovo jezikoslovec Anton Breznik, ki je s svojo razpravo O časnikarski slovenščini opozoril na številne slovanske izposojenke, ki so v 19. stoletju v jezik prišle prek časnikov. Časnikarju so namreč »tuji listi vsakdanja hrana in kdor ni dovolj zakoreninjen v ljudstvu, se ga bo oprijel duh tujih jezikov, ki veje iz njih« (Breznik 1982, 156), zaradi česar se je po Breznikovem mnenju ustvaril »dvojen jezik: časnikarski, ki je napolnjen s srbohrvaškimi izposojenkami in romanskimi tujkami, in umetnostni, kjer se za isto dejanje ali isti pojem rabi domač izraz« (Breznik 1982, 136).

Časnikarski jezik je Breznik označil za po vrednosti najnižjo, a hkrati najvplivnejšo vrsto jezika: »Boj proti njemu je brezpriden, vsi brusi in antibarbari ne ustavijo njegovega vpliva« (Breznik 1982, 136). Iz njega se namreč slovanske izposojenke prenašajo tudi v umetnostni jezik, ki mu Breznik pripisuje najimenitnejšo vlogo, in ga s tem kvarijo. Korošec je ob tem izpostavil, da je Breznik pri tem (morda zavestno) prezrl dejstvo, »da je jezik v časopisih nujno indikacija družbenega (in tudi jezikovnega) dogajanja. To je bil tako v njegovem času kot tudi v času, ki ga je v svoji razpravi razčlenjeval« (Korošec 1976, 13). In

---

¹⁹ Tako je bilo leta 1935 ustanovljeno slovensko slavistično društvo, ki je zajelo zlasti srednješolske profesorje, s čimer se je po Rotarjevem (1996, 87) mnenju izpričala in utrjevala še ena stopnja volje in hotenja po ohranjanju narodne samobitnosti. Slavistično društvo je bilo zlasti po drugi vojni vse bolj navzoče v javnosti in je opozarjalo na izpodrivanje slovenščine iz javne rabe.

ravno v tem je pomen Breznikovega nastopa proti slavizmom: čeprav je pisal o drugi polovici 19. stoletja, so imele njegove ugotovitve jezikovnoohranjevalno vlogo v času, ko je slovenščini spet grozila nevarnost izbrisa, čeprav zaradi pritiska od zunaj in ne več zaradi zavestnega opuščanja slovenske knjižne tradicije kot v 19. stoletju in čeprav je bilo nastopanje slavizmov v Breznikovem času občutno manjše, pojavljali pa so se – enako kot prej – najbolj v političnem časopisju. »»Bistvo Breznikovega posega (ki mu daje politično razsežnost) ni v tem, da je nastopil proti srbohrvaškim izposojenkam, tj. proti določeni kategoriji besed, ampak da je nastopil proti njim v določenem trenutku, ko je njihov pojav v slovenščini že sam na sebi imel politično razsežnost. Breznikov nastop je bil purizem in politikum« (Korošec 1976, 16).

Mnenja o tem, ali je šlo pri Brezniku za zmerni ali skrajni purizem, se razlikujejo. Jasno je, da je bila intervencija v takratnih razmerah potrebna in je zato danes dojeta kot pozitivna, vendar je Breznik zavračal »tudi besede, ki jih slovenščina že v tistem času ni mogla več pogrešati (*zanimiv, razlika, slika, pojav*), kar štejemo za **skrajni purizem**, saj nasprotuje besedam le na podlagi neslovenskega izvora, čeprav jih je knjižna slovenščina takrat že potrebovala, ker so bile nosilke pomenov in pomenskih odtenkov« (Kalin Golob 2009, 140). Čeprav je mnogo besed, ki jih je Breznik navedel v zgoraj omenjeni razpravi, od 19. stoletja že po naravni poti izpadlo iz jezika (Korošec 1976, 15), so namreč njegovi sezname parov slavizem – domačinka ostali podlaga za obravnavo teh vprašanj še v naslednjih desetletjih, imeli pa so tudi praktični učinek pri usmerjanju rabe v tej besedni plasti oziroma pri njenem zavračanju (Jakopin 1992, 96). Tarča purizma pa so postali tudi izrazi, ki so v slovenščino prišli iz uradniške rabe v Kraljevini SHS, vendar kampanja za njihovo odstranitev ni bila nikoli sistematična (Thomas 1997, 144). Hkrati pa je purizem iz jezika odstranil slovanske izposojenke na splošno, saj je bilo srbohrvaške izposojenke težko razlikovati od izposojenk iz ostalih slovanskih jezikov, ki slovenščine niso ogrožali.

V tridesetih letih 20. stoletja pa se v slovenščini poleg Breznikove tradicionalistične – lahko ji rečemo kar puristična – nakaže še druga usmeritev, ki je ostala v tem času še bolj ali manj neodmevna, močno pa je zaznamovala

naslednja desetletja razvoja slovenščine. Za njenega prvega predstavnika nekateri štejejo Boža Voduška z razpravo *Za preureditev nazora o jeziku*, v kateri se je zavzel za drugačen pogled na knjižni jezik, ki je po njegovem »produkt najrazličnejših socialnih, kulturnih, gospodarskih in individualno psiholoških okoliščin« (Vodušek 1932, 70), in za njegovo skladnost z ljudsko govorico. Opozoril pa je tudi na dejstvo, da je bil protislovanski purizem, ki se je začel pojavljati v tem času, prav tako odvisen od politike kot pred tem nekritično prevzemanje slovanskih besed, in poudaril:

Nujno potrebno je zato, da se spričo tega zavemo odvisnosti jezikovnega dogajanja od političnih vidikov, ker šele tako bomo sposobni poleg upoštevanja teh izoblikovati zavestno od njega popolnoma neodvisni vidik stilske enotnosti, to je skladnosti med književnim jezikom in ljudsko govorico. Zakaj tudi zgolj slovenski purizem, ki bi hotel stališče odklanjanja tujih besed raztegniti na slovanske tujke, bi bil lahko prav toliko škodljiv kakor oni, ki je vladal doslej, ker bi konec koncev ostala še vedno gola puristična miselnost, ki je sama na sebi škodljiva, saj sloni na popolnoma napačnih osnovah gledanja na jezik (Vodušek 1932, 69).

V *Jutru* pa je istega leta Božidar Borko bralce seznanil s teorijo jezikovne kulture Praškega lingvističnega krožka, kjer je bil tovrsten odnos do purizma še bolj izrazit. Svoje delovanje je Praški lingvistični krožek namreč navezal predvsem na prakso revije *Naše řeč* in se postavil proti njenemu purizmu, ki ga je s tremi načeli jezikovne pravilnosti (jezik dobrega avtorja, ljudski jezik in zgodovinsko upravičen jezik) zagovarjal urednik revije J. Haller. Proti tem načelom so postavili kriterij splošne rabe, primernosti dani funkcijski zvrsti, namenu sporočila in naslovniku ter seveda načelo prožne ustaljenosti. Slednje po njihovem mnenju puristi rušijo, saj prepovedujejo besede, ki so že dolgo v rabi, namesto njih pa uvajajo take, ki so iz jezika že davno izginile (Kalin Golob 1996, 15).

Borko je o teoriji praških lingvistov pisal še večkrat, da je pri slovenskih jezikoslovcih naletela na odmev, pa dokazujejo tudi izjave avtorjev *Slovenskega pravopisa 1935* v dnevniku *Slovenec* in tudi drugih, npr. Stanka Bunca (Kalin Golob 1998, 92–94). Med Borkovimi razpravami o tem vprašanju pa je najpomembnejša *Skrb za naš jezik* iz leta 1945, v kateri opredeli zgoraj omenjena dva pogleda na razvoj slovenskega jezika:

Že nekaj časa opazamo v razvoju knjižne slovenščine dve smeri. Prvo bi imenovali romantično, saj v duhu romantične literarne teorije vedno znova obrača jezikovni razvoj le k prvotnim vrelcem, k ljudskemu govoru, k obilni zakladnici zlasti pri nas zelo diferencirane narečne govorice. Drugo bi imenovali realistično. Le ta vidi v jeziku tudi socialni pojav in postavlja za njegovo ocenjevanje poleg vseh drugih še sociološka merila. /.../ Prva struja je seveda najbolj vneto za purizem in skuša slovenščino kar se da obvarovati čisto in samorodno. Druga je v svoji jezikovni teoriji in praksi manj ozkosrčna. Le-ta meni, da jezik, ki hoče ostati živ in kos vsem današnjim nalogam, ne sme samo nenehoma prisluškovati ljudstvu, temveč se mora – zlasti z delom svojih pisateljev in znanstvenikov – na trdni podlagi ljudskega jezika sam izpopolnjevati in diferencirati po novih potrebah (Borko v Kalin Golob 1998, 96).

Hkrati pa je Borko izpostavil »srednjo pot« med obema skrajnostma, ki jo lahko izenačimo z zmernim purizmom: »Samo upoštevanje najvažnejših argumentov jezikovnih romantikov in realistov, ne pa popolno prevladovanje enega ali drugega pogleda na jezik lahko ohrani slovenščini gibčnost in lepoto« (Borko v Kalin Golob 1998, 97).

Obe smeri, ki ju je predstavil Borko, sta se v prvih desetletjih naslednjega – povojnega socialističnega – obdobja ogorčeno spopadli, dokler se njune skrajnosti niso medsebojno obrusile in se ni uveljavila »srednja pot«. Kako je ta proces potekal, bo predstavljeno v naslednjem poglavju.

3.3 PURIZEM IN SRBOHRVATIZMI V SOCIALISTIČNI JUGOSLAVIJI

3.3.1 1945–1960

Po letu 1945 se je stanje v Sloveniji bistveno spremenilo. S propadom stare, centralistične Jugoslavije je bilo vsaj na deklarativni ravni konec unitarističnega pritiska na slovenščino. V novi federativni ureditvi je bila priznana kot eden izmed državnih jezikov (poleg srbščine, hrvaščine in makedonščine), v Republiki Sloveniji pa je bila splošni uradni in poslovni jezik. S tem pa se seveda vpliv srbohrvaščine ni zmanjšal, postal je le bolj prikrit, zato je bila reakcija proti njemu težja kot pred vojno.

Že sama ureditev – čeprav je razglašala enakopravnost vseh jezikov v Jugoslaviji – je dajala prednost srbohrvaščini. Bila je namreč jezik poslovanja v zveznih

organih in ustanovah, razpravljanja v zveznem parlamentu in zvezne vojaške uprave; v tem jeziku sta potekalo poveljevanje in pouk v vojski, tako da je močno vplival na govor mladih moških. Takoj po vojni je bilo v srbohrvaščini tudi veliko priročnikov za srednje šole. Od začetka je zasedala tudi nekatera medijska področja, saj je bil do leta 1967 skupni televizijski dnevnik za vso državo v srbohrvaščini. S tem je seveda močno vplivala na slovenščino.

Ta vpliv so ji še olajšale med- in povojne razmere na Slovenskem. V srbohrvaščini je bila napisana ali po njej prirejena vojaška strokovna publicistika, enako partijska literatura. Tudi slovstvo so prevajali največ po srbskih prevodih in le deloma po ruskih ali nemških izvirnikih, zato so tudi ti prevodi v izdatni meri vplivali na način pisanja in govorjenja. »Politična in partijska literatura sta zahtevali nove izraze in nove besedne zveze, naj je šlo za prevajanje iz ruščine, srbsčine ali hrvaščine ali tudi za izvirno pisanje« (Smolej 1971, 63). Na oblikovanje medvojne slovenščine so vplivale tudi radijske oddaje v tujih jezikih, največ v srbsčini, ruščini in angleščini. »Te oddaje so vplivale predvsem na oblikovanje fraz in stavka, manj na besedni zaklad. Po njih so si prisvojili poslušavci mnogo besed in novih stavčnih zvez s področja vojskovanja in iz politične publicistike. Ker so radijske oddaje v tujih jezikih poslušali jezikovno različno čuteči in izobraženi ljudje, so v naglici vnašali v našo jezikovno prakso marsikaj, kar je bilo tuje dotedanjemu našemu pisanju« (Smolej 1971, 63).

Vpliva srbohrvaščine so se zavedali že izobraženci med partizani, saj so leta 1945 pripravili Slovenski pravopis, v katerem je bil prvi zbir izrazja, ki ga je prinesel ali razširil NOB, vendar delo ni nikoli izšlo. Predstavljalo pa je »zdravo normo, kakršni bi bilo težko oporekati, in v tem je njegova največja vrlina. /.../ Njegov slovarček z okrog 70 izposojenkami iz srbohrvaščine, ki so spodrivale slovenske ustreznice deloma celo v uradnih besedilih, bi bil lahko uspešno jezil žargonsko povodenj, ko bi bil izšel²⁰« (Gjurin 1980, 444).

Z zamenjavo družbenega sistema so se zamenjali tudi ljudje, ki so opravljali pomembne vloge v javnosti. »Posebne težave so nastale tudi v javnih občilih

---

²⁰ Ob tem je Gjurin poudaril, da se je zborni jezik tudi tako uspešno ubranil in da se je od navedenih srbohrvatizmov iz tega obdobja nesporno prijel samo juriš.

(tisk, radio), saj se je v njih zamenjala pretežna večina pišočių. Zamenjala pa se je po večini tudi vsa politična in vodilna upravna operativa, ki se dostikrat ni imela priložnosti jezikovno izobraževati v rednem strnjenem, več let trajajočem učnem procesu. Vse te okoliščine so povzročile določen upad jezikovne kulture« (Toporišič 1971, 25).

Vse skupaj je v povezavi s hitrim razvojem na številnih področjih, ki je jeziku postavljaj nove zahteve, na široko odprlo vrata srbohrvaškemu vplivu na slovenščino. »[Š]tevilni časopisi so vsak dan pisali o novih stvareh, pojavih in družbenih razmerah, ki jih je bilo treba poimenovati. Skupna država je uradne dokumente pošiljala v srbohrvaščini in slovenski uradniki ter novinarji so jih prevajali bolj ali manj uspešno« (Kalin Golob 1996, 61).

Tako so se v primerjavi s predvojnim obdobjem, ko je bilo vsiljevanje srbohrvaščine vodeno iz Beograda, zamenjali tudi nosilci tega vpliva:

Med slabo obveščeniimi je na splošno razširjeno prepričanje, da so 'srbohrvaščino' v Sloveniji uveljavljali predvsem iz tedanjega državnega središča, iz Beograda. Resnica ni taka ali vsaj ni tako preprosta. Srbohrvaščino so pospeševali predvsem odločujoči Slovenci, sami Srbi pa so se nanje vsakokrat zanesli, deloma zaradi varljivega prepričanja, da so Slovenci tako in tako 'Srbende', torej tisti, ki 'srbujejo', žele postati Srbi. Hkrati so računali z njihovim funkcionalizmom, ko so se Slovenci ravnali pragmatično tako v prepričanju, da dobro znajo 'srbohrvaško', še bolj pa zaradi tega, ker je bil ta jezik v vlogi državnega jezika na vseh pomembnih mestih (Rotar 1996, 13–14).

Prva leta po vojni so bila posvečena izgradnji domovine, zato so bila jezikovna vprašanja v ozadju, kar je še olajšalo hiter vdor srbohrvatizmov v slovenščino:

Ko smo v prvih povojnih letih in pozneje širili razpoloženja bratstva in enotnosti in skrbeli za vzgojo v socialističnem patriotizmu, nismo poudarjali, da smo pri vseh teh dobrih težnjah tudi Slovenci ali predvsem Slovenci in da najbrž – čeravno so bili nekateri izmed nas nekaj časa tudi drugačnih misli – ni bilo posebnega razloga, da bi se iz zgodovine sami zbrisali! V teh časih se je zgodilo, da smo »obogatili« slovenščino s celo vrsto povsem praznih besednih zvez, ki smo jih prevzemali oziroma prevajali iz srbohrvaščine, ta pa iz ruščine. S tem smo zlasti v časopisni in deloma tudi v politični jezik prevzeli slogovni izraz dveh, od slovenske močno različnih jezikovnih kultur, natančneje: žargon določenih socialnih plasti, ki so se bile v teh kulturah uveljavile (Pogorelec, D 1969, št. 2, str. 18)

Okoli leta 1950, ob izdaji novega pravopisa, pa so se spet pojavila opozorila na slavizme v slovenščini. Božo Vodušek je v svoji kritiki SP 1950 v *Slovenskem poročevalcu* opozoril na neenakopravno obravnavanje izposojenk iz slovanskih in iz neslovanskih jezikov. Eden od avtorjev pravopisa, Anton Bajec, namreč za slovanske izposojenke navaja načelo: »Tiste, ki zanje nimamo slovenskega izraza, tiste, ki so dobile pomensko tančino, tiste, ki so se v dolgi knjižni rabi uveljavile, tistih ne bomo preganjali« (Bajec v Vodušek 1951, 1). Pri tujkah iz neslovanskih jezikov ločuje med tistimi iz klasičnih jezikov, ki jih ne prepoveduje, ampak navaja slovenske ustreznice, če obstajajo, in tistimi iz živih jezikov, kjer »je SP izbirčnejši: tujko odkloni, brž ko je na razpolago popolnoma ustrezen domač izraz /.../« (Bajec v Vodušek 1951, 1). Vodušek je opozoril, da se avtorji pravopisa pri slovanskih izposojenkah niso ozirali na načelo potrebnosti, poleg tega pa so s posebnimi znamenji zaznamovali samo tiste, ki so že odmrle, s čimer so jim po nepotrebnem »podaljšali življenje«. Zavzel se je, da bi vsem tistim, za katere obstajajo slovenske ustreznice, te tudi pripisali in jih jasno označili kot primernejše.

»Proti jedru Voduškovih nazorov se je težko bojevati, ker so pravilni« (Toporišič 1987, 299), zato so pridobili tudi samega Bajca. Pravopis pa je kritiziral tudi Janez Gradišnik, ki je v naslednjih desetletjih postal »utelešenje« slovenskega purizma. Že v tej kritiki, objavljeni leta 1950 v *Slovenskem poročevalcu*, je izpostavil, da »so šli sestavljavci SP ponekod malo predaleč in so priznali domovinsko pravico tudi izrazom, ki so jih sprejeli samo polizobraženci in ki žive samo na papirju, med ljudstvom pa le toliko, kolikor se ga je oprijel vpliv slabo pisanega jezika« (Gradišnik 1967, 22). Pri tem je navedel besede prekiniti, hasniti, boder in stas, kar kaže, da je mislil predvsem na srbohrvatizme.

Bajec je na tovrstne očitke odgovoril v razpravi Rast slovenskega jezika, kjer je opozoril na razliko med nepotrebnimi in potrebnimi slovanskimi izposojenkami. Med slednje je uvrstil tiste: a) ki so nepogrešljive, ker ni slovenskega izraza (npr. carina, čipke, godba), b) ki so dobile pomenski odtенок in s slovensko besedo niso več popolne soznačnice (četa – krdelo, dragocen – drag, izjava – izpoved), c) ki jih vzdržujejo sorodnice (baviti – zabava), d) in končno tiste, ki so popolnoma izpodrinile domače besede, tako da so te izginile (naslednik – nastopnik) (Bajec

1951, 16–17). Ob tem je poudaril: »Če bi hoteli očistiti slovenski knjižni jezik vseh slovanskih izposojenk, bi morali izločiti kakih deset tisoč besed. Rad bi poznal tistega jezikoslovca, ki bi si upal zagrešiti tako herostratsko dejanje!« (Bajec 1951, 20)

V tej razpravi je opozoril tudi na rabo nepotrebnih izposojenk v časnikih in svetoval časnikarju, naj ne uporablja »iz same ljube udobnosti srbsko-hrvatskih besed iz predloge; če ima izbiro med izposojenko in domačo besedo istega pomena, naj dá prednost domačinki« (Bajec 1951, 33).

Razpravo o srbohrvatizmih so jezikoslovci in drugi nadaljevali v *Jeziku in slovstvu*, reviji, ki je začela izhajati leta 1956. Strokovne članke o tem je – večinoma v zvezi s pripravo na novo izdajo pravopisa, ki se je začela le nekaj let po izidu prejšnjega – spet objavljal predvsem Bajec.

V članku *Slovanske izposojenke* (1957) je predstavil nekoliko drugačno razdelitev glede na njihovo potrebnost in označenost v SP 1950: 1) slovanske izposojenke, ki so na splošno in brez ugovora sprejete in se njih 'papirnosti' ne zavedamo več (bajka, barje, pohod, pojem ...); 2a) slovanske izposojenke, ki jih SP označi s križcem in so ostro prepovedane, saj jih domači izrazi popolnoma nadomeščajo (boja, bolovati, broj, diven, napram ...), 2b) besede, ki jih je SP zaznamoval z zvezdico – tako zakoreninjene, da se jih ne upa prepovedati, a jih odsvetuje (celokupen, brigati se, dočim, izvesje, jaditi, pravec). »Dober stilist se jim bo seveda z lahkoto izognil, iz časnikarskega jezika pa težko da bi jih še pregnali« (Bajec 1957, 148); 3) slovanske izposojenke, ki so brez potrebe vdrle v knjižni jezik, a so se tako trdno zakoreninile, da jih SP ne preganja, večkrat s slovensko besedo razdelile pomensko področje (bodočnost, borba, četa, član, čuvati, gorostasen, kleveta, kititi, nalog, obala, odmor, vzduh ...). »Ravno ob teh besedah se je bil in se še bije hud boj. Zagovorniki ljudskega jezika bi jih brez usmiljenja iztrebili, vendar nimajo upanja, da bi pri časnikarjih ne pogoreli« (Bajec 1957, 149).

Glede na to je predstavil tudi svoj pogled na to, kako naj bodo te besede obravnavane v novem pravopisu: »Tistim, ki jih obsoja, naj brezobzirno prilepi križec! Kar jih je takih, ki zanje nimamo ali nimamo več domačega izraza, naj

dobe vse državlanske pravice brez kakršnegakoli znamenja! Tiste že močno udomačene, ki so sicer brez potrebe vdrle v knjižni jezik in danes izrivajo še živo domačinko (morda s pomensko različico), naj sicer obdrži brez prepovedi, vendar pa z opozorilom, da v določeni vrsti jezika zasluži domačinka prednost!« (Bajec 1957, 151).

V istem letniku se je za že udomačene izposojenke zavzel tudi Ivan Tominec, ki pa ni uporabil merila potrebnosti, omejil se je zgolj na rabo:

Nisem ne poklican ne voljan preganjati iz slovarja knjižne slovenščine slovanske izposojenke; tudi te so po svoje obogatile knjižni jezik, čeprav je marsikatera prišla v naš slovar po prizadevanju, ki ga danes obsojamo in bi prenekatero lahko brez škode opustili. Besede žive svoje življenje, to velja tudi za izposojenke. Nekaterim je usojeno kratko, drugim dolgo življenje. Marsikatera slovanska izposojenka je živela v knjigi ali časopisu le kratko dobo, ta ali ona le v delih posameznega pisatelja. Zopet druge so se udomačile, prešle v pogovorni jezik izobražencev, morda tudi v ljudski govor. Boj proti udomačenim tujkam bi bil brezuspešen (Tominec 1957, 220).

Tudi naslednje leto je Bajec v članku Pred novo izdajo SP (JiS 1957/58) pisal o slovanskih izposojenkah, ki so izpodrinile domače besede. Poudaril je, da je treba v SP na to opozoriti, ne sme pa se jih vrednotiti, ampak le razložiti, katere besede in v kakšni meri so spodrinile. »Če bo pisec dobro poučen, mu mirno lahko prepustimo odgovornost za rabo« (Bajec 1958, 148). V letniku 1959/60 pa je objavil še razpravo O purizmu in puristih, v kateri je kritiziral puristični odnos do teh izposojenk: »Tistih osemdeset let 'slavofilstva' je zapustilo v besedišču neuničljive sledove, tega si ne smemo prikrivati! /.../ Sprijaznimo se z resnico, da so vtem nekatere domačinke umrle, čemu torej mrtve obujati!« (Bajec 1960, 134).

S tem vprašanjem so se ukvarjali tudi pisci krajših prispevkov v razdelku Zapiski, kjer ni šlo za znanstvene razprave, ampak bolj za izražanje osebnih mnenj avtorjev. Vinko Gaberski se je v notici Kroatizmi in arhaizmi (JiS 1957/58) pritoževal, da se pod kroatizme uvršča tudi besede, ki jih poznajo v istrskih narečjih in govorih ob Sotli in Kolpi. Božo Borštnik (1957, 48) pa se je v isti številki pod naslovom Zajemajmo iz slovanskih jezikov zavzemal za svobodno dopolnjevanje besedišča iz slovanskih jezikov: »/V/se slovanske besede so naš fond: kadar ustrezajo našim glasoslovnim pravilom, so predstavotvorne in po

korenu slovenske /.../ Če nimamo, potem pa zajemajmo pri sorodnih, to je slovanskih jezikih.« Ob tem je Bajec, ki je bil urednik, zapisal opombo, ki kaže, da ga lahko kljub njegovemu zavzemanju za priznavanje že uveljavljenih izposojenk uvrščamo med zmerne puriste: »Vsekakor ponovna ofenziva »slavofilov«. Bo kdo kaj odgovoril? Pomislite, da se pripravlja nova izdaja SP! Tam bo treba teorijo spremeniti v prakso.«

V zgornjih primerih je šlo za načelno obravnavo slovanskih izposojenk. V tem času pa so v JiS začeli izpostavljati že tudi posamezne besede. Tako je Ivan Tominec kritiziral rabo glagola zaviseti (JiS 1958/59) in pri tem predstavil pot, kako se takšne izposojenke uveljavljajo v slovenščini: »Komur se zdi domača, jo je gotovo večkrat slišal ali bral, verjetno tudi sam rabil, tako da mu zveni že čisto po domače in v njej ne vidi nič tujega« (Tominec 1958, 64). Leopold Stanek pa je predstavil »novejše cvetke s sosedovega vrta« (JiS 1959/60), ki so zaradi enakozvočja prenesene v slovenščino, »ne da bi se govorci zavedali, da nekatere pomenijo pri nas nekaj drugega« (Stanek 1960, 254). Navedel je naslednje primere: razprava po – razprava o, častiti koga – gostiti koga, sto po sto – stoodstotno, koristiti kaj (pri tej je opozoril, da je nepravilna, ampak ni našel neposredne zamenjave (»šlo bi izkoristiti in okoriščati se, izkoriščati pa že manj zaradi peiorativnega prizvoka, nemara uporabljati?«)), veza – zveza, za Maribor – v MB, zahvaljujoč – zaradi, po, vlaganje – trud, prizadevanje, bilo je govora – govorilo se je, voditi računa – računati s čim, upoštevati kaj, o tem smo razgovarjali – smo se pogovarjali. »Za vse to ima že Jurančičev slovar domače izraze« (Stanek 1960, 254).

Takšen način obravnave je sicer bolj kot za znanstveno revijo značilen za poljudne jezikovne koticke.²¹ Od teh so v obravnavanem času za to diplomsko delo pomembni predvsem Jezikovni pogovori Mirka Rupla²² in Jezikovno sito/Jezikovni kažipot Jožeta Zupančiča v Novinarju. Za Rupla ni značilen purističen odnos do izposojenk, ne prepoveduje jih, vendar nanje opozarja in

---

²¹ Ker so koticčki podrobno predstavljeni v delu Monike Kalin Golob Jezikovna kultura in jezikovni koticčki, splošnih podatkov o njih tu ne bom navajala. Osredotočila se bom le na njihovo obravnavo srbohrvatizmov.

²² Tu so upoštevani le tisti Ruplovi jezikovni koticčki, ki so objavljeni v knjigi *Jezikovni pogovori* (ur. France Vurnik).

svetuje rabo domače besede (Kalin Golob 1996, 62): v kotičkih tako opozori na pare svrha – namen, zatajiti – odpovedati, neizpraven – nepravilen, komad – kos, iznesti predlog – predlagati, računica – račun, izrabljen – iztrošen, zveza – veza, osvojiti predlog – sprejeti predlog, imovina – imetje, široka potrošnja – splošna poraba, luka – pristanišče, pokazatelj – kazavec, koristiti kaj – uporabiti, izrabiti, koristnik – uporabnik, usluga – storitev, odraz – odsev, pogonski inženir – obratni inženir, po sredi so še druge stvari – vmes, po tem vprašanju niso razpravljali – o tem vprašanju, žitarice – žita, zvanje – poklic, to zavisi – je odvisno, to me čudi – čudim se temu, poreklo – rod, vir, klevetati – obrekovati, uvaževati – upoštevati, vodič – vodnik, za razliko od danes – v nasprotju z danes, tajna – skrivnost, nastradati – doživeti škodo, nula – ničla, zatajiti – odpovedati, uporno – vztrajno, dogodki se odvijajo – razvijajo, kruto – strogo, natanko, zadolžiti koga za kaj – naložiti komu kaj, višek – presežek, snimek – posnetek, zasigurati – zagotoviti.

Zupančič svoje kotičke piše v novinarskem glasilu, zato se v njih obrača neposredno na novinarje. Tako jim že leta 1950 svetuje:

Prva leta po osvoboditvi so nam nasmetila naš jezik s kopico tujk, ki so našemu preprostem človeku ne le nerazumljive, ampak našemu jeziku tudi nepotrebne, ker imamo v njem zanje prav dobre, če ne še boljše domače izraze. Dolžnost nas novinarjev je, da začnemo tudi take tujke trebiti iz našega jezika. Pri tem pa seveda ne smemo hoditi po stopinjah »puristov«, to se pravi, ne smemo pretiravati. Čas bi že bil, da bi začeli preganjati iz našega tiska tudi »pogoje«, ki smo jih »uvozili takoj po osvoboditvi (Zupančič, Novinar 1950, št. 3, str. 6–7).

Opozarja tudi na posamezne pare izposojenka – domačinka: zaviseti – biti odvisen, ki mu odgovarja – ki mu ustreza, polagati pozornost – posvečati pozornost, štednja – varčevanje, poleg njih pa tudi na nekatere skladišne kalke po srbohrvaščini, recimo na zvezo z odvisnikom namesto z nedoločnikom (je uspela, da) in vezavo z napačnim sklonom (slabšim uspehom je kriv – slabših uspehov je kriv).

Naslednja opozorila o vplivu srbohrvaščine na novinarsko pisanje se pojavijo šele leta 1955, in sicer nepravilna vezava praviti za koga (namesto o kom), za katerega vedo (namesto o katerem vedo), uporaba nedoločnega zaimka neki namesto kak (v sklopu nekega lista) ter kritika besed gospodarstveniki (Zupančič predlaga

gospodarski strokovnjaki ali predstavniki gospodarstva) in merodajni činitelji (kritizira samo izraz merodajni, za katerega predlaga pristojni, odločilni, ne motijo pa ga še činitelji).

Leta 1956 opozori na dobesedne prenose izrazov miniti kaj v smislu imeti za sabo (led so minili), radoznan za radoveden in poedini za posamezni, na kalk dati pravico česa (namesto do česa: uredba daje pravico določanja). »Prav na tem področju čutimo, da bo treba pri prevodih še mnogo bolj na široko opozarjati na razlike med slovničnimi in izraznimi oblikami v slovenščini in srbohrvaščini, iz katere Slovenci razmeroma mnogo prevajamo in zato jezikovno tudi mnogo grešimo« (Zupančič, *Novinar* 1956, št. 10, str. 4).

Naslednje leto se srbohrvatizmov loti odločneje, že s pravim purističnim besednjakom: »V naš jezik čedalje bolj silijo jezikovni pritepenci iz srbohrvaščine. Nekaj je takih, ki se jim moramo z vso odločnostjo upreti, ker docela nasprotujejo duhu slovenskega jezika, ker jih naš preprosti človek sploh ne razume, čeprav smo Slovenci za tuje jezike zelo, včasih kar preveč dovzetni. Teh jezikovnih pritepencev je od dne do dne več« (Zupančič, *Novinar* 1956, št. 10, str. 4). Kot primer navaja rabo izraza ljudje namesto moški (posebej v zvezi ljudje in ženske), rabo deležja zahvaljujoč in razraditi namesto 'razdelati, proučiti, podrobneje obdelati'.

3.3.2 1960–1975

Začetek 60. let je zaznamovala izdaja *Slovenskega pravopisa* 1962, ki je sprožil znamenito »črkarsko pravdo« o priponah -vec in -lec. V zvezi z njim pa se je razvila tudi razprava o stilski vrednosti slovenskega knjižnega besedja. »V glavnem sta se soočili dve struji: ena je predvsem branila individualnost slovenskega jezika (četudi se je včasih preveč opirala na nekako narodopisnost in puristično protislovanskost ter protizahodnoevropskost), druga pa je bila predvsem protipuristična v smislu laissez faire (čeprav se je pri tem sklicevala na češki nauk o funkcijski razčlenjenosti in torej upravičenost besedja vseh vrst)« (Toporišič 1987, 321–322). Ti dve smeri sta se nato spopadali celo desetletje in deloma še dlje.

Že Bajec (1961, 14) je še pred izidom novega pravopisa v JiS – podobno kot v svojih prejšnjih člankih – zagovarjal vključitev tistih slovanskih izposojenk, ki so se že udomačile in si razdelile pomenski obseg z domačimi besedami. Odločneje pa je proti puristom (v tem članku jih imenuje »slovničarji«) nastopil France Bezlaj v članku Blišč in beda slovenskega jezika, ki je izšel l. 1964 v *Tovarišu*.²³

Kdor bi si upal trditi, da je domače vse, kar je jezik v teku dolgih desetletij vsrkal vase in je razumljivo pri sporazumevanju, bi se strahovito zameril slovničarjem. Njihova naloga in po mnenju nekaterih celo sveta pravica je, da jezik popravljajo, usmerjajo njegov razvoj in preprečujejo anarhijo v knjižni rabi (Bezlaj 2003, 762).

Opisal tudi je njihove metode boja proti prevzetim besedam, ki jih lahko spremljamo še pri nekaterih poznejših koticarjih:

Nekateri naši slovničarji zahtevajo, naj se knjižni jezik čimprej znebi vseh slovanskih izposojenk. Zmernejšim so na poti samo srbohrvaške in ruske. Seveda je že teh veliko preveč in ker ni mogoče preganjati vsega naenkrat, smo se zatekli k metodam iz dobe boja proti germanizmom. Krog naših slovničarjev se po navadi vsako leto sporazume za kampanijo proti trem do petim besedam in upa, da bo v nekaj sto letih uspel slovenščino do kraja očistiti vse nepotrebne slovanske navlake (Bezlaj 2003, 762).

Sklep njegovega razmišljanja o purizmu je, da je bil za slovenščino v preteklosti koristen, saj jo je pomagal ohranjati pred zunanjimi pritiski, prej ali slej pa se »vsak kulturni jezik razvije do stopnje, ko mu postane purizem odveč in se ga začne otresati, prav tako kakor se vsaka družba prej ali slej otrese vseh oblik fanatične nestrpnosti, čeprav so jo morda pomagale graditi« (Bezlaj 2003, 776).

Podobne Bajčeve in Bezlajeve misli lahko najdemo tudi v njunih prispevkih v radijskih Jezikovnih pogovorih.²⁴ Oba poudarjata, da je skrb za slovenščino potrebna, a v pravi meri.

Danes je seveda slovenščina že toliko izdelan kulturni jezik, da se ji ni treba več zatekati k drugim Slovanom. Prav je, da odklanjamo nove izposojenke. /.../ Odveč pa je preganjati, kar je že zakoreninjeno (Bezlaj 1965, 195).

---

²³ Tu ga navajam po izdaji iz *Zbranih jezikoslovnih spisov* (2003).

²⁴ Razprave so zbrane v knjigah *Jezikovni pogovori 1* (1965) in *Jezikovni pogovori 2* (1967).

Menim, da je vsaka skrajnost v jeziku škodljiva in na nji sloneči posegi obsojeni na neuspeh. Eno je predvsem potrebno: jezik mora biti pripravno in zadostno izrazilo. Kdor mu krči potrebne izraze, mu škoduje (Bajec 1965, 208)!

Nekateri drugi avtorji, ki so konec 50. in v začetku 60. let sodelovali v Jezikovnih pogovorih, pa so bili konkretnjši, saj so pisali posebej o jeziku v tisku. Tako Avguštin Pirnat v prispevku Ohlapnosti v časnikarskem jeziku opozarja:

Izposojenke najbolj in po nepotrebnem jemljemo iz srbohrvaščine. Časnikar pogosto prevaja, pri tem pa premalo tenkočutno prisluhne domači besedi. Če izposojenka samo izpodrine slovensko besedo, stavek pa ostane neizpremenjen, še ni tako hudo /.../ Huje pa je, če z izposojenko celotno izražanje spremenim /.../ Kadarkoli novinar piše v tuji podlagi, mora skrbno pretehtati, kako bo po naše povedal. Dvakrat pa naj bo previden pri srbohrvaščini, saj je mnogo besed podobnih, zato je nevarnost veliko večja (Pirnat 1965, 270).

Božidar Borko, ki je sicer znan kot zagovornik zmerne purizma, pa najpogostejše napake kar našteje: »V časnikarskem in uradnem jeziku pa še zmeraj naletimo na prilike namesto razmere, še vedno kdo kaj koristi namesto izkorišča ali uporablja, še zmeraj se kdo za kaj zalaga namesto zavzema ali poganja, prav tako nekateri še zdaj pristopajo k delu, namesto da bi ga začeli ali se ga polotili, in mnogim je glagol pristati na kaj ljubši kot privoliti v kaj« (Borko 1965, 213).

Oba avtorja opozarjata na besede, ki so si v obeh jezikih podobne, a imajo različen pomen in zato ustvarjajo zmedo v slovenščini, zato njun poseg ni skrajno purističen.

Pravi boj med puristi in protipuristi pa se je v tem času šele razvnel. Leta 1965 je začel v *Delu* koticke z naslovom Slovenščina zdaj pisati Janez Gradišnik. V njih je poleg koristnega opozarjanja na vplive srbohrvaščine na skladenjski ravni (npr. na napačno rabo namernega odvisnika, neslovenske vezave) in na zamenjavo že obstoječih slovenskih besed s srbohrvaškimi (npr. vežba za vajo) zavračal tudi besede, ki so dobile poseben pomen (npr. ostali – drugi) ali ki jih slovenščina pred tem sploh ni imela in ki so torej zapolnjevale poimenovalno praznino (npr. zaskrbljujoč, ki ga nadomešča z opisno zvezo ki nas skrbi).

Kot odziv na njegov purizem so začeli mladi, funkcionalistično usmerjeni jezikoslovci Tomo Korošec, Ada Muha, Viktor Majdič in France Novak v *Gospodarskem vestniku* leta 1967 pisati jezikovne prispevke Slovenščina v gospodarstvu (dva prispevka je napisal še Boris Urbančič). Kljub takšnemu naslovu so se v njih večinoma zavzemali za drugačen pogled na jezik, ki bi upošteval funkcije, ki jih ta opravlja v družbi, in v skladu s tem za nepurističen odnos do tistih izposojenk, ki so v jeziku že dobile določeno vlogo.²⁵

Poudarjali so, da je treba ločiti politično vprašanje položaja slovenščine v Jugoslaviji od jezikovnega vprašanja usposabljanja slovenščine za njene naloge. »Še tako dobronamerno obravnavanje teh jezikovnih vprašanj z narodnoobrambnih ali celo nacionalističnih pozicij, kar je že nekaj časa spet moda, pa prinaša jeziku več škode kakor koristi in ustvarja vrhu tega nezdravo psihozo. Ta moda, ki jo širijo večinoma lingvistično neizobraženi ali polizobraženi ljudje, ima svoj izvor v znanstveno nevzdržni konceptiji puristični konceptiji jezika« (Urbančič, *Gospodarski vestnik* 1967, št. 21, str. 4).

Tako Majdič in Novak (*Gospodarski vestnik* 1967, št. 44, str. 4) ob polemiki preučiti in proučiti poudarita, »da razvoju naše jezikovne kulture ne koristimo z odstranjevanjem takih elementov tujega izvora, ki v jeziku že imajo trdno določeno funkcijo, ki jih je osvojila jezikovna praksa in ki ne nasprotujejo sistemu jezika«.

Majdič (*Gospodarski vestnik* 1967, št. 50, str. 4) opozarja, da je bilo izposojanje včasih odgovor na resnično potrebo jezika: »Te izposojenke so se navadno obdržale v primerih, ko niso imele dvojnice v domačem besedišču in so predstavljale edino poimenovanje za določen pojem in pa v večini primerov takrat, kadar je bil domači sinonim večpomenski ali je zajemal več slovničnih kategorij, novo poimenovanje pa je v slovenščini prevzelo samo enega od pomenov oziroma eno slovnično kategorijo.«

Podobno piše Korošec v prispevku O mestu novinarskega stila v publicistiki (*Gospodarski vestnik* 1968, št. 37, str. 4): »Kar je jezik takrat jemal, je po večini

---

²⁵ Ta njihov pogled ne prinaša kaj bistveno novega, saj se je za to že 10 let pred tem zavzemal Bajec, novo pa je dosledno teoretično izhodišče, ki mu botruje.

tudi potreboval, saj lahko ugotovimo za pretežno večino slovanskih in drugih izposojenk, ki jih Breznik v svoji razpravi kar zameri takratnemu časopisu – in to ne velja samo za tiste, ki jih navaja Breznik – češ da so spodrinile domače besede, da so ostale v jeziku do danes. Le nepotrebne besede so odpadle.«

Vendar to ne pomeni, da avtorji dopuščajo nekritično prevzemanje iz srbohrvaščine. Majdič (*Gospodarski vestnik* 1968, št. 65, str. 4) opozori na prevzete izraze, zveze in sintaktične vezave, ki prihajajo v slovenščino prek političnega jezika in časopisnih sestavkov, prevajanih iz srbohrvaščine. »V obeh primerih je vzrok prehajanja aktivno obvladovanje srbohrvaščine tistih, ki te izraze – ne da bi se tega zavedali – vnašajo v slovenščino. Zanimivo pa je, da prehajajo v naš jezik skoraj izključno tisti izrazi, ki so sicer na las podobni posameznim slovenskim, imajo pa povsem drugačne pomen.« Kot primere navaja: pregovori – pogovori, preuranjen – prezgoden, podvzeti – ukreniti, storiti, zaključiti – skleniti (pogodbo), zalaganje – prizadevanje, okolišanje – ovinkarjenje, podstanovanjski – podnajemniški, zemlja – država, dežela, kup – pokal, osvojiti – sprejeti, biti zainteresiran na – za, v stvari – dejanski, v resnici. »Za razliko od izposojenk tipa otvoritev in zaključek so te jeziku nepotrebne, ker imamo zanje popolnoma ustrezne in v jezikovnem sistemu utrjene domače izraze, ker zaradi formalne enakosti z enako zvonečimi, a drugopomenskimi slovenskimi izrazi ustvarjajo zmedo in ker so konec koncev popolnoma razumljive le tistim, ki obvladajo srbohrvaščino.«

Tako so proti purističnemu odnosu do vsega nedomačega postavili uzaveščanje in znanstveno raziskovanje jezikovne zgradbe, ki naj bi po njihovem doseglu, da bodo govorci manj dovzetni za puristične nasvete (Novak, *Gospodarski vestnik* 1968, št. 26, str. 4).

Leta 1968 so začeli v *Nedeljskem dnevniku* izhajati kotički Janka Modra, ki so neprekinjeno izhajali skoraj do njegove smrti leta 2006. Modra ne moremo uvrstiti na nobeno stran v sočasnem sporu med puristi in protipuristi, saj nasprotuje pretiranemu purizmu in ne odklanja vsakršne tujke (Kalin Golob 1996, 86), pri tem pa se ne sklicuje na podobne teoretične osnove kot funkcionalisti. V tem obdobju se s srbohrvatizmi v slovenščini ukvarja relativno pogosto, a še

zdaleč ne tako pogosto kot Gradišnik; večinoma opozarja na posamezne enakozvočnice (sam jih imenuje zapeljivke: verovati – verjeti, žene – ženske, prositi – snubiti, meta – tarča, cilj). Leta 1969 se precej ukvarja z jezikom športnih poročevalcev, zato je takrat obravnavanih največ srbohrvatizmov. Njegovo »zmernost« pa dokazuje obravnava besede otvoritev leta 1973 (5.–19. 8.), kjer v več prispevkih razgrne pred bralci zgodovino te besede in poudari, da je prevzet samo glagol otvoriti, otvoritev pa je slovenska tvorjenka, ki je postala nepogrešljiva tudi kot del šahovskega besedišča.

Z protipuristi nepovezan, a njihovim pogledom soroden je tudi kotiček Brede Pogorelec Pogovori o vsakdanjem knjižnem jeziku v *Delu* med letoma 1969 in 1971. V njem je obravnavala jezik časopisja, pri čemer je izhajala iz vloge, ki jo to opravlja v družbi (Kalin Golob 1996, 93). Opozorila je tudi na vpliv srbohrvaščine, vendar pri tem ni izpostavljala posameznih besed, ampak je o njem pisala bolj na splošno. Kritizirala je predvsem novinarje in politike, ki so zaradi slabega znanja slovenščine po nepotrebnem prevzemali srbohrvaške besede.

Brez poštenega znanja o izrazni moči domače besede, o njenih dejanskih pomenih, brez pravega pregleda domače umetnostne besede in publicistike je bilo v naglici dneva, ko je bilo treba novi politični vsebini najti pri priči tudi primeren izraz, najlažje govoriti o stiski jezika, da je s slovenščino tako kot s Slovenci: da je to majhen, skromen jezik majhnega naroda, ki mu na vseh koncih manjka besed. In v tej stiski je bila seveda pogosto najbolj pri roki bolj zveneča in bolj »efikasna« (beri: učinkovita) beseda ali zveza iz zemljepisno in politično najbližjega srbohrvaškega jezika (D 1969, št. 16, str. 19).

Opozarjala je tudi na pomanjkljivo prevajanje iz srbohrvaščine, ki je vzrok za »sprotno presajanje tujega ob polnem domačem izrazu« (Pogorelec 1969, št. 16, str. 19).

Okoli leta 1970 je boj med puristi in protipuristi dosegel vrhunec, ko so hkrati izhajali Gradišnikov kotiček v *Tedenski tribuni*, Urbančičev v *Delu* in Korošček na televiziji. Gradišnik je tožil nad jezikom v časopisih, ki vpliva na jezik bralcev: »[N] ajbolj (sic.) značilna poteza današnjega časnikarskega pisanja je močan vpliv hrvaškega ali srbskega jezika, očitno vira pretežnega dela njihovega

pisanja (prevajanje, povzemanje). Ne mine dan, da ne bi bilo mogoče na straneh *Dela* zaslediti kakih hrvatizmov – srbizmov, ki nam seveda s časom ‘pridejo tako v uho’, da se sploh ne zavedamo več njihovega izvira» (Tedenska tribuna, 1. 9. 1971, str. 13). V večini primerov, ki jih je obravnaval, je res šlo za neposreden prenos pomena srbohrvaške enakozvočnice (recimo povelje – listina, priznanje, sredina – okolje) ali za grobe srbohrvatizme, ki so v besedilu ostali zaradi slabega prevoda (npr. zaglušen – oglušujoč, muke muči – trpi), v nekaterih primerih pa je bilo njegovo posredovanje neutemeljeno (nasprotoval je na primer izrazu upokojiti se in ga nadomeščal z iti v pokoj).

Urbančičevi kotički O jezikovni kulturi pa so izrazito tendenčni, v njih predstavlja predvsem funkcionalistični pogled na jezik in nasprotuje purizmu.

Rekli smo, da se izposojanju iz srbohrvaščine ni mogoče povsem izogniti. Naloga jezikoslovca je zato, da pri vsakem jezikovnem sredstvu, ki se začne širiti, presodi, ali pomeni za naš jezik obogatitev oziroma kakršnokoli prednost pred obstoječim jezikovnim sredstvom, in ga odkloni šele tedaj, če ugotovi, da slovenščina ne bi z njim ničesar pridobila. Tako dela jezikoslovec, ki ga vodi funkcijski vidik, to je prepričanje, da je čimvečja izrazna sposobnost prva odlika kultiviranega jezika.

Puristično ‘jezikoslovje’, kot vemo, ravna drugače. ‘Odkriva’ in preganja srbokroatizme, ki jih kot take nihče več ne občuti, ker se sistemsko navadno komaj kaj ločijo od slovenščine in imajo v nji že davno svojo funkcijo, svoje mesto, ki so si ga pridobili s splošno rabo (Urbančič 1973, 77–79).

Kritizira pa priložnostno izposojanje iz srbohrvaščine pri tistih uporabnikih knjižnega jezika, »ki jih poklicno delo povezuje s srbohrvatskim jezikovnim področjem, zlasti pri politikih in poslovnih ljudeh, če nimajo dovolj izostrenega čuta za normo knjižne slovenščine« (Urbančič 1973, 78), saj to ruši ustaljenost jezika in moti sporazumevanje. Iz istega razloga nasprotuje tudi prevzemanju srbohrvaških pomenov besed, katerih glasovna podoba je v obeh jezikih enaka (Urbančič 1973, 36).

Podobno kot v *Gospodarskem vestniku* se zavzame za ostro ločevanje med političnimi in jezikoslovnimi vprašanji: »Pritegovanje drugih vidikov, včasih tudi

s političnim ozadjem, k obravnavanju in reševanju problemov knjižnega jezika ne more roditi nič trajno dobrega. Jezikoslovna problematika se ne more reševati z drugačnimi sredstvi kakor jezikoslovnimi. Treba je znati ločevati probleme funkcioniranja jezika z ozirom na njegovo komunikacijsko vlogo od položaja jezika v družbi. Prvo je stvar jezikoslovja, drugo politike» (Urbančič 1973, 13). Prav zaradi tega stališča so Urbančiča največkrat kritizirali, da preveč neposredno prenaša češko teorijo v slovenske razmere.

Razmerje slovenščine do drugih jezikov je Urbančiču enako kot razmerje angleščine do drugih jezikov /.../ Bistvena razlika je pri tem zanemarjena: da za vse veliko, večje ali večinsko in sredotežno (ali nesredobežno) veljajo druge zakonitosti kot za majhno, manjše, nevečinsko, sredobežno (nesredotežno). Povedano v podobi: ovco je treba varovati pred volkom, zelje pred kozo itd., obratno je taka skrb odveč; pred hudournikom se varujemo z nasipi in pregradami, pred studenčkom pa ne. In slovenščina je nevelik, nevečji, nevečinski jezik, in nesredotežen jezik v tem smislu, da je več svojih nosilcev izgubil kot pridobil, in bi jih (in jih bo) še več, če mu ne bi bili (ne bomo) organizirali obrambe /.../ (Toporišič 1987, 179–180).

Prav zaradi teh posebnih slovenskih razmer se večina poznejših jezikoslovcev strinja, da je treba slovenščino varovati tudi s političnimi sredstvi.

Podobno kritiko purizma najdemo v Koroščevih jezikovnih oddajah *Pet minut za boljši jezik*. V njih se zavzema za kultiviranje jezika in odpravljanje negativnih vplivov iz srbohrvaščine, a to naj bi opravljali jezikoslovci na podlagi znanstvenih načel. »Namesto poglobljenega raziskovanja medsebojnih vplivov, ki jih v jezik prinaša sosedsko življenje dveh sorodnih jezikov, pa je bilo pri nas ustvarjeno mučno ozračje, v katerem se zaradi neke fiktivne ogroženosti slovenščine s strani srbohrvaščine zdaj brska po izvoru besed, da bi se odpravilo tisto, kar bi utegnilo biti srbohrvatskega izvora, čeprav nam že desetletja dobro služi (Korošec 1972, 135–136).

Korošec kritizira izganjanje posameznih izposojenk, če to zmanjšuje izrazne možnosti jezika (kot primer navaja par edinstven – enkratno). »Pa tudi samo dejstvo, da ima besedo srbohrvaščina, ni za slovenščino noben kriterij pravilnosti, ker bi po njem morali opustiti za debel slovar besed« (Korošec 1972, 59).

Priznava sicer, da je bil purizem v preteklosti koristen, zavrača pa teze o sodobni ogroženosti slovenščine zaradi srbohrvaščine: »Vpliva srbohrvaščine danes seveda ne gre zanikati, a ni nič večji od zelo močnega vpliva angleščine. Problem je drugje, namreč v sorodnosti slovenščine in srbohrvaščine, in iz tega naj pri presoji jezikoslovje izhaja« (Korošec 1972, 35). Naloga jezikoslovca je torej, da opozarja na napačno rabo enakozvočnic z različnim pomenom (npr. uporen – vztrajen, zemlja – dežela, država), saj lahko ta nakrha slovenski semantični sistem in povzroča nejasnosti in nesporazume.

Na vpliv funkcionalističnega pogleda na jezik kaže tudi eden redkih strokovnih člankov iz tega obdobja, ki se ukvarja s srbohrvatizmi, članek Janeza Dularja O slovenskem časnikarskem jeziku v JiS 1971/72. V njem kot eno od značilnosti časopisne zvrsti jezika, ki pa zmanjšujejo sporočilno vrednost in s tem praktično učinkovitost prispevkov, navaja tudi rabo slavizmov, ki se najpogosteje ne pojavljajo v rednih prevodih Tanjugovih poročil, »temveč v ‘šušmarskih’ prevodih raznih senzacij ipd.« (Dular 1972, 158). Njihovo vdiranje je čutiti predvsem v besedju, besedotvorju in skladnji (pojačati, opetovano ...). »Slavizmov v našem časnikarskem jeziku ne moremo spregledati, kajti že zaradi svoje številčnosti so ena izmed največjih posebnosti današnje časnikarske slovenščine, ne glede na to, kako jih vrednotimo« (Dular 1972, 159). Leta 1975 pa v članku Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. stoletja opozori na novost oblikoslovnih in skladenjskih srbohrvatizmov: »Oblikoslovni in skladenjski slavizmi, ki jih sem in tja srečujemo v današnji publicistični slovenščini, večinoma niso ne predmetno ne genetično povezani z zavestnimi slavizacijskimi prizadevanji in njihovimi sadovi v prejšnjem stoletju, temveč jih je prinesla poznejša (še današnja) velika in enostranska odvisnost naše publicistike od prevajanja iz srbohrvaščine« (Dular 1975, 249).

S svojimi prispevki so funkcionalisti do srede 70. let uspešno uveljavili svoje poglede na jezik, kar se kaže tudi v enem od temeljnih jezikovnih priročnikov,

Slovarju slovenskega knjižnega jezika, ki je začel izhajati leta 1970.²⁶ Vendar s tem (skrajnega) purizma niso dokončno premagali, temveč le pregnali iz uradnega jezikoslovja, še naprej pa je živel v poljudnih koticah in ohranil precejšen vpliv na rabo jezika.

Hkrati z bojem med puristi in protipuristi se je v tem obdobju začel tudi jezikovnopolitični boj za izboljševanje položaja slovenščine v skupni državi, ki pa je postal pomembnejši v obdobju, ki bo obravnavano v naslednjem podpoglavju. Njegov uradni začetek je Pismo IO GO SZDL Slovenije v zvezi z rabo slovenščine v javnem življenju iz leta 1965, v katerem so slovenski slavisti opozorili na upad jezikovne kulture v javnosti in na zanemarjanje slovenščine v nekaterih govornih položajih.

V preteklosti, zlasti pa dandanes je v našem javnem življenju čedalje več primerov nerazumevanja in nepravilne rabe slovenščine. V tisku, na televiziji, v dopisih, tehničnih navodilih gospodarskih organizacij, v javnih obvestilih, v filmskih napisih, na javnih zborih in drugih prireditvah pogosto beremo in poslušamo popačen jezik ali pa namesto slovenščine druge jezike tudi tam, kjer to ni niti najmanj potrebno (Pogorelec 1983, 215).

Predstavnike takratne krovne družbene organizacije so v njem pozvali, naj »v okviru svoje dejavnosti pogledajo, kaj se godi s slovenščino. Njihova naloga naj bo sistematično spremljati in kritizirati vse primere neprimerne in nedosledne rabe slovenščine v imenih podjetij, izdelkih, v dopisih ipd., podpro in spodbujajo naj pozitivna prizadevanja ter v osebnih in širših stikih z različnimi organizacijami in posamezniki odločno pomagajo izboljševati odnos do jezika« (Pogorelec 1983, 216).

Poudarili so tudi, da to ne sme biti enkratna akcija, ampak trajno kulturno in družbenopolitično prizadevanje.

---

²⁶ SSKJ je glede slovanskih izposojenk v veliki meri upošteval Bajčeva načela. »Ker je ta slovar informativno-normativen in sega zaradi klasikov tudi nazaj v 19. stoletje, je razumljivo, da je zajel večje število slovanskih izposojenk, vendar jim je s posebnimi oznakami (kvalifikatorji) določil mesto, ki ga imajo v današnji knjižni slovenščini, in vzpostavil njihov odnos do domačih pomenskih ustreznice; ta razmerja se pokažejo v primerjavi parov, kot so npr. navada – običaj, brati – čitati, dejavnik – činitelj, zahod – zapad. Večina drugoslovanskega besedja se je zbrala okrog oznak knjižno, starinsko, zastarelo, kar samo potrjuje ugotovitev o reslovenizaciji slovenščine.« (Jakopin 1992, 96).

Rezultat pisma je bilo delno izboljšanje statusa slovenščine v Sloveniji: uvedba slovenskega televizijskega dnevnika 1967, slovensko podnaslavljanje televizijskih risank za otroke, ne pa tudi izključno slovensko podnaslavljanje filmov, česar »malodane vse do osamosvojitve niso spoštovali« (Pogorelec 1998, 68). Še vedno pa je srbohrvaščina ohranila prevladujočo vlogo v zveznih ustanovah in predvsem v vojski, kar je po letu 1975 postalo glavno jezikovnopolitično vprašanje v Sloveniji.

3.3.3 1975–1991

Čeprav se je odnos med slovenščino in srbohrvaščino konec 70. in v 80. letih (v skladu s političnim odnosom med govorce obeh jezikov)²⁷ vedno bolj zaostroval, je vprašanje srbohrvatizmov v tem obdobju v primerjavi s prejšnjim stopilo v ozadje.²⁸ Večina slovenističnih strokovnjakov se je bolj kot z njimi ukvarjala z neuresničevanjem ustavnih določb o enakopravnosti jezikov v Jugoslaviji in uporabo srbohrvaščine namesto slovenščine na določenih področjih javnega življenja. Opozarjali so na neuporabo lastnega jezika v pogovorih s srbohrvaško govorečimi, na nerabo slovenščine v skupščini v Beogradu, čeprav je bilo to slovenskim delegatom formalno omogočeno, probleme srbohrvaško govorečih priseljencev v Sloveniji itd. S srbohrvatizmi v sami slovenščini so se ti avtorji ukvarjali predvsem v svojih jezikovnih kotičkih ali pa v strokovnih člankih ali komentarjih o sodobnem stanju slovenščine le na splošno omenjali vpliv srbohrvaščine na besedišče, srbohrvatizme pa večinoma navajali le za potrditev svojih trditev.

Ob deseti obletnici pisma o jeziku leta 1975 je Izvršni odbor SZDL Slovenije v *Delu* spomnil na v njem zapisane naloge in pozval k njihovem uresničevanju. To je sprožilo nov val prizadevanj za izboljšanje statusa slovenščine, ki je svoj vrh

---

²⁷Marko Jesenšek (2007, 7) je takratno vzdušje v Sloveniji opredelil takole: »Skupna jedra, usmerjeno šolstvo, položaj slovenščine v skupni državi in JLA-ju, izjave srbskih akademikov /.../, država je pokala po šivih, med političnim in jezikovnim vprašanjem je bil na Slovenskem (kot že v skoraj pozabljeni pomladi narodov) velik enačaj, jezik je bil pomembno orožje.«

²⁸ Kar je verjetno tudi posledica njihove manj pogoste rabe v tisku, saj so v tem času pri časopisih že delovale tudi lektorske službe, poleg tega pa je dolgotrajna kampanja puristov proti posameznim izrazom že obrodila sadove, kot bo pokazala analiza v drugem delu diplomske naloge.

dosegel v portoroškem posvetovanju Slovenščina v javnosti leta 1979. Na njem so predstavili položaj slovenščine na različnih področjih javnega življenja, posebej v medijih. Kakovost sporočil v njih so ocenili kot slabo zaradi pogosto pomanjkljive jezikovne izobrazbe in vzgoje novinarjev ter slabe ali nikakršne jezikovne politike v uredništvih in družbi sploh (Pogorelec 1983, 80). Opozorili so tudi na tujejezične vplive v njih in njihove posledice:

Tesni stiki med jugoslovanskimi republikami, precej enostranska odvisnost slovenskih množičnih občil od prevajanja iz Tanjuga, odprtost naših državnih meja in splošna povezanost današnjega sveta so na široko odprli vrata neslovenskim jezikovnim vplivom, predvsem srbohrvaškemu in angloameriškemu. Ker družba ni organizirala ustreznega filtra zoper te vplive, je prihajalo do toliko ostrejših reakcij posameznikov; te so bile sicer naravne in velikokrat upravičene, vendar sta jih včasih po eni strani hromila nestrokovnost in priostren purizem, po drugi strani pa tudi očitki, da gre za nacionalni šovinizem (Pogorelec 1983, 80).

Poudarjali so, da največ napak nastaja pri prevajanju zaradi preobremenjenosti prevajalcev, in sicer predvsem pri besednih in frazeoloških pomenih, ter na pomanjkanje pravih lektorjev pri časopisih, ki so jih večinoma nadomeščali kar redaktorji²⁹ (Pogorelec 1983, 83–86). Novinar Slavko Fras je v razpravi opozoril tudi na mnenje mnogih, da če »smo že toliko prevzeli od drugih jezikov, zakaj bi morali biti tako občutljivi ravno pri enem od slovanskih, posebno če je še najbližji in če z njim skupaj živimo (Fras v Pogorelec 1983, 147). Fras je takšno mnenje odločno zavrnil:

Ravno bližina in podobnost, sorodnost so največja nevarnost za identiteto vsakega jezika v stiku z drugim. Slovenska občila bodo morala, če bodo hotela ustvariti vsaj videz, da z resnostjo in odgovornostjo, vedoč, za kaj gre, spremljajo akcijo Socialistične zveze za izboljšanje slovenščine v javnosti in da razumejo, zakaj je bilo treba tega našega posvetovanja, torej ljudje v uredništvih bodo morali do kraja zaostri vprašanje, kdo

---

²⁹ Na *Delu* so se lektorji pojavili hkrati z novo tehnologijo tiskanja in so nadomestili korektorje. Ti so bili sodelavci v tiskarni ali založbi v času, ko so za vsak časopisni stolpec morali izdelati svinčeno matriko, ki so na korekturnem odtisu – imenovanem tudi krtačni odtis – postavljenega besedila popravljali pravopisne napake in morebitna odstopanja od rokopisa. Ker so morali stavci za vsako najdeno napako izdelati novo svinčeno matriko, je bilo delo korektorjev omejeno na popravljanje hudih pravopisnih napak in tiskarskih škratov. V 70. letih je bila uvedena tehnologija stolpcev iz povoskanega papirja, ki je odprla možnost večjega poseganja v besedilo – seveda v soglasju z avtorjem – in s tem je bil v časopis uveden poklic lektorja. Za pojasnila o postopkih tiskanja in z njimi povezanih jezikovnih posegih se zahvaljujem gospodu Vladimirju Šlambergerju.

sloveni srbohrvaška besedila za slovenska množična občila, do kolikšne mere to opravljajo jezikovno kvalificirani in pripravljeni ljudje (Fras v Pogorelec 1983, 148).

Eden od rezultatov posvetovanja je bila tudi ustanovitev Jezikovnega razsodišča, ki naj bi skrbelo za javno rabo slovenščine ter opozarjalo na napake in pomanjkljivosti. Prva leta delovanja so v njem sodelovali prevajalca Janko Moder in Janez Gradišnik, literarni zgodovinar Matjaž Kmecl in jezikoslovec Jože Toporišič. Med 4. decembrom 1980 in 24. julijem 1982 je Razsodišče v *Delu* objavilo 81 krajših in 1 daljšo izjavo (Moder 1984, 14), v katerih so opozarjali na jezikovno pomanjkljiva javna besedila, nekritično sprejemanje srbohrvaškega političnega žargona in občasno tudi na posamezne srbohrvatizme, npr. sredina – okolje, zahvaljujoč, poedinci – posamezniki, sprovajati – izvajati, napram – naproti, krivica – krivda, razdelati – obdelati, donekle – do neke mere, izseljenišstvo – izseljenstvo, odnošaji – odnosi, povratek – vrnitev. Občasno pa so objavljali tudi načelne ocene o stanju slovenščine in svoji dejavnosti. Tako so 12. decembra 1980 zapisali: »Avtoriteta razsodišča je potrebna, če hočemo, da bo slovenski jezik rešen morilskega objema močnejših bratov. Slovenskemu jeziku se bliža usoda Trobčevih ljubic: kakor so bile te zadavljene v ljubezenskem objemu, tako bo tudi srbščina prerasla slovenščino prav zaradi številnih prijateljskih stikov med obema narodoma (Moder 1984, 25–26). Takšne izjave so bile v vse bolj »jugoslovanskem« vzdušju tudi v sami Sloveniji večkrat sprejete negativno in njihovi avtorji so bili pogosto označeni kot nacionalisti in šovinisti. Zato je Kmecl ob 1. obletnici delovanja Razsodišča zapisal, da morajo o nekakšnem služnem, po občutku in prepričanju funkcionalističnem srbohrvatenju jezika govoriti »še bolj sramežljivo, ker gre za politično občutljivo vprašanje« (Kmecl v Moder 1984, 134). Vendar je Razsodišče kljub temu kmalu zatem jasno poudarilo: »Jeziki jugoslovanskih narodov in narodnosti so med seboj enakopravni v tem smislu, da so na svojem narodnem oziroma narodnostnem ozemlju tudi jeziki uprave in šolstva in da jim je zagotovljen obstoj. To med drugim pomeni, da naj se med seboj ne spodrivajo, da naj ne težijo za tem, da bi drug drugega (praktično seveda večji manjše) spodjedali in končno morda celo zamenjali« (Moder 1984, 150).

V skladu s tem so odločno nasprotovali mnenju jugoslovanskih zanesenjakov, da se srbohrvaščina ne sme šteti kot tuji jezik in da se lahko iz nje bolj prevzema kot iz ostalih jezikov, in poudarjali, da morajo zanjo veljati enaka merila kot za druge jezike:

Seveda je bilo tudi tukaj mogoče pričakovati ugovore ljudi, ki so za t. i. odprtost nasproti drugim jezikom, za sprejemanje na sploh od drugod, češ da se tako deprovincializiramo ali internacionaliziramo ali vsaj jugoslaviziramo ipd. Zlasti so nekateri hudi zaradi odsvetovanja rabe srbohrvaškega besedja v slovenskih besedilih, Pa nismo zanj uporabljali nobenega drugega merila kot za druge prevzete ali vdirajoče besede: zavračali smo jih le, če zanje imamo domače ali pa če si jih lahko sami ustvarimo (Toporišič 2007, 338).

V tem obdobju so po časopisju izhajali tudi številni jezikovni koticiki (pisali so jih tudi člani Jezikovnega razsodišča), vendar tudi v njih vprašanje srbohrvatizmov večinoma ni bilo v ospredju. Izjema je bil Janez Gradišnik, ki jim je v skladu s svojim skrajno purističnim odnosom do vsega prevzetega posvečal veliko pozornosti. V svojem koticiku v *7D* (izhajal je med letoma 1979 in 1985 ter nato spet leta 1987 in 1988) je v prvem letu je na takšne ali drugačne srbohrvatizme izrecno opozarjal v skoraj polovici koticikov (posebej pogosto se je zgražal nad jezikom športnih poročevalcev), v naslednjih letih pa nekoliko manj, v dobri četrtini koticikov. Še večkrat pa jih je samo navedel kot nepravilne, ne pa tudi izrecno označil kot srbohrvatizme. Pri tem je zavračal tako enakozvočnice, kot so nerešen rezultat – neodločen rezultat, grešiti – delati napake, dosleden – zvest itd., prevzemanje srbohrvaških frazemov kot ne kriv ne dolžan in izgubiti obraz, rabo obrazila za svojino -in namesto -ov pri moških imenih na -a ter napačno skladiščno rabo, npr. koristiti kaj in rabo namernega odvisnika z da za izražanje zaporednosti, kot tiste prevzete izraze, ki so v slovenščini zapolnili poimenovalne praznine, recimo primopredaja, ali so dobili pomenski odtenek in si ustvarili besedno družino, kot sta graditi in vpadljiv.

Povsem drugačno je stanje v koticikih literarnega zgodovinarja Matjaža Kmecla, ki so izhajali v *Dnevniku* leta 1978 in 1979. Čeprav je bilo leta 1979 zaradi portoroškega posvetovanja vprašanje vpliva srbohrvaščine na slovenščino še posebej izpostavljeno, je Kmecl na srbohrvatizme opozarjal samo v sedmih koticikih (leta 1978 pa v nobenem). V večini primerov je šlo za enakoglasnice, ki

jih je v novinarski jezik uvedlo »[p]omanjkljivo jezikovno znanje in malce nemarno prevajanje« (*Dnevnik* 1979, št. 2, str. 5): primer – zgled, jez – prepad, pečina – jama, veren – zvest. Ob tem je poudaril: »Iste besede celo v slovenskih narečjih zadobivajo različne pomene, kaj šele v različnih, pa čeprav sorodnih jezikih!« (*Dnevnik* 1979, št. 252, str. 5.) Izpostavil je tudi enake srbohrvatizme kot skoraj vsi drugi kotičkarji: koristiti kaj, vežba – vaja, zahvaljujoč – ki ga je označil kot modno muho (*Dnevnik* 1979, št. 28, str. 5) – in obstojati – obstajati.

Istočasno so v *Naših razgledih* izhajali kotički Jožeta Toporišiča, ki pa se je s srbohrvatizmi ukvarjal še redkeje kot Kmecl – le trikrat je opozoril nanje in le enkrat (1979, št. 7, 206) jih je naštel več, pri čemer je tudi on posebno pozornost namenjal enakozvočnicam: npr. kruto stališče – togo stališče, odkloniti vzroke – odpraviti vzroke, moštvo je zatajilo – odpovedalo, govornica – govorniški pult. Opozoril pa je tudi na skladišne vplive, npr. rabo mislim, kako namesto mislim, da, in na prevzemanje frazemov: iz petnih žil – na vse kriplje, častna reč – častna beseda.

Ob vprašanju rabe izrazov par, nepar namesto sodi, lihi pa je predstavil načine, kako srbohrvaščina vpliva na jezik:

S srbohrvaščino živimo v tesnem stiku, zato ji moramo posvečati posebno pozornost. Dostikrat nam je že prej pomagala iz poimenovalnih težav, dostikrat pa smo zaradi nje brez potrebe opustili kaj imenitnega slovenskega. Danes se nam srbohrvaško ponuja zlasti tudi preko slenga in žargona, torej kot izrazitejša dvojnica za slovensko in bolj navadno poimenovanje (gužva – gneča). Še v večji meri vdira k nam drugi jezik npr. prek predavateljev, ki jim ni (bilo) dano, da bi se slovensko izražali v izvrševanem poklicu, ampak jim je zapovedana raba drugega jezika (Toporišič, *Naši razgledi*, št. 22, str. 649).

Tako je Toporišič eden redkih kotičkarjev, ki glavne krivde za vdor srbohrvatizmov ni pripisal tisku.

V drugi polovici 80. let, ko so bila nacionalna trenja v razpadajoči skupni državi na vrhuncu, pa je tudi Toporišič srbohrvatizmom namenil več pozornosti. V kotičkih, ki jih je objavljial v *7D* med letoma 1985 in 1987 ter 1989 in 1991,³⁰ je

---

³⁰ Zbrani so v knjigi *Jezikovni pogovori iz Sedem dni* (2007).

opozarjal na napačno rabo svojilnega obrazila -in pri samostalniki moškega spola na -a, na standardne srbohrvatizme, kot so sredina, potrebno je, tisto finale, napačno vezavi glagolov (v zvezi razgovora, dogovorili smo sestanek), preširoko raba trpnega sedanjika namesto preteklika (o tem je razpravljano) itd.

Ob vsem tem pa je vedno opozarjal predvsem na potrebo po varovanju slovenščine pred nasiljem večjega jezika, a ne skrajno puristično kot Gradišnik, ampak v zmernem purističnem³¹ duhu, ki ga priporoča Borko kot t. i. »tretjo pot«. Tako je ob izrazu drobno gospodarstvo zapisal:

Zmotila me je beseda drobno v pomenu 'malo'. Verjetno je raba besede drobno v tem pomenu povzeta po srbohrvaščini, morebiti po katerem zakonu ali predpisu /.../ Poleg skupnih lastnosti ali celo enakih sredstev imajo posamezni jeziki tudi svoje posebnosti, saj zato so tudi posebni, ne isti jezik(i). Prav nikjer ni rečeno, da bi bila naloga t. i. malih jezikov (tj. jezikov neštevilnih skupnosti) – po načelu »drobnega« gospodarstva torej »drobnih« jezikov in narodov –, da bi se ravnali po velikih (v bistvu v takih primerih velik pomeni le večji). In sicer v tem smislu, da bi izvirno (ali vsaj značilno) svoje zametovali in ga spodrivali s tujim, od drugod prevzetim. Ostanimo vendar pri svojem, kjer lahko in brez škode. V modernem času je kultiviranim ljudem vsaka moritev, tudi le besedja, in to celo lastnega lepega, vsaj zoprna, če ne že nagnusna (Toporišič 2007, 49).

Poudarjal je tudi potrebo po razlikovanju med pomenom enakozvočnic v obeh jezikih, ki načenjajo semantično strukturo jezika: »Take besede so kot rak, pa ne tisti potočni in kateri še: huda bolezen so, nevarna, ker dobesedno razžirajo normalno, zdravo besedje našega jezika. So pa dobrodošle vsem, ki so površni, ki ljubijo predvsem udobje in ki brez pomisleka posnemajo vse, kar je nenaporno, pa hkrati opazno« (Toporišič 2007, 49).

Predvsem z razmerjem med slovenščino in srbohrvaščino pa se je ukvarjal Toporišičev ktičarski naslednik (med letoma 1987 in 89) v 7D Velemir Gjurić, ki je srbohrvatizme (z izjemo karavle, ki ji je posvetil več ktičkov, vendar je bila samo simbol za prevlado srbohrvaščine na vojaškem področju) v svojih prispevkih omenil le dvakrat. Enkrat je mimogrede omenil enakozvočnico značajnost – pomembnost (Gjurić 1991, 120), več prostora pa je namenil rabi

---

³¹ Čeprav lahko njegovo izrazje v teh prispevkih res označimo za nacionalistično in bi ga prej pričakovali od skrajnega purista, vendar je to posledica takratnih razmer.

koristiti kaj, saj je ob njej ironično opisal potek prevzemanja »aktivističnih« srbohrvatizmov v slovenščino.

In res izpisano gradivo dokazuje, da je zvezdica koristiti kaj zasijala nekako v obdobju prve petletke družbeno- in gospodarskopolični aktivistovščini, vanjo pa prisvetila iz srbohrvaščine. Iz aktivistovščine se je novota prenesla med pisarniške in časninarske polizobražence; ti so v njej zmotno videli družbeno uglednost, zato je za nekaj let dobila nenormalno visoko pogostost: modnostno pogostost. Z modnimi naveski pa je tako: če jih ne sprejme za svoje tudi večina, ostanejo znamenje tistih, ki so se z njimi prvi in edini afnali. Tako je tudi koristiti kaj ostal zgolj rdečkast kičast bingelj pod kljunom takih, ki jim tudi sicer govorica odseva duhovno papagajstvo (Gjurin 1991, 18).

Tudi Janko Moder se je v tem obdobju s srbohrvatizmi v svojih koticčkih ukvarjal redko. Na leto jih je povprečno izpostavil dva do pet, šlo pa je večinoma za besedne srbohrvatizme (*obeležje, edinstven, mrziti, maloprodaja, žitarica*), kalke (*počitnikovati* po *letovati*, *doživljenjski* po *doživotan*), prevzete frazeme (*voditi račune o čem, prevaliti sedem križev*), vplive na oblikoslovni (-in namesto -ov pri moških imenih na -a, sklanjanje srbohrvaških imen na -o po srbohrvaškem vzorcu z -e v rod.) in skladijski ravni (*za njih pravijo* – o njih pravijo, osebek šele v drugem delu zloženega stavka³²). Pogosto je obravnaval enakozvočnice (*odmor – premor, uporen – trdovraten, sredina – okolje*). Proti koncu 80. let pa se tudi on začel pogosteje ukvarjati z vprašanji statusa slovenščine, npr. le delno poslovenjenimi obrazci in napisi na vojašnicah. Ob vsem tem pa je ohranjal zmerno puristični odnos, kot ga kaže naslednja izjava o prevzetih besedah (ND, 25. 6. 1978, str. 17): »Za presojo o potrebnosti ali nepotrebnosti pritepenke ali posvojenke nam je torej potrebna primerna jezikovna zrelost, strpnost in razgledanost.« Zato pri njem – za razliko od Gradišnika – redko naletimo na zavračanje besed, ki so si že pridobile pomenski odtenek.

Konec 80. let se vprašanje srbohrvatizmov spet pojavi tudi v nekaterih strokovnih prispevkih. Tako Viktor Majdič v JiS 1987/88 v članku Proti lektorskim pretiravanjem loči med potrebnimi, ki so bili sprejeti, in nepotrebnimi, ki jih je raba »kot nepotrebno navlako že zdavnaj izločila«, opozarja pa tudi na pomensko

---

³² Vendar pri tem omeni tudi možnost, da tu ne gre za vpliv srbohrvaščine, ampak za zaznamovano rabo, ki naj vzbuja pozornost (15. 6. 1983, str. 15).

diferenciacijo med nekdanj sopomenskimi izrazi (prekiniti – pretrgati, zaščiten – zavarovan), ki jo zazna »zdrav jezikovni čut, neobremenjen s purističnimi predsodki« (Majdič 1988, 195). To kaže, da vsaj na ravni lektorjev spori med puristi in protipuristi iz prejšnjega obdobja še niso bili preseženi. Hkrati pa Majdič (1988, 196) opozarja, da so vplivi srbohrvaščine še vedno veliki:

Prevajalci zlasti publicističnih, strokovnih in praktičnosporazumevalnih besedil vse prepogosto podlegajo interferenčnim vplivom srbohrvaščine, tako v besedju kot v skladnji, oblikoslovju in deloma tudi v besedotvorju /.../ Na leksikalni ravnini so interference sila pogoste v primerih popolne ali delne slovensko-srbohrvaške homofonije« (pogubljen – umorjen, pobit, krivična dejanja – kazniva dejanja).

Opozori tudi na neposredne prenose besed iz srbohrvaščine v slabih prevodih in pri ljudeh, ki pri svojem poklicnem delu veliko komunicirajo v srbohrvaščini. Označi jih za manj nevarne, saj »jih človeku z vsaj kolikor toliko razvitim jezikovnim čutom ni težko odkriti in se jim izogniti« (Majdič 1988, 197).

Nekatere teh srbohrvatizmov sicer najdemo tudi v SSKJ (npr. nedostatek, postanek, svrha, mukotrpen, nepovoljen, preuranjen, osporavati, posedovati), ki pa so vsi okvalificirani ali časovno-frekvenčno (zastarelo, starinsko), kar velja zlasti za tiste, ki so jih nekoč načrtno uvajali ilirci, ali pa z nekoliko spornim in za take primere premalo odsvetovalnim kvalifikatorjem publicistično (Majdič 1988, 197).

Opozori tudi na slovnične interference: pregibanje moških osebnih imen na -o po ženski sklanjatvi, zemljepisna lastna imena na -o po 3. namesto po 1. srednji, nepodaljševanje osnove na -r z j, neizpuščanje neobstoje a in e, or. končnice v mest. dv., nepodaljševanje osnove v sr. spolu, -in namesto -ov, nepredložna raba, zamenjava predlogov, -čki itd.

Na srbohrvaške interferenčne vplive v prevodih opozarja tudi Milan Cilenšek v članku Položaj lektorja pri dnevniku (JiS 1987/88). Tudi on poudari predvsem interference na leksikalni ravnini zaradi popolne ali delne slovensko-srbohrvaške homofonije.

Najpomembnejši pa je prispevek Janka Modra Jezikovni posnetki po srbohrvaščini, predstavljen na Kopitarjevih študijskih dnevih 1989/1990. V njem ločuje štiri vrste srbohrvatizmov:

1. T. i. uradno predpisani, na primer tisti, ki jih je prineslo besedišče zakona o združenem delu, ki pa so odmrli hkrati z družbeno ureditvijo, in časnikarski izrazi (mere – ukrepi, pogoji – razmere, višek – presežek).
2. Tisti, ki so »naravna posledica sobivanja in obenem tudi premajhne informiranosti, mogoče posledica slabih šol ali pa splošnega neobčutka in nerazgledanosti, ki ne ločuje med jeziki in ima otopel posluš ali čut za jezikovno normo, po svoje pa tudi posledica prej opisanega protipurističnega bavljenja, ki ima vsako besedo, ki pride iz ljudskih ust, za sveto, vsako premišljevanje o jeziku pa za nedovoljeno poseganje v svobodni razvoj jezika« (Moder 1991, 66). V tej kategoriji posebej izpostavlja »še zelo potuhnjeni slovanski pojav homogramov in homonimov« (Moder 1991, 66).
3. Odmevi zaradi krajevne barve, modnosti in komodnosti, postavljaštva in bahaštva.

Vendar se mi ta skupina posnetkov ne zdi tako nevarna, saj je večinoma lepo razvidno, da gre samo za vložke, za tujke v slovenskem besedilu, utemeljene bodisi s hotenim stilnim barvanjem okolja ali s primitivnim veseljem slovenskega rekruta, da zna po nekaj mesecih srbohrvaško. Pri posamezniku se taka pubertetna ali najstniška slogovna obarvanost po navadi kar kmalu unese, nerodno pa je to, da zaradi nerazgledanosti njegovih bralcev ali občudovalcev marsikakšen tak tujek preživi in preide v repertoar ne le pogovornega, temveč tudi tiskanega knjižnega sistema demokratične jezikovne politike (Moder 1991, 67).

4. Ostanki in sledovi starih panslovanskih, ilirskih in jugoslovenarskih obdobj (Moder 1991, 67).

Če primerjamo njegov seznam z zgoraj predstavljeno obravnavo srbohrvatizmov v kotičkih, vidimo, da se večina avtorjev osredotoča na drugo skupino, kjer je posredovanje v resnici potrebno. To je značilno tudi za naslednje obdobje, ko sicer ni več sobivanja obeh jezikov, vendar se jezikovno znanje ljudi, ki so živeli in javno nastopali v tem obdobju, ne spremeni čez noč.

3.4 SRBOHRVATIZMI V SAMOSTOJNI SLOVENIJI

Po osamosvojitvi je vpliv srbohrvaščine na državni ravni v trenutku prenehal, kmalu pa se je zmanjšal tudi vpliv prek televizije in pogrošne literature (stripov). Zaradi tega je dotok novih besed skoraj povsem prenehal, zmanjšal pa se je tudi skladijski in oblikoslovni vpliv na slovenščino. Še naprej pa so bile problematične enakozvočnice, ki so v času skupne države v tolikšni meri načele semantični sistem, da se je negotovost v njihovi rabi ohranjala tudi po koncu vpliva izvirnega jezika, in še nekatere izposojenke, ki so se uveljavile, kljub temu da je obstajal primeren domači izraz, vendar je teh v primerjavi s prejšnjimi obdobji malo. Proti tem so bili usmerjeni tudi novejši kotički, ki pa jih je v primerjavi s prejšnjimi obdobji bistveno manj – morda tudi zato, ker je občutek ogroženosti jezika v lastni državi, kljub vsem strahovom zaradi velikega vpliva angleščine, precej šibkejši. Enako velja tudi za srbohrvatizme, ki so zato ostali predvsem domena kotičkarjev in lektorjev. Predvsem pri slednjih pa je stari strah še vedno živ, kar kažejo številni lektorski sezname, na katerih prepovedujejo tudi izposojenke, ki so bile prevzete zaradi že omenjene intelektualizacije jezika (Kalin Golob 2008, 27), deloma pa to puristično tradicijo pri posameznih besedah spodbuja tudi novi *Slovenski pravopis 2001*.

Tudi v tem obdobju so se s srbohrvatizmi ukvarjali predvsem kotičkarji, prave znanstvene obravnave tega pojava v obdobju po drugi svetovni vojni pa še nismo dobili. Še največ se je s tem vprašanjem v okviru preučevanja jezikovne kulture ukvarjala Monika Kalin Golob (recimo v svojem delu *Jezikovna kultura in jezikovni kotički* ter v več člankih), saj spada odnos do prevzetih besed med tipična vprašanja jezikovne kulture.

Največ jezikovnih kotičkov je tudi po letu 1991 napisal Janko Moder, ki jih je v *Nedeljskem dnevniku* neprekinjeno izdajal skoraj do svoje smrti. Zadnji kotički so izšli leta 2006. V osamosvojitvenem letu in prvem letu samostojnosti se je število obravnavanih srbohrvatizmov pri njem drastično povečalo. Sam je to pojasnil s povečano občutljivostjo zaradi političnih razmer in negativnega odnosa do agresorja:

[Z]ato ni nič čudnega, da tudi vsako besedo, ki nam kliče v zavest sorodstvo z nečloveškimi dejanji, dvakrat pretehtamo in trikrat prežvečimo, boječ se, da ni tudi v nji kaj tega strupa in ekrazita, ki dan na dan bruha ogenj sovraštva na sosedovo kulturo, življenje in imetje. V tem prastrahu za človeka v nas in v sosedih smo tenkih ušes za še tako neznatne odtenke tudi b besedi, ne le v dejanju, zato je razumljivo, da marsikatero besedo občutimo kot 'tujko', kot nezaželeno, ker nas neljubo spominja na bridka razočaranja, s katerimi se ne moremo sprijazniti (Moder, ND, 28. 6. 1992, str. 13).

Moder je v prvih letih kritiziral srbohrvaško naglaševanje besed na televiziji in izpostavljaj običajne srbohrvatizme: koristiti kaj, tožilnik množine njih, govornica – govorniški pult, vodič –vodnik, obala – breg. Od leta 1993 pa se je s srbohrvatizmi ukvarjal redko, v le okoli treh koticah na leto. Opozarjal je na rabo zapriseči namesto priseči, Bosanec namesto Bošnjak, še vedno je bila pereča raba koristiti kaj, smatrati, obstojati. Opozarjal je tudi na skladišne (pristati na kaj, dovršni sedanjik za pravo preteklost) in oblikoslovne kalke (-in namesto -ov pri samostalniki moškega spola na -a). Večkrat je v koticah o tem vprašanju razmišljal tudi na splošno, posebej po letu 2000. Tako je izrazil prepričanje, da je bilo prevzemanje slavizmov v 19. stoletju pravzaprav obogatitev slovenščine, medtem ko smo v Jugoslaviji prišli »iz dežja pod kap, tako da nas je osamosvojitve pred dobrimi 10 leti rešila tudi jezikovno« (Moder, ND, 20. 10. 2002, str. 6). Opozarjal pa je tudi na pretirani strah pred srbohrvatizmi, ki povzroča preganjanje splošnoslovanskih besed, kot je na primer planina: »Ob vsesplošnem odporu do sposojenk z juga se je namreč pred časom porodila tudi neupravičena bojazen nasploh, ne le v posameznih primerih, pred besedno družino planina, ki da ni mogla nastati samostojno pri nas, temveč da smo jo vzeli od drugod« (Moder, ND, 29. 12. 2002, str. 6).

Kotički so v prvih letih po osamosvojitvi izhajali tudi v *Slovincu*. Med letoma 1993 in 1994 jih je Janez Dular napisal 30, vendar je samo v treh na kratko omenil prevzete besede iz srbohrvaščine: opozoril je na izraze razplamteti se, na škodo, vest, pretežno (22. 5. 1993, str. 26) in pridevnik bosanski namesto pravilne slovenske izpeljave bosenski (5. 6. 1993, str. 26) ter kritiziral slabo prevedena navodila iz srbohrvaščine, pri čemer je opozoril, da gre v takšnih primerih za običajne napake in ne za izposojenke (23. 4. 1994, str. 29). Večino časa pa se je

ukvarjal z vprašanjem uradne zaščite slovenščine pred hudim vdorom angleščine, ki se je kazal predvsem v poimenovanjih podjetij in izdelkov.

Za njim je kotiček v *Slovincu* leta 1994 prevzel Gradišnik, ki se tudi po osamosvojitvi ni popolnoma prenehal ukvarjati s srbohrvatizmi, čeprav je tudi pri njem vloga sovražnika številka ena prevzela angleščina. V kotičkih, ki jih je pisal do leta 1996, se je vsaj nekajkrat na leto razpisal o njih. Včasih je opozarjal na neprevedene srbohrvaške izraze, ki so ostajali v besedilu in ki jih lahko označimo preprosto kot malomarnosti (npr, zamka 'past', trom 'počasen, len'), večinoma pa se je ukvarjal s svojimi starimi »sovražniki«: zahvaljujoč, razgovor, primopredaja, vodič, zatajiti, izven, sredina, raba njih namesto nje v tožilniku množine, biti prepričan v to, razgraditi, finale v srednjem spolu itd. Novo je hudovanje nad zvezo in x in y namesto tako x kot y in verjeli ali ne namesto če verjamete ali ne. Da je bil v tem času vpliv srbohrvaščine na jezik v časopisih, ki je še naprej ostajal glavni vir primerov za jezikovne kotičke, kljub vsemu še vedno opazen, priča tudi Gradišnikov navedek, da se večina avtorjev pisem, ki jih dobiva ob jezikovni rubriki, »hudoje nad srbskimi ali hrvaškimi izrazi, ki jih je v današnji slovenščini še vedno veliko« (13. 5. 1995, str. 33). Še vedno so se pojavljali tudi srbohrvaški frazemi, kot na primer: na pomolu je nova vojna – na obzorju je nova vojna, prikloniti se stališču – sprejeti stališče. V svojem značilnem purističnem duhu je Gradišnik prepričan, da tovrstni izrazi »ostajajo zlasti zato, ker se večina sploh ne zaveda, da so nekateri izrazi tuji, spet drugim pa je to vseeno, ker ne vedo, da jezik dobiva izrazno moč le iz svojih lastnih korenin« (24. 9. 1994, str. 33).

Tudi skoraj 10 let po osamosvojitvi Slovenije se Gradišnik še vedno ni nehal ukvarjati s srbohrvatizmi. V kotičkih Za boljši jezik, ki jih je med letoma 1999 in 2004 objavljal v tedniku *Družina*, je še vedno opozarjal na enake besede kot zadnjih 30 let: prepričan v, raba in x in y namesto tako x kot y, koriščenje, tisto finale, izjasniti se, primopredaja, zadolžen itd. Še leta 2004 (8. 2., str. 15) se je pritoževal: »Podobno kakor nemški tudi ta vpliv še vedno deluje na naše govorjenje in pisanje. Se pravi: nemalo je izposojenih izrazov iz srbsčine, o katerih uporabniki mislijo, da so slovenski, a ni tako. Recimo: izjasniti se,

izviseti, raznorazen, podanik, napram, dotičen, na pomolu, vsled – vse to se še kar uporablja.«

Njegov odnos do srbohrvatizmov se tudi v novem tisočletju ni spremenil, še vedno jih je zavračal ne glede na to, ali so bile resnične napake (napram, tisto finale) ali so dejansko dobile posebno funkcijo v slovenskem jezikovnem sistemu (primopredaja).

Popolnoma drugačen odnos do srbohrvatizmov imajo avtorice jezikovnega kotička v *Pravni praksi* (med letoma 1999 in 2002 Monika Kalin Golob, v naslednjih letih pa poleg nje še Tina Verovnik, Nataša Logar in Aleksandra Belšak).

Monika Kalin Golob (PP 1999, št. 446–447, str. 55/2001, 90–91)³³ opozarja, da je razlog za ohranjanje srbohrvatizmov v slovenščini hiperkorektnost – javnega nastopanja nevešči govorniki jih izbirajo, ker jih ne rabijo v vsakdanjem govoru, zato jim zvenijo knjižno. Kot primer navaja rabo veznika v kolikor namesto če, poslužujejo, smatrati in odnosno. V istem letu (št. 448, str. 59/2001, 92–93) kritizira še na napačno rabo brezpredložnega orodnika tekom, širom in potom v uradovalnem jeziku. Leta 2000 (št. 453, str. 59/2001, 118–119) pa opozarja na pomembno funkcijo iz srbohrvaščine prevzetih besed, ki so omogočile intelektualizacijo jezika, saj so prevzele abstraktnější pomen, medtem ko je domača beseda obdržala konkretnjšega. Zaradi tega nasprotuje purističnemu zamenjevanju izrazov prekiniti s pretrgati in tajen s skriven. Ko opozarja na napačni glagol obstojati namesto obstajati (PP 2001, št. 492–493, str. 55/2001, 96–97), ga za razliko od mnogih drugih kotičkarjev ne pripiše vplivu srbohrvaščine, ampak njegov izvor pojasnjuje z vplivom samostalnika obstoj. Leta 2001 tri kotičke zapored namenijo vprašanju enakozvočnic:

Slovenščina je slovanski jezik, zato je še posebej občutljiva za prvine, ki prihajajo iz sorodnih jezikov. Med njimi so s stališča jezikovne kulture posebej problematične enakozvočnice, to so besede, ki imajo v obeh jezikih enako glasovno in pisno podobo, a drugačen pomen. Slovenci radi take besede radi nekritično sprejememo kot slovenske tudi

---

³³ Kotički Monike Kalin Golob so izdani v dveh knjigah. Pri navedkih bom zato najprej navajala izvorni kotiček v PP, nato pa še knjižno izdajo. V seznamu literature sta zaradi lažje dostopnosti in večje preglednosti navedeni samo knjižni izdaji.

v neslovenskem pomenu, za katerega imamo sicer ustrezno ustaljeno besedo. Zaradi slabega jezikovnega občutka zamajemo ustaljeno rabo in s tem negativno vplivamo na slovenski semantični sistem, povzročamo nejasnosti in nesporazume. Zato mora jezikoslovec nanje še posebej opozarjati (PP 2001, št. 523, str. 39/2003, 78).

Navede znane primere: koristiti, usluge, uporen in leten – poleten.

Leta 2002 pa več zaporednih kotičkov posveti vprašanju purizma. Opozori na še vedno žive srbohrvatizme neobhodno – neogibno, neumorno – neutrudno, iztrošiti – izrabiti, dočim – medtem ko, odnosno – oziroma, smatrati – misliti, imeti za, in na enakozvočnice: koristiti, leten, usluga, uporen, sredina, ugodno, zatajiti. Spet poudari, da je razlog za ohranjanje srbohrvatizmov v slovenščini pogosto hiperkorektnost: »Čeprav ne živimo več v skupni državi, starejši govorci/pisci radi uporabljajo slavizme. Predvsem takrat, kadar morajo govoriti v knjižnih okoliščinah, saj se jim zdi, da je treba uporabljati posebna sredstva, nevsakdanja, redka – zato je njihova izbira pogosto napačna, saj so ta redka sredstva rada napačna ali neslovenska« (PP 2002, št. 544–545, str. 53/2003, 107).

V naslednjih kotičkih pa opozarja na izraze, ki jih puristi že desetletja po nepotrebnem odstranjujejo, saj so si z izvirno slovenskimi razdelili pomen: predpono pro- proti pre-, razgovor – pogovor (št. 546, str. 31/2003, 108–109), edinstven – enkraten, zaključek – sklep in konec (št. 547, str. 39/2003, 110–111), otvoritev – odprtje, vsakodneven – vsakdanji (PP 2002, št. 548, str. 31/2003, 112–113). Ob tem poudarja: »Po desetih letih samostojnega življenja je najbrž čas, da privzgojeni strah pred slavizmi mine in da jih presojava po jezikoslovnih merilih, ne pa zgolj po izvoru« (PP 2002, št. 548, str. 31/2003, 113).

Leta 2003 Kalin Golobova opozori še na srbohrvaško rabo predloga na v primerih biti zainteresiran na čem, pravica na preživnino (PP 2003, št. 575, str. 43/2003, 40), nato pa pisanje kotička prevzame Tina Verovnik in se tudi sama kmalu loti srbohrvatizmov. V prispevku z naslovom Sence iz preteklosti (PP 2003, št. 601, str. 43) kritizira puristično preganjanje besed, kot so bivši – nekdanji, bodoči – prihodnji, drugi – ostali, saj imajo izposojenke posebne pomenske odtenke, nato pa se ukvarja s srbohrvatizmom zahvaljujoč. V naslednjem prispevku (št. 602, str. 39) ugotovi, da je tudi ta kot nepravi veznik že pridobil pozitivni pomenski

odtenek, ki ga njegov slovenski nadomestek zaradi nima, zato ga nima smisla več preganjati.

Leta 2004 (št. 654, str. 31) pa se tudi Verovnikova loti enakozvočnic – tokrat pri športnih poročevalcih. Opozori na rabo izraza grešenje, vendar navede tudi drugo razlago, in sicer napačno obliko nedovršnega glagola namesto pravilne zgreševati. Hkrati pa izpostavi sočasno puristično rabo izraza odprtje namesto otvoritev olimpijskih iger.

Srbohrvatizmov se loti tudi Aleksandra Belšak, ki leta 2005 opozarja na napačno rabo predloga na v zvezah varčevati na računu za ogrevanje (PP 2005, 24/673, št. 1, str. 39) in dodati na to (PP 2005, 24/686, št. 14–15, str. 33). Nato se avtorice kotičkov nekaj let s to temo ne ukvarjajo, leta 2008 pa Tina Verovnik napiše prispevek *Življenjski ritem jezika*, v katerem razčleni vrste srbohrvatizmov v sodobni slovenščini. »Če ste zavzdihnili, da je bilo tudi o teh prelitega že veliko črnila in da kot 'grožnja' slovenščini sploh niso več aktualni, imate seveda prav. Vendar pa je ravno zato, ker se je fokus jezikovnokulturnih prizadevanj in razprav premaknil drugam, zdaj morda pravi čas, da se jih bolj objektivno pregleda in ovrednoti.« (PP 2008, 27/827, št. 5, str. 33)

Poudari, da od začetka 90. let 20. stoletja ni več neposrednega stika s srbohrvaščino, »s tem pa tudi ne sociolingvističnega stika na vseh ravneh sporočanja« (PP 2008, 27/828–29, št. 6–7, str. 41). Zato dotoka novih prevzetih besed ni, obstoječe pa razvrsti v nekaj skupin: v prvi so tiste, ki ostajajo na ravni splošne pogovornosti: častna beseda, brzina, sigurno; prav tako ostajajo v slengu: valda, kao, svašta. V knjižnem jeziku pa je »v/ečina izrazov, ki so bili še pred nekaj desetletji pogosti v javni rabi, /.../pod vplivom jezikovnokulturnih in (zmerno)purističnih prizadevanj potonilo v pozabo. Mlajše in srednje generacije jih ne uporabljajo več, zlasti mlajše jih niti ne poznajo: svrha, celokupen, neizvesten. Pri nekoliko starejših govorcih, navajenih javnih sporočanjских okoliščin, se v govor še kdaj prikrade npr. kakšen baviti se, dočim ali odnosno. Ker ti izrazi v neknjižnih zvrsteh niso živi, jih napačno interpretirajo kot knjižne«. V zadnji skupini pa so izrazi, ki so začeli izražati zgolj določene pomenske odtenke, niso pa v celoti zamenjevali slovenskih besed: bivša Jugoslavija, bodoči

mož. »Do teh jezikovnih sredstev se je v preteklosti zavzemalo isto stališče kot do izrazov iz prejšnje skupine: iskalo se jim je slovenske ustreznice. Ker teh ni bilo (saj so se srbohrvatizmi uveljavljali prav zaradi pomenskih odtenkov, ki jih slovenski izrazi niso imeli), se je začelo sorodnim slovenskim besedam širiti pomene – kar pa je skrajnopruristični poseg, ki so ga uporabniki jezika v rabi pogosto ignorirali«. Pri tem navede kot primer otvoritev – odprtje in povratek v pomenu 'vrnitev na isto točko'.

Če povzamemo povedano, vidimo, da je večina srbohrvatizmov po prenehanju vpliva srbohrvaščine iz jezika izpadla po naravni poti, podobno, kot so odmrli tudi na silo prevzeti izrazi iz ilirskega obdobja. Vendar je treba tudi več kot 15 let po osamosvojitvi na določene srbohrvatizme, predvsem tiste, ki imajo enako obliko in drugačen pomen kot slovenski izrazi, še vedno opozarjati.

4 ANALIZA GRADIVA

Domneva, iz katere sem izhajala pri analizi srbohrvatizmov v tisku po letu 1945, je, da sta na obseg njihovega sprejemanja v jezik vplivali sočasna družbeno-politična situacija in stopnja javne razprave o jezikovnih vprašanjih, ki sta bili predstavljeni v prejšnjih poglavjih. Pričakovati je torej, da je bil vpliv srbohrvaščine takoj po vojni izredno močan, nato se je ob izdaji pravopisov nekoliko zmanjšal, nato pa se je do konca 70. let spet povečeval, nakar se je začel zmanjševati zaradi vse bolj odklonilnega odnosa do politike zveznih organov in vedno večje družbene angažiranosti jezikoslovcev in drugih kulturnih delavcev.

Hipoteza: *Obseg pojavljanja srbohrvatizmov v novinarskih besedilih je odvisen od sočasnega jezikovnega in političnega odnosa piscev do srbohrvaščine in njenih govorcev ter od stopnje javne razprave o jezikovnih vprašanjih, povezanih s prevzemanjem izrazov iz tega jezika.*

To domnevo sem preverila s pomočjo gradiva iz slovenskega tiska med letoma 1945 in 2005. Za analizo sem si izbrala dnevnik *Delo* (oziroma do leta 1959 njegovega predhodnika *Slovenski poročevalec*³⁴), ki je kot osrednji slovenski dnevnik najbolj reprezentativen. Da bi dobila presek skozi celotno analizirano obdobje, sem analizirala po en teden (šest števil) vsakih deset let (1945–2005), in sicer konec novembra. Pri pregledu sem se omejila samo na novinarske žanre (tako informativne kot interpretativne zvrsti), zanemarila pa sem oglasna in razna (pol)literarna besedila ter pisma bralcev, saj me je v prvi vrsti zanimal vpliv srbohrvaščine na novinarska besedila, ki so – kot je bilo izpostavljeno v teoretičnem uvodu – zaradi narave novinarskega dela veljala za pravo leglo srbohrvatizmov.³⁵ Nisem izpisovala vsake pojavitve določenega jezikovnega sredstva, saj so nekatera v določenih obdobjih izrazito prevladovala nad slovenskimi ustreznici (ali pa te sploh niso obstajale, npr. *dejavniki za činitelj*) in bi bilo tako gradivo preobsežno, pri primerjalni kvantitativni analizi pa ne bi dobili realne slike.

---

³⁴ *Delo* je nastalo leta 1959 z združitvijo *Ljudske pravice* in *Slovenskega poročevalca*.

³⁵ Seveda bi bilo zanimivo primerjati tudi stanje v pismih bralcev, da bi preverili, kakšen jezikovni vpliv so imela novinarska besedila nanje, vendar je to tema, ki presega zastavljeni okvir tega diplomskega dela.

Zbrano gradivo sem preverila s pomočjo slovenskih pravopisov iz let 1935, 1950, 1962 in 2001, *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*, Pleteršnikovega slovarja, Jurančičevih slovensko-srbohrvaških in srbohrvaško-slovenskih slovarjev, enojezičnega srbohrvaškega in različnih hrvaških slovarjev³⁶ ter na podlagi primerjalne jezikovne analize določila domnevne srbohrvatizme. Pri tem sem si pomagala tudi z različnimi jezikovnimi kotički, ki so bili obravnavani v prejšnjih poglavjih. Pri analizi besed z obsežno besedno družino (tajen, tajna, tajnost, tajno) sem večinoma vse tvorjenke upoštevala kot eno besedo.³⁷ Nisem upoštevala vseh besed srbohrvaškega izvora, ker bi jih bilo zaradi močnega vpliva južnoslovanskih jezikov v obdobju naglega razvoja jezika v 2. polovici 19. stoletja preveč, ampak sem kot merilo za vključitev določene besede izbrala njeno zaznamovanost v vsaj enem od naštetih slovenskih normativnih priročnikov.³⁸ Manj strogo merilo sem upoštevala pri besednih zvezah in homonimih, saj teh razlage v normativnih priročnikih pogosto ne obsegajo. Pri njih sem se oprla na neposredno podobnost s hrvaškimi izrazi in/ali pomeni in na lasten jezikovni občutek o zaznamovanosti jezikovnega sredstva. Ker v tem diplomskem delu ne gre za podrobno etimološko analizo, je nadvse verjetno, da pri kakšnem od navedenih (domnevnih) srbohrvatizmov v resnici ne gre za vpliv srbohrvaščine, ampak za vzporeden razvoj v obeh sorodnih jezikih, ki pa ga je izredno težko določiti³⁹. Vendar je moj namen prikazati spreminjanje vpliva srbohrvaščine na tiskana novinarska besedila v odvisnosti od družbeno-političnih okoliščin, zato upam, da bo delo kljub tem pomanjkljivostim predstavilo vsaj splošno podobo tega procesa.

---

³⁶ Na hrvaščino sem se močneje naslonila zaradi slabšega poznavanja cirilice in večje izbire enojezičnih slovarjev. Uporabljala sem tudi Hrvatski jezični korpus Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje na <http://riznica.ihji.hr>, ki pa ni referenčni korpus hrvaškega jezika, ampak vsebuje predvsem gradivo iz literarnih del in nekaj iz časopisov. Podoben je slovenskemu korpusu Nova beseda.

³⁷ Izjema so primeri, ko se pomena med seboj opazno razlikujeta.

³⁸ ³⁸ Pri tem nisem upoštevala različno strogih normativnih oznak (nadrejena sopomenka, krožec, križec ipd.), ker bi to analizo preveč zapletlo. Edino merilo, ki sem ga uporabljala, je zaznamovanost, ne glede na to, kako močna je.

³⁹ Še posebej zato, ker oba slovenska etimološka slovarja (Bezljajev in Snojev) zajemata le malo obravnavanih besed, pa še pri teh sta večinoma v svoji razlagi zelo skopa.

Zbrano gradivo sem razdelila najprej po jezikovnih ravninah na morfološka, leksikalna in skladenjska jezikovna sredstva.⁴⁰ Pri leksemih sem v posebno skupino uvrstila enakozvočnice, ki predstavljajo poseben problem pri vprašanju srbohrvatizmov v slovenščini, kot je bilo izpostavljeno v številnih koticčkih (pogl. 3.3). Pri skladenjskih srbohrvatizmi sem se omejila na posamezne besedne zveze, vezave glagolov in samostalnikov s predlogi ter na določene skladenjske napake, ki so nastajale pod vplivi srbohrvaščine in na katere so opozarjali različni koticčkarji, zanemarila pa sem vplive na besedni red, saj tega ni mogoče preverjati v normativnih priročnikih, sama pa za to nimam dovolj znanja.

Pri pregledu gradiva sem uporabila tako kvantitativno kot kvalitativno (vsebinsko) analizo. S prvo sem želela primerjalno preveriti število srbohrvatizmov v posameznih obdobjih in po posameznih ravneh ter s tem potrditi in zavreči delovno hipotezo, z drugo pa jo dopolniti z odnosom med posameznimi srbohrvatizmi iz gradiva in sočasno normo v jezikovnih priročnikih, saj sem pri kvantitativni analizi upoštevala vse izraze ne glede na to, ali so bile v obravnavanem obdobju zaznamovani ali ne. V okviru kvalitativne analize sem preverila tudi, od katerega obdobja obravnavani srbohrvatizmi obstajajo v slovenščini (že v 19. stoletju, med obema vojnama,⁴¹ po drugi svetovni vojni).

4.1 KVANTITATIVNA ANALIZA

Namen kvantitativne analize je številčno prikazati rabo srbohrvatizmov v obravnavanem obdobju. Pri tem sem upoštevala vse srbohrvatizme, razdeljene po ravninah, tudi tiste, ki se skozi leta ponavljajo. Njihovo skupno število je

---

⁴⁰ Delitev je marsikje arbitrarna, saj so ravnine med seboj neločljivo prepletene: s spremembo morfema izraz postane enakozvočnica neki drugi besedi, dodaten pomen (pridobljen iz tujega jezika) spremeni tudi skladenjsko vezavo in podobno. Načeloma sem med morfemske izposojenke uvrstila izraze, pri katerih so prevzeta obrazila (včasih tudi končnice, pri čemer pa spet vlada negotovost, ali to morda spada k skladnji), ne pa tistih, kjer se domača obrazila dodajajo tuji osnovi, med leksikalne enakozvočnice tiste, ki imajo ustreznico v slovenščini, tudi če se pri tem nekoliko spremeni vezava. Poseben problem so večbesedne izposojenke, kjer se je marsikje težko odločiti, kaj spada še na besedno, kaj pa na skladenjsko ravnino. Pri tem sem se držala načela, da sem med skladenjske srbohrvatizme uvrščala tiste, ki so v celoti sestavljeni iz domačih besed, vendar je njihova vezava kalkirana po srbohrvaščini. V primeru, da gre za frazem (stalno besedno zvezo s prenesenim pomenom), pa sem ga uvrstila na leksikalno raven, saj predstavlja leksem.

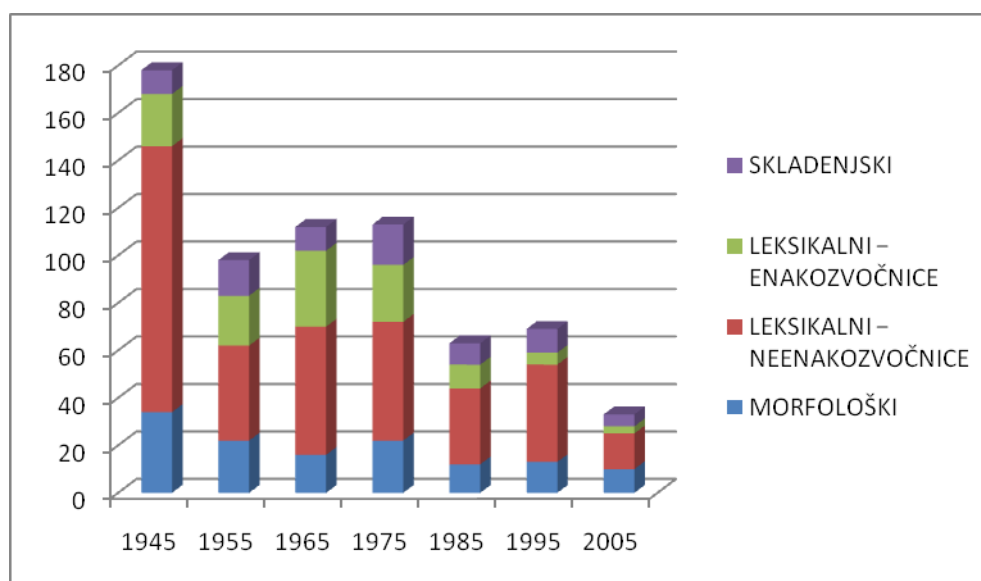
⁴¹ Pri tem obdobju je natančnost analize najbolj dvomljiva, saj se opiram na Slovenski pravopis 1935, ki pa ima v primerjavi z ostalimi manj obsežen slovarski del.

prikazano v Tabeli 4.1, razmerje med posameznimi leti in ravninami pa na Grafu 4.1.

Tabela 4.1: Skupno število srbohrvatizmov po posameznih ravninah

	1945	1955	1965	1975	1985	1995	2005
MORFOLOŠKI	34	22 (16 + 6) ⁴²	16 (8 + 8)	22 (9 + 13)	12 (5 + 7)	13 (6 + 7)	10 (5 + 5)
LEKSIKALNI – NEENAKOZVOČNICE	112	40 (19 + 21)	54 (33 + 21)	50 (11 + 39)	32 (11 + 21)	41 (5 + 36)	15 (5 + 10)
LEKSIKALNI – ENAKOZVOČNICE	22	21 (12 + 9)	32 (20 + 10)	24 (16 + 8)	8 (7 + 1)	5 (2 + 3)	3 (1 + 2)
SKLADENJSKI	10	15 (14 + 1)	11 (10 + 1)	17 (16 + 1)	9 (7 + 2)	10 (3 + 7)	6 (2 + 3)
SKUPAJ	178	98	112	113	61	69	33

Graf 4.1: Skupno število srbohrvatizmov po posameznih ravninah

Na Grafu 4.1 se nam jasno pokaže načelna tendenca upadanja rabe srbohrvatizmov v obravnavanem času in hkrati razdelitev na tri obdobja, znotraj katerih se pojavijo določena odstopanja navzgor: prvo obdobje je okoli leta 1945,

⁴² Prva številka označuje tiste izraze, ki so se pojavili na novo, druga pa tiste, ki so se ponovili iz prejšnjih let.

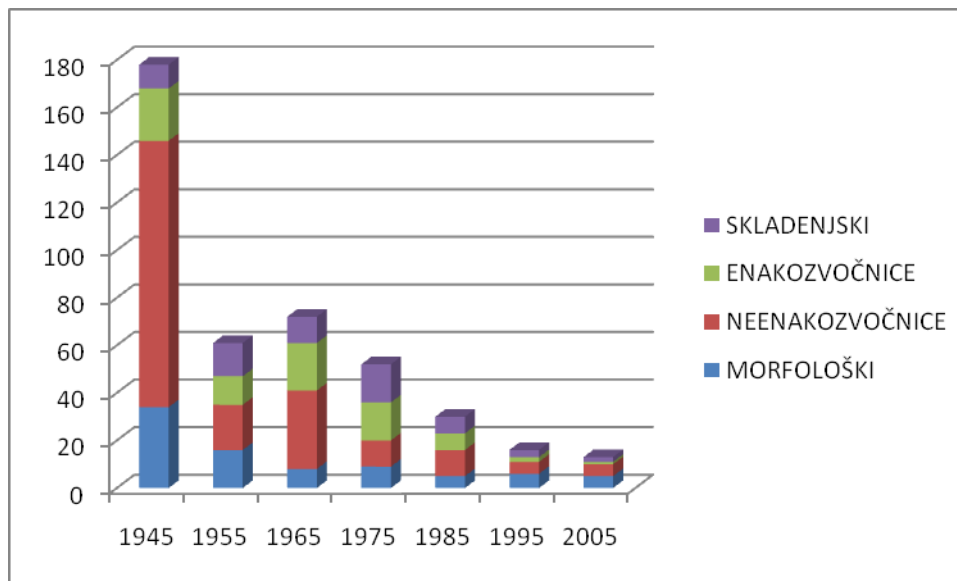
ko se vzpostavlja nova država in družbena ureditev, novinarsko delo pa prevzamejo številni pomanjkljivo (jezikovno) izobraženi novinarji. V tem obdobju je število srbohrvatizmov najvišje. Sledi strm padec, verjetno povezan z normaliziranjem razmer, delno pa verjetno tudi z izidom *Slovenskega pravopisa* 1950 (SP 50). Naslednja tri desetletja po absolutni vrednosti število nekoliko narašča zaradi prevzemanja novih besed in krepitev unitarističnega pritiska. Ta je nato konec 70. let sprožila odločno reakcijo v podporo slovenščine, ki je povzročila še večji padec števila srbohrvatizmov v tretjem obdobju – od osemdesetih let do danes. Presenetljiv je nov delni dvig leta 1995 – prvega obravnavanega leta v samostojni državi, ko je pritisk srbohrvaščine na slovenščino skoraj povsem izginil. Morda se ga da pojasniti, če si ogledamo samo podatke o novih pojavitvah (brez besed, ki se ponavljajo iz leta v leto).

Tabela 4.2: Število srbohrvatizmov po posameznih ravlinah, ki se v posameznem letu pojavijo na novo

	1945	1955	1965	1975	1985	1995	2005
MORFOLOŠKI	34	16	8	9	5	6	5
NEENAKOZVOČNICE	112	19	33	11	11	5	5
ENAKOZVOČNICE	22	12	20	16	7	2	1
SKLADENJSKI	10	14	11	16	7	3	2
SKUPAJ	178	61	72	52	30	16	13

Graf 4.2: Število srbohrvatizmov po posameznih ravninah, ki se v posameznem letu pojavijo na novo

Tu se nam pokaže podobna razvrstitev, le da je vrh drugega obdobja leta 1965, v tretjem pa število vztrajno upada. To kaže, da ni bilo dotoka novih besed, stare pa so se ohranjale. Absolutno povečanje leta 1995 si lahko razlagamo tudi z delno sprostitvijo purističnega nadzora v samostojni državi in z relativno popustljivim odnosom SSKJ do srbohrvaških izposojenk,⁴³ ki jim je pred izidom novega pravopisa omogočal nadaljnji obstoj v jeziku. *Slovenski pravopis* 2001 (SP 2001) je ta odnos bistveno zaostрил in s svojo normativnostjo (v primerjavi s slovarjem, ki je informativno-normativen) poskrbel za nadaljnje lektorsko preganjanje teh ostankov iz slovenščine.

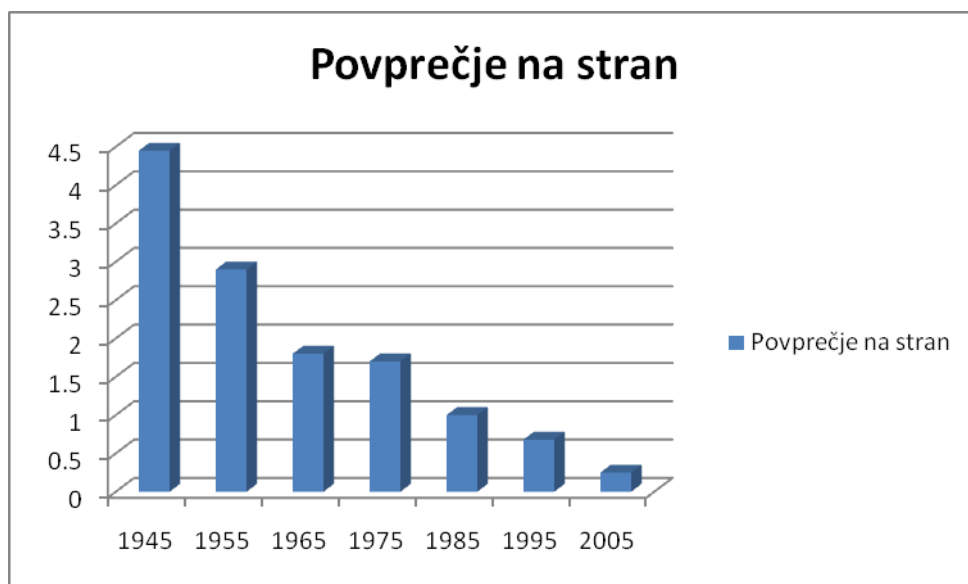
Pri dosedanjem pregledu nisem upoštevala dejstva, da se je obseg časopisa v tem obdobju spreminjal. Če uvedemo tudi to spremenljivko in izračunamo povprečno število srbohrvatizmov na stran, dobimo konstantno padajoče vrednosti, čeprav je padec pri tistih letih, kjer se absolutno število znotraj obdobja poveča, komaj opazen.

⁴³ Moder, ki sicer velja za zmernega purista, ga je v enem od svojih kotičkov označil kot ne »posebno izbirčen cvetober slovenske stilistike, rajši kot tihi zagovor vseh mogočih potrebnih in nepotrebnih domačih in tujih primesi ali celo smeti« (Nedeljski dnevnik, 27. 10. 2002, str. 6). To se bo pokazalo tudi pri vsebinski analizi zbranega gradiva v naslednjem poglavju.

Tabela 4.3: Povprečje srbohrvatizmov na stran

	1945	1955	1965	1975	1985	1995	2005
Strani	40	41	63	72	62	101	131
Shr.	178	98	112	113	63	69	33
Povprečje	4,45	2,4	1,8	1,6	1,0	0,68	0,25

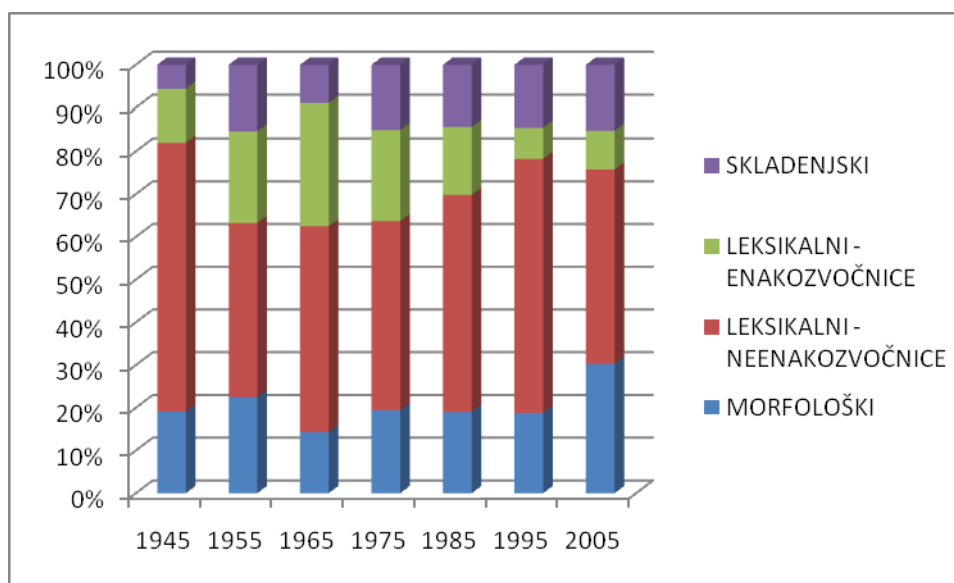
Graf 4.3: Povprečje srbohrvatizmov na stran

Seveda je to povprečje samo ilustrativno, ne pa realno, saj nisem izpisovala vseh pojavitev določenega izraza. V tem primeru bi bile razlike dosti večje, saj se leta 1945 izrazi, kot so *baviti se*, *inozemstvo*, *važen*, *tozadevni* itd., v eni številki pojavijo tudi deset- ali večkrat.

Zanimiva je tudi primerjava deleža srbohrvatizmov s posameznih ravnin (upoštevani so tudi tisti, ki se skozi leta ponavljajo).

Graf 4.4: Delež srbohrvatizmov s posameznih ravnin

Absolutno seveda prevladujejo leksikalni izrazi, saj je na tej ravni jezik najbolj odprt tujim vplivom (Hock 1991, 382). Vendar pa hkrati z njimi v jezik prihajajo tudi tuji tvorbeni in skladenjski vzorci, ki sčasoma načnejo njegov sistem. Tako bi lahko razumeli tudi postopno povečevanje deleža morfoloških in skladenjskih srbohrvatizmov, ki se le nekoliko zmanjša po osamosvojitvi, nato pa spet naraste, saj sistem pri piscih ni več trden; vendar omejenost vzorca takega sklepa ne dopušča, zato naj ostane le na ravni domneve. Po drugi strani pa se delež leksikalnih enakozvočnic po letu 1990 bistveno zmanjša, kar je glede na prej povedano nenavadno, saj bi pričakovali, da je tudi semantični sistem načet in da pisci v rabi ostanejo negotovi. Menim, da se da pojasnilo za to najti v dejavnosti lektorjev, saj so tovrstni pari enakozvočnic osnova vseh »seznamov dovoljenih in prepovedanih besed«, poleg tega pa se nanje osredotočajo tudi razni jezikovni brusi in jezikovni koticiki.

Kvantitativna analiza je potrdila hipotezo, da je obseg izposojanja iz srbohrvaščine odvisen od družbeno-političnih razmer. Pokazala je na ostre reze med posameznimi obdobji, ki sovpadajo z leti okrepljenih jezikovnokulturnih prizadevanj, predstavljenih v prejšnjih poglavjih, znotraj obdobja pa na občasno povečanje, ki pa ga je prav tako mogoče pojasniti z družbenimi in političnimi dejavniki. V nadaljevanju pa bom zbrano gradivo za posamezna leta predstavila podrobneje ter ga primerjala z normativnimi priročniki. Na podlagi tega bom

ugotavljala, v kolikšni meri gre res za prevzemanje novih izrazov, koliko pa za nadaljevanje pretekle rabe ali oživljanje izrazov, ki so jih puristi med obema vojnama že poskušali pregnati iz jezika, in kakšno vlogo igrajo ti izrazi v jeziku danes.

4.2 VSEBINSKA ANALIZA

4.2.1 LETO 1945

Kot je pokazala že kvantitativna analiza, je leto 1945, kar se tiče vpliva srbohrvaščine, med obravnavanimi leti izjemno po količini prevzetih izrazov, kar otežuje njihovo pregledno predstavitev. Zato jih bom na posameznih jezikovnih ravlinah še dodatno razdelila glede na njihovo sočasno zaznamovanost v dotedanjih normativnih virih – Pleteršnikovem slovarju (P) in *Slovenskem pravopisu* 1935 (SP 1935).

Ob tem bi želela opozoriti na težave, ki nastanejo zaradi narave teh dveh priročnikov in s katerimi sem se srečevala v svoji analizi, čeprav so pri naslednjih analiziranih letih manjše, saj za tista obdobja obstajajo tudi drugi viri. Pleteršnikov slovar je izredno zanimiv med drugim zato, ker pri posameznih besedah navaja njihov vir.⁴⁴ Vendar nam to le malo pove o zaznamovanosti posamezne besede. Zato je kot vir za sočasno normo le malo uporaben (razen pri besedah, kjer navaja nadrejeno sopomenko), koristi pa nam za določanje, v katerem obdobju je posamezen izraz prišel v slovenščino. SP 35 pa težave povzroča zaradi majhnega obsega slovarskega dela, in sicer se pojavi vprašanje, kako interpretirati odsotnost posameznih besed. Ker je veliko teh besed zabeleženih že v P, ni verjetno, da beseda v tem času ni obstajala. Ali je torej njeno odsotnost treba interpretirati kot zaznamovanost, kot neknjižnost (neslovenskost)? Po drugi strani so namreč v njem številne besede, ki so navedene kot neslovenske ali ki imajo slovensko ustreznico brez izrecnega

---

⁴⁴ Besede, prevzete iz srbohrvaščine, so večinoma označene kot nk. (novoknjižno, torej na novo prevzeto/tvorjeno v drugi polovici 19. stoletja), včasih so označene tudi s hs. Sicer pa so njihovi glavni viri Janežič, Cigale in vzhodnoštajerski pisci.

opozorila. Zato sem se v tem primeru, ko imam na voljo samo ta dva priročnika, odločila, da bom besedo, ki je v P, ne pa tudi v SP 35, označila kot izvirajočo iz 19. stoletja, v obravnavanem obdobju pa zaznamovano, besedo, ki je ni v nobenem od njiju, pa kot izvirajočo iz poznejšega obdobja, pri čemer bi rada še enkrat opozorila, da je ta razdelitev lahko vprašljiva.

4.2.1.1 Morfološki srbohrvatizmi

V tej skupini so besede, ki imajo v srbohrvaščini enako osnovo kot v srbohrvaščini, obrazilo pa je drugačno, ali pa tvorijo tvorjenko iz druge oblike (na primer pri glagolih iz sedanjske osnove kot v hrvaščini, ne pa iz nedoločniške kot v slovenščini). Ker je glavni, pomenski del besede enak slovenskemu, so takšne besede lažje sprejete. V to skupino pa sem uvrstila tudi tiste primere, ki pri besedotvornih procesih ne upoštevajo slovenskih zakonitosti (na primer neobstoynosti polglasnika, prilikovanja), in morfemske kalke (besede, ki imajo same slovenske morfeme, a povezane v enakem zaporedju kot v hrvaščini).

V obeh priročnikih najdemo naslednje izposojenke: **blesteč, okolnost, početek, proglasiti, proglas, težkoča, radi, zadobiti, zaviseti**⁴⁵. Od teh so okolnost, početek, težkoča in zadobiti v SP 35 nezaznamovane, tako da jih lahko označimo kot v skladu z normo tistega časa, medtem ko so ji proglasiti, proglas, radi, zaviseti in blesteč nasprotovali. Posebej zanimiva z jezikovnokulturnega vidika sta proglasiti in blesteč: prvi je zaznamovan v sklopu dolgotrajnega boja proti predponi pro-, čeprav v tem primeru sploh ne gre za zamenjavo za slovensko predpono pre-, ampak gre za razširitev purističnega označevanja tudi na druge besede, ki se začenjajo na osovraženi morfem. Drugi pa je v obeh jezikih mlada izposojenka iz ruščine, pri čemer ne moremo določiti, ali smo jo v slovenščino sprejeli samostojno ali prek srbohrvaščine, zato je (kot druge podobne prevzete besede) uvrščena na ta seznam. Dolga leta je bil preganjan (vse do SSKJ), kljub temu pa je pridobil pomemben pomenski odtenek 'tak, ki vzbuja občudovanje zaradi izredne lepote, nadarjenosti' in se uveljavil kot del slovenskega jezikovnega sistema, saj je zapolnil poimenovalno praznino.

---

⁴⁵ Po Pleteršniku je zaviseti prevzet iz ruščine.

Naslednja skupina besed se pojavlja samo v Pleteršnikovem slovarju, ne pa tudi v SP 35, zato jih lahko pogojno označimo kot v tem obdobju zaznamovane: **dospeti, dovesti do, nadmoč, odnošaj, polnota, ponašanje ‘obnašanje’, predsedništvo, razgovarjati se, težina**. Posebej zanimiv je izraz razgovarjati se, ki je bil v SP 50 nezaznamovan, potem pa so ga začeli preganjati in v SP 62 je imel nadrejeno sopomenko pogovarjati se, vendar je kljub temu pridobil pomenski odtenek ‘uradni pogovor’, še posebej v zvezi razgovor za službo.

Ti dve skupini lahko označimo kot izposojenke, ki so v slovenščino prišle že v 19. stoletju. Naslednja skupina besed, ki so v SP 35, ne pa tudi v P, pa je bila iz srbohrvaščine verjetno prevzeta v prvi polovici 20. stoletja, v času prve Jugoslavije (ali tik pred tem): **hrvatski, kancelar, nerazdelen, neustrašen, obstojati,**⁴⁶ **pričenjati**, ki so zaznamovani kot neknjižni, ter **kameniti** in **vajeniški**, ki sta v tem obdobju nezaznamovana.

Precej pa je tudi izposojenk, ki jih ni v nobenem od priročnikov, zato so bile v tem času verjetno relativno na novo prevzete (po letu 1935, morda med vojno ali tik po njej): **kriti ‘prikrivati’, neuračunljiv, osvobojenje, popetoriti, naroditi, sklonišče, štiridesetorica, v kolikor**. Zanimivi so predvsem tvorbi iz števnikov z -ori namesto s slovenskim -eri in zveza v kolikor, ki je kalk po shr. ukoliko in se je kljub preganjanju v vseh naslednjih pravopisih zasidrala v rabo v pomenu ‘če’, saj očitno piscem daje občutek večje uradnosti, knjižnosti kot krajši veznik.

4.2.1.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

V letu 1945 je leksikalnih srbohrvatizmov toliko, da je njihova podrobnejša obravnava nemogoča, zato jih bom zaradi večje preglednosti navedla kar v tabeli, nato pa bom izpostavila samo najzanimivejše. Vidimo lahko, da je spet absolutno največ tistih, ki izvirajo že iz 19. stoletja, 6 jih lahko umestimo približno v čas med obema vojnama (med njimi so vsi zaznamovani), 11 pa približno v čas druge

---

⁴⁶ Po mnenju Monike Kalin Golob (PP 2001, št. 492–493, str. 55) pri tem glagolu ne gre za vpliv srbohrvaščine, ampak samostalnika obstoj.

svetovne vojne. Velika večina jih je bila v obravnavanem času zaznamovana, kar kaže, da so leta 1945 v Slovenskem poročevalcu kodifikacijo le malo upoštevali.

Tabela 4.4: Pregled leksikalnih srbohrvatizmov leta 1945 glede na zaznamovanost v P in SP 35

V obeh nezazn.	V obeh zaznam.		Samo v Pleteršniku		Samo v SP 35	V nobenem od njiju
ako	baviti se	pravac	celokupen	povratak	odgoditi	bivši
baš	bodočnost	prezident	dogotoviti	protivnik	pokreniti	pekmez
borba	čim	prisostvovati (iz ruš.)	doprinesti	radovati se	preki sod	pobornica
edinstvo	činitelj	razmotrivati	glad	razgovarjati se	procvit	služitelj
brzina	čitatelj	roditelji	groznica	siguren	svojstvo	svojedoben
često	čitati	sličen	imovina	sirovina	zaprepaščen	tajinstven
dovoljno	čiji	slučaj	izjasniti se 'izreči se'	steči si zasluge		zadiviti
dovršiti	dalekosežen	smatrati	izvesiti	stvoriti zaroto		zasigurati
edinica	dirniti	svrha	izvojevati	svečan		zlostavljanje
inozemstvo	dočim	štednja	nada	tajen		zvaničnik
naredba	dopasti se (po nem.)	tvrdka	nadmočen	tvornica		
očividni	itak	vežbanje	najprvo	umotvor		
pažnja	izgledati (po nem.)	vprav	napram	važen		
plan	izgled	vsled	neizbežen	zabranjevati		
posetiti	plamteč	zapid	neobhoden	zapreka		

predočevati	podvzeti		neumoren			
priobčiti	poedinec		novčanica			
tako zvani	poedini		odnosno			
ustroj	pokolenje		ojačiti			
zakasnitev	pokret		opasnost			
zaviseti	poprišče (rus.)		ostavka			
zediniti	poslužiti se		otvoriti			

Od navedenih besed bi izpostavila rabo srbohrvaškega zaimka čiji namesto slovenskega povratnega zaimka kateri.

/.../ tu je stara Črnogorka, čije otroke so Nemci sežgali /.../ (SPo, 4. december 1945, št. 193, str. 4)

V zbranem gradivu gre za enkraten primer, za katerega sem domnevala, da je nastal pri površnem prevajanju iz srbohrvaščine, a sem pri analizi ugotovila, da na zaznamovanost tega izraza opozarjajo vsi priročniki razen SP 62 in 2001, torej je bil očitno vsaj do 50. let precej uporabljan.

Pri nekaterih navedenih izrazih je kot vir označen kak drug jezik (večinoma nemščina in ruščina): **izgledati**, **dopasti se** (nem.), **poprišče**, **prisostvovati** (ruš.), **siguren** (ita.). Pri teh lahko gre za vzporedno prevzemanje v slovenščino in srbohrvaščino, kar je verjetneje pri nemščini kot državnem jeziku do leta 1918, ali pa za srbohrvaško posredništvo, ki ga je mogoče predvidevati pri rusizmih. Vseeno sem se odločila, da bom v analizi upoštevala tudi te izraze, saj se mi zdi zaradi močnega protinemškega purizma med obema vojnoma verjetno, da je obstoj enakih besed v srbohrvaščini te kljub protipurističnim prizadevanjem ohranjal tudi v slovenščini. Pojavljajo pa se tudi določene mednarodne besede, kot je prezident, za katere se prav tako zdi, da so bili prepisane iz srbohrvaških

tekstov, saj naj bi bila srbohrvaščina dosti bolj odprta tujim vplivom kot slovenščina.⁴⁷

4.2.1.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

Enakozvočnice zaradi svoje narave in sestave zgodnejših pravopisov, ki niso navajali pomenov in primerov iztočnic, zahtevajo nekoliko drugačno obravnavo. Še posebej v prvih obravnavanih letih je težko določiti njihov časovni izvor, saj v pravopisih pomen večinoma ni specificiran, zato sploh ne moremo reči, ali so takrat v slovenščini že obstajale. Zato jih bom razdelila glede na to, kdaj sta v normativnih priročnikih označena oba pomena določene glasovne verige, kar večinoma pomeni, da se dvojnosti že zavedajo in je zato zaznamovana.

Kljub povedanemu pa lahko v tem obdobju večino enakozvočnic najdemo v obeh že obstoječih priročnikih. Največ jih je seveda zabeleženih v Pleteršnikovem slovarju:

- **Kraj – konec**

/.../ do kraja izpolnili svojo dolžnost /.../ (SPor, 4. december 1945, št. 193, str. 2)

- **Zateči (koga) – zalotiti, dohiteti, ujeti**

Domovinska vojna je zatekla Tihonova v Leningradu /.../ (SPor, 4. december 1945, št. 193, str. 6)

- **Pobijanje – odpravljanje, preprečevanje**

/.../ posebne skupine za pobijanje nedovoljene špekulacije /.../ (SPor, 4. december 1945, št. 193, str. 3)

- **Poboljšati – izboljšati**

---

⁴⁷ Gradišnik leta 1980 v svojem kotičku v *7D* piše, da veliko tujk in spačenk prihaja v slovenščino iz srbohrvaščine, ker so njeni govorci zanje »manj občutljivi« (*7D*, 14. 8. 1980, str. 33) – kot primer navaja vikend.

*/.../ da se **poboljšajo** pogoji dela /.../ (SPor, 1. december 1945, št. 191, str. 4)*

- **Pogoditi – zadeti**⁴⁸

*Priznati moramo, da je pravilno **pogodil** idejno podstavo igre /.../ (SPor, 2. december 1945, št. 192, str. 6)*

- **Postopati (z) – ravnati**

*/.../ kako **postopajo** z njim /.../ (SPor, 2. december 1945, št. 192, str. 2)*

- **Strašiti se – bati se**

*/.../ **se niso strašili** v temi /.../ (SPor, 4. december 1945, št. 193, str. 6)*

- **Kadar – ko**

*Ta zakon stopi v veljavo, **kadar** se objavi v »Službenem listu«
demokratske ljudske republike Jugoslavije /.../ (SPor, 4. december 1945,
št. 193, str. 1)*

- **Veren – zvest**

*Vso okupacijo je preživel v nemških službah kot **veren** sluga in tolmač /.../
(SPor, 28. november 1945, št. 189, str. 6)*

- **Mesto – prostor**

*/.../ za katere **ni mesta** v sindikalnih organizacijah kmečkih delavcev /.../
(SPor, 29. november 1945, št. 190, str. 2)*

- **Znatn – pomemben**

*Drenovac je izčiščen pesnik, vsebinsko bogat, še več, programatičen,
oblikovno izdelan, tako da ga prav lahko uvrstimo med **znatnejše**
jugoslovanske pesnike. (SPor, 28. november 1945, št. 189, str. 5)*

---

⁴⁸ Pri enakozvočnicah sem zanemarila razliko med povratno in nepovratno rabo pri izvornem in prevzetem pomenu.

- **Prilika – priložnost (– okoliščina – SP 50)**

Srbohrvaška enakozvočnica slovenske prilike 'parabole' ima kar dva pomena, ki ju je slovenščina iz nje prevzela. Prvi, 'priložnost', je zabeležen že v Pleteršniku (kot vir je naveden Janežič), drugi, 'okoliščina', pa šele v SP 50, zato lahko sklepamo, da je bil prvi pomen izposojen že v obdobju illirizma sredi 19. stoletja, drugi pa šele po 2. svetovni vojni.

*/.../ da je Himmler pri neki **priliki** obiskal taborišče /.../ (SPor, 29. november 1945, št. 190, str. 4)*

*Ta zakasnitev je posledica **prilik**, za katere nismo bili odgovorni. (SPor, 1. december 1945, str. 4)*

Nekaj jih je navedenih tudi v SP 1935, predvsem v obliki besednih zvez:

- **Točen – natančen, resničen**

*Zunanje-politični program /.../ dokazuje z vso **točnostjo**, da je napredno francosko javno mnenje obsodilo zasnitek »zapadnega bloka« /.../ (SPor, 28. november 1945, št. 189, str. 4)*

Pri točen in natančen lahko s pregledom obravnavanja te besede v različnih priročnikih ugotovimo, da je bil v začetku izraz točen čisti srbohrvaški (ta pa ga je dobila iz ruščine) ustreznik slovenski besedi natančen, nato pa je najpozneje do 60. let razvil poseben pomenski odtenek 'natanko ob določenem času', tako da pomen 'natančen' v SSKJ in SP sploh ni več naveden. Vendar korpus kaže, da se v tem pomenu še vedno uporablja, predvsem v športnem jeziku (točen met, točen strel).

- **Odgovarjati – ustrezati**

*/.../ kakor v zunanjih odnošajih ne bi **odgovarjala** interesom delavske stranke in dežele /.../ (SPor, 29. november 1945, št. 190, str. 4)*

Na nekaj enakozvočnic iz tega obdobja opozarja tudi SSKJ (naglašati, viseti, zmagati, znaten, nasproti), po ena pa je zabeležena tudi v SP 50 (oni), SP 62 (podčrtati) in SP 2001 (stvaren).

- **Oni – tisti**

*Mi Slovenci smo **oni** mali narod, ki je že v pričetku svoje narodne individualnosti /.../ (SPor, 1. december 1945, št. 191, str. 4)*

- **Naglašati – poudarjati**

*V resoluciji **naglašajo**, da /.../ V resoluciji se prav tako **naglaš**a, da bo uslužbenstvo še nadalje poglobljalo bratstvo in edinstvo /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 1)*

- **Viseti – biti nerešen**

Ali pa je to vprašanje še vedno viseče? (SPor, 1. december 1945, str.4)

- **Zmagati (težkoče) – premagati**

Ta bo zmagala vse težkoče /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 5)

- **Nasproti – v primerjavi z**

/.../ so se pokojninske osnove nasproti osnovnim po bivših zakonih /.../ zlasti za zvaničnike in služitelje dvignile za najmanj 100% (sic) /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 5)

- **Podčrtati – poudariti**

*/.../ razen v četrtem prizoru ni **podčrtavala** dejanja /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 6)*

- **Stvaren – dejanski**

*/.../ se pomoč deli tistim, ki so jo **stvarno** potrebni /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 1)*

4.2.1.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Tudi pri skladenjskih srbohrvatizmih velja podobno, kot je bilo navedeno pri enakozvočnicah. Zgodnji pravopisi prinašajo malo podatkov o vezavah s predlogi, zato je o vplivu srbohrvaščine na vezavo posameznih izrazov, preden so bili izpričani v analiziranem gradivu, težko soditi. Po drugi strani pa lahko gre za določene skladenjske oblike, ki v slovarjih sploh niso opisane. V teh primerih sem se oprla na jezikovne koticke, v katerih so nanje opozarjali. Pri vprašanju zaznamovanosti sem uporabila enako merilo kot pri enakozvočnicah.

Med najpogostejšimi skladenjskimi srbohrvatizmi v celotnem obdobju **je raba predmetnega odvisnika z da** namesto v slovenščini običajne rabe z nedoločnikom, ki je srbščina ne pozna. Ker slovenščina načeloma pozna obe obliki, pri prevajanju iz srbohrvaških tekstov prihaja do pretirane rabe odvisniške oblike.

*Zadruga **poskušajo, da nabavijo** vse blago /.../ (SPor, 27. november 1945, št. 188, str. 5)*

***Treba je, da združimo** v tem delu vse žene /.../ (SPor, 28. november 1945, št. 189, str. 3)*

Naslednji skladenjski prenos iz srbohrvaščine, ki pa se pojavlja samo leta 1945, je raba **imeti + nedoločnik** v pomenu morati:

*Okrajni narodni odbori **imajo** neposredno ali preko okrožnih odborov **obvestiti** /.../ Enake prijave **imajo poslati** federalna in zvezna posestva. (SPor, 28. november 1945, št. 189, str. 5)*

To rabo navaja že Pleteršnik in jo označi kot germanizem, vendar je verjetneje, da je leta 1945 v *Slovenski poročevalec* prišla pri prevajanju iz srbohrvaščine, ki jo prav tako pozna. Navedena je tudi v SSKJ, kjer pa je označena kot pogovorna oziroma starinska.

Zelo opazna skladenjska značilnost v tem letu je tudi pretirana raba glagola **vršiti** v oslavljenem pomenu, ki verjetno izhaja iz srbohrvaške uradovne rabe. SP 1935 pri glagolu vršiti ne navaja nobenih vezav, v vseh pravopisih od leta 1950

pa so zaznamovane, na podlagi česar bi se dalo sklepati, da pred drugo svetovno vojno ta raba ni bila tako pogosta, da bi bilo treba nanjo posebej opozoriti. SSKJ jo označi kot publicistično.

Pogosta napaka je tudi raba **brezpredložnega orodnika**, npr. v primeru **tekem** 'v teku', med, ki je zaznamovana že od SP 35.

Pri srbohrvaških vplivih na vezavo iz tega obdobja gre v gradivu predvsem za napačno rabo predloga na namesto do: **pravica na dostop** (ta zveza je v SP 50 celo nezaznamovana, v SSKJ pa je označena kot publ.), **upravičeni na odškodnino**.

Med prevzete besedne zveze lahko uvrstimo zveze s **polagati**:

- **polagati up na koga**, ki je prvič naveden v SSKJ (v SP 50 in 65 je kot zaznamovana navedena samo zveza polagati važnost) in označen kot publ.;
- **polagati (izpite)**, ki ga Pleteršnik označi kot srbohrvatizem, Breznik v SP 35 pa kot germanizem; zaznamovan je v vseh priročnikih;
- **polagati obračun**, ki ga navaja že Pleteršnik, v SP 35 ga ni, od SP 50 pa je prepovedan oziroma odsvetovan⁴⁹ v vseh priročnikih.

Zanimivo je tudi križanje slovenskega in srbohrvaškega frazema **čuvati kot zenico (punčico) svojega očesa**⁵⁰; do SSKJ različica z zenico ni navedena, čeprav je pri punčici v običajnem pomenu zenica navedena kot nadredna sopomenka, SSKJ (in verjetno po njem) SP 2001 pa frazem navajata tudi pri zenici. Pregled sodobne rabe v korpusu Fidaplu pokazuje, da je frazem z zenico uporabljen kar 12-krat redkeje kot osnovna slovenska različica.

---

⁵⁰ Tovrstne frazeme, ki so pravzaprav leksemi, bi lahko uvrstila tudi med neenakozvočnice, vendar sem se odločila, da jih bom obravnavala kar med skladenjskimi srbohrvatizmi, saj je pogosto težko določiti mejo, kje gre za leksem in kje samo za pogosto besedno zvezo.

4.2.2 LETO 1955

Leta 1955 se ponovi kar četrtnina izrazov iz leta 1945 (predvsem tistih, ki spadajo v družbenopolitično in gospodarsko pomensko polje):

morfološki: *obstojati, odnošaj, okolnost, razgovarjati se, zaviseti;*

leksikalni – neenakozvočnice: *ako, baviti se, bodoči, borba, brzina, celokupen, često, činitelj, čitatelj, dalekosežen, inozemstvo, izgled, napram, neobhoden, neumoren, očividen, odgoditi, odnosno, ostavka, otvoriti, podvzeti, poedinec, posluževati se, predočiti, priobčiti, prisostvovati, procvit, razmotrivanje, siguren, sličen, smatrati, svrha, tajen, tako zvan, trdka, važen, vežbanje, zakasniti;*

leksikalni – enakozvočnice: *naglašati, nasproti, odgovarjati, poboljšati, prilika;*

skladenjski: *polagati (upanje, obračune, izpite), odvisnik z da namesto nedoločnika.*

Za nekatere pa so se že začeli (spet) uvajati slovenski izrazi (na primer slavnost namesto svečanost), čeprav so se morali njihovi zagovorniki večinoma še dolgo bojevati, da so dosegle popolno prevlado. Novinarji so jih tudi začeli izkoriščati kot stilistični pripomoček, da so se izognili ponavljanju besed. Pri tem je zanimivo, da je v najdenih primerih na prvem mestu vedno prevzeti izraz.

*Poleg tega je bil še huje poškodovan **sovozač**, med tem ko sta oba **voznika** ostala nepoškodovana.* (SPo, 26. november 1955, št. 276, str. 6)

***Ostavka** /naslov/ /.../ je danes **odstopil** /.../* (SPo, 27. november 1955, št. 277, str. 3)

*Je že nekajkrat v tisku svoje stranke **naglasil**, da /.../ Dr. Dehler **poudarja** predvsem /.../* (SPo, 28. november 1955, št. 278, str. 3)

V nadaljevanju bom predstavila le tiste srbohrvatizme, ki so se v tem letu v gradivu pojavili prvič.

4.2.2.1 Morfološki srbohrvatizmi

Tudi tokrat večino izrazov najdemo že pri Pleteršniku, delitev po zaznamovanosti pa je tu bolj zapletena, saj je zaradi obstoja dveh pravopisov potrebnih več

kategorij.⁵¹ Zanimivo je, da ni besede, ki bi bila zaznamovana v vseh treh priročnikih.

Tako prvo skupino predstavljajo tiste, ki so bile v SP 50 nezaznamovane, v SP 35 pa jih ni bilo (pri čemer spet naletimo na problem SP 35 – ali lahko to razumemo, kot da so bile tedaj označene kot neknjižne, kar bi pomenilo, da se je odnos do srbohrvaških izposojenk po drugi svetovni vojni omilil,⁵² ali gre zgolj za omejevanje gradiva): **dobavljač** (čeprav je pri P označen s hs.), **naročevati**, **nositelj** in **skoro**.

V drugi skupini so tiste, ki so bile leta 1950 že označene za neknjižne, v SP 35 pa so bile nezaznamovane: **prosvetljevati**, **proučitev**. Tu lahko opazimo zanimiv paradoks: pri obravnavi gradiva iz leta 1945 je naveden samostalniški proglas, ki pa je v SP zaznamovan. Očitno je bilo torej moje predvidevanje, da je to nasprotovanje predponi pro, napačno, saj gre ravno v primeru proučitev za dvojnico s preučitev. Odnos med pre-/proučiti je bil v slovenščini dolgo problematičen, saj so puristi predpono pro- zavračali kot srbohrvatizem, protipuristi (recimo Korošec) pa so jo zagovarjali, ker naj bi omogočala pomensko diferenciacijo med proučiti 'pregledati' in preučiti 'ponovno izšolati', ki pa je zelo specifičen in zato redko uporabljan, zato ta argumentacija ni prevladala. Omahovanje je zaradi tega ostalo vse do danes, vendar FidaPlus kaže, da se je zaradi lektorjev tehtnica nagnila v stran puristov, saj je pojavitev glagola s predpono pre- skoraj dvakrat več kot s predpono pro-.

Naslednja skupina so besede, ki so bile v vseh priročnikih nezaznamovane: **nikak**, **odločevati**, **objasniti**, **zvezan s** 'povezan' (čeprav je bil že v P označen s -hs.). Pri tem bi rada izpostavila nasprotje med naročevati, pri kateri P navaja kot nadredno sopomenko različico na -ati, in odločevati, ki je nezaznamovana.

---

⁵¹ Pri zbirnem pregledu zaznamovanosti besed na koncu te analize bom glede zaznamovanosti upoštevala stanje v zadnjem priročniku, ki je v tistem obdobju določal normo.

⁵² Primerjava zbranega gradiva s slovarji pokaže, da ta teza ni neverjetna: tako je izraz grupa v SP 35 in SP 62 zamenjan s skupina, v SP 50 pa je nezaznamovan.

Obrazilo za nedovršne glagole -avati, ki je enako kot v shr., je torej pri nedovršnih glagolih na -a že takrat tekmovalo z nepodaljšano obliko -ati.⁵³

Pojavi pa se tudi nekaj očitno novejših prevzetih oblik: tako je v obeh pravopisih zaznamovana oblika **upostaviti** 'vzpostaviti', ki je P nima. Vendar ni jasno, ali gre tu res za vpliv srbohrvaščine, kot bi kazal vzglasni u-, saj je tudi tam predpona us-. Če je to res srbohrvatizem, je verjetno v slovenščino prišel v začetku 20. stoletja. V štirih primerih pa gre za čisto nove izposojenke, saj niso navedene v nobenem priročniku: **nestrpljenje**, **stihijno**, **v toliko** (kalk po utoliko) in **vozač**. Če preverimo stanje v poznejših pravopisih, vidimo, da bolj za enkratne pojave, ki v slovenščini niso pustili sledi (začasno se je uveljavil samo kalk v toliko, ki ga je prepovedal SP 62 in ga s tem očitno uspešno izrinil iz jezika, saj se v novejših priročnikih ne pojavlja). Pojavi pa se že tudi beseda **pokazatelj**, ki je v dotedanjih pravopisih še ni bilo, zaznamuje jo šele SP 62.

4.2.2.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

Novih izrazov je leta 1955 izredno malo. Večina jih je zaznamovanih v vseh treh priročnikih: **dalekoviden**, **i /.../ i**, **istoveten**, **kolajna**, **merodajen** (P.: po nem.), **neprilika**, **neumesten**, **odvišen**, **osebje**, **ostvariti**, **priroden**, **struja**, v vseh treh nezaznamovana pa sta izraza **kasen** in **ojačiti**. V SP 35 je nezaznamovan izraz **nedostatek** (v P je označen s -hs.).

Dveh izrazov – **vobče**⁵⁴ in **plan** – v P ni. Vobče je v SP 35 nezaznamovan, plan pa je zaznamovan v obeh.

Trije izrazi pa so novejši, zabeleženi samo v SP 50: **oddvojiti**, **priličen**, **brzoturnir**. Prva dva sta zaznamovana, tretji pa nezaznamovan.

---

⁵³ Ker ne poznam dovolj razvoja teh glagolov, ne morem sklepati, ali je šlo za vpliv srbohrvaške končnice na slovensko ali nasprotno za oddaljevanje slovenske rabe od srbohrvaščine pod purističnim vplivom. A ker se dvojnost pojavi že pri Pleteršniku, še pred nastopom protislovanskega purizma, se mi zdi verjetnejša prva možnost.

⁵⁴ Moder (ND, 9. 1. 2004, str. 9) navaja, da gre v tem primeru za slovanski koren in slovenski besedotvorni postopek, ne za kalk po srbohrvaščini.

4.2.2.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

Pri enakozvočnicah pa se leta 1955 pokaže bistveno drugačna slika. Če je šlo leta 1945 večinoma za stare pomenske izposojenke, ki so bile navedene že v P, pa so zdaj v veliki večini nove, verjetno povojne izposojenke. V P je naveden samo **na temelju** – **na osnovi** in označen s -hs.

- **Na temelju – na osnovi/podlagi**

*/.../ temveč da samostojno in s polno odgovornostjo odločuje **na temelju** stvarnih gmotnih možnosti /.../ (SPo, 28. november 1955, št. 278, str. 23)*

Ena enakozvočnica je navedena že v SP 50 (staviti (na voljo) – dati, večina pa v SP 62.

- **staviti (na voljo) – dati**

*/.../ da jo brezplačno ali po najnižji ceni **stavijo na voljo** našim smučarskim in partizanskim društvom /.../ (SPo, 22. november 1955, št. 273, str. 5)*

- **vodeč – vodilen**

*/.../ sami **vodeči funkcionarji** iz raznih včlanjenih zvez /.../ (SPo, 25. november 1955, št. 275, str. 6)*

- **usluga – storitev**

*Brzjavna služba uvaja tudi nove **usluge** /.../ (SPo, 28. november 1955, št. 278, str. 8)*

- **neodložljiv – nujen**

*/.../ **neodložljiva potreba** našega delovnega ljudstva /.../ (SPo, 28. november 1955, št. 278, str. 4)*

Po enega najdemo tudi v SSKJ (kolikor) in SP (kolo).

- **Kolikor – če**

*/.../ **kolikor** bi se za tekmovanje prijavilo 10 ali več ekip /.../ (SPo, 25. november 1955, št. 275, str. 6)*

- **Kolo⁵⁵ – krog**

*/.../ se nam verjetno tudi v tem **kolu** ne bo pripetilo nič posebnega /.../* (SPo, 26. november 1955, št. 276, str. 8)

Veliko pa je tistih dvojnice, ki niso opisane v nobenem pravopisu.

- **Mnogo – zelo**

*/.../ kako težko preživljaš izgubo očeta, ki si ga **mnogo cenil** in ljubil /.../* (SPo, 27. november 1955, št. 277, str. 1)

- **Vseljevanje – priseljevanje**

*/.../ sta izjavila v senatnem odboru za **vseljjevanje**, da bi ZDA lahko povečale kvoto priseljencev /.../* (SPo, 23. november 1955, št. 274, str. 3)

Morda gre tudi v tem primeru za stilistično izogibanje ponavljanju izrazov.

- **Neugoden – neprijeten**

*/.../ ohraniti vlado, v kateri se počutijo vse bolj **neugodno** /.../* (SPo, 26. november 1955, št. 276, str. 3)

- **Postojanka – položaj**

*/.../ slabo vplivati na njihove **postojanke** pred volitvami /.../* (SPo, 26. november 1955, št. 276, str. 1)

Razen pri neugoden gre verjetno tudi v teh primerih za enkratne izposojenke, ki se v jeziku niso usidrale.

4.2.2.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Skladenjskih srbohrvatizmov je leta 1955 več in so tudi bolj raznoliki.

---

⁵⁵ Čeprav oba najnovejša priročnika nadomeščata izraz kolo s krog, pa ga z *Delovih* športnih strani do danes nista mogla pregnati.

Prvi primer je raba glagola **moči** + **nedoločnik v pogojniku** namesto zveze z lahko, ki jo kot napačno označujejo vsi priročniki razen SP 50 (ki je sploh ne navaja) in P (kjer je nezaznamovana⁵⁶).

*Z njihovim križanjem /.../ **bi mogli dobiti** od vsake ovce po 100 g volne več /.../ (SPo, 23. november 1955, št. 274, str. 2)*

Prvič se pojavi tudi napaka, ki se sčasoma zelo razširi in dodobra načne slovenski sistem. Gre namreč za rabo sestavljenih predlogov **iznad**, izven itd., ki imajo v slovenščini točno določeno rabo: uporabljajo se v zvezah, ki odgovarjajo na vprašanje »od kod«. V srbohrvaščini pa je raba (z rodilnikom) širša in od tam se je preselila tudi v slovenščino.

*/.../ ki se kmalu povzpe **iznad drugih** in postane polagoma odločujoča (SPo, 25. november 1955, št. 275, str. 6)*

Napaka pri prevajanju, ki pa nima tako velikega vpliva na slovenščino, je tudi raba **množine namesto dvojine** pod vplivom srbohrvaških predlog.

*Sprejmi od mene in Jovanke skupno s svojo družino **naše** globoko sožalje. /Titova brzojavka Kardelju/ (SPo, 27. november 1955, št. 277, str. 1)*

Zanimiv je izraz **sprejeti na znanje**, ki je skladijski kalk po shr. 'primiti na znanje' namesto sln. vzeti na znanje, kar nam kaže, kako posebej pri prenesenih pomenih skladijska podobnost hitro zavede v napako.

*/.../ da je Madžarska **sprejela na znanje** deklaracijo o avstrijski nevtralnosti /.../ (SPo, 26. november 1955, št. 276, str. 8)*

Nekaj je tudi primerov napačne vezave (tako glagolske kot samostalniške): **privoliti na 'v'**, **tožiti na 'za'**, **minister obrambe 'za obrambo'**. Ne navaja jih noben priročnik. Nenavaden je predvsem drugi primer, saj ni jasno, ali gre res za srbohrvatizem. Tudi v srbohrvaščini se namreč glagol tožiti v pravnem pomenu ne veže z na, se pa s tem predlogom veže glagol tužiti se 'pritoževati se'. Morda je do napačne rabe prišlo zaradi pomanjkljivega znanja srbohrvaščine. Vendar pa

---

⁵⁶ To kaže, da morda sploh ne gre za prevzeto rabo, ampak za starejšo slovensko obliko.

pregled korpusa Fidaplusta pokaže, da ta zveza obstaja tudi v sodobnih pravnih besedilih, zato je mogoče kalk iz nemščine.⁵⁷

Povečalo se je tudi število kalkiranih skladijskih zvez, ki izvirajo iz različnih obdobj:

- **biti v stanju** – prvič se pojavi v SP 50, v SSKJ je označena kot neustaljena;
- **držati častno stražo** – pojavi se samo v SP 2001, kjer je zaznamovana;
- **iti v korist** – gre za starejšo zvezo, saj jo navaja samo P;
- **iznesti predlog** – prvič se pojavi od SP 35 in je v vseh priročnikih zaznamovana;
- **storiti ukrepe** – ne navaja je noben priročnik;
- **voditi razgovore** – te zveze ne navaja noben priročnik, vendar pa SSKJ kot publ. navaja rabo glagola voditi z oslabljenim pomenom, ki ob glagolskem samostalniku izraža zvezo, kot jo določa ta samostalnik; kot primer je navedena zveza voditi pogajanja; tudi voditi razgovore lahko uvrstimo v to skupino;
- **zavzeti stališče** – v SSKJ in SP 2001 je označena kot publicistična.

4.2.3 LETO 1965

Če primerjamo stanje besed, ki se ponavljajo, leta 1965 in 1955, vidimo, da se je nekoliko povečalo število morfoloških srbohrvatizmov in enakozvočnic, skoraj prepolovilo pa se je število neenakozvočnic, čeprav je besed, ki bi se lahko ponavljale, seveda več, saj se upoštevajo tudi tiste, ki so se prvič pojavile leta 1955. Vidimo torej, da je kampanja proti očitnim srbohrvatizmom že rodila prve sadove. Besede, ki se ponavljajo, pa so večinoma tiste, ki so bile v časopisih stalno prisotne že od leta 1945 in ki jih puristi še niso uspeli izriniti:

---

⁵⁷ Prim. kotichek Monike Kalin Golob (2001, 122–125) o tem vprašanju.

morfološki: *blesteč, obstojati, okolnost, proučiti, razgovarjati se, pokazatelj;*

neenakozvočnice: *bivši, bodočnost, borba, brzoturnir, često, čim, činitelj, inozemstvo, istoveten, itak, neumoren, otvoritev, plan, posluževati se, prečitati, procvit, slučaj, tajnost, tvrdka, važen, zaviseti;*

enakozvočnice: *domačin, kolikor, kolo, mnogo – zelo (mnogo podražiti), naglašati, nasproti, pazljiv, usluga, veren.*

Od že obravnavanih skladijskih srbohrvatizmov pa je v gradivu samo raba predmetnega neodvisnika namesto nedoločnika.

4.2.3.1 Morfološki srbohrvatizmi

V tem letu je polovica morfoloških srbohrvatizmov v dotedanjih normativnih priročnikih nezaznamovana, kar bi si morda lahko razlagali kot povečano upoštevanje norme po izidu novega pravopisa SP 62. Med njimi so vsi navedeni že v P: **obrazložiti, prevariti, prilagojevati,**⁵⁸ **zapaziti** (ta umanjka v SP 35). Trije izrazi so zaznamovani v vseh priročnikih: **iznenada, nadalje, vtem ko.** Slednji je edini, ki ga P ne navaja, zato je verjetno nastal kot kalk v 20. stoletju V enem primeru pa gre za obliko, ki je ne najdemo v nobenem priročniku: govoriti **srbski**. Očitno gre za dobeseden prenos zveze iz srbohrvaščine, ki ohranja tudi srbohrvaško i-jevsko obrazilo pri prislovu.

4.2.3.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

V tej kategoriji se število besed v primerjavi z letom 1955 izjemno poveča, vendar so bile v nasprotju z morfološkimi srbohrvatizmi v tem času večinoma zaznamovane, torej teorija o okrepitvi vpliva norme ne drži.

Opazimo lahko tudi, da je bistveno manj besed navedenih že v P. Med njimi so v vseh priročnikih zaznamovani izrazi **vešč, očitovati,**⁵⁹ **odjenjati** (v SP 35 ga ni), **potvorba, prekiniti, tegoba** in **zvanje** (v SP 35 ni naveden), od SP 50 so zaznamovani izrazi **javljeni, oživotvoriti** (v P je označen kot prevzet iz ruščine

---

⁵⁸ Vidimo lahko, da so podaljšane oblike nedovršnih glagolov, ki so bile opisane zgoraj, še vedno prisotne in še vedno nezaznamovane.

⁵⁹ SP 1962 in SP 2001 ga sploh ne navajata več, v SSKJ pa je označen kot zastarelo, zaradi česar bi pričakovali, da je iz rabe že skoraj izginil, a očitno to ne drži.

prek srbohrvaščine) in **nemetal** 'nekovina' (oz. metal – SP 35 in 62 te besede sploh ne navajata), od SP 62 pa **iznenaditi**, **nenaden** in **prikladen** (zadnjih dveh SP 35 ne navaja, v SP 50 pa sta nezaznamovana). Do tega obdobja načeloma nezaznamovani pa so izrazi **edinstven**, **poslednji**, **staroslaven** (čeprav ni naveden ne v SP 35 ne v SP 50, kar bi lahko pomenilo, da je bil vsaj okoli leta 1950 občuten kot zaznamovan), **vežbališče** in **zabraniti** (obeh ni v SP 35). Med njimi je poseben primer edinstven, ki ga vsi puristi preganjajo kot srbohrvatizem, vendar ni zaznamovan v nobenem priročniku, protipuristi⁶⁰ pa ga zagovarjajo kot nosilca posebnega pomenskega odtenka.

Med besedami, ki se prvič pojavijo v SP 35, so **balansirati**, **grupa**, **pledirati** in **pokreniti**; z izjemo slednjega gre za mednarodne izposojenke, za katere pa je verjetno, da so v slovenščino prišle prek srbohrvaščine ali pa je bila njihova raba vsaj okrepjena s sočasno rabo v tem jeziku. Razen grupe, ki je v SP 50 nezaznamovana, so vse zaznamovane v vseh treh pravopisih.

Več izrazov je novejših (povojnih) izposojenk, ki se prvič pojavijo v SP 50. Med njimi so v obeh pravopisih (50 in 62) zaznamovani izrazi **potrošnja**, **razplamteti**, **komanda** in **komandant** (ki sta pravzaprav mednarodni izposojenki, ampak sta verjetno prišli v slovenščino v času narodnoosvobodilnega boja – ali pa se je njuna raba takrat okrepila – pod vplivom srbohrvaščine), nezaznamovana pa sta **gledišče** in **pokret**. Še novejša prevzetka pa sta očitno **izdvojiti** in **preuranjen**, ki se pojavita šele v SP 62, kjer sta zaznamovana. V nobenem od dotedanjih priročnikov pa ni izraza **neangažiran** v pomenu 'neuvrščen', ki ga zaznamuje šele SSKJ, in sicer s publ.

4.2.3.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

Izredno veliko je leta 1965 tudi enakozvočnic, ki pa jih starejši priročniki še ne navajajo.

Prve so navedene v SP 62:

- **Razen tega – poleg tega**

---

⁶⁰ Na primer Korošec, prim. str. 50.

***Razen tega** so polni mladostnega poleta /.../ (D, 25. november 1965, št. 321, str. 3)*

Ta veznik z izvirnim pomenom 'z izjemo' je pod vplivom širše rabe srbohrvaškega veznika osim začel izrinjati slovenski veznik poleg v pomenu 'dodatno'.

- **Udariti se – spopasti se**

*/.../ **sta se** dva osvobodilna odreda **udarila** z enotami prve ameriške pehotne divizije /.../ (D, 26. november 1965, št. 322, str. 1)*

- **Odmor – dopust, počitnice, premor**

*/.../ poskušati na vso moč, zlasti v skorajšnjem zimskem **odmoru**, da bi se stvari vsaj za silo obrnile na bolje /.../ (D, 26. november 1965, št. 322, str. 9)*

- **Tvoren – ustvarjalen**

*Ne potlačimo te **tvorne** iskre /.../ (D, 24. november 1965, št. 320, str. 5)*

- **Zadolžiti za – naložiti**

*/.../ je imenoval komisijo ter jo skupaj s strokovnimi službami **zadolžil za pripravo** organizacijskih in drugih samoupravnih predpisov /.../ (D, 25. november 1965, št. 321, str. 3)*

Še več jih prinaša SSKJ:

- **Nekje – delno, približno**

*Njeno nezadovoljstvo je **nekje** razumljivo, ker opozicija je v resnici imela več uspeha /.../ (D, 25. november 1965, št. 321, str. 4)*

- **Odkloniti – zavrniti (trditve) – odvrniti (nesrečo)**

Hkrati je Indija odklonila kitajske trditve, da so indijska letala pretekli četrtek letala nad kitajskim ozemljem. (D, 25. november 1965, št. 321, str. 16)

*/.../ ki jih je treba uresničiti, da bi **odklonili** sedanjo katastrofalno tendenco /.../ (D, 23. november 1965, št. 319, str. 10)*

Tudi pri glagolu odkloniti sta bila iz srbohrvaščine prevzeta kar dva pomena: 'zavrniti' je opisan v SSKJ, 'odvrniti' pa se ne pojavi v nobenem priročniku, zato gre v tem primeru verjetno za enkraten prevzem pri prevajanju, saj se izraz v tem pomenu ne pojavi niti v korpusu Fidaplus.

- **Rabiti (za): služiti (za)**

*/.../ da bo ta baza **rabila** tudi za jedrske poskuse /.../ (D, 23. november 1965, št. 319, str. 10)*

- **Odreči – odpovedati**

/.../ predvsem zato, ker so odrekli nosilci teh akcij /.../ (D, 22. november 1965, št. 318, str. 4)

- **Vzajemni – medsebojni**

*/.../ govori o dobrih **vzajemnih** odnosih med Madžarsko in Jugoslavijo /.../ (D, 29. november 1965, št. 325, str. 5)*

- **Ozko – tesno (povezan)**

*/.../ sedaj pa je **ozko** povezano z obstojem vsake posamezne delovne organizacije /.../ (D, 24. november 1965, št. 320, str. 6)*

- **Ogret – zagret**

*/.../ sem si **ogreto** zabrundal v obraz /.../ (D, 29. november 1965, št. 325, str. 9)*

- **Vezati z – povezovati z**

*Prvi odstavek 104. člena TZPZ pa je pogojno **vezal** uživanje pridobljene pravice na osnovi dela (pokojnina) s prepovedjo pravice do dela /.../ (D, 26. november 1965, št. 322, str. 3)*

- **Zatajiti – odpovedati**

*/.../ ki pa je zaradi bolečin v zapestju **zatajil** na nekaterih orodjih /.../ (D, 26. november 1965, št. 319, str. 7)*

- **Izkustvo – izkušnja**

*/.../ čeprav jim še manjka praksa ali nimajo ustreznih **izkustev** /.../ da je treba v praksi pridobiti še prenekatero **izkušnjo** /.../ (D, 25. november 1965, št. 321, str. 3)*

Nekaj enakozvočnic pa ni zaznamovanih v nobenem priročniku, razlogi za to pa so različni.

- **Jez – prepad**

*Poudaril, da se **jez** med razvitimi in nerazvitimi državami stalno pogloblja /.../ (D, 24. november 1965, št. 320, str. 16)*

Pri rabi izraza jez gre za očitno napako pri prevajanju srbohrvaškega frazema, saj je izraz jez v tem pomenu v nasprotju z »zdravo pametjo«, kot opozarja Kmecl (1979).⁶¹

- **Navreči – vsiliti se**

***Navrglo se je** še tretje vprašanje /.../ (D, 25. november 1965, št. 321, str. 5)*

Glagol navreči se sicer pojavlja v številnih pravopisih v pomenu 'dodati', ne pa tudi v enakem pomenu kot v srbohrvaščini, ki je izpričan v tem primeru in povezan s povratno obliko. To nam kaže tudi stanje v Fidaplus, kjer se navreči + vprašanje sicer pojavi 65-krat, vendar nikoli v povratni obliki.

- **Zavoziti – zapeljati**

*Puc je zapeljal na desno in **zavozil** s ceste. (D, 26. november 1965, št. 322, str. 10)*

Dovršni izrazi voziti + različne predpone pravzaprav ne spadajo v okvir te obravnave, saj so v vseh priročnikih nezaznamovani. Vendar jih sama občutim kot zaznamovane, z mojim občutkom pa se očitno ujema tudi stališče lektorjev

---

⁶¹ Prim. str. 55.

pri *Delu*, ki so jih do leta 2005 iz časopisa popolnoma pregnali, in stanje v Fidaplus, kjer je razmerje med zavoziti in zapeljati 120⁶² – 4331.

4.2.3.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Tudi v tem letu se pojavlja napačna vezava s predlogom na, tokrat v zvezah **siliti na razmišljanje** 'k' in **prepoved na izvoz** 'izvoza'. Ob pregledu pravopisov lahko ugotovimo, da se ta raba širi tudi pod vplivom SP 62, v katerem sta obe navedeni zvezi nezaznamovani (drugo navaja že Pleteršnik, nezaznamovana pa je tudi v SP 50; SSKJ in SP 2001 vezave z na ne navajata).

Pod napačne vezave lahko uvrstimo tudi **vezavo z rodilnikom** namesto v slovenščini običajnim dajalnikom v naslednjem primeru:

/.../ da se nekatera podjetja odpovedujejo štipendistov /.../ (D, 26. november 1965, št. 322, str. 3)

Pojavlja se tudi raba **svojilnega rodilnika namesto pridevnika**.

Delhijski politični krogi ali vsaj del njih /.../ (D, 26. november 1965, št. 322, str. 16)

Med napakami, ki so bile, sodeč po sočasnih kotičkih, v tem času in tudi pozneje precej pogoste, je tudi napačna raba namernega odvisnika z da namesto vezalnega priredja, ki izraža zaporedje dogodkov.

Celjan je po tem incidentu zapustil igrišče, da je Celje do konca tekme igralo s samo 10 nogometaši. (D, 22. november 1965, št. 318, str. 5)

Kalkiranih zvez je v tem letu nekoliko manj in nobena od njih ni navedena v predhodnih priročnikih:

- **izzvati polemiko**, ki je ne navaja noben priročnik;
- **stati na stališču**, ki jo navaja SP 2001, v SSKJ pa je navedena zveza postaviti se na stališče;

---

⁶² Od teh 120 primerov jih je verjetno še nekaj v neknjižnem pomenu 'z napačnim vodenjem, delovanjem povzročiti, da pride kaj v slab, neugoden položaj' (SSKJ), pa tudi zapeljati ima več pomenov, zato je ta primerjava samo ilustrativna, ne gre pa za natančno razmerje med izrazoma.

- **vzeti nase odgovornost**, ki je ne navajata niti SSKJ niti SP 20;
- **zvaliti skrb komu na pleča** – zvezo navaja SSKJ.

Že v tem času pa je izpričan tudi proces, ki se pozneje še okrepi in resno načne sistem slovenščine: razmerje med rabo treba in potrebno. Pri tem ne gre za neposreden prenos iz srbohrvaščine kot v ostalih primerih, ampak prej za obraten primer, za izogibanje domnevnemu srbohrvatizmu treba in njegovo nadomeščanje s potrebno, ki je po mnenju nekaterih bolj slovenski (Moder, *Nedeljski dnevnik*, 14. 2. 1982, str. 13). S tem se začne podirati običajna razdelitev med tema izrazoma: treba se veže z glagolom, potrebno pa s samostalnikom. V srbohrvaščini se za oboje rabi izraz treba, zato so jezikovno slabše izobraženi pisci in lektorji kot puristični ukrep v slovenščini začeli uporabljati potrebno.

*To pa ne pomeni, da je **potrebno zavreti** vsaj delno začeti proces premeščanja na ustrežnejša delovna mesta.* (D, 25. november 1965, št. 321, str. 3)

Ta raba se je skozi desetletja še stopnjevala, čeprav so proti njej so nastopali tudi najbolj puristični koticarji, kot je Gradišnik.

4.2.4 LETO 1975

Čeprav so v 70. letih na *Delu* s prehodom na novo tehnologijo uvedli namesto dotedanjih korektorjev, ki so popravljali samo zatipkane napake, lektorje,⁶³ se rezultati v jezikovni podobi časopisa niso takoj pokazali. V tem obdobju se je število besed, ki so že bile obravnavane, spet povečalo v vseh kategorijah razen skladenjski, kjer pa je opazen delen napredek, saj se zveze z odvisnikom namesto nedoločnika ne ponavljajo več. V splošnem pa je to obdobje s srbohrvatizmi najbolj obremenjeno med vsemi pregledanimi leti z izjemo leta 1945.

Morfološki srbohrvatizmi: *blesteč, hrvatski, nadalje, obrazložiti, obstojati, okolnost, ponašati se, proglasiti, proučiti, razgovor, skoro, stihijnost, v kolikor.*

---

⁶³ Prim. op. 28.

Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice: *ako, baviti se, bivši, bodočnost, borben, brzopotezni, celokupen, često, činitelj, čitati, doprinesti, edinstven, grupa, grupacija, izgled, javljati, kasen, kolajna, neumoren, odnosno, otvoritev, plan, pobornica, podvzeti, pogoj, posluževati se, preuranjen, priobčiti, prisostvovati, slučaj, svečan, tajen, tako zvan, važen, vsled, zaviseti, zediniti.*

Enakozvočnice: *domaćin, koristiti, mnogo (pomeniti), na temelju, naglašati, ugoden, točen, zadolžiti.*

Od že opisanih skladenjskih srbohrvatizmov pa sem leta 1975 odkrila samo napačno rabo predloga *izven*.

Do tega leta sta že izšli prvi dve knjigi SSKJ, ki prinašata besede od A do Na. Pri analizi zaznamovanosti bom zato pri navedenih v SSKJ ločevala tiste, ki so navedeni že v prvih dveh knjigah, od vseh ostalih.

4.2.4.1 Morfološki srbohrvatizmi

V tem letu med morfološkimi srbohrvatizmi še bolj očitno prevladujejo nove izposojenke. V P sta izpričana samo dva: **propustnost** in **razmak**, ki sta zaznamovana šele v SP 62 (v SP 35 ju ni, v SP 50 pa sta nezaznamovana). V SP 62 se kot zaznamovan prvič pojavi tudi **lanskoletni**, ki je kalk po shr. prošlogodišnji. V SSKJ najdemo še izraze **bdeti** (z napotilom na bedeti), **čvrstina** (s kvalifikatorjem publ.), **izdržljivost** (oz. izdržati, ki mu je dodano napotilo na obliko zdržati) in **naslutiti**, ki je sicer nezaznamovan in razložen kot 'nekoliko zaslutiti', enako kot v SP 2001, a ker ga ne navaja nobeden od predhodnih priročnikov, je verjetno, da srbohrvaški identična oblika ni naključje ali plod lastnega razvoja jezika. V gradivu se pojavita tudi obliki **konkurentski** in **Island** 'Islandija', ki nista izpričani v nobenem priročniku, zato gre verjetno za napaki pri prevajanju.

4.2.4.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

V vseh dotedanjih priročnikih od P naprej sta zaznamovani besedi **oklopnik** in **kovarstvo** (obeh ne navaja SP 35), nekaj besed, ki so bile zaznamovane v vseh predhodnih priročnikih, vključno s P, pa je v SSKJ nezaznamovanih: **artilerija**,

bodril, **inačica** (za razliko od ostalih je ta nezaznamovan tudi v SP 2001), **zaključek**.⁶⁴ Že v P so navedeni tudi izrazi **nazivati**, **oprezen** in **razprostranjenost**,⁶⁵ ki so v SP 50 nezaznamovani (SP 35 pa jih ne navaja), kar kaže, da so bili takoj po vojni sprejeti kot knjižni, v 60. letih pa je prevladal bolj purističen odnos, ki jih je spet označil kot neželene »pritepenke«.

Druga (manjša) skupina besed so tiste, ki so bile prevzete šele po drugi svetovni vojni: že v SP 50 je navedeno **polnomočje**, ki je zaznamovano od SP 62, šele v SSKJ pa s kvalifikatorjem publ. **nadigrati**.

4.2.4.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

V tem obdobju je bila v predhodnih pravopisih zaznamovana okoli polovica enakozvočnic. Že v P so navedene naslednje dvojnice:

- **Prelaz – prehod**

*Včeraj ob 17.15 uri je na zavarovanem železniškem **prelazu** v Dobovi ekspresni vlak do smrti zbil 74-letnega Ivana Slabeta /.../ (D, 22. november 1975, 273, str. 6)*

- **Obala – breg (reke, jezera)**

*Z določitvijo mej **priobalnega** zemljišča /ob Soči/ /.../ (D, 26. november 1975, 277, str. 6)*

Vendar je treba poudariti, da pri teh dveh parih konec 19. stoletja še ne gre za dva različna pomena iste besede, ampak za prevzeto besedo in njeno slovensko ustreznico. P namreč pri vseh treh navede nadomesten slovenski izraz, kar kaže, da so bile te besede takrat prevzete na novo in si s slovensko ustreznico še niso razdelile pomena.

---

⁶⁴ To kaže, da je bil SSKJ ne le zelo odprt raznim prevzetim besedam, ampak nekaterih celo ni zaznamoval z običajnimi kvalifikatorji knjiž. (ki bi bil gotovo upravičen vsaj pri izrazu bodril) ali publ.

⁶⁵ Pri razprostranjenost imamo v SP 62 težave pri določanju zaznamovanosti, saj sam izraz ni zaznamovan, zaznamovana pa je njegova iztočnica razprostranjen. To je pogost problem v SP 62, ker je večkrat nejasno, ali se zaznamovanost iztočnice prenaša na vse izpeljanke, saj te včasih zaznamujejo posebej, včasih pa ne.

V SP 50 je opozorjeno na razmerje med **poln** in cel v frazi polna ura, v SP 62 pa so so zaznamovani prevzeti pomeni izrazov **sredina**, **bodeč** in **življenjski**.

- **Poln – cel**

*Do preobrata je prišlo **nepolnih** šest ur pozneje /.../* (D, 27. november 1975, 278, str. 6)

- **Bodeč – zbadljiv**

*/.../ jasno odgovoriti tudi na najbolj **bodeča** vprašanja /.../* (D, 27. november 1975, 278, str. 6)

- **Sredina – okolje**

*/.../ da bodo sprejeta stališča konkretizirana in uresničena v vseh delovnih in življenjskih **sredinah** /.../* (D, 25. november 1975, 276, str. 2)

- **Življenjska nevarnost – smrtna nevarnost**

*/.../ zaenkrat ne predstavlja **življenjske nevarnosti** za stanovalce /.../* (D, 25. november 1975, 276, str. 11)

Na največ enakozvočnic spet opozarja SSKJ:

- **Iti mimo – ne upoštevati**

*Res da so še nekatere delovne organizacije na Slovenskem, ki **gredo mimo** samoupravnih sporazumov /.../* (D, 25. november 1975, št. 276, str. 3)

- **Delovna moč – sila**

*/.../ probleme okoli pomanjkanja **delovnih moči** v storitvenih dejavnostih /.../* (D, 26. november 1975, št. 277, str. 9)

- **V odnosu na – glede**

*/.../ da smo njegovo vsoto za 10 mesecev tega leta zmanjšali **v odnosu na stanje** v istem razdobju preteklega leta /.../* (D, 24. november 1975, št. 275, str. 2)

- **Zadržati – ohraniti**

/.../ bodo še naprej **zadržali status** evidentnih kandidatov (D, 24. november 1975, št. 275, str. 13)

Največ enakozvočnic pa v priročnikih ni navedenih, zato lahko sklepamo, da gre za redkejšje pojave, ki slovenskega sistema niso resno ogrozili.

- **Preprečiti – onemogočiti (koga)**

*Njegov kolega, ki je po gasilski lestvi splezal na streho neke zgradbe, da bi **preprečil** ostrostrelca, ki je streljal s strehe, je pobesneli morilec na strehi pričakal /.../ (D, 24. november 1975, 275, str. 1)*

- **Odbijati – zavračati (očitke)**

*Predstavniki železnic je te **očitke odbijal** /.../ (D, 25. november 1975, 276, str. 4)*

- **Pričakati – počakati**

***Pričakati** bo treba, da bo Waldheim najprej obšel vso regijo in se pogovoril z najvišjimi arabskimi in izraelskimi voditelji /.../ (D, 24. november 1975, 275, str. 1)*

- **Kazati o – govoriti o**

*To prepričljivo **kaže o** njihovi veliki premoči /.../ (D, 24. november 1975, 275, str. 11)*

- **Zatajiti – utajiti**

*/.../ da je vsako leto /.../ **zatajil** več kot deset tisoč dinarjev davka /.../ (D, 25. november 1975, 276, str. 12)*

4.2.4.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Najbolj opazna je še okrepljena raba predloga na v najrazličnejših zvezah, kjer so v slovenščini običajni drugi predlogi ali roditeljska vezava: **pripomba na** 'k' ,

odločati se na kaj ‘za’, napisan na angleškem jeziku ‘v’ (nobeden od teh treh ni naveden v katerem od priročnikov), **prihranek na čem ‘česa/pri čem’** (prihranek na denarju – v SSKJ označen kot publicističen), **občutljivost na kaj** (zaznamovan v SP 62). Med prevzete predložne vezave lahko uvrstimo še zvezo **volja za uspehom ‘do’**, ki v priročnikih ni navedena.

Glede na to, ali se posamezna zveza pojavlja v priročnikih, bi lahko sklepali, ali je bila dovolj pogosta, da se je zdelo njihovim avtorjem potrebno nanjo posebej opozoriti. Če primerjamo stanje v sodobni slovenščini na podlagi korpusa Fidaplus, opazimo, da to drži v večini primerov. Izjema je zveza pripomba na, ki se je v slovenščini obdržala in kljub pravopisni prepovedi je število njenih pojavitev v korpusu preseglo število pojavitev pravilne zveze s k.

Naslednji pomemben skladenjski srbohrvatizem, ki se v obravnavanem gradivu prvič pojavi v tem letu, je raba deležja **zahvaljujoč**, ki bi se moralo v slovenščini uporabljati s povratnim zaimkom (tako je tudi navedeno najprej v SSKJ in nato še v SP 2001, čeprav raba temu očitno nasprotuje). Kljub številnim opozarjanjem v različnih kotičkih se je zveza obdržala, kljub temu da jo lektorji vztrajno preganjajo.

Pojavi se tudi raba **dovršnega namesto nedovršnega sedanjika za izražanje prihodnosti**, na katero v svojih kotičkih opozarjata Gradišnik in Moder.

*Foto kino zveza Slovenije pa **priredi** v Arhitekturnem muzeju v Ljubljani razstavo fotografij češkoslovaškega fotografskega ustvarjalca Josefa Fouseka. (D, 27. november 1975, 278, str. 8)*

Poleg tega pa lahko najdemo še nekaj novih kalkiranih zvez:

- **imeti v vidu**, ki se kot zaznamovana pojavi v SP 62, v SSKJ pa je označena kot publicistična;
- **to pot ‘tokrat’**, ki se pojavi že v SP 35, kjer je nezaznamovana, v SP 50 in 62 ima nadrejeno sopomenko tokrat, po SSKJ je spet nevtralna, v SP 2001 pa je označena kot starinska;

- **iti kot po loju:** križanje podobnega slovenskega in srbohrvaškega frazema, ki ga kot redkega navaja samo SSKJ;
- **vlagati napore,** ki jo sicer zaznamuje šele SP 2001, in sicer kot publicistično;
- **postaviti pod povečevalno steklo,** ki je ne navaja noben priročnik (SSKJ s kvalifikatorjem knjiž. navaja samo dobesedno prevzeto obliko z lupo in jo razlaga s slovenskim frazemom postaviti/vzeti pod drobnogled);
- **požeti uspeh,** ki je v SSKJ in SP 2001 prav tako označen kot publicističen;
- biti v zaporu **pod obtožbo,** ki se ne pojavi v nobenem priročniku.

Zadnji skladijski srbohrvatizem pa je brezpredložna vezava **pristopiti čemu** 'k čemu', ki je ne najdemo v nobenem priročniku, se pa zato v Fiduplus pojavi 60-krat, kar kaže, da se je v slovenščini vsaj deloma obdržala.

4.2.5 LETO 1985

V primerjavi z zgoraj analiziranimi leti se stanje leta 1985 že opazno izboljša, kar je verjetno posledica okrepljenih jezikovnih prizadevanj, opisanih v prvem delu tega diplomskega dela, in večjega vpliva lektorske službe na delu. Kljub temu se ohranjajo še številni srbohrvatizmi iz predhodnih let.

Morfološki: *blesteč, lanskoletni, nadmoč, obstojati, proučiti, razgovor, razmak.*

Leksikalni – neenakozvočnice: *bivši, bodoči, borba, često, grupa, inačica, izdvojiti, izgled, izjasniti, kolajna, otvoriti, plan, potvoriti, predočiti, prekiniti, smatrati, tajen, tvrdka, važen, zakasnitev.*

Leksikalni – enakozvočnice: *kolo.*

Skladijski: *pravica na, pripomba na.*

Vidimo lahko, da gre v mnogih primerih za tiste izraze, ki so si že priborili poseben pomenski odtenek (bodoči, borba, otvoriti, prekiniti, blesteč itd.), ali za

napake, ki se v slovenskih besedilih pojavljajo še danes. Glavnina boja proti srbohrvatizmu je bila torej že opravljena.

4.2.5.1 Morfološki srbohrvatizmi

Med morfološkimi srbohrvatizmi, ki se pojavljajo v gradivu iz leta 1985, so trije zabeleženi že v P: **popolnitev**, **skončati** in **osveščanje**. Vsi trije so zaznamovani šele v SSKJ; popolnitev se od P do SSKJ v pravopisih sploh ne pojavlja, skončati je v SP 50 in SP 62 nezaznamovan, v SP 35 pa ni naveden, osveščanje pa je v SP 50 nezaznamovano, v SP 35 in SP 62 pa ni navedeno. Dve izposojenki pa sta novejši: **bombaški** se prvič pojavi v SSKJ, vendar je nezaznamovan, saj se nanaša na bombaša, zveza bombaški napad pa ni navedena: vendar primerjava korpusov pokaže, da je v hrvaškem pogostejša zveza bombaški napad, v slovenskem pa bombni napad, zato sem tudi ta izraz označila za srbohrvatizem.⁶⁶ Zadnji izraz pa je **precena**, ki se v tej obliki ne pojavi v nobenem priročniku.

4.2.5.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

V vseh priročnikih od P naprej so zaznamovani izrazi **nenadkriljiv**, **potankost** in **zoperstaviti** (ki pa izvira iz nemščine). V P se pojavijo tudi izrazi **doklej**, ki je v SP 35 in SP 50 nezaznamovan, v naslednjih priročnikih pa zaznamovan, **dopadljiv**, ki ga v SP 35 in SP 50 ni (čeprav je v slednjem izraz dopadati se zaznamovan), **graničar**, ki je zaznamovan samo v SP 62, ter **strujanje**, ki ga v SP 35 in SP 50 ni, v naslednjih priročnikih pa je tvorjenka nezaznamovana, podstavni glagol strujati pa je zaznamovan.

Med povojnimi izposojenkami, ki so izpričane v gradivu iz tega leta, se v SP 62 prvič pojavijo izrazi **soglašati** (ki je od SSKJ nezaznamovan), **nerazpoloženje** (ki je nezaznamovan v SP 62, nato pa zaznamovan) in **uragan** (ki je v SSKJ nezaznamovan, v SP 2001 pa spet zaznamovan). Do tega časa v priročnikih

---

⁶⁶ Ker tudi v slovenščini obstaja beseda bombaš, bi lahko za izraz uvrstila tudi med enakozvočnice, a ker je tudi sam izraz bombaš najverjetneje prevzet iz srbohrvaščine, sem se odločila, da ga bom uvrstila med morfološke srbohrvatizme.

nenavedena je beseda **uravnilovka**, ki jo kot publ. zaznamuje SSKJ v zadnji knjigi, ki je izšla leta 1991.

4.2.5.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

V primerjavi s predhodnimi leti je enakozvočnic manj, vendar jih je med njimi več navedenih v novejših priročnikih: eden v SP 62 (**blizu**), trije v SSKJ (**zadržati se ob**, **obeležje** in **pod firmo**) in eden v SP 2001 (**jakost**).

- **Blizu – skoraj**

Blizu dva milijona volivcev danes voli novega predsednika Hondurasa
(D, 25. november 1985, št. 274, str. 3)

- **Zadržati se ob – ukvarjati se z**

Udeleženci plenuma so se zadržali tudi ob nekaterih pojavih v jugoslovanskem kulturnem in družbenem življenju (D, 25. november 1985, št. 274, str. 3)

- **Obeležje – oznaka**

Vojaško-politično grupiranje večine razvitega sveta, in sicer po različnih obeležjih – političnih, vojaških, gospodarskih in ideoloških (D, 28. november 1985, št. 277, str. 4)

- **Pod firmo – pod videzom/krinko**

Oziroma če mu – pod firmo napačnega interpretiranja družbene narave dohodka – lahko kdorkoli sproti jemlje dohodek (D, 27. november 1985, št. 276, str. 4)

- **Jakost – moč (potresa)**

Sunek je imel moč šeste stopnje po Mercallijevi lestvici. Dve minuti kasneje se je sunek enake jakosti ponovil /.../ (D, 25. november 1985, št. 274, str. 1)

Jakost, ki se v priročnikih pojavi šele leta 1962 in tako spada med novejšje izposojenke, ter izvirni slovenski izraz moč sta v sodobni slovenščini v dopolnilni razvrstitvi: jakost je v okviru intelektualizacije jezika (Kalin Golob 2008, 28) prevzela strokovne, posebej fizikalne pomene, medtem ko je v konkretnem pomenu v SP 2001 zaznamovana. Vendar Fidaplust v zvezi jakost/moč potresa kaže očitno prevlado izraza moč, zato sem ta primer uvrstila med enakozvočnice.

V nobenem priročniku pa nista navedeni dvojnici **luščina – lupina** in **oprati – umiti**. V obeh primerih gre za pogoste slovenske besede, ki se po svoji distribuciji nekoliko razlikujejo, v srbohrvaščini pa zanje obstaja en sam izraz.

- **Luščina – lupina**

*Na sadju omejuje hitrost gibanja plinov in vodne pare skozi **luščino*** (D, 25. november 1985, št. 274, str. 8)

- **Oprati – umiti**

*/.../ ko je odšel prodajalec na bencinski črpalki v prostor za prodajalno, da bi **si opral roke*** /.../ (D, 25. november 1985, št. 274, str. 7)

4.2.5.4 Skladenjski srbohrvatizmi

V zadnjem desetletju skupne države je bil glavni skladdenjski srbohrvatizem prevlada vezave s predlogom **okoli** (po shr. oko) namesto slovenskih o, glede, s: **spor okoli, razprava okoli, problem okoli**. Na napačno rabo okoli/okrog namesto o sicer navaja že SP 35, vendar je v tem obdobju postala modna in se je širila na nove zveze (Gradišnik, *Tedenska tribuna*, 30. 4. 1969, str. 7).

Naslednji skladdenjski vpliv srbohrvaščine lahko opazimo pri nepovratni rabi glagola **izteči** v pomenu 'poteči', ki je v P in SP 62 nezaznamovana, SSKJ jo označi za zastarelo, SP pa za napačno.

*Drugi SALT iz leta 1979 **izteče** s koncem letošnjega leta /.../* (D, 22. november 1985, št. 272, str. 1)

Med napačne vezave lahko uvrstimo zvezo odreči se česa, ki pa je do SSKJ v priročnikih nezaznamovana. V zadnjih dveh primerih lahko gre tudi za starejšo slovensko rabo, ki ni nujno nastala pod vplivom srbohrvaščine.

Najdemo lahko tudi dve kalkirani zvezi:

- **izvleči se skozi šivankino uho**, dobesečen prenos srbohrvaškega frazema, ki ga ne navaja noben priročnik, SSKJ navaja le slovensko zvezo z enakim pomenom iti skozi šivankino uho;
- **staviti do znanja** – tudi te zveze ne navaja noben priročnik.

*/.../ je Reagan jasno **stavil do znanja**, da sta se z Gorbačovom »ostro sporekla« glede tako imenovanih vesoljskih orožij /.../ (D, 23. november 1985, št. 273, str. 1)*

4.2.6 LETO 1995

Kot je bilo prikazano že pri kvantitativni analizi, se leta 1995 število srbohrvatizmov v primerjavi s 1985 spet poveča, predvsem na račun že pri preteklih letih obravnavanih izrazov.

Morfološki: *obrazložiti, obstojati, pokazatelj, proglasiti, proučiti, razgovor, vtem ko.*

Leksikalni – neenakozvočnice: *bivši, bodoči, često, dopadljiv, grupa, grupacija, inačica, inozemstvo, istovetnost, izgledati, kasen, koriščenje, otvoriti, plan, posluževati se, potankost, prekiniti, siguren, sirovina, štediti, svečan, tajna, tvrdka, umotvor, važen.*

Leksikalni – enakozvočnice: *kolo, prilika, zatajiti.*

Skladenjski: *izteči, odreči se česa, spor okoli, tekom, zadeva okrog, zahvaljujoč.*

Spet se torej pojavijo nekateri srbohrvatizmi, ki jih nismo zasledili že od leta 1945 (sirovina), in nekateri, ki so jih v 80. že bolj ali manj uspešno pregnali (posluževati se, inozemstvo itd.).

4.2.6.1 Morfološki srbohrvatizmi

Od morfoloških srbohrvatizmov, ki se v gradivu prvič pojavijo leta 1995, sta že v P navedena **navdahniti**, ki je nato nezaznamovan vse do SSKJ, in **preporod**, ki je zaznamovan v vseh priročnikih.

Med izposojenke, ki najverjetneje izvirajo iz obdobja med obema vojnama, lahko uvrstimo podaljšano obliko glagola **urejevati**, obliko, ki je bila že večkrat omenjena in ki je bila do SSKJ nezaznamovana, glede na stanje v priročnikih pa bi lahko mednje uvrstili tudi izraz **Amerikanec**, ki je v SP 35 in SP 62 nezaznamovan, v SP 50 pa ga ni. Vendar ima ta izraz lahko tudi pomen 'izseljenec v Ameriko', ki je v slovenščini nezaznamovan.

Od novejših morfoloških izposojenk lahko najdemo prevzeto obliko prislova **šire**, ki je bil očitno pogost takoj po drugi svetovni vojni, saj ga navaja (kot zaznamovanega) samo SP 50, in glagol **zagrevati se** (za kaj) namesto ogrevati se v prenesenem pomenu 'navduševati se', ki bi ga ravno zaradi tega prenesenega pomena lahko uvrstili tudi med enakozvočnice in zato zanj velja podobno kot zanje: v starejših pravopisih (SP 50 in 62) ne moremo soditi o njegovi prisotnosti/zaznamovanosti, saj pomen ni opisan, v SSKJ in SP pa je označen kot ekspresiven oziroma poudarjen, na osnovi česar ga pravzaprav ne moremo uvrstiti med srbohrvatizme.

4.2.6.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

Večina jih je tudi v tem letu navedena že v P, od njih pa nobena v SP 35: **izvežban**, **živopisen** in **prevaga**. Vse so zaznamovane v SSKJ in SP 2001, v SP 50 je navedena samo prevaga, ki je tam nezaznamovana, zaznamovana pa je v SP 62, enako kot izvežban, medtem ko se živopisen ne pojavi v nobenem od njiju.

Od novejših izposojenk se pojavita izraza **koristnik** in **zlovolja**: prvi je v SP 50 nezaznamovan, v naslednjih pa zaznamovan, zlovolja pa se prvič pojavi v SSKJ, kjer je zaznamovana⁶⁷.

4.2.6.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

Število enakozvočnic od začetka odločnejše kampanje proti srbohrvatizmom vztrajno pada, kar se kaže tudi leta 1995, ko se pojavita samo dve: prva je navedena že v SP 62, druge pa ne opisuje noben priročnik.

- **Ne ležati (komu kaj) – ne iti, ne prijati**

*Glede na dejstvo, da **mu ti ne ležijo** /.../ (D, 25. november, št. 273, str. 16)*

- **Nemil – neljub**

*Na **nemili** dogodek pa spominja le še obliž prek desnega očesa. (D, 25. november, št. 273, str. 6)*

4.2.6.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Med najbolj zaznamovanimi skladenjskimi srbohrvatizmi, ki se pojavijo leta 1995, je gotovo zveza **podvomiti v**: označijo jo vsi priročniki od SP 50, hkrati pa je tarča kritik skoraj vseh koticarjev. Vendar je pri tej zvezi vprašljivo, kolikšen je dejansko vpliv srbohrvaščine in koliko ima nanjo vpliva analogija po verjeti v. Tudi če je glavni izvor te vezave srbohrvaščina, je analogija gotovo vplivala na razširitev njene rabe.

Podobno zaznamovan je tudi izraz **izgubiti na čem**, ki ga prav tako zaznamujejo vsi priročniki od SP 50, vendar ni tako pogost v koticarskih obravnavah.

Poleg teh dveh lahko med skladenjske srbohrvatizme v tem letu uvrstimo še zvezo **klicati na odgovornost**, ki jo kot publicistično navaja samo SSKJ.

---

⁶⁷ Vendar so tudi v prejšnjih priročnikih navedeni podobni izrazi: v P je izraz zlovoljnost, v SP 35 in SP 50 zlovoljen, ki je nezaznamovan, v SP 62 pa je ta izraz že zaznamovan.

4.2.7 LETO 2005

V letu 2005 skupno število srbohrvatizmov spet upade. Med že obravnavanimi najdemo naslednje:

Morfološki: *obrazložiti, osveščanje, pokazatelj, proglasiti, proučiti.*

Leksikalni – neenakozvočnice: *bodoči, dopadljiv, izgledati, kolajna, plan, potankost, struja, tajnost, umotvor, važen.*

Leksikalni – enakozvočnice: *kolo, veren.*

Skladenjski: *izgubili na pomenu (in po analogiji verjetno tudi pridobivati na samozavesti), zahvaljujoč.*

Vidimo lahko, da je bil puristični bolj proti srbohrvatizmom izredno uspešen, saj je v slovenščini ostalo le nekaj besed.

4.2.7.1 Morfološki srbohrvatizmi

Med morfološkimi srbohrvatizmi, ki se v gradivu prvič pojavijo šele leta 2005, jih je večina izpričanih že v P: izraz **otežati se** pojavi sploh samo tam, **nepristranost** ni naveden v SP 35 in SP 2001, v SP in SP 62 je nezaznamovan, v SSKJ pa ima nadrejeno sopomenko nepristranskost, **dogoditi se** pa je nezaznamovan do SSKJ, kjer je označen s kvalifikatorjem raba peša, zaznamovan pa je tudi v SP 2001.

Od novejših izposojenk se **nezaustavljiv** prvič pojavi v SSKJ, kjer je nezaznamovan, zaznamovan je šele v SP 2001, izraz **v popolnosti** pa ni izpričan v nobenem priročniku.

4.2.7.2 Leksikalni srbohrvatizmi – neenakozvočnice

Tudi med neenakozvočnicami so vse razen ene izpričane že v P: **potankost** in **okinčati** sta zaznamovani v vseh priročnikih (SP 2001 ju sploh več ne navaja), izraz **doživljenjski** ni naveden v SP 35 in 50, od SP 62 dalje je zaznamovan,

ravnovesje (pri P v obliki ravnovisje) pa je v SP 35 zaznamovan, v SP 50 in SP 62 nezaznamovan, v SSKJ pa je označen s kvalifikatorjem raba peša, v SP 2001 pa kot neobčevalen. Iz obdobja med obema vojnama pa izhaja izraz obelodaniti, ki je v SP 35 nezaznamovan, od SP 50 naprej pa zaznamovan v vseh priročnikih.

4.2.7.3 Leksikalni srbohrvatizmi – enakozvočnice

V gradivu se pojavi samo ena enakozvočnica: **grešiti**, ki ni zaznamovana v nobenem priročniku, obravnava pa jo Tina Verovnik (2003) v kotičku v *Pravni praksi*.

*/.../ potem pa so Slovenke ob napakah v obrambi **grešile** tudi v napadu*
(D, 28. november 2005, št. 275, str. 13)

V bistvu bi jo lahko uvrstili tudi med morfološke srbohrvatizme, saj gre za napačno obliko nedovršnika glagola zgrešiti, ki je v slovenščini zgreševati, v srbohrvaščini pa grešiti.

4.2.7.4 Skladenjski srbohrvatizmi

Tudi 15 let po osamosvojitvi je v *Delu* še vedno mogoče najti skladenjske srbohrvatizme, natančneje dva, ki se v prejšnjih letih nista pojavila. Vendar pregled slovarjev pokaže, da ne gre za novejšo prevzemanje. Izraz **sum pade na koga** se pojavi že v SP 50, v SP 62 je nezaznamovan, v SSKJ označen kot pogovorni, v SP 2001 pa ga ni. Gre za kalk po srbohrvaški zvezi, podobni slovenski zvezi **sum leti na koga**, ki jo pozna že P. Prevzeta vezava **nadejati se + dajalnik** namesto rodilnika (**nadejati se uspešnim nastopom**) pa je sicer navedena samo v SSKJ, a je označena kot starinska.

4.8 POVZETEK ČASA PREVZEMA IN ZAZNAMOVANOSTI SRBOHRVATIZMOV MED LETOMA 1945 IN 2005

Pri pregledu stanja od leta 1945 do 2005 lahko ugotovimo, da večina morfoloških srbohrvatizmov in neenakozvočnic,⁶⁸ ki se pojavljajo v tem obdobju, v slovenščini obstaja že vsaj od konca 19. stoletja. Po številu jim sledijo tisti, ki so bili prevzeti po drugi svetovni vojni, najmanj pa jih je bilo prevzetih med obema vojnama.⁶⁹

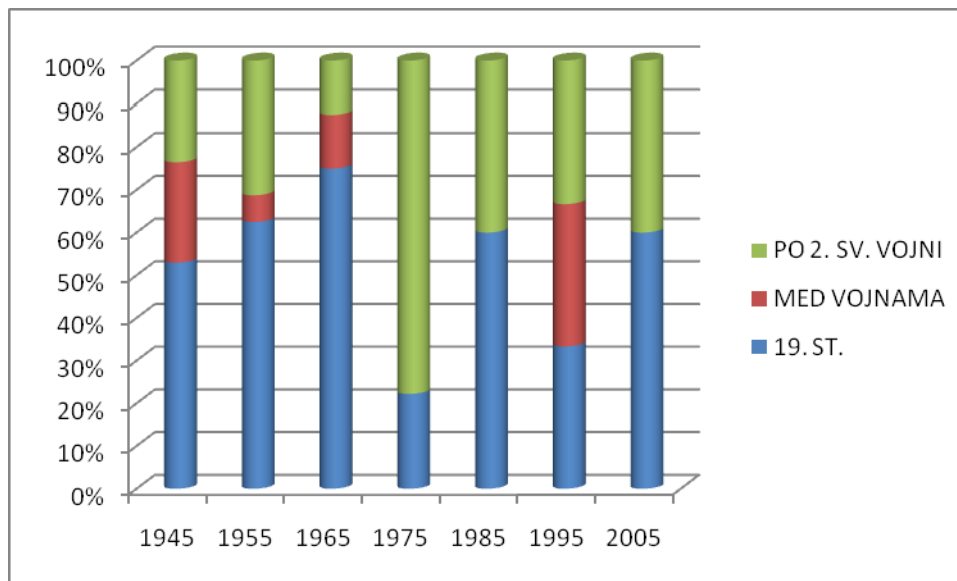
Tabela 4.5: Čas prevzema morfoloških srbohrvatizmov in neenakozvočnic

	19. STOLETJE		MED VOJNAMA		PO 2. SV. VOJNI	
	<i>MORF.</i>	<i>NEENAKOZV</i>	<i>MORF.</i>	<i>NEENAKOZV</i>	<i>MORF.</i>	<i>NEENAKOZV</i>
		.		.		.
1945	18	96	8	6	8	10
1955	10	14	1	2	5	3
1965	6	18	1	4	1	7
1975	2	9	0	0	7	2
1985	3	7	0	0	2	4
1995	2	3	2	0	2	2
2005	3	4	0	1	2	0

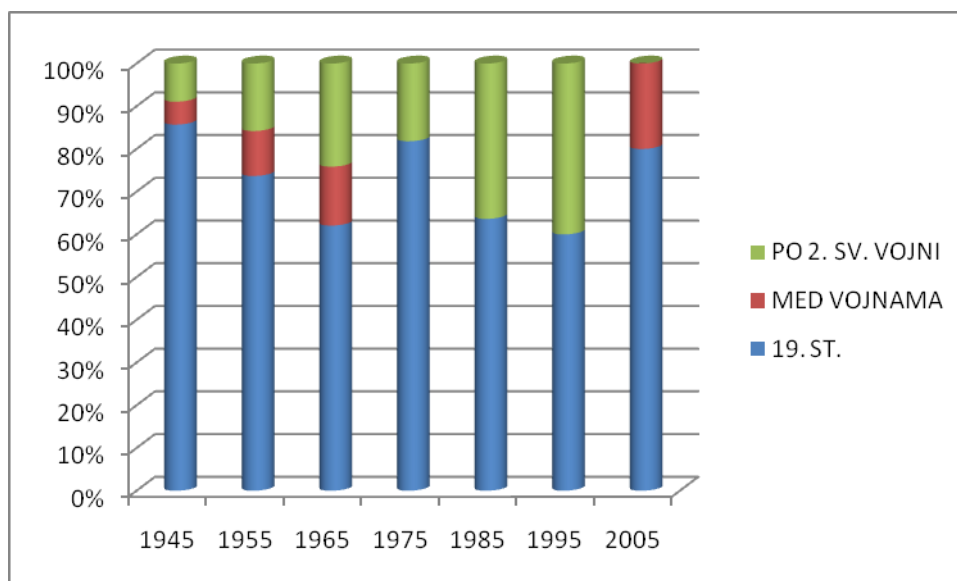
⁶⁸ Na ti dve kategoriji besed sem se omejila zaradi že večkrat navedene pomanjkljivosti zgodnjih priročnikov pri navajanju pomena in skladenjskih zvez.

⁶⁹ Razlog za to je lahko uspešno Breznikovo posredovanje v obdobju med obema vojnama ali pa omejeno gradivo SP 1935, ki navaja le omejeno število izrazov.

Graf 4.5: Čas prevzema morfoloških srbohrvatizmov

Graf 4.6: Čas prevzema neenakozvočnic

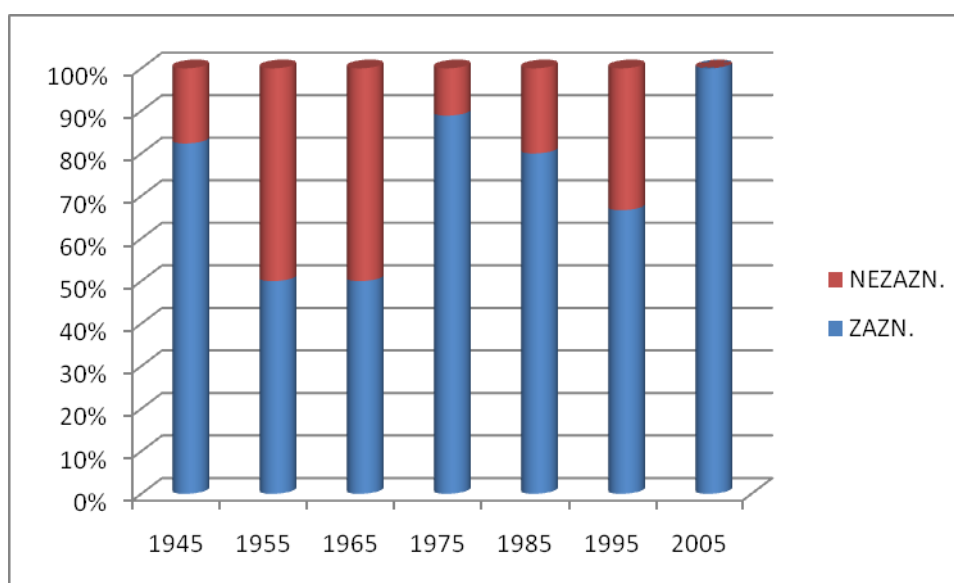
Vidimo, da besede, ki so bile v slovenščino prevzete že v 19. stoletju, do 1975 v obeh kategorijah prevladujejo. Pri leksemskih srbohrvatizmih to velja za celotno obdobje, pri morfemskih pa je izrazita predvsem pojavitev novjših, povojnih izrazov leta 1975. Drugih posplošitev na osnovi prikazanih grafov (tudi zaradi majhnega vzorca v zadnjih letih) ne moremo napraviti, zato naj bo sklep tega pregleda, da pri srbohrvatizmih, ki se po vojni pojavljajo v tisku, prevladujejo že stare izposojenke.

Pri pregledu zaznamovanosti po posameznih ravninah lahko ugotovimo, da je bila velika večina morfoloških in leksikalnih srbohrvatizmov (neenakozvočnic) v času, kot so jo uporabljali v tisku, v sočasnem normativnem priročniku zaznamovana, medtem ko pri enakozvočnicah in skladenjskih srbohrvatizmi prevladujejo tisti, na katere dotedanji priročniki ne opozarjajo, vendar razlika ni tako izrazita.

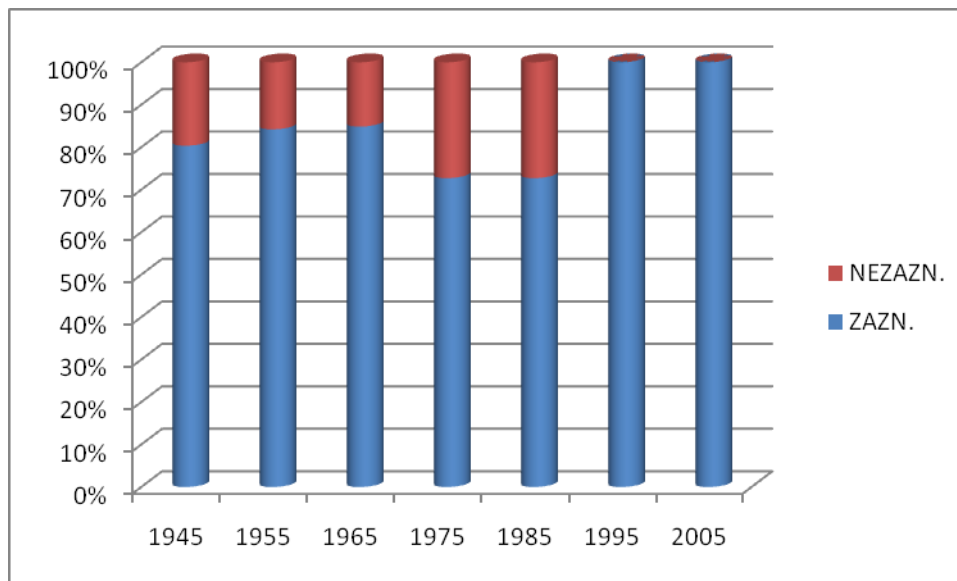
Tabela 4.6: Zaznamovanost srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu

	MORFOLOŠKI		NEENAKOZVOČNICE		ENAKOZVOČNICE		SKLADENJSKI	
	ZAZN.	NEZAZN.	ZAZN.	NEZAZN.	ZAZN.	NEZAZN.	ZAZN.	NEZAZN.
1945	28	6	90	22	14	8	4	6
1955	8	8	16	3	2	10	5	9
1965	4	4	28	5	5	15	0	10
1975	8	1	8	3	8	8	4	12
1985	4	1	8	3	4	3	2	5
1995	4	2	5	0	1	1	3	0
2005	5	0	5	0	0	1	1	1

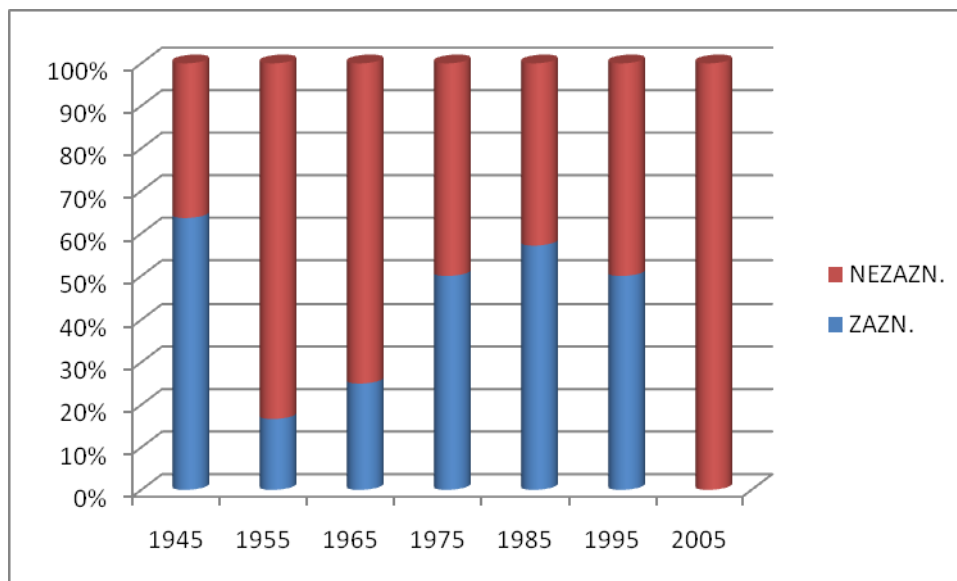
Graf 4.7: Zaznamovanost morfoloških srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu

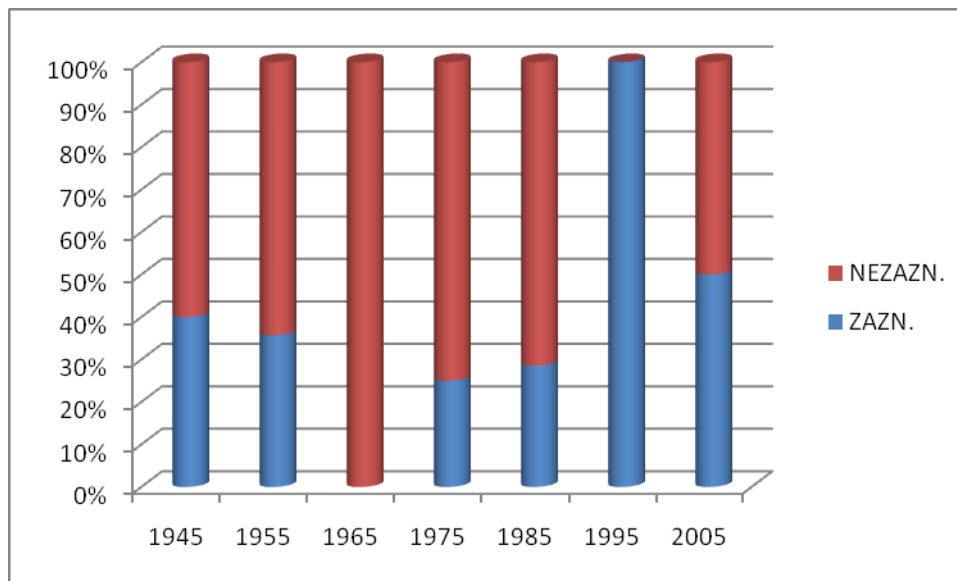
Graf 4.8: Zaznamovanost neenakozvočnic v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu

Graf 4.9: Zaznamovanost enakozvočnic v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu

Graf 4.10: Zaznamovanost skladijskih srbohrvatizmov v priročnikih, normativnih v obdobju njihove pojavitve v gradivu

Bolj kot samo zaznamovanost besed pa nam lahko ti grafi pokažejo permissivnost posameznih priročnikov: pri morfoloških izposojenkah lahko vidimo precejšen delež nezaznamovanih besed v letih 1955 in 1965, kar nam kaže, da sta bila SP 50 in SP 62 pri tej kategoriji besed zelo popustljiva. Bistveno bolj stroga sta bila do leksikalnih izposojenk, do katerih pa je bil popustljivejši SSKJ (vsaj v prvih knjigah). SP 2001 pa zaostri merila na vseh ravneh, saj prinaša tudi veliko ponazorjalnega gradiva, v katerem zaznamuje tudi skladijske srbohrvatizme in enakozvočnice. Zanimiva je popolna nezaznamovanost enakozvočnic leta 2005, kar kaže, da je vsaj pri teh norma popolnoma prevladala.

5 SKLEP

Pri jezikih v stiku, kot so slovenščina in njej bližnji južnoslovanski jeziki (za katere se v tem diplomskem delu uporablja krovni pojem srbohrvaščina, ki označuje nekdanje obstoječo skupno jezikovno normo navedenih jezikov, ki pa je s propadom skupne države prenehala obstajati), vedno prihaja do medsebojnega vplivanja. Kadar pa ti jeziki obstajajo v skupni državi in ima eden od njih politično ali kulturno privilegiran položaj, je to vplivanje pretežno enostransko in kot odziv na to se v ostalih jezikih pojavi purizem, nazor, ki si prizadeva za čistost jezika, pri čemer čistost pomeni predvsem odsotnost tujih elementov. Takšno stanje lahko spremljamo tudi v slovenščini, kjer se je odnos do srbohrvatizmov spreminjal glede na politični vpliv njenih govorcev. V času, ko so živeli še v državi, kjer je imela privilegiran položaj nemščina, je bil sorodni slovanski jezik dobrodošel vir bogatitve, ko pa je ta jezik z nastankom Kraljevine SHS prevzel dominantno vlogo v novi državi, je postalo izposojanje iz njega neželeno, saj se je pojavila bojazen, da se bo s prevelikim prevzemanjem besed slovenščina kot samostojni jezik "utopila v slovanskem morju".

Tak položaj se je vsaj de facto ohranil tudi v povojni socialistični Jugoslaviji, kjer so bili vsi jeziki deklarativno enakopravni, v resnici pa je srbohrvaščina (predvsem njena srbska variant) ohranila privilegiran položaj. V tem obdobju, iz katerega izvira analizirano gradivo, lahko spremljamo razvoj purističnih in širše jezikovnokulturnih prizadevanj ter opazujemo, kako se ta odnos odraža v novinarski rabi prevzetih besed.

Takoj po vojni se z uveljavitvijo novih, večinoma slabše izobraženih novinarjev in naglimi političnimi in družbenimi spremembami v jeziku pojavijo številni srbohrvatizmi, ki večinoma izvirajo že iz 19. stoletja in so bili pretežno zaznamovani že v predhodnih jezikovnih priročnikih. Med njimi opazno prevladujejo leksikalne neenakozvočnice, torej najbolj osnovna in opazna oblika prevzemanja. S prvimi jezikovnokulturnimi in tudi pravimi purističnimi prizadevanji, ki so spremljala izdajo SP 50, jih je bilo precej že takoj izločenih iz jezika, tako da se njihovo število do leta 1955 v gradivu prepolovi. Med tistimi, ki v gradivu iz leta 1945 še niso izpričani, še vedno prevladujejo stare izposojenke,

veča pa se delež na novo prevzetih izrazov, večinoma povezanih z novo družbeno stvarnostjo. Med njimi je tudi precej mednarodnih izposojenk (grupa, grupacija), pri katerih je bila srbohrvaščina verjetno posrednica. Postopoma se povečuje tudi delež morfoloških, skladenjskih in semantičnih srbohrvatizmov (enakozvočnic), kar kaže povečevanje vpliva na celoten jezikovni sistem, ne samo na besedišče. Zaradi relativne odprtosti SP 50 do srbohrvaških izposojenk se poveča tudi delež srbohrvatizmov, ki so v tem obdobju nezaznamovani.

V šestdesetih letih izbruhne boj med puristi in t. i. protipuristi, zagovorniki češke jezikovnokulturne teorije, ki besed ne presoja na podlagi njihovega izvora, ampak njihove funkcije v jeziku. Z uveljavitvijo tega nazora so tisti srbohrvatizmi, ki so bili nosilci posebnega pomenskega odtenka, dobili domovinsko pravico v slovenščini, vendar so zaradi vpliva puristov še vedno ostajali na seznamih prepovedanih besed. Delno zaradi delovanja protipuristov, delno pa zaradi okrepitve političnega in jezikovnega pritiska srbohrvaščine se število srbohrvatizmov v gradivu iz leta 1965 in 1975 povečuje, pri čemer se nadaljujejo tendence, ki so bile opažene pri gradivu iz leta 1955. Leta 1975 število srbohrvatizmov doseže drugi vrhunec (po letu 1945), predvsem na račun na novo prevzetih besed, ki le v tem letu prevladujejo nad starejšimi izposojenkami.

Z vedno hujšim pritiskom srbohrvaščine, ki ni samo vplivala na slovenščino, ampak jo je poskušala tudi izrinjati iz ustavno zagotovljenih govornih položajev, se je konec 70. in v 80. letih okrepila jezikovnokulturna dejavnost: po eni strani si je gibanje pod naslovom Slovenščina v javnosti in kot njegov rezultat Jezikovno razsodišče prizadevalo za okrepitev javne vloge slovenščine, po drugi strani pa je bila to zlata doba kotičkarskih prizadevanj. Vse skupaj je povzročilo nov opazen upad rabe srbohrvatizmov v letu 1985. Kar se tiče posameznih ravnin vpliva, je v tem letu opazna nova tendenca upadanja rabe enakozvočnic, kar lahko pripišemo kotičkarskemu opozarjanju nanje in izidu SSKJ, ki jih je z obširnimi ponazorjalnim gradivom opredelil natančneje kot SP 50 in SP 62.

Z osamosvojitvijo Slovenije je politični vpliv srbohrvaščine tako rekoč čez noč prenehal, vendar – ker v nasprotju z letom 1945 politični prelom ni pomenil tudi drastične zamenjave piscev novinarskih besedil – so nekateri vplivi na jezikovni

ravni, ki so se že precej trdno usidrali v zavesti piscev, ostajali. V primerjavi z letom 1985 lahko v gradivu iz leta 1995 opazimo celo dvig števila srbohrvatizmov, ki ga lahko pojasnimo s sprostitvijo odnosa do njih, potem ko srbohrvaščina slovenščine ni več neposredno ogrožala. To lahko vidimo tudi v sočasnih kotičkih, ki jih je v tem obdobju manj kot v prejšnjem in v katerih mesto sovražnika številka ena zavzame angleščina. Spet se poveča delež izposojenih neenakozvočnic, ki jih verjetno avtorji zdaj, ko niso več dojete kot grožnja slovenščini, uporabljajo za doseganje stilnih učinkov. Še bolj opazno je to v gradivu iz leta 2005.

Če pogledamo stanje v gradivu iz leta 2005 in ga primerjamo s stanjem, kot nam ga kaže korpus Fidaplus (pogostost pojavljanja posameznih besed v korpusu je predstavljena v tabeli v Prilogi A), lahko vidimo, da so bili do novega tisočletja iz slovenščine odstranjeni skoraj vsi srbohrvatizmi razen tistih, ki so pridobili poseben pomenski odtenek in si tako zagotovili mesto v sistemu slovenskega jezika (npr. proučiti, bodoči, borba in njene izpeljanke).⁷⁰ K temu je pripomogel tudi SP 2001, ki je v primerjavi s prejšnjimi pravopisi zaostрил normo pri obravnavi izposojenk, hkrati pa s ponazorjalnim gradivom opozoril tudi na številne semantične in skladenske kalke. Kljub temu se je njihov delež v primerjavi s prejšnjimi leti nekoliko povečal, vendar so podatki zaradi majhnega vzorca nezanesljivi.

Kot opozarjajo v kotičkih iz tega obdobja, se nekateri srbohrvatizmi v jeziku ohranjajo tudi zaradi svoje zaznamovanosti, saj dajejo neizkušenim govorcem vtis večje knjižnosti (npr. v kolikor), ali pa se ohranjajo v nižjih socialnih zvrsteh (npr. baš, itak).

Prikazani pregled še enkrat dokazuje osnovno hipotezo tega diplomskega dela, da je bil obseg uporabe srbohrvatizmov v novinarskih besedilih v *Delu* v posameznem obdobju odvisen od sočasnih družbeno-političnih razmer in jezikovnokulturnih prizadevanj. Tako je z osamosvojitvijo Slovenije, ko je slovenščina pridobila tudi vse tiste funkcije, ki jih je prej zasedala srbohrvaščina,

---

⁷⁰ Kljub temu korpus kaže, da v večini primerov prevladujejo slovenske ustreznice, kar kaže, da je purizem med lektorji še vedno živ. Izjema je izraz kolajna, ki je rabljen pogosteje kot slovenska ustreznica medalja, čeprav jo pravopis priporoča kot nadrejeno sopomenko.

in ko je prenehal njen močan vpliv prek političnih poročil iz Beograda in tiskovne agencije Tanjug, skoraj stoletni boj proti prevzetim besedam iz srbohrvaščine dosegel skoraj popoln uspeh, saj jih je večino uspešno pregnal iz knjižnega jezika, tiste, ki so v njem ostale, pa ne ogrožajo več njegove samobitnosti. Mlajše generacije, ki ne govorijo več srbohrvaščine, jih bodo bodisi sprejele kot čisto slovenske besede ali pa jih bodo prenehale uporabljati in bodo tako po naravni poti odmrle.

6 LITERATURA

Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

--- 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.

Bajec, Anton. 1951. *Rast slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Novinarsko društvo Slovenije.

--- 1957. Slovanske izposojenke. *Jezik in slovstvo* 2 (4): 145–151.

--- 1958. Pred novo izdajo SP. *Jezik in slovstvo* 3 (4): 145–148.

--- 1960. O purizmu in puristih. *Jezik in slovstvo* 5 (5): 129–134.

--- 1961. Pred izidom novega pravopisa. *Jezik in slovstvo* 7 (1): 13–16.

--- 1965. Kako smo Slovenci čistili svoj jezik. V *Jezikovni pogovori I*, ur. France Vurnik, 203–208. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Bajec, Anton, ur. 1962. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Bajec, Anton, ur. 2005. *Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki: Elektronski vir*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević in Marija Znika. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Belšak, Aleksandra. 2004. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 23 (32): 39, (36): 43, (40): 43, (41): 39.

--- 2005. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 24 (14/15): 33, (17/18): 29, (23): 23, (24): 25.

Bezljaj, France. 1965. Slovanske besede v slovenščini. V *Jezikovni pogovori I*, ur. France Vurnik, 190–195. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 2003. Blišč in beda slovenskega jezika. V *Zbrani jezikoslovni spisi II*, ur. Metka Furlan, 751–787. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Borko, Božidar. 1965. Vprašanje srbohrvatskega besedja v slovenskem knjižnem in pogovornem jeziku. V *Jezikovni pogovori I*, ur. France Vurnik, 209–214. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Borštnik, Božo. 1957. Zajemajmo iz slovanskih jezikov. *Jezik in slovstvo* 3 (1): 48.

Breznik, Anton. 1909. *Slovanske besede v slovenščini*. Ljubljana: Katoliška bukvarna.

--- 1967. *Življenje besed*. Maribor: Obzorja.

--- 1987. *Jezikoslovne razprave*. Ljubljana: Slovenska matica.

Cilenšek, Milan. 1987. Položaj lektorja pri dnevniku. *Jezik in slovstvo* 33 (3): 65–68.

Delo. 1965. Št. 318–323.

--- 1975. Št. 273, 275–278, 280.

--- 1985. Št. 272–277.

--- 1995. Št. 272–277.

--- 2005. Št. 272–277.

Dular, Janez. 1972. O slovenskem časnikarskem jeziku. *Jezik in slovstvo* 17 (5): 153–159.

--- 1975. Slavizacija v oblikoslovju in skladnji slovenskih publicističnih besedil v drugi polovici XIX. stoletja. *Jezik in slovstvo* 20 (8): 241–249.

--- 1993. Slovenščina zdaj. *Slovenec*, 27. marec, 3. april, 10. april, 17. april, 24. april, 8. maj, 15. maj, 22. maj, 29. maj, 5. junij, 12. junij, 19. junij, 26. junij, 3. junij, vsi str. 26.

--- 1994. Slovenščina zdaj. *Slovenec*, 15. januar, 22. januar, 29. januar, 12. februar, 19. februar, 26. februar, 5. marec, 12. marec, 19. marec, 26. marec, 2. april, 9. april, 16. april, 23. april, vsi str. 29/33.

Fidaplus. Dostopno prek: <http://www.fidaplus.net> (20. junij 2009).

Filipović, Rudolf. 1986. *Teorija jezika u kontaktu: uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Gaberski, Vinko. 1957. Kroatizmi in arhaizmi. *Jezik in slovstvo* 3 (1): 38–40.

Gjurin, Velemir. 1980. Slovenski pravopis 1945. *Slavistična revija* 28 (4): 425–445.

--- 1991. *Slovenščina zdaj!* Ljubljana: Art agencija.

Gradišnik, Janez. 1967. *Slovenščina za Slovence*. Maribor: Založba Obzorja.

--- 1969. Jezikovne malomarnosti. *Tedenska tribuna* 17 (11–52): 6/7/8/9.

--- 1970. Jezikovne malomarnosti. *Tedenska tribuna* 18 (2–49): 15/23.

--- 1971. Naš vsakdanji jezik. *Tedenska tribuna* 19 (1–53): 13/15.

--- 1972. Naš vsakdanji jezik. *Tedenska tribuna* 20 (9–52): 11/13.

--- 1974. *Slovenščina za vsakogar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

--- 1979–1985. Slovenščina za vsakdanjo rabo. *7D*, v vsaki številki.

--- 1994. Slovenščina zdaj. *Slovenec*, 6. avgust, 20. avgust, 24. september, 15. oktober, str. 29/33.

--- 1995. Slovenščina zdaj. *Slovenec*, 8. april, 15. april, 13. maj, 15. julij, str. 27/33.

--- 1996. Slovenščina zdaj. *Slovenec*, 20. januar, 23. marec, str. 33.

--- 1999–2004. Za boljši jezik. *Družina*, vsaka druga številka, str. 11/15.

Hock, Hans Heinrich. 1991. *Principles of historical linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Hrvatski jezični korpus. Dostopno prek: <http://riznica.ihjj.hr> (8. junij 2009).

Jakopin, Franc. 1992. Slovanske izposojenke v slovenskem knjižnem jeziku: v 19. stoletju in danes. V *Slovenski jezik v stiku s slovanskimi in neslovanskimi jeziki in književnostmi*, ur. Martina Orožen in Mateja Hočevar, 86–89. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Jesenšek, Marko. 2007. Slovenščina ni nič vredna? V *Jezikovni pogovori iz Sedem dni: Razmišljanja slovenskih jezikoslovcev o knjigi* (dodatek h knjigi Jožeta Toporišiča *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*). Maribor: Pivec.

Jurančič, Janko. 1955. *Srbohrvatsko-slovenski slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 1972. *Srbohrvatsko-slovenski slovar: 2., razširjena izdaja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 1986. *Srbohrvatsko-slovenski slovar: 3., znatno razširjena izdaja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 1989. *Slovensko-srbskohrvaški slovar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, Zagreb: Školska knjiga.

Kalin Golob, Monika. 1995. Monografija o purizmu. *Slavistična revija* 43 (3): 204–207.

--- 1996. *Jezikovna kultura in jezikovni kotički*. Ljubljana: Jutro.

--- 1998. Jezikovnokulturne smeri na Slovenskem: romantiki in realisti oz. puristi in protipuristi? V *Slovenski jezik*, ur. Ada Vidovič Muha, 91–107. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.

--- 2001. *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije, Pravna praksa.

--- 2003. *Jezikovne reže 2*. Ljubljana: GV Revije, Pravna praksa.

--- 2008. *Jezikovnokulturni pristop h knjižni slovenščini*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2009. Linguistic Purism in Slovene Language: From Trubar to the Present. V *Jezična politika i jezična stvarnost/Language Policy and Language Reality*, ur. Jagoda Granić, 137–146. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.

Kmecl, Matjaž. 1978. Napake slovenskega pisanja. *Dnevnik* 28 (2, 8, 10, 18, 22, 28, 32, 50, 51, 53, 66, 71, 85, 92, 94, 119, 213, 252, 259, 293): 5.

--- 1979. Napake slovenskega pisanja. *Dnevnik* 29 (313, 319, 321, 324): 5.

Korošec, Tomo. 1967. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 16 (5, 36, 40, 64, 84, 95): 4.

--- 1968. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 17 (4, 37, 41, 61, 77): 4.

--- 1969. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 18 (27): 4.

Korošec, Tomo. 1972. *Pet minut za boljši jezik*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 1976. *Poglavja iz strukturalne analize slovenskega časopisnega stila: doktorska disertacija*. Ljubljana: [T. Korošec].

Logar, Nataša. 2006. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 25 (13, 17, 18, 33, 41/42, 43, 44, 46–49): 29/31/33.

--- 2007. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 26 (1, 7/8, 11, 12, 13/14, 16–19, 21, 22, 24–27, 31/32, 41/42, 43, 46): 29/33/37/41.

--- 2008. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 27 (13, 22, 23, 27, 28, 33, 34): 33.

Majdič, Viktor. 1967. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 16 (17, 44, 50, 56, 74, 92, 99): 4.

--- 1968. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 17 (14, 18, 30, 45, 54, 65, 71, 97): 4.

--- 1969. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 19 (9): 4.

--- 1988. Proti lektorskim pretiravanjem. *Jezik in slovstvo* 33 (7–8): 193–200.

Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Moder, Janko. 1969–2005. Jezikovni kotiček. *Nedeljski dnevnik*, v vsaki številki.

Moder, Janko, ur. 1984. *Jezikovno razsodišče: 1980–1982*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, Celovec: Drava.

Moder, Janko. 1991. Jezikovni posnetki po srbohrvaščini. V *Kopitarjevi študijski dnevi I*, ur. Joža Mahnič, 61–67. Ljubljana: Zveza kulturnih organizacij Šiška.

Muha, Ada. 1967. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 16 (60, 80): 4.

--- 1968. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 17 (34, 69, 93): 4.

Novak, France. 1967. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 16 (25, 29, 33, 44, 52, 70, 88): 4.

--- 1968. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 17 (22, 26, 49, 57, 81, 86): 4.

--- 1969. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 18 (17, 42): 4.

Pirnat, Avguštin. 1965. Ohlapnosti v časnikarskem jeziku. V *Jezikovni pogovori I*, ur. France Vurnik, 256–276. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Pleteršnik, Maks. 1974. *Slovensko-nemški slovar: Reproducirani ponatis*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Pogorelec, Breda. 1969. Pogovori o vsakdanjem slovenskem knjižnem jeziku. *Delo* 11 (2, 16, 30, 44, 58, 79, 93, 107, 126, 147, 168, 189, 208, 223, 244, 286, 306, 331, 352): 18/19.

--- 1970. Pogovori o vsakdanjem slovenskem knjižnem jeziku. *Delo* 12 (22, 26, 57, 78, 276, 297, 318): 18/19.

--- 1971. Pogovori o vsakdanjem slovenskem knjižnem jeziku. *Delo* 13 (6, 13, 27, 48): 18/19.

--- 1993. Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – zgodovina in sodobni vidiki. V *Jezik tako in drugače*, ur. Inka Štrukelj, 1–17. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.

Pogorelec, Breda, ur. 1983. *Slovenščina v javnosti: gradivo in sporočila*. Ljubljana: Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Slavistično društvo Slovenije.

Ramovš, Fran, ur. 1950. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Rotar, Janez. 1996. *Slovenščina in slovenstvo: pojavi, izkušnje, pogledi*. Maribor: Obzorja.

Rupel, Mirko. 1965. Jezikovni pogovori. V *Jezikovni pogovori I*, ur. France Vurnik, 9–59. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Slovenski poročevalec. 1945. Št. 188–193.

--- 1955. Št. 272–277.

Slovenski pravopis. 1935. Ljubljana: Znanstveno društvo.

Smolej, Viktor. 1971. *Zgodovina slovenskega slovstva 7: Slovstvo v letih vojne 1941–1945*. Ljubljana: Slovenska matica.

Srbohrvaščina. 1998. V *Veliki splošni leksikon 7*, ur. Marija Javornik, 4055. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Sršen, Janez. 1998. *Jezik naš vsakdanji*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

Stabej, Marko. 1998. Slovenski pesniški jezik z vidika jezikovnega načrtovanja do l. 1848. *Slavistična revija* 46 (3): 207–233.

Stanek, Leopold. 1960. Novejše »cvetke« s sosedovega vrta. *Jezik in slovstvo* 5 (8): 254.

Stevanović, Mihajlo. 1967–1976. *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*. Novi Sad, Zagreb: Matica srpska, Matica hrvatska.

Šonje, Jure, ur. 2000. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.

Thomas, George. 1991. *Linguistic Purism*. London, New York: Longman.

--- 1997. The impact of purism on the development of the Slovene standard language. *Slovenski jezik* 1: 133–152.

Tominec, Ivan. 1957. O besedišču knjižne slovenščine. *Jezik in slovstvo* 2 (5): 218–222.

--- 1958. Zaviseti. *Jezik in slovstvo* 4 (2): 64.

Toporišič, Jože. 1966. *Slovenski knjižni jezik* 2. Maribor: Obzorja.

--- 1967. *Slovenski knjižni jezik* 3. Maribor: Obzorja.

--- 1971. *Slovenski knjižni jezik* 4. Maribor: Obzorja.

--- 1987. *Portreti, razgledi, presoje: k zgodovini slovenskega jezikoslovja: ob 400-letnici Trubarjeve smrti*. Maribor: Obzorja.

--- 1979. Pogovori o jeziku. *Naši razgledi*, 12. januar do 28. december v vsaki številki.

--- 1991. *Družbenost slovenskega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

--- 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Toporišič, Jože, Janez Dular, Franc Jakopin in Janko Moder, ur. 2003. *Slovenski pravopis: Elektronski vir*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC.

Toporišič, Jože. 2007. *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Pivec.

Urbančič, Boris. 1967. Slovenščina v gospodarstvu. *Gospodarski vestnik* 16 (9, 21): 4.

--- 1973. *O jezikovni kulturi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Verovnik, Tina. 2004. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 23 (29): 39, (30): 31, (31): 43, (33–35): 39, (37): 39, (38/39): 49, (42): 39, (43/44): 51.

--- 2007. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 26 (35, 38): 33.

--- 2008. Jezikovni kotiček. *Pravna praksa* 27 (14, 21, 24/25, 26, 29/30, 31/32, 35, 36, 40/41, 42, 45, 46): 33/41.

Vidovič Muha, Ada. 1998. Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. V *Slovenski jezik*, ur. Ada Vidovič Muha, 19–47. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej.

Vodušek, Božo. 1932. Za preureditev nazora o jeziku. *Krog*: 66–76.

--- 1951. O slovenskem pravopisu in o jezikovnih načelih. *Slovenski poročevalec*.

Zupančič, Jože. 1950. Jezikovno sito. *Novinar* 1 (3): 6–7, (4): 6–7.

--- 1951. Jezikovno sito. *Novinar* 2 (1): 4.

--- 1956. Jezikovni kažipot. *Novinar* 7 (6–7): 8, (8–9): 8, (10): 4.

--- 1957. Jezikovni kažipot. *Novinar* 8 (2): 6, (3): 7, (4): 7, (5–6): 7, (7–8): 11, (9): 7, (10): 7, (11): 7, (12): 8.

--- 1958. Jezikovni kažipot. *Novinar* 9 (1): 6, (2–3): 7, (4): 8.

--- 1959. Jezikovni kažipot. *Novinar* 10 (januar–marec): 8, (december): 8.

PRILOGA A: PREGLED SRBOHRVATIZMOV V NORMATIVNIH PRIROČNIKIH (TABELA)

V tej prilogi je predstavljena obravnava vseh obravnavanih srbohrvatizmov v normativnih priročnikih. Drugi stolpec predstavlja primerjalno analizo s srbohrvaščino, na podlagi katere sem določen izraz označila kot srbohrvatizem. Pri tem sem uporabljala različne priročnike, ki so v tabeli označeni s kraticami (njihova razvezava je navedena v Seznamu kratic). Pri Jurančičevih srbohrvaško-slovenskih slovarjih sem uporabljala različne izdaje pri tistih besedah, kjer je v zgodnejši izdaji kot prevod srbohrvaškega izraza navedena enaka slovenska beseda, saj me je zanimalo, ali se je v poznejših izdajah uveljavila neprevzeta ustreznica. Kjer se je, sta navedeni obe verziji.

V naslednjih stolpcih so po časovnem zaporedju navedene obravnave v posameznih normativnih priročnikih⁷¹ in nazadnje v korpusu Fidaplus. V tem stolpcu sem pri enakozvočnicah, kjer je bilo zadetkov preveč, uporabila vzorec 100 besed, na podlagi katerega lahko sklepamo o pogostosti pomena v slovenščini. Pri besedah, kjer sem uporabljala različne kvalifikatorje (navedeni so na spletni strani http://www.fidaplus.net/Info/Info_index.html), sem to običajno tudi navedla. Pri besedah, ki so se v jeziku sicer deloma uveljavile (recimo taje, čitati itd.), sem za primerjavo navedla tudi frekvenco slovenskih ustreznice.

V predzadnjem stolpcu so navedena leta, v katerih se obravnavani izraz pojavlja v gradivu, v zadnjem pa jezikovni kotički, v katerih je obravnavan.

---

⁷¹ Pri tem sem uporabljala kvalifikatorje in znamenja, ki jih tukaj ne bom posebej razlagala, saj so razložena v uvodih vsakega posameznega priročnika.

		PLETERŠNIK	SP 1935	SP 50	SP 1962	SSKJ	SP 2001	FIDA +	LETA POJAVITVE	KOTIČKI
ako	ako: če, ako (J 1955)	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	raba peša	star. v pogojnih odvisnikih če	2983	1945, 1955, 1975	
Amerikanec	Amerikanac: 1. čovjek iz Amerike, 2. povratnik iz Amerike (RHSKJ 1967)	/	nezazn.	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu (samo kot izseljenec)	709	1995	
artilerija	artiljerija: artilerija, topništvo (J 1986)	prim. topništvo	topništvo	topništvo	topništvo	nezazn.	topništvo	307 (#1topništvo 1196)	1975	Sršen 1998
balansirati	balansirati: balansirati (J 1986)	/	v ravnotežju držati, omahovati, opotekati se	v ravnotežju držati, omahovati, opotekati se	v ravnotežju (se) držati, ravnotežje loviti	nezazn	spraviti v ravnotežje, uravnovežiti	*balansira* 270	1965	
baš	prisl. prav, ravno, natanko (J 1955)	Levst. (Nauk)	nezazn.	* prav, ravno	star. Prav, ravno	star. poudarja trditev; prav, ravno	star. prav, ravno	ok. 190	1945	Breznik 1933-36 (1967)
baviti se z	1. ukvarjati se (J 1955)	nk.	/	*ukvarjati se	>ukvarjati se (s čim)	raba peša	pešaj. ukvarjati se	74	1945, 1955, 1975	Breznik 1933-36 (1967), Verovnik 2005
bdeti	bdjeti: bedeti, čuti, biti buden, pozoren (J 1955)	/	/	/	/	gl. bedeti	gl. bedeti	2553 (#1bedeti//nad 2118)	1975	
biti v stanju	biti u stanju: biti sposoben, zmožen (J 1955)	ni v tem pomenu	ni te zveze	<i>ne morejo stopiti pred nas (*niso v stanju)</i>	ni v tem pomenu	neustalj. včeraj ni bil v stanju napisati pisma ni bil sposoben, ni mogel	*biti v stanju napisati pismo moči, biti zmožen	#1biti v stanju 504	1955	

bivši	bivši (J 1955)	/	/	nezazn.	nekdanji, prejšnji	nezazn.	nezazn.	10906	1945, 1965– 1985	Verovnik 2003, 2005 (nasprotuje preganjanju)
blesteč	blistav: 1. bleščav, 2. blesteč, sijajen	blesteti = bleščati, nk., - stsl.	blesteti = bleščati	*blesteti <i>bleščati</i>	blesteti: > bleščati se	blesteti knjiž.	neobč. V neprenesenem pomenu (svetleč)	bleste* 7520	1945, 1965– 1985	Breznik 1933-36 (1967), Sršen 1998, Verovnik 2005
blizu 'skoraj' (~ dva milijona volivcev)	blizu: 1. blizu, 2. skoraj, blizu: - pet stotina godina ljudi ga spominju (J 1986)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	saj sta blizu enakih let <i>nekako</i>	nezazn.	nezazn.	blizu + števn. 9428 (skoraj + števn. 39215)	1985	
bodeč (~a vprašanja)	bodljiv: 1. ki se rad bode, 2. bodeč, 3. zbadljiv (J 1986)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specficiran)	nezazn. bodeč jezik	pren. njegov bodeči humor	ni v tem pomenu	0	1975	
bodočnost	prihodnost, bodočnost (J 1955)	Jan., nk.	/	prihodnost	prihodnost	nezazn.	prihodnost	bodočnost*: 2212 (prihodnost*: 89789),	vsa leta	Breznik 1933-36 (1967), Bajec 1957, Sršen 1998
bodričen	bodriti: spodbujati (J 1986)	bodriti: nk. - iz rus.	bodriti (rus.) = izpodbujati	/ (bodriti nezazn., bodrenje: spodbujanje)	/ (bodriti: spodbujati)	nezazn.	neobč. spodbuden, hrabričen	77	1975	
bombaški (~ napad)	HJK: bombašk* napad* 491 pojavitve (bombn* napad* 1)	/	/	/	/	nezazn. (pomen ni specficiran)	/ (pridevnik od bombaš: bombaška četa)	bombašk* napad* 25 (bombn* napad* 9884)	1985	
borba	borba, boj, bitka (J 1955), boj, bitka, borba (J 1986)	Cig., Jan., nk.	nezazn.	boj	boj	nezazn.	> boj	6200	vsa razen 2005	Breznik 1933-36 (1967), Bajec 1956/1957, Gradišnik 1971, Sršen 1998, Moder

										2001
brzina	brzina, hitrost, hitrica (J 1955), 1. hitrost, 2. hitrica, 3. brzina (J 1986)	Valj. (Rad.), hs.	brz: nezazn.	nezazn.	hitrost	nezazn.	neknj. Pog. hitrost	393	1945, 1955	Verovnik 2005
brzoturnir	/	/ (brz nk.)	/ (brz: nezazn.)	nezazn.	nezazn.	nezazn.	hitropotezni turnir	4	1955-1975	
celokupen	cjelokupan: celoten (J 1955)	Jan. - hs.	/	* celoten, v celoti	> celoten	publ. celoten, ves:	publ. celoten, ves	338	1945, 1955, 1975	Verovnik 2005
često	često: pogosto (J 1955)	Meg., Dict., Jam., Cig., Jan., Boh., ogr.-Valj., (Rad.), nk.	nezazn.	nezazn.	lit. Pogosto	čest: knjiž. pogost, pogosten	neobč. pogosto, pogostno	2343	vsa leta	
čiji	čiji: 2. čigar (J 1986)	/ (čij kot narečni svojilni zaimsek)	napačno je: to je ona gospa, čije (prav: katere) je nedavno umrla	* katere(ga)	/	zastar. Kateri	/	5 (v vseh primerih srb./hrv. Besedilo	1945	
čim 'takoj ko'	čim: 1. vezn. Kakor hitro (J 1955)	Levst. (Sl. Spr.	bolje: ko, kakor hitro, brž ko	* čim se privadimo kraju: brž ko se privadimo kraju	° kakor hitro, (brž) ko	publ., v časovnih odvisnih stavkih kakor hitro, brž ko	knj. pog. kakor hitro, brž ko	700 (čim #1biti - "s čim #1biti" - "še čim #1biti"	1945, 1965	Breznik 1933-36 (1967)
činitelj	činitelj: činitelj, faktor (J 1955), činitelj: gl činilac: 1. činitelj, faktor, dejavnik (J 1986)	nk.	faktor	faktor	faktor	nezazn./publ. Za ureditev šolstva bodo poskrbeli odgovorni činitelji: za to pooblaščeni organi	zastar. dejavnik	63	1945–1975	Breznik 1933-36 (1967); Moder 1970
čitatelj	čitatelj: bralec (J 1955)	Jan., nk.	čitati > brati	nezazn. (čitati: brati)	>bravec	star.	zastar. Bralec	57	1945– 1955	Breznik 1933-36

										(1967)
čitati	čitati: brati (J 1955)	Cig, Jan, nk.; -hs.	je enako brati	brati	brati	nezazn.	brati	48	1945, 1965, 1975	Breznik 1933-36 (1967)
čuvajo kot zenico svojega očesa	zjenica: 1. anat. Zenica, punčica: čuvati koga kao zjenicu oka svog (A)	ni te zveze	/	ni v tej zvezi	ni v tej zvezi	nezazn.	poud.	4 (kot punčico svojega očesa: 49)	1945	
čvrstina	čvrstina: trdnost, čvrstost, trdnost (J 1955)	/	/	/	/	publ. čvrstost, trdnost	neobč. čvrstost, trdnost	15	1975	
čvrsto odločeni	čvrst: trden (J 1955)	nezazn.	nezazn. (pomen ni specificiran)	ne v tem pomenu	ne v tem pomenu	nezazn. čvrsto se držati življenjskih načel	les --> trden, močen	35	1945	
dalekosežen	dalekosežan: daljnosežen (J 1955)	/ (daleko = daleč Mur., Jan., Zora)	daleko- = daljno-	* daljno- v sestavi	°daleko-: daljno-	raba peša daljnosežen	pešaj. daljnosežen	30	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967)
dalekoviden	dalekovidan: daljnoviden (J 1955)	Jan., Sen. (Fiz.)	daljnoviden	* daleko-: prisl. slovenimo: 1. gl. daljno- v sestavi	°daleko- daljno-	raba peša daljnoviden	daleko...: pešaj. daljno...	38 (daljnovid*743)	1955	
delovne moči	delovna sila: radna snaga (J 1989), snaga: sila, moč (J 1955)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	nezazn.	nezazn. tovarna potrebuje nove delovne moči delavce	ni te zveze	#1deloven_#1moč 307 (#1deloven_#1sila 14669)	1975	
dirniti	1. dotakniti se, 2. zadeti, 3. dregniti, 4. užaliti 5. podražiti, zbosti (J 1955)	C.; -hs.	je enako ganiti, zadeti, dotakniti se	* ganiti, zadeti, dotakniti se česa	°ganiti, zadeti	zastar. prizadeti, vznemiriti	/	4	1945	Breznik 1933-36 (1967)
dobavljač	dobavljač: dobavitelj (J 1955)	Cig. (T.), nk. -hs.	/	nezazn.	nezazn.	redko dobavitelj	redk. Dobavitelj	2	1955	

dočim	Dočim:medtem ko (J 1955)	C., BlKr., nk.; -hs.	medtem ko (časovno); pa, a, ali (protivno)	*čas. Medtem ko, vtem ko; protivno; a, ali, pa	°čas. Medtem ko; protivno a, pa	neustalj.	*medtem ko	1081	1945	Breznik 1933-36 (1967), Kalin Golob 2002, Verovnik 2005
dogoditi se	dogoditi se: dogoditi se, zgoditi se, pripetiti se (J 1955)	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	raba peša zgoditi se, pripetiti se	zgoditi se, pripetiti se	2282	2005	
dogotoviti	dogotoviti, dokončati (J 1955); 1. pripraviti, skuhati; 2. izgotoviti, 3. opraviti (J 1986)	nezazn.	/	nezazn.	nezazn.	raba peša dodelati, dokončati	dodelati, dokončati	11	1945	
doklej	dokle: 1. dokler, 2. doklej (J 1955)	Cig., Jan.	nezazn.	nezazn.	kako dolgo? do kdaj?	redko; do kdaj	do kdaj	215	1985	
domačini 'gostitelji'	1. gospodar, 2. gostitelj (J 1955)	ni v tem pomenu	/	ne v tem pomenu	ne v tem pomenu	publ. domačini so zasluženoma zmagali domači tekmovalci	publ. zmaga ~ov domačih tekmovalcev	(#1gostitelj/#1igrati 470)	1945, 1965, 1975	Gradišnik 1970
dopadljiv	dopadljiv: všečen, prijeten (J 1955)	nezazn.	/	dopadati se: ugajati, všeč biti	* všeč(en), pogodu, prikupen	star.	star.	824 (#1všečen 3000)	1985–2005	
dopasti se	dopadati se: ugajati, biti všeč (J 1955)	po nem. Gefallen	(po nem.) ugajati, biti všeč	*ugajati, všeč biti, pogodu ali po volji biti	* ugajati, všeč biti, pogodu ali po volji biti	pog., z dajalnikom	neknj. Pog. biti všeč, ugajati	dopad* + dopasti 729	1945	
doprinesiti	doprinjati: doprinesiti; doprinositi: prispevati, doprinašati (J 1955); doprinjati: prispevati, pristoriti, primoči	Mur., nk.	/	nezazn.	>pomagati, prispevati, pristoriti, pripomoči	publ.	publ. Pripomoči, pomagati, prispevati	830	1945, 1975	

dospeti	dospjeti: 5. dospeti, pravočasno priti (J 1955)	M.	/	nezazn.	nezazn.	knjiž. priti, prispeti	neobč. priti, prispeti	897	1945	
dovesti do	privešti, pripeljati, pripraviti, spraviti (J 1955)	dovesti koga do česa - nk. Po drugih slovanskih jezikih	/	/	>pripeljati, privešti	raba peša	neobč. Pripeljati, privešti	13	1945	
dovoljen 'zadosten'	zadosten (J 1955)	Cig., Jan., Cig. (T.), ogr.-C., nk.	nezazn.	prisl. dosti	zadosten	nezazn.	/	34	1945	
dovršiti (~ šolo)	dovršiti: dokončati (J 1955)	Mur., Cig., Jan., Krelj, nk., kajk-Valj. (Rad.)	nezazn.	nezazn.	končati, dopolniti	knjiž. dokončati, končati	neobč. dokončati, končati	206 (izločen dovršen)	1945	
doživljenjski	doživotni: dosmrtni (J 1955)	doživoten SIN., Zora, (hs.), pogl. Dosmrten	/	/	° dosmrten	neustalj. Dosmrten	* <i>dosmrten</i>	758	2005	Moder 1976, Gradišnik 1981
držati častno stražo	ni te zveze (straža: čuvati stražo) (J 1955), straža: čuvati, držati stražo stražiti (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	stražiti	#1držati stražo 6, "#1držati častno stražo" 8	1955	
edinica	1. enota (J 1955)	prim. hs. Jedinica	nezazn.	nezazn.	>enota, četa skupina, oddelek	nezazn.	>enota	48	1945	
edinstven	jedinstven: 1. enoten, 2. edinstven (J 1955); 3. koji se znatno ističe u vrsti; izuzetan, izvanredan (J 1986)	Cig., Levst. (Pril.), nk.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nav. ekspr.	poud.	7514 (enkrat: 17023)	1965, 1975	Korošec 1971 (proti preganjanju), Moder 1980
edinstvo (bratstvo in ~)	enotnost, edinstvo, složnost (J 1955)	(edinstvo kot ednina/edino	nezazn.	nezazn.	> edinost	nezazn.	neobč. enotnost, povezanost	edinstv?: 44	1945	

		število, Cig.								
glad	glad, lakota (J 1955)	neozn. V osnovnem pomenu	/	nezazn.	nezazn.	nezazn.	neobč. Lakota	290	1945	
glasiti se na	glasiti: 1. glasiti se, 2. biti naslovljen (J 1986)	ne v tej zvezi	samo glasiti: nezazn.	nezazn.	nezazn.	rezervacija se glasi na vaše ime: je	neobč. Rezervacija se ~i na vaše ime je	se glasi* na: 382	1945	
glavobol 'preglavica' (imeli smo že dovolj ~ov)	glavobolja; 1. glavobol, 2. preglavica (J 1986)	glavobolja: v običajnem pomenu, Jan., kajk.-Valj. (Rad)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	pren. pogosti nemiri so povzročali voditeljem hud glavobol	ni v tem pomenu	21 (#3imeti//#3preglavice 546)	1965	
gledanje	gledanje: 2. nazor (A)	/	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	/	24	1945	
gledišče	gledišče: gledišče, stališče (J 1955)	ni v tem pomenu	samo v pomenu gledališče	nezazn.	nezazn.	nezazn.	stališče	1119	1965	
graničar	graničar: 1. obmejni vojak, graničar (J 1972)	Mur., Cig., Jan., nk.	nezazn.	nezazn.	obmejni vojak	nezazn.	nezazn.	394	1985	
grešiti 'zgreševati'	griješiti: 1. grešiti, 4. delati napake (J 1986)	ni v tem pomenu	/	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	54	2005	Verovnik 2003
groznica	mrzlica, treslika (J 1955)	Nov., Zg.D.; -hs.	/	mrzlica, treslika	groznica: zona, zdrznjenje	2. redko velika živčna napetost, vznemirjenje; 1. star. Vročica, mrzlica	star. Vročica, mrzlica	1	1945	
grupa	grupa: grupa, skupnina (J 1986)	/	skupina	nezazn.	> skupina	nezazn.	skupina	1602 (brez TNT 1393)	1965–1995	
grupacija	grupacija: grupacija (J 1986)	/	nezazn.	nezazn.	nezazn.	publ.	publ. pripadati različnim ~am	751	1965, 1975, 1995	

							skupinam			
hrvatski	hrvatski, hrvaški (J 1955); hrvatski: hrvaški, hrvatski (J 1986)	/	nezazn. (pog. Hrvaška, hrvaški)	hrvaški in hrvatski	hrvaški in hrvatski	nezazn.	gl. hrvaški	2755 (hrvašk* 100000+)	1945, 1965, 1975	
i ... i	i ... i: kakor ... tako tudi (J 1955)	Jan., nk.	/	tako - kakor	lit. tako - kakor	star. tako - kakor	ni v tem pomenu	1955		
imeti + nedoločnik 'morati'	imati: 3. (z inf.) trebati, morati (A)	germ.	v pomenu morati nezazn.	v pomenu morati nezazn.	ni v tem pomenu	pog. morati: njemu se imamo zahvaliti za pomoč / star. zdaj se imaš učiti	ni v tem pomenu		1945	
imeti v vidu	vid: 4. oči, pogled: imati što u -u, izgubiti što iz -a (J 1986)	ni te zveze	/	ni te zveze	°v načrtu, pred očmi, misliti na kaj, načrtovati kaj	publ. vzgoje ne smemo izgubiti iz vida prezreti, zanemariti	ni te zveze	32	1975	
imovina	imovina: imovina ((J 1955), imovina: imetje, premoženje (J 1986)	Jan., C.	/	nezazn.	>imetje, premoženje	knjiž.	star. Premoženje, imetje	643	1945	Rupel 1965
inačica	inačica: različica, varianta (J 1955)	nk.	varianta	varianta, različica	> različica, varianta	nezazn.	nezazn.	3855 (#1različica 60350)	1975–1995	
inozemstvo	inozemstvo, tujina (J 1955)	Cig. (T), nk. - rus.	inozemec: nezazn.	nezazn.	tujina, zamejstvo	neozn.	študirati v - na tujem	inozem* 494	1945–1965, 1995, 2005	Gradišnik 1971
Island 'Islandija'	Island: otok i država u S dijelu Atlantskog oceana (A 2003)	/	/	/	/	/	/	0	1975	
istoveten	istoveten (J 1955); identičen, isti, istoveten (J 1986)	Cig. (T.), Navr. (Let.); -hs.	/	isti	isti, identičen	publ. Identičen, enak	identičen, enak	istovet* 2443	1955, 1995	

itak	itako: tako (J 1955)	vzh.Štaj.	tudi tako, že tako, brez tega	* tudi tako, že tako, brez tega	>tudi tako, že tako, brez tega, tako in tako	nezazn.	neobč. tako in tako	6146	1945	Breznik 1933-36 (1967)
iti kot po loju	loj: loj; ide gladko kao po loju (A)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	redko vse je šlo, potekalo kakor po loju kakor po maslu	ni te zveze	6 (#iti_kot_po_maslu: 329)	1975	
iti mimo česa 'ne upoštevati'	mimoiči: 2. svjesno zanemariti, zaobiči (A)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	publ. ne moremo mirno mimo tega dejstva treba ga je upoštevati, pog. pri napredovanju so šli mimo njega ga niso upoštevali	ni v tem pomenu	23/100 (vseh 3107)	1975	
iti v korist	HJK: ide u korist 87 pojavitev	Cig.	/	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	43	1955	
izdržljivost	izdržljivost: trpežnost, žilavost (J 1955)	/	/	/	/	izdržati gl. zdržati	/	izdrž* 41	1975	
izdvojiti	izdvojiti: izločiti, ločiti (J 1955)	/	/	/	°izločiti	publ. Izločiti	> izločiti	176	1965, 1985	
izgled	izgled: pogled, podoba, razgled (J 1955); 1. ono što se izvana vidi; 2. mugučnust, šansa (A 1998)	ni v tem pomenu	razgled; nima izgleda na kaj (po nem.) >slabo kaže	*	°upanje, podoba, videz	1. zunanja podoba; 2. publ. Možnost, upanje	publ. Možnost, upanje	5093	1945, 1955, 1975, 1985	
izgledati	dozdevati se, zdeti se (J 1955)	(izgled: razgled, zgled)	(po nem.) videti, zdeti se	*dobro si videti; kaže, da	*si videti itd., kaže, podobno je, videti je, zdi se	pog.	neknj. pog. videti je	11037	1945, 1995, 2005	

izgražen (politično ~)	izgrađen: 2. koji je u svome razvitku postao zreo, potpun, cjelovit u poželjnim svojstvima i dobrim odlikama (A)	/	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	izgraditi: izdelati, sezidati, postaviti, ustvariti, organizirati, izpolniti, vzgojiti, urediti	2. povzročiti pozitiven razvoj osebnosti, zlasti v političnem pogledu: politično izgraditi ljudi	ni v tem pomenu		1945	
izgubiti na pomenu	izgubiti: izgubiti: - na težini (J 1955)	ta vezava ni navedena	ta vezava ni navedena	izgubiti *na teži, ugledu teže, ugled	v takih zvezah raba predloga (° - na časti, ugledu, teži, vplivu) ni domača: - barvo, dlako, lase, nekaj teže, ugleda, - pri teži	ta način dela vedno bolj izgublja svoj pomen, publ. na pomenu	Denar ~a vrednost, *na vrednosti	izgubi* na pomenu 42	1995, 2005	
izjasniti se 'izreči se'	pojasniti svoje stališče, izjaviti se (J 1955)	Cig.	/	/	°povedati, izreči se	publ. izreči se, izjaviti	* izreči se, izjaviti	817	1945, 1985	
izkustvo	iskustvo: izkušnja (J 1955)	h.-t.-Cig. (T.) - stsl.	nezazn.	empirija	skušnja, izkušnja, preskušnja, empirija	1. spoznavanje, ki temelji na čutnem dožemanju, opazovanju: ugotoviti s pomočjo izkustva; uporabnost tega načela temelji samo na izkustvu / čutno izkustvo 2. knjiž. izkušnja: imeti bogata izkustva; življenjska izkustva / dolgoletna izkustva v stroki / odrsko	neobč. izkušnje	2592 (izkušnja: 100000+)	1965	

						izkustvo				
iznad (na vprašanje kam, kje)	iznad: predl. Z rod. nad (J 1955)	samo v pomenu od kod	nezazn. (raba ni specificirana)	<i>napačno na vpr. Kje? Kod? nad</i>	napačno na vprašanje kje? kod?	publ. za izražanje presežene mere; nad, čez	skloniti se *~ bolnika nad bolnika	1955		
izenada	izenada: nenadoma (J 1955)	Cig., Jan.	je enako nenadoma	nenadoma	nepričakovano, kar na lepem, nanaglooma, naenkrat	nepričakovano, naenkrat	nepričakovano, naenkrat	1186 (nenadoma 32886)	1965	
izenaditi	izenaditi: iznenaditi, presenetiti (J 1955)	Cig. (T.), nk.	nezazn.	nezazn.	presenetiti	knjiž. presenečenje	> presenetiti	55	1965	
iznesti predlog	iznjesti: 6. staviti - prijedlog (J 1955)	ni v tej zvezi	4. iznesti, n. pr. Predlog, glas (shr.) = sl. Predlagati, razglasiti	*iznesti predlog, predložiti, predlagati	° predložiti, predlagati, staviti predlog	pisar., z oslabljenim pomenom, z glagolskim samostalnikom izraža dejanje, kot ga določa samostalnik	*~ trditev trditi	3 (še 19 x iznesti v tem pomenu z drugim samostalnikom - pritožbo, trditev)	1955	
izpodrezati krila	podrezati krila komu: ograničiti čiju objest, samovolju (A)	perotnice i. komu Cig.	ni te zveze	ni te zveze	nezazn.	ni v tej zvezi	ni te zveze	0	1945	
izravnati 'izenačiti'	1. izravnati, 2. izenačiti, 3. poravnati (J 1955)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	ne v tem pomenu	nezazn.	zravnati rezultate izenačiti	ni v tem pomenu	3	1945	
izteči (jim je ~ rok plačila - nepovr.)	isteči: 1. izteči, 2. poteči, miniti: rok je istekao (J 1986)	nezazn. Ura je iztekla, čas je iztekel	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	njegov čas (se) je iztekel	rok za prijavo se je iztekel; zastar. leto je hitro izteklo	Pogodba se ~e, °izteče	#1rok #1izteči 20	1985, 1995	
izvesiti	izvjesiti: izobesiti (J 1986)	Cig, Jan. -hs.	/	nezazn.	izobesiti	knjiž., redko	neobč. Izobesiti	13	1945	
izvežban	izvježbati: izuriti (J	je enako izuriti,	/	/	>izuriti, izučiti	knjiž. izuriti	> izuriti	74 (#1izurjen 2065)	1995	

	1955)	nk. - hs.								
izvleči se skozi šivankino uho	ušica: provuči se kroz ušicu igle: jedva se spasiti (A)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ekspr. iti skozi šivankino uho	ni te zveze	23	1985	
izvojevati	izvojevati: izbojevati (J 1955)	Let.	/	/	izbojevati	star. Izbojevati	izbojevati	14	1945	
izzvati polemiko	HJK: 207 pojavitev	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze (samo sprožiti)	izzvati k polemiki	147 (#1sprožiti/#1polemika 627)	1965		
jakost (potresa)	jakost: moč, jakost (J 1972)	/	/	/	nezazn.	nezazn.	2. redko moč	#1jakost_potresa 12 (#1moč_potresa 66)	1985	
javljati	javljati: naznanjati, oglašati, razglašati (J 1955)	nk.	nezazn.	sporočati, naznanjati, oglašati	sporočati, naznanjati, oglašati, kazati	publ. sporočati, poročati	> sporočati, poročati	1342	1965, 1975	
jez 'prepad' (~ med razvitimi in nerazvitimi državami)	jaz: 1. jez, 2. prepad (J 1955)	ni v tem pomenu	/	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	30	1965	
kadar 'ko' (stopi v veljavo, ~ se objavi)	kad: vezn. 1. ko, 2. če, 3. da, 4. ker (J 1955)	Cig.	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	raba za ko v sedanjem času zveni arhaično in narčeno	2. star. za izražanje istočasnosti ali predčasnosti dejanja v prihodnosti ali preteklosti; ko	* ko		1945	
kamenit	kamnit, skalnat, kamnat (J 1955)	nezazn.	/	/	/	/	gl. kamnit	80 (kamnit 14119)	1945	
kancelar	kancler (J 1955)	Jan., nk.	/	/	/	zastar. Kancler	/	11	1945	
kasen	kasan: pozen (J 1955)	Mur., Cig.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	pešaj. Pozen	169	1955, 1975, 1995	
kazati o čem (to prepričljivo ~ o njihovi veliki	kazati: 1. govoriti, praviti, reči (J 1955)	ni vezave z o	ni v tem pomenu	vezava ni navedena (pomen ni	ni vezave z o	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	2	1975	

premoči)				specificiran)						
klicati na odgovornost	odgovornost: 1.odgovornost: pozvati koga na odgovornost (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	publ. klicati, poklicati koga na odgovornost <i>odgovor</i>	ni te zveze	136	1995	
kolajna	kolajna: medalja (J 1955)	Cig. (T.), DZ.; - hs.	/	medalja	medalja	nezazn.	nezazn.	28155 (medalja: 17768)	1955, 1975, 1985, 2005	
kolikor 'če'	ukoliko: koliko, kolikor (J 1955)	Cig., Jan., nk.	ni v tem pomenu	<i>ne v tem pomenu</i>	<i>ni v tem pomenu</i>	publ., v pogojnih odvisnih stavkih če	če		1955, 1965	
kolo	kolo: 1. kolo, 3. serija (J 1955)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	2. turnir ima 10 kol (nezazn.)	nezazn.	krog		Vsa razen 1945, 1975	Moder 1991
komanda	komanda: poveljstvo (J 1955)	/	/	poveljstvo, poveljevanje	1. poveljstvo, poveljevanje	nezazn.	povelje, ukaz; poveljstvo	1880 (#1poveljstvo: 9092)	1965	
komandant	komandant: poveljnik (J 1955)	/	/	poveljnik	poveljnik	nezazn.	poveljnik	2688 (poveljnik 22043)	1965	
koncem (~ maja)	konac: koncem godine: na koncu leta (J 1986)	/	/	/	° konec	neustalj.	*neprav. Predlog z rod. konec	80	1945	Breznik 1933-36 (1967)
konkurentski	konkurentski: konkurenčen (J 1986)	/	/	/	/	/	/	14	1975	
koristiti	koristiti: 1. koristiti, 2. okoriščati se, imeti korist (J 1955)	/ (koristiti se s čim: Cig. (T.))	/	koristiti nezazn. (pomen ni specificiran)	koristiti: °- ugodnost uporabiti, izrabiti	koristiti: neustalj. uporabljati, izkoriščati	*uporabljanje, izkoriščanje		1955, 1975, 1995	Stanek 1960, Kmecl 1979
koristnik	korisnik: uporabnik (J 1986)	/	/	nezazn.	° (u)porabnik, (u)porabljavac	neustalj. Uporabnik	* uporabnik, porabnik	263	1995	Rupel 1965
kovarstvo	kovarstvo: spletkarstvo (J	Mur., Cig., Jan., C., nk. -	/	nezazn. (kovar: spletkar)	> spletkarstvo	knjiž. spletkarstvo,	neobč. spletkarstvo, rovarstvo	18	1975	

	1955)	stsl.				rovarstvo				
kraj 'konec (do ~)	1. konec, 2. kraj, mesto (J 1955)	nezazn.	delo je pri kraju = končano	nezazn. (delo je pri kraju)	nezazn. Na kraju sveta	nav. ekspr., v zvezi z do izraža visoko stopnjo	poud. biti do ~a onemogel (popolnoma), Na ~u se je vse dobro izteklo na koncu	ok. 1800	1945	
lanskoleten	prošlogodišnji: lanski (J 1955)	/	/	/	> lanski	publ. Lanski	publ. Lanski	5651 (#1lanski 100000+)	1975, 1985	
ležati (komu kaj)	ležati: 8. to mi ne leži to mi ne gre, ne prija (J 1986)	/	/	ni te zveze	°to mi ne leži <i>ne prija, ne gre</i>	žarg. jeziki mu ležijo lahko, z uspehom se jih uči	žarg. ležati komu Jeziki mu ~ijo <i>lahko, z uspehom se jih uči</i>	105	1995	
luščina 'lupina'	ljuska: 1. lupina, luščina: - od oraha, jajeta, od vočaka (J 1986)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	0	1985		
merodajen	mjerodavan: odločilen, pristojen (J 1955)	Jan., nk. - po nem.	/	*odločilen, pristojen	° odločilen, pristojen	pisar.	>bistven, odločilen; - za > pristojen, pooblaščen	539	1955	Zupančič 1955
mesto 'prostor (zanje ni mesta)	mjesto: 1. mesto, 3. prostor (J 1955)	mesto (mesta) dati čemu stattgeben Cig. (T.)	ni v tem pomenu	tu ni prostor za	tu ni - za prerekanje, igranje, parkiranje --> kraj, prostor	publ. zdaj ni mesta za pesimizem	ne v tej zvezi	191	1945	Moder 1981
minister obrambe	minister: ministar vanjskih poslov (A)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te vezave	ni te zveze	7	1955	
mnogo 'zelo' (~ cenil in ljubil)	mnogo: 1. mnogo, 2. zelo (J 1986)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni takšne zveze	ni v tem pomenu	0/100 (vseh mnogo_#2g* 2321)	1955–1975	
moči + nedoločnik (bi mogli dobiti)	moči: 2. lahko z določnim glagolom: ja mogu ići pješke lahko grem peš (J 1986)	nezazn.	je enako je (ni) mogoče	ni te zveze	more pomagati, pa noče <i>lahko bi pomagal</i>	takoj nato bi že mogel oditi <i>bi lahko odšel</i>	neobč. To bi moglo biti res [bi lahko bilo]	bi #1moči !ne: 984 ("bi lahko" !ne: 68914)	1955	

na jeziku (na angleškem ~)	HJK: na engleskom 662 pojavitev	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	5	1975	Moder 1969
na licu mesta	mjesto: 8. na licu - na kraju samem (J 1955)	nk.	ni te zveze	<i>* na kraju samem</i>	<i>° na kraju samem</i>	neustalj., v prislovni rabi, v zvezi na licu mesta tam, kjer se kaj zgodi; na kraju samem	zbrati gradivo *na licu ~a na kraju samem; ukrepati *na licu ~a takoj	410 (na_kraju_samem 1766)	1995	
na temelju 'na osnovi'	temelj: 1. temelj, 2. podlaga (J 1955)	Mur., Cig., Jan., nk. - stsl., hs.	ni te zveze (temelj: podstava, osnova, vklada)	podstava, osnova, vklada	podstava, osnova, vklada	publ. Na osnovi, na podlagi	publ. Na osnovi, na podlagi	na temelju 2871 (na osnovi 24932)	1955, 1975	
nada	upanje, up (J 1955)	Cig., Jan., nk.	/	up, upanje	up, upanje	knjiž. upanje, pričakovanje	neobč. upanje, pričakovanje		1945	
nadalje	nadalje: dalje, naprej (J 1955)	Cig., M.	je enako naprej	dalje, naprej	dalje, naprej	knjiž.	naprej	še nadalje 689 (še naprej 59810), nadalje 6365	1965, 1975	
nadejati se + daj.	nadati se: upati: ja se nemam čemu nadati (J 1955); nadejati se: nadati se čemu: - se uspeha (J 1989)	/	vezava ni navedena	samo vezava z roditeljem	<i>vezava ni navedena</i>	knjiž.; upati, obetati si: nadejati se dobre kupčije, star. dobri kupčiji	neobč. česa ~ ~ daril obetati si, pričakovati	#1nadejati_#2s???d* 58 (#1nadejati_#2s???r* 371)	2005	
nadigrati	nadigrati: nadigrati (J 1955)	/	/	/	/	publ. z boljšo igro doseči premoč	publ.	1982	1975	
nadmočen	močnejši, v premoči (J 1955)	nadmoč = premoč Zora, Bes.	/	*premočen, močnejši, v premoči	premočen, močnejši, v premoči	knjiž.	publ. močnejši	nadmočen: 46	1945, 1985	
naglašati 'poudarjati'	naglasiti, poudariti, akcentuirati (J 1955)	naglaševati: C., nk.	nezazn. (ne ločuje pomenov)	naglas:poudarek, akcent	/	publ.	publ. povsod ~ svoje zasluge poudarjati	naglaš*{.} 69, naglasi*{.} 83	1945–1975	
najprvo	najprvi (J 1989)	Jan., DZ.	/	nezazn.	najprej pris. Najnaprvo	nezazn.	redko najprej	278	1945	

					(nezazn.)					
napram (politika ~ grčiji)	gl. prema: 1. do (J 1955)	/	>do, proti, nasproti	*do, proti, nasproti	° predl. Do, proti nasproti	pisar.	° do	1	1945, 1955	Moder 1996
naredba	odlok, odločba, ukaz, naročilo (J 1955)	Jan, C.	nezazn.	1. ureditev, naprava; 2. odlok, odločba	1. ureditev, naprava; 2. odlok, odločba	star.	/ (naredbo... prvi del podredne zloženke - naredbodajalec; nezazn.)	158	1945, 1955	
naročevati	naročivati: naročevati (J 1955)	je enako naročati	/	nezazn.	nezazn.	naročati	/	naročeva* 36	1955	
naroditi se	naroditi se, namnožiti se, nastati (J 1955); naroditi se: zast. Roditi se (RHJ 2000)	/	/	/	/	zastar.	/	0	1945	
naslutiti	naslutiti: zaslutiti, slutiti (J 1955)	/	/	/	/	nezazn.	nezazn.	39	1975	
nasproti 'v primerjavi z'	prema: nasproti; prema: 2. mesto, položaj nasuprot kome ali čemu, 6. usporedbu, u odnosu na (A)	ni v tem pomenu	ne v tem pomenu	ni v tem pomenu	ne v tem pomenu	3. za izražanje primerjave z drugačnim; v primeri z; nezazn.	padanje cen ~ decembru v primerjavi z decembrom	16/100 (vseh nasproti_#2s???r* 1068)	1945–1965	
navdahniti	nadahnuti: navdahniti, navdušiti (J 1955); navdahniti, navdihniti, inspirirati (J 1986)	Cig., Jan.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	knjiž. dati navdih; navdihniti	navdahnjen z upanjem nezazn., neobč. umetniško ~ <i>usmerjen, naravn</i> ; <i>navdahniti neobč. navdati/navdihniti</i>	navdahn* 1490	1995	
navreči se (~ se je še tretje vprašanje)	navrči: gl. nametnuti se: 1. vsiliti se (J 1955)	nezazn.	/	navreči nezazn.	navreči: nezazn.	nav. ekspr. dodatno, mimogrede omeniti	nezazn.	navreči vprašanje 65, s se 0	1965	
nazivati	nazivati: 1.	nk.	/	nezazn.	imenovati	knjiž.	neobč. Imenujejo	662	1975	

	imenovati (J 1955)									
neangažiran (-e države)	neangažiran: neangažiran, neuvrščen (J 1986)	/	/	/	/	publ., v zvezi z država neuvrščen, nevezan	ni v tem pomenu	0	1965	
nedostatek	nedostatak: 1. pomanjkanje, 2. pomanjkljivost (J 1955)	Levst. (Nauk), nk.; -hs.	nedostajati: nezazn.	* pomanjkanje, pomanjkljaj	> pomanjkanje, pomanjkljivost, napaka	zastar. Pomanjkljivost	/	10	1955	
neizbežen	neizbežen, neizogiben (J 1955)	Cig. (T.), C. - sts., rus.	/	nezazn.	nezazn.	nezazn.	> nujen, neizogiben	2938	1945	
nekje 'nekako, verjetno'	negdje: 3. izraža vjerojatnost, pretpostavku čega (A 2003)	ni v tem pomenu	pomen ni specificiran	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	knjiž. 2. izraža približnost razmerja, vrednotenja	Najini usodi sta si ~ podobni [v nekaterih pogledih] Najini usodi sta si ~ podobni [v nekaterih pogledih]	7/100 (vseh: 32157)	1965	
nemetal	metal: kovina (J 1955)	metal: Cig. (T.)	/	metal: kovina	/	redko kovina	/	1	1965	
nemil	nemio: nemil, neljub: -ila griješka (J 1955); nemilo: 1. neusmiljeno, 2. neprijetno; nemilost: neljubost, nemilost (J 1986)	SIN.	/	nezazn.	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu (star. neusmiljen, neprizanesljiv)	star. Neusmiljen, neprizanesljiv	#1nemil_#1dogodek 8 (#1neljub_#1dogodek 1078)	1995	
nenaden	nenadan: nepričakovan (J 1955)	Cig., Jan., M., nk.	/	nezazn.	nepričakovan	nezazn.	nezazn.	9029	1965	
nenadkriljiv	nenadkriljiv: nepresegljiv (J 1955)	nadkriliti: Jan., nk., -hs.	nadkriliti = prekašati	*nadkriliti: prekositi, preseči, posekati	nadkriliti: > prekositi, preseči, posekati	knjiž. neprekosljiv (#1nadkriliti 68)	neobč. neprekosljiv	nenadkriljiv* 423	1985	
neobhoden	neogiben (J 1955)	nk. (po nem.)	/	*neogiben	neogiben,	knjiž.	neobč. neizogibno,	492	1945, 1945	Kalin Golob

					nujen		nujno			2002
neodložljiv	neodločan, neodloživ: neodložljiv, pereč (J 1986)	/	/	nezazn.	nezazn.	knjiž. neizogiben, nujen	neobč. ~a naloga nujna	583	1955	
nepoln (~ih šest ur pozneje)	nepun: nepoln: voljeli so se -e tri godine (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	*-o uro celo uro	poln: polno uro > celo uro	nav. ekspr. nepolnih treh urah so prišli na vrh	ni v tej zvezi	43 (#1poln_#1ura; #1poln_#1ura; 374)	1975	
neprilika	neprilika: 1. stiska, zagata, zadrega (J 1955)	Cig., Jan.	/ (nepriličen nezazn.)	neprijetnost, zadrega	neprijetnost, zadrega	knjiž. neprijetnost, težava	neobč. Neprijetnost, težava	193	1955, 1995	
nepristranost	nepristranost: nepristranost (J 1986)	Cig., Jan., Cig. (T.), nk.	/	nezazn.	nezazn.	nepristranskost	/	338 (nepristranskost* 806)	2005	
nerazdelen	nerazdjelan: nerazdelen (J 1986)	Cig., Jan., Cig. (T.)	/	je enako nerazdeljiv	nezazn.	knjiž. nerazdeljiv	nerazdeljiv	17 (večinoma pravne zveze: plačilo, kapital, premoženje)	1945	
nerazpoloženje (politično ~)	neraspoloženje: 1. slaba volja, 2. nenaklonjenost, nejevolja (J 1986)	/	/	/	nezazn.	knjiž. nezadovoljstvo, nejevolja	neobč. slaba volja, nerazpoloženje	zlovolj* 588 (slab* volj* 6709)	1985	
nestrpljenje	nestrpljenje: nepotrpljenje (J 1955)	/	/	nestrpljivost nezazn.	nestrpljivost nezazn.	nestrpljiv: star. nestrpen, nerazumevajoč	/	0	1955	
neugoden 'neprijeten'	neugoden: ugoden; ugodan: ugoden, prijeten (J 1955)	Svet. (Rok.)	nezazn. (pomen ni specificiran)	pomen ni specificiran	nezazn.	nezazn.	nezazn.	7/100 (vseh 10335)	1955, 1975	
neumesten	neumjestan: nepriičen, neprikladen, neprimeren (J 1955)	Nov., nk. - prim. hs. neumjestan	je enako nepriičen, neprikladen	nepriičen, neprikladen	neprimeren, neprikladen	neprimeren	neprimeren, neupravičen	857	1955	

neumoren	neumoran: neutruden, 2. neutrujen (J 1955)	nk . -Hs.	/	*neutruden, neutrudljiv, neugnan	°neutruden, neutrudljiv, neugnan	zastar.	star. Neutruden, neutrudljiv	1500	1945-1975	Breznik 1933-36 (1967), Kalin Golob 2002
neuračunljiv	nepreračunljiv (J 1955)	/	/	/	/	/	/	/	1945, 1955	
neustrašen	ustrašeno: u strahu, uplašeno (A)	ni v tej obliki	neustrašen - ena (trpn. Del. Od ustrašiti se)	neustrašen -šna	neustrašen - šna	knjiž. pogumen, odločen - ni v tej obliki	neobč. pogumen	neustrašen?(?) 61	1945	
nezaustavljiv	nezaustavljiv: neustavljiv (J 1955)	/	/	/	/	nezazn.	neustavljiv	338 (neustavljiv* 3142)	2005	
nikak	nikaki: nikakšen (J 1955)	Mur., Cig.	nezazn.	nezazn.	/	star. Noben	/	186	1955	
niže + rod. (20 metrov ~ starega mostu)	z rod. pod (J 1955)	ni v tej zvezi	ni v tej zvezi	/	ni v tem pomenu	knjiž., redko, z roditeljskim pod	/	1	1945	
nositelj	nositelj: nosilec (J 1955)	Vrtov. (Vin.), nk.	/	nezazn.	/	publ. Nosilec	neobč. nosilec	39	1955	
novčanica	bankovec (J 1955)	Jan. (H.)	/	* bankovec	/	zastar. Bankovec	/	0	1945	
obala 'breg reke, jezera'	obala: obala, obrežje (J 1955)	je enako breg; Cig., Jan., nk. - hs.	breg	breg	breg, obrežje	svet ob morju, jezeru (nezazn.)	°~ Bohinjskega jezera obrežje, breg	344 (#1obala_#1reka, #1obala_#1jezero)	1975	Bajec 1956/1957, Moder 1985, Sršen 1998
občutljivost na kaj	HJK: osjetljiv* na 658 pojavitev	samo vezava z za	vezava ni navedena	vezava ni navedena	občutljivost za barve (° na barve)	samo vezava z za	samo vezava z za	občutljiv* na 3169 (občutljiv* za 4344)	1975	
obeležje 'oznaka, lastnost'	1. znamenje; 2. oznaka, označba (J 1972)	Cig. (T.)	ni v tem pomenu	je enako znamenje	nezazn. (pomen ni specificiran)	publ.	publ. značilnost, posebnost	8/100 (vseh 3368)	1985	
obelodaniti	obelodaniti: 1. objaviti, izdati, 2.	/	nezazn.	* objaviti, priobčiti, izdati,	> dati na svetlo, izdati,	zastar. izdati,	°izdati, objaviti	1412	2005	

	dokazati, potrditi, 3. spraviti na dan, odkriti, razodeti (J 1986)			dati na svetlo	<i>priobčiti, objaviti</i>	objaviti				
objasniti	objasniti: pojasniti, razložiti (si) (J 1955)	Cig. (T.); (hs., rus.	nezazn.	nezazn.	>razložiti, pojasniti	knjiž., red. pojasniti	>pojasniti	51	1955	
obrazložiti	obrazložiti: utemeljiti (J 1955)	Cig. (T.), DZ.	/	nezazn.	nezazn.	nezazn.	> razložiti, pojasniti, utemeljiti	3420 (pojasniti 94076)	1965, 1975, 1995 2005	
obstojati	opstajati opstojim: obstajati (J 1955)	/	ne: obstojati	+	° obstojati -am (pod obstati)	neustalj.	*obstajati	429 (obstoja?(?))	vsa leta	Kmecl 1979, Moder 1998, Kalin Golob 2001 (po obstoj)
očitovati	očitovati: 1. razodeti, 2. naznaniti (J 1955)	ogr.C., kajk.-SIN	razodevati	razodevati	/	zastar. Izražati, kazati	/	očitova* 2	1965	
očivideti	očivideti: očivideti, očiten (J 1955)	Cig., Jan., nk.	nezazn.	očiten	> očiten	star. Očiten	star. Očiten	122	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967) - iz ruš.
odbijati očitke	odbijati: 1. odbijati, 2. odklanjati, 3. zavrniti (J 1955)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	1	1975	
odvojiti	odvojiti: 1. ločiti (J 1955)	/	je enako ločiti, prekositi	+ ločiti	°ločiti, odcepiti	publ. Ločiti	publ. > ločiti	154	1955	
odgoditi	odgoditi: odložiti, odgoditi (J 1955); odložiti, preložiti (J 1986)	/	je enako odložiti	+odložiti	>odložiti, preložiti	knjiž. odložiti, preložiti	star. Odložiti, preložiti	23	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967)
odgovarjati interesom	odgovarjati: 1. odgovarjati, 3. ustrezati (J 1986)	ni v tem pomenu	nam. odgovarjati bolje ustrezati	stvar ne *odgovarja namenu = ne	°ne odgovarja namenom: ne ustreza	pog., s širokim pomenskim obsegom biti v skladu s	To blago mi ne ~a -> mi ne ustreza	0	1945, 1955	Zupančič 1950

				ustreza	namenom	čim, ustrezati				
odgovornost vzeti nase	odgovornost: primiti na sebe - (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze (samo: prevzeti odgovornost)	ni te zveze (samo: sprejeti odgovornost)	ni te zveze	10	1965	
odjenjati	jenjati: nehati, popustiti (J 1955)	je enako odnehati	/	odnehati	odnehati, popustiti	raba peša; odnehati, prepustiti, 2. nehati, prenehati	neobč. nehati, prenehati	50	1965	
odkloniti 'odvrniti' (~ nesrečo)	otkloniti: 1. odkloniti, 2. odvrniti: - nesreču, opasnost (J 1986)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	0	1965	
odkloniti trditev	otkloniti: 1. odkloniti, 2. odvrniti - nesrečo, 3. zavrniti (J 1955)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	odkloniti trditve (nezazn.)	ni v tem pomenu	0	1965	
odločati se na kaj	odlučiti se: odločiti se: on se nije mogao - na ta korak (J 1955)	vezava ni navedena	ni vezave z na	ni vezave z na	ni vezave z na	ni vezave z na	ni vezave z na	0	1975	
odločevati	odlučivati: 1 odločati (se), 3. odločevati (J 1986)	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	odločati	odločati	15	1955	
odmor 'premor, počitnice'	odmor: 3. odmor, 4. počitnice (J 1955)	Jan., nk. - hs.	presledek, pavza	odmor: oddih, presledek, počitnice; letni - letne počitnice	odmor: oddih, presledek, počitek; letni - letni dopust	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	175	1965	Moder 1979
odnošaj	gl. odnos (J 1955); odnošaj: 1. star. Odnos, 2. odnošaj (J 1986)	Cig. (T.), C.; - hs.	/	nezazn.	razmerje	raba peša	/	9	1945, 1955	JR 1984
odnosno	oziroma (J 1955)	Cig. (T.); - hs. (iz rus.)	/	*ali, pa, oziroma	°prisl. ali, pa, oziroma	pisar., v vezniški rabi	urad. Ali, oziroma	109	1945, 1955, 1975	Kalin Golob 1999, Verovnik

										2005
odpovedovati se česa	odreči se: odpovedati se: - svijeta (J 1986)	tudi: o. se česa - Cig., Jan., C.	/	ni vezave z roditeljem	ni vezave z roditeljem	ni vezave z roditeljem	ni vezave z roditeljem	6	1965	
odreči 'odpovedati'	otkazati: 2. pokvariti se, zatajiti (A); odpovedati; naruždbu, poslušnost, 2. odreči (uslugu) (J 1986)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	odreči se službe ali službi nezazn.	knjiž. prenehati (zadovoljivo) opravljati svojo funkcijo; odpovedati	neobč. Noge so mu odrekale: odpovedale	2	1965	
odreči se česa (se ne bo ~ svojega glavnega aduta)	odreči se: odreči se, odpovedati se: - svijeta, svih prava (J 1955)	Mur., Cig., Jan., Cig. (T.)	/	nezazn.	nezazn.	ni vezave z rod. v tem pomenu	v tem pomenu ni vezave z rod.	71	1985, 1995	
odvišen	odviše: preveč (J 1955)	odviše: Mur., vzhŠt.; -hs.	/	*odviše: odveč	°odvečen, presežen	raba peša odvečen	/	14	1955	
ogledovati se na tujih trgih	ogledati se: 1. ozreti se, 2. poskusiti se, pomeriti se (J 1986)	herumschauen, herumblicken, Cig., Jan.	ni te zveze	ni te zveze	nezazn. (pomen ni specificiran)	redko razgledovati se: dolgo se je ogledoval po okolici	redk. Ogledovati se po okolici razgledovati se	0	2005	
ogret 'zagret, vnet'	zagrijati: 1. razgret, 2. ogret, 3. goreč, navdušen (J 1986)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ogreti: ekspr. navdušiti	poud. ogret za koga/kaj za šport ~i ljudje [navdušeni]	ogreto_#2g* 1 (ogreto priporočati)	1965	
ojačenje 'okrepitev'	ojačati: okrepiti se (J 1955)	nk.	/	nezazn.	ojačati: okrepiti	knjiž. utrditi, okrepiti, povečati	ojačati: neobč. utrditi, okrepiti	195	1955	
ojačiti	okrepiti se (J 1955)	Cig., Jan. (ojačevati nk.)	/	nezazn.	okrepiti	knjiž.	neobč. Utrditi, okrepiti	ojač* 5689	1945	
okinčati	kinčiti: krasiti (J 1955)	je enako okrasiti, olepšati, Cig., Jan., nk.	/	* okrasiti, olepšati	°okrasiti, olepšati	zastar. okrasiti, olepšati	/	160	2005	

oklopnik	oklopni: oklepni (J 1955)	Mur., Cig., Jan., Cig. (T.), Vrt.	/	vojak, vozilo z oklepom	vozilo z oklepom	oklepno vozilo	> oklepnik	46	1975	
okolnost	okrepiti se (J 1955)	Mur., Cig., Jan., DŽ., kajk.-Valj. (Rad.), nk.; - iz češ.?	nezazn.	nezazn.	okolščina	okolščina	neobč. okolščina	95	1945–1975	
oni	1. oni, 2. tisti (J 1955)	ni v tem pomenu	ne v tem pomenu	posebno +ono ob vodah: tisto	oni, ki so prišli danes --> tisti	publ., zlasti pred oziralnimi stavki tisti	nezazn.	oni, ki 775	1945	
opasnost	nevarnost (J 1955)	Cig. (T.), Levst. (Nauk), nk. (prim. opasen: -hs iz rus.	/	+ nevarnost	°opasen: nevaren	zastar. Nevarnost	/	opasnost 14, opasen 25	1945	Breznik 1933-36 (1967)
oprati si roke	prati roke: skidati sa sebe odgovornost (M)	ni te zveze	ni te zveze	nezazn.	/ (samo z umiti)	/ (samo z umiti)	#1prati_#1roka 39 (z umiti: 266)	1985		
oprezen	oprezen: oprezen, čuječ, previden (J 1955)	Jan., Šol. C.; - hs.	/	nezazn.	previden	previden, pazljiv	previden, pazljiv	290	1975	
osebje	osebje: osebje (J 1986)	je enako osebje Cig. (T.) - stsl.	/	+	°osebje	/	/	2	1955	
ostavka (~ na položaj namestnika)	1. odpoved, ostavka "dati ostavku na službu", 2. odstop (J 1955)	nk. - hs.	/	*demisija, odstop	demisija, odstop	publ. Preklicati ostavko na direktorsko mesto	publ. Odstop	40	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967) 'odpusť'
ostvariti	ostvariti: uresničiti, ostvariti (J 1955)	Cig. (T.), nk.	/	realizirati	>uresničiti, izpeljati, utelesiti, izpolniti	1. knjiž. uresničiti, izvesti, izpolniti; publ. imeti, doseči	neobč. Izpolniti, uresničiti	38	1955	
osveščanje	osvijestiti: osvestiti	Cig. (T) - hs.	/	nezazn.	/	> prebujati se	osvestiti Cig. (T.) - hs.	1473 (ozavešča* 2779)	1985, 2005	

	(J 1955)									
osvobojenje	oslobođenje: 1. osvoboditev, 2. oprostitev (J 1986)	/	/	/	/	nezazn.	/	40	1945	
otežati	otežati: 1. otežkočiti, 2. otežiti, postati težak (J 1955)	je enako otežiti, Cig.	/	/	/	/	/	11	2005	
otvoritev	otvoritev: otvorenje, otvaranje (J 1989)	/	/	nezazn.	odprtje	nezazn.	pešaj. odprtje	30063 (odprtje 23323)	vsa leta	Breznik 1933-36 (1967)
otvoriti	1. odpreti 2. otvoriti (J 1955)	nk. - hs.	/	otvoriti: odpreti	otvoriti: odpreti	otvoriti raba peša; otvorjen nezazn.	pešaj. Odpreti	1051	vsa leta	Breznik 1933-36 (1967), Moder 1973
ozko 'tesno (~ povezano z obstojem)	HJK: usko povezan* 155 pojavitev (J 1955); uzak: uske veze: intimni, društveno povezani ljudi, tjesne veze (A)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	publ. trden, močen: to je dokaz ozkih kulturnih vezi med narodom; med obema literarnima smerema je ozka zveza / ozko sodelovanje tesno	publ. ~e kulturne vezi med narodom trdne, močne	78	1965	
oživetvorjen	oživotvoren: uresničen, realiziran (J 1955)	Nov., nk. - hs. iz rus.	nezazn.	* oživiti, uresničiti	> oživiti, uresničiti	zastar. Uresničiti, izpolniti	/	oživotvor* 2	1965	
pažnja	pažnja: pozornost (J 1955)	Jan., Nov.-C.	nezazn.	paziti na kaj	posvetiti pažnjo: paziti na kaj	knjiž. posvečati čemu pažnjo	>pozornost, pozor	1 (pažnj*: 13)	1945	
pekmez	mezga, marmelada (J 1955)	/	/	/	/	gastr. gosto kuhane slive s	/	2	1945	

						sladkorjem				
pešakinja	pješak: pešec (J 1955)	/	/	/ (pešak nezazn., za ženske pešačica)	/ (pešak 'vojak')	nezazn.	pešaj. Peška	69 (#1peška 2000+)	1995	
plamteče	plamteči, goreči (J 1955); plamtjeti: plameneti, goreti (J 1986)	plamteti: nk.; -hs.	plamteti = plameneti	*plamteti: plameneti	plamteti: plameneti	nezazn.	neobč. Močno, veliko	156	1945	Breznik 1933-36 (1967), Gradišnik 1969, Dular 1993 (razplamteti)
plan	plan: načrt (J 1955)	ni v tem pomenu	načrt, umislek	načrt, umislek, zaris	načrt, umislek, zaris	nezazn.	načrt	13013 (#1načrt 100000+)	1955–1985	Moder 1986 (iz fr. prek nem. – rušč. –shr. v slov.)
plasirati	plasirati: zauzeti mjesto (z sportskom natjecanju i sl.) (A)	/	postaviti, namestiti	*plasirati: postaviti, namestiti, vložiti; *doseči dober plasma pri tekmi šp. Zasesti dobro mesto	>postaviti, namestiti, vložiti, spraviti (na trg, v tisk)	publ. doseči, da kaj kam pride, se uveljavi, spraviti	plasirati se publ. doseči, uvrstiti se: Moštvo se je plasiralo na tretje mesto	2 (prvoplasiran 2, plasirana na 27. mesto 1 - #1plasirati 924)	1965	
pledirati	pledirati: pledirati, zavzemati se za kaj, braniti kaj (J 1986)	/	pledirati za kaj = potegovati se, poganjati se za kaj	* zagovarjati; - za kaj potegovati, poganjati se za kaj	>zagovarjati;- za kaj potegovati, zaganjati se za kaj	knjiž., v zvezi z za prizadevati si, zavzemati se	neobč. prizadevati si, zavzemati se	91	1965	
pobijanje (~ nedovoljene špekulacije)	2. pobijati cijene životnim namirnicama; ; pobiti: potući, uništiti (A)	Cig., Jan., Cig. (T.), nk.	/	ni v tej zvezi	pobijati raka, krive nazore (nezazn.)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	0	1945	
poboljšati (da se -jo pogoji dela)	1. izboljšati, 2. poboljšati (J 1955)	nezazn.	/	ni v tem pomenu	poboljšati koga nezazn.	2. izboljšati: poboljšati življenjske razmere	izboljšati	poboljš* pogoj* 1	1945, 1975	Zupančič 1950

pobornica	zagovornica, besednica (J 1955)	/	/	*kdor se za kaj bojuje, bojevnik	°bojevnik (za kaj), zagovornik (česa), branivec	knjiž.	neobč. zagovornik, privrženec	24	1945, 1975	
početek	začetek (J 1955)	Cig. (T.)	nezazn.	nezazn.	početen > začeten	star.	/	34	1945	Breznik 1933-36 (1967)
pod firmo česa	HJK: pod firmom 45 pojavitev, firma: fig. Ime, vanjski, spoljašni izgled, izgovor, izlika - Pod raznim firmama, zastavama ... stoji kapitalista još uvijek tu. (RHSKJ)	ni v tem pomenu	/	/	ni v tem pomenu	publ. hoteli so izključiti možnost, da bi se pod firmo svobode skrivala anarhistične tendence <i>videzom, krinko</i>	publ. skrivati kaj pod ~o svobodoljubja [pod videzom, krinko]	41	1985	
pod obtožbo	optužba: obtožba; biti pod -om biti obtožen (J 1986)	ni te zveze	/	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	168	1975	
pod vsako kritiko	kritika: kritika: to je ispod svake -e (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	nezazn.	ni te zveze	ni te zveze	123	1975	
podčrtavati 'poudarjati' (ni ~ dejanja)	podčrtavati: podčrtavati (J 1955); 1. podčrtavati, 2. poudarjati (J 1986)	v običajnem pomenu: Jan., nk.	/	ni tega pomena	z besedo -: poudariti	2. poudarjati; publ. V knjigi podčrtava, da so si delavci morali te pravice šele priboriti	ne v tem pomenu	1945		
podvomiti v kaj	posumnjati: podvomiti: - u što, u koga, na koga (J 1955)	samo vezava z o	dvomiti: o čem (ne: v kaj)	dvomiti o čem (*v kaj)	dvomiti o uspehu (°v uspeh)	dvomiti o uspehu, pog. v uspeh	o kom/čem ~ ~ uspehu, °v uspeh	376 (podvomiti o 1371)	1995	
podvzeti ukrepe	1. podvzeti, 2. prevzeti (J 1955); 1. podvzeti, ukreniti,	Jan., nk.	lotiti se česa	*ukreniti	° narediti, storiti, ukreniti, kar je potrebno	publ. ukreniti, lotiti se	publ. Ukreniti	158	1945, 1955, 1975 (povzemati)	Majdič 1968, Moder 1976 (iz

	storiti (J 1986)									nemščine)
poedin	posamezni, nadrobni (J 1955)	Cig. (T.), nk.	>posamezen	*posamezen	posamezen	knjiž.	neobč. Posamezen	23	1945	Zupančič 1956
poedinec	pojedinac: poedinec, posameznik (J 1955); posameznik (J 1986)	Jan., Cig. (T.), SIN, UČT	>posameznik	posameznik	>posameznik	knjiž.	neobč. Posameznik	23	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967), JR 1984
pogoditi	1. pogoditi se, 2. zadeti, 3. uganiti (J 1955)	Št.-Cig., nk.	nezasn. (pomen ni specificiran)	zadeti, uganiti	zadeti, uganiti	nezasn. v konkretnem pomenu, knjiž. v pomenu uganiti, spoznati	neobč, zadeti, uganiti, predvideti, ugotoviti	pogodi* !se 7	1945	
pokazatelj	pokazatelj: pokazovatelj (J 1955); pokazatelj: pokazatelj, kazalec, indeks (J 1986)	/	/	/	° kazavec, indeks	publ., navadno s prilastkom kar napoveduje ali kaže stanje ali nakazuje razvoj česa	publ. Kazalec, kazalnik	2046	1955– 1975, 1995, 2005	Rupel 1965
pokolenje	rod, pokolenje (J 1955); pokolenje, rod, generacija (J 1986)	Mur., Cig.	zarod, rod	zarod, rod	zarod, rod	zastar. rod, izvor	neobč. Rod	126	1945	
pokreniti korake	pokrenuti: 4. sprožiti (J 1986)	ni v tem pomenu	je enako ganiti, začeti, sprožiti	* ganiti, začeti, sprožiti	° ganiti, začeti, sprožiti, storiti	publ.	* narediti, ukreniti, začeti	0 (pokreniti: 22)	1945	
pokreniti (~ akcijo)	pokreniti: 3. sprožiti (J 1955)	ni v tem pomenu	je enako sl. Ganiti, začeti, sprožiti	*ganiti, začeti, sprožiti	°ganiti, začeti, sprožiti, storiti	publ. 1. ukreniti, narediti; 2. dati pobudo, začeti	*- akcijo: začeti	22	1965	
pokret	1. gibanje, 2. gib, 3. odhod (vojske) (J 1955)	Cig. (T), Zora, Zv.; -hs.	je enako gibanje	* gibanje, delo za	°gibanje, delo za kaj	zastar. delovanje skupine, množice za dosego določenega cilja; gibanje:	zastar. Gibanje	70	1945	Breznik 1933-36 (1967)

						pokret se začne; pridružiti se				
polagati izpit	opravljati izpit (J 1955)	ni v tem pomenu	položiti izpit (po nem.) izpit delati, napraviti	delati, opravljati izpite	°delati, opravljati	publ.	>opravljati, delati	61	1945, 1955	
polagati up na kaj	polagati: 1. polagati - nadu u koga (J 1986)	ni te zveze	/	*polagati važnost na kaj upštevati, imeti za važno	°polagati važnost: upoštevati kaj	publ. Polagati upe na koga	> upati v	215	1945, 1955	
poln (s ~o upravičenostjo zaupa)	pun: 1. poln, 2. popoln (J 1955)	ni v tem pomenu	ne v tem pomenu	preohlapna je raba v pomenu popoln ali v pomenu mere ali stopnje nasploh: *s polno pravico: s polno, z vso	s polno pravico > s popolno, z vso pravico	publ. ki obsega vse sestavne dele celote, enote; popoln; to zahtevate s polno pravico popolnoma upravičeno	ni v tem pomenu	polno upravičen* 7	1945	
polnomočje	punomočje: pooblastilo (J 1986)	/	/	nezazn.	> pooblastilo	zastar. Pooblastilo	/ (polnomočen nezazn.)	85	1975	
polnota	1. polnost, 2. bujnost (J 1955)	Cig., Jan., Valj. (Rad)	/	nezazn.	(pre)obilica	knjiž., redko polnost	/	2	1945	
polagati (ob)račun	1. polagati ... račune; polagati račune kome: obavještavati po dužnosti, moralnoj obavjezi itd. koga o tome što se radi (A)	ni te zveze	/	*poračunati, obračunati, dati račun	° - račun o čem: poračunati, obračunati kaj, dati račun	ekspr. tudi on bo še moral položiti račun	~ račun za kaj -> zagovarjati se	polož*/polag* obračun 6	1945, 1955	
ponašanje	vedenje (J 1955)	Cig., C., nk.	/	nezazn.	ne v tem pomenu	ponašati se: 3. zastar. vesti se, obnašati se	*se ponašati se vesti	ponašanj* 21	1945, 1975	
popetoriti	popetostručiti (J 1986)	/	/	/	/ (je popeteriti)	nezazn.	/	2	1945	

popolnitev	popuniti: 1. izpolniti, 2. izpopolniti (J 1972)	popolniti Cig. (T.)	/	/	/	star. izpopolnitev	star. Izpopolnitev	1985		
poprišče	1. bojišče, 2. torišče (J 1955)	nk.; stsl., rus.	(rus.)>torišče	*torišče	°torišče	knjiž.	neobč. področje	3	1945	Breznik 1933-36 (1967)
posetiti	obiskati (J 1955)	C.; stsl., rus.	nezazn.	*obiskati	/	zastar. obiskati	/	17	1945	
prilika (posledica -, za katere nismo bili odgovorni)	2. okoliščine, razmere (J 1955)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	* mn. v pomenu razmere	življenjske °- razmere	2. nav. mn., publ. razmere, okoliščine	publ. razmere, okoliščine	29	1945, 1955	
poslednji	poslednji: poslednji, zadnji (J 1986)	Jurč.	(zadnji)	nezazn.	nezazn.	knjiž. zadnji	neobč. Zadnji	3610 (izločeni sodba, Mohikanec)	1965	
posluževati se	poslužiti se: porabiti, okoristiti se (J 1986)	nk. (po nem.)	(po nem.) = rabiti, uporabiti kaj	* rabiti, uporabljati kaj	> rabiti, uporabljati kaj	publ. Uporabljati	-> uporabljati jih	posluževati 2490, poslužiti 785 (uporabljati 100000+)	1945– 1975, 1995	Moder 1970, Kalin Golob 1999
postaviti pod povečevalno steklo	lupa: staviti pod lupu: pomnjivo, temeljito razmotriti, proučiti (A)	ni te zveze	/	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze; knjiž. postaviti, vzeti pod lupo napake in pomanjkljivosti pod mikroskop, drobnogled	ni te zveze	1 (vzeti, dati, priti: 7)	1975	
postojanka 'položaj'	položaj: 2. položaj, 3. postojanka (J 1986)	/	/	pomen ni specificiran	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu		1955	
postopati s kom	1. postopati, 2. ravnati: dobro - (J 1955)	Cig. (T.), Jan., nk	je enako ravnati	* ravnati, delati	° ravnati, delati s kom	publ., s prislovnim določilom ravnati, delati	°postopati z/s kom/čim ravnati	136	1945	
potankost	potankost: podrobnost (J	Cig. (T.) - hs.	je enako sl. Tančina	* nadrobnost, tančina,	°nadrobnost, tančina, natančnost,	knjiž. podrobnost,	/	1826	1985–2005	Breznik 1933-36

	1955)			<i>natančnost</i>	<i>podrobnost</i>	nadrobnost				(1967)
potrošnja	potrošnja: potrošnja, poraba (J 1955)	/ (potrošiti: kajk.-Valj. (Rad))	/	poraba	poraba	nezazn.	poraba	širok* potrošnj* 775 (širok* porab* 807)	1965	Rupel 1965, Gradišnik 1971
potvorba	potvora: obdolžitev, obrekovanje(J 1986)	/ (potvoriti: SIN; (hs.))	potvoriti = popačiti, spačiti; ponarediti	*potvoriti: spačiti, popačiti, ponarediti	°ponaredek	ponaredba, ponaredek	publ. Ponaredba	187 (potvoriti: 222)	1965, 1985	
povratak	povratak: vrnitev (J 1955)	Jan., Cig. (T.), LjZ, Jurč.	/	nezazn.	> vrnitev	knjiž. težava	neobč. sprejem ob ~u ob vrnitvi	3535	1945	JR 1984
povzemati akcije	poduzeti: 1. podvzeti, storiti, ukreniti	Jan., nk.	je enako sl. Lotiti se česa	*podvzeti: lotiti se, začeti kaj	°podvzeti: lotiti se, začeti, narediti kaj	knjiž. povzemati družbeno dejavnost znova začenjati	ni v tem pomenu	86	1975	
požeti uspeh	požeti: požeti; - uspehe pobrati, odnesti uspehe (J 1986)					publ., z oslavljenim pomenom, z glagolskim samostalnikom izraža, da je kdo deležen dejanja, ki ga določa samostalnik	publ. ~ priznanje dobiti, doseči	754 (#1doseči//#1uspeh 8192)	1975	
pravec	pravac: smer (J 1955)	C., DZ.,; (Hs.)	smer	*smer, načelo, pravilo	>smer, načelo, pravilo	zastar.	/	5	1945	Breznik 1933-36 (1967)
pravica na dostop	imati pravo na što (J 1955)				ta vezava ni navedena: pravica do	pravica pritožbe, do pritožbe, publ. na pritožbo	publ. ~ na pritožbo		1945, 1985	Moder 1990
precena 'ocena'	precjena: precenitev (J 1955)	ni v tem pomenu	/	/	ni v tem pomenu	/ (preceniti nezazn.)	/ (preceniti: neobč. Presoditi)		1985	
predočiti	1. predočiti, 2- predložiti (J 1955)	Cig. (T.), nk.	nezazn.	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	knjiž. prikazovati,	neobč. prikazovati, predstavljati	967	1945, 1955, 1985	

						predstavljati				
predsedništvo	predsedstvo (J 1955)	Jan., nk.	/	nezazn.	nezazn.	1. predsedstvo (nezazn.)	predsedstvo	153	1945	
preki sod	prijek: -i sud: naglo sodišče (J 1986)	ni te zveze	>nagli sod	nagli sod (*preki sod)	nezazn.	zastar. Naglo sodišče	/	1	1945	
prekiniti	prekinuti: pretrgati, prelomiti, presekati, ustaviti, prekiniti (J 1955)	Jan., Cig. (T.), C., Erj. (Som.)	je enako pretrgati	pretrgati, prenehati, ustaviti	pretrgati, prenehati, ustaviti, zapreti	nezazn.	nezazn. (~ diplomatske stike pretrgati)	#1prekiniti pogajanja 131 (#1pretrgati pogajanja 11)	1965, 1985, 1995	
prelaz 'prehod' (železniški ~)	prijelaz: 1. prehod, 4. prelaz (J 1955)	je enako prehod (tudi prohod - po hs.)	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	železniški prehod	železniški ~ železniški prehod	8	1975	
preokret	preokret: preokret, premena smeri, obrat (J 1955)	/	/	nezazn.	nezazn.	knjiž. preobrat, preusmeritev	neobč. preobrat, preusmeritev	39	1965	
preporoditi	preporoditi: preroditi (J 1955)	je enako preroditi, Jan. (H.)	preporod = prerod	<i>prerod, renesansa, poživitev</i>	>prerod, renesansa, poživitev	knjiž. preroditi	neobč. Preroditi	preporodi* 266 (prerodi* 468)	1995	
prepoved na (~ ~ izvoz)	zabrana: prepoved: staviti -u na platu (J 1955)	Cig.	/	nezazn.	nezazn.	ni vezave z na	ni vezave z na	15	1965	
preprečiti koga (~ostrorelca)	spriječiti: ubraniti, zabraniti, preprečiti, zadržati (J 1955)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ni v pomenu preprečiti koga	ni vezave preprečiti koga	#1preprečiti_#2s???t??d 1 (preprečil Janšo)	1975	
preuranjen	preuranjen: preuranjen, prezgodnji (J 1955)	/	/	/	° prezgodnji, prenagel, prenagljen	publ. Prezgodnji, 2. prenagljen, nepremišljen	publ. Prenagljen, nepremišljen; - veselje prezgodnje	1106	1965, 1975	Majdič 1968
prevaga	prevaga: prevaga (prevagati: pretehtati) (J 1955)	Cig., C.	/	nezazn.	*prevagati: pretehtati	pog. prevladanje	neknj. Pog. prevlada	11	1995	

prevariti	prevariti: 1. prevarati, ukaniti, preslepiti, ogoljufati (J 1955)	Cig., Jan., C., Prip.-Mik., Rib.-Mik., nk.	nezazn.	nezazn.	nezazn. (prevarjen: - železo)	zastar. Prevarati	/	44	1965	
prezident	prezident: predsednik (J 1986)	predsednik	predsednik	nezazn.	predsednik	nezazn.	neobč. Predsednik	268	1945	
pri neki priliki	prilika, priložnost (J 1955)	Jan.	nezazn.	priložnost	priložnost (ob priliki)	nezazn. vedel se je, kot je navada pri taki priliki	1. priložnost, možnost	pri neki priliki 1, "pri priliki" 0, "ob priliki" 299	1945, 1955	
pričakati 'počakati'	pričekati: 1. počakati, 2. sprejeti (J 1955)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	ni v pomenu počakati	ni v tem pomenu	#1pričakati_treba 2	1975	
pričenjati (tečaj pričenja ta teden)	pričeti zast. Gl. početi: 1. začeti, 2. začeti se (J 1986)	samo prehodna oblika	boj se je pričel (ne: je pričel)	*boj je pričel	°boj je pričel; pričeti: začeti	neustalj. Predstava prične ob petih: se začne	Predstava *prične ob petih: se začne		1945	
prihranek na čem	HJK: ušted* na 124 pojavitev	vezava ni navedena	vezava ni navedena	vezava ni navedena	ni vezave z na	prihranek časa, publ. na času	ni vezave z na	prihran*_na_#2s???m* 116	1975	
prikladen	prikladan: 1. primeren/sposoben, spreten (J 1955)	Mur., Cig., Jan.	/	nezazn.	primeren	primeren	neobč. Primeren	977 (primeren: 100000+)	1965	
prilagojevati	prilagođavati: prilagajati (J 1955)	kajk.-Valj. (Rad)	nezazn.	nezazn.	nezazn.	prilagajati	/	6 (prilagajati: 11898)	1965	
priličen	priličan: 1. precejšen, priličen, primeren (J 1955)	ni v tem pomenu	/	primeroma	o malo zna > bolj malo zna	priličen: ekspr. precej velik, precejšen	star. Precej	81	1955	
priobčiti	sporočiti, naznaniti (J 1955)	Cig., Jan., Cig. (T.), C., nk.	priobčen: nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	neobč. Objavljati	386	1945, 1955, 1975	
pripomba na	HJK: primjedb* na 671 pojavitev	/	vezava ni navedena	vezava ni navedena	vezava ni navedena	ni vezave z na	ni vezave z na	2934 (#1pripomba_k 941)	1975, 1985	

priroden	prirodan: 1. naraven	iz drugih slovanskih jezikov	je enako naraven	naraven	naraven, naturen	naraven	pešaj. Naraven	2278 (1072, če izločimo zvezo Prirodoslovni muzej)	1955	Breznik 1933-36 (1967)
prisostvovati	prisustvovati: biti navzoč, zraven (J 1955)	Cig. (T.), Šol., SIN.; - iz rus.	je enako navzoč biti	biti zraven, navzoč	>biti navzoč, zraven	nezazn.	nezazn.	2547	1945– 1975	
pristopili čemu (razpravljalci pa so ji ~)	pristopiti: 1. pristopiti k: - kome (J 1986)	ni v tem pomenu (priti na pomoč)	/	ni brezpredložne vezave z dajalnikom	ni brezpredložne vezave	ni vezave z nepredložnim dajalnikom	ni vezave z nepredložnim dajalnikom	60	1975	
privoliti na	privoliti: pristati na što: - v kaj, k čemu (J 1989)	ni vezave z na	vezava ni navedena	vezava ni navedena	ni te vezave: v, k	ni vezave z na	ni vezave z na	47	1955	
procvit	procvitati: razcvesti se (J 1955)	/	>razcvet	*razcvet, uspeh	°cvesti, uspevati	star.	/	6	1945– 1965	
proglasiti	razglasiti, napovedati (J 1955)	Jan., nk.	razglasiti kaj, koga za kaj	gl. razglas	razglasiti	publ.	>razglasiti	3278 (razglas* 36999)	1945, 1975, 1995 2005	
propustnost	propustan: 1. prehoden, 2. prepusten (J 1986)	nezazn.	/	nezazn.	propust > prepust	redko prepustnost	>prepustnost	propust* 742 (#1prepusten, #1prepustnost 2498)	1975	
prosvetljevanje	prosvetljivati: razsvetljevati, širiti izobrazbo, omiko (J 1955)	prosvetiti: nl+k. - hs.	nezazn.	prosvetliti: razsvetliti, prosvetljen nezazn.	prosvetljen: razsvetljen	nezazn.	nezazn.	prosvetlje* 804 (razsvetlje* 5647)	1955	Breznik 1933-36 (1967)
protivnik	protivnik: nasprotnik (J 1955)	Meg., Mur., Cig., Jan., kajk.-Valj. (Rad), nk.	/	nasprotnik	°nasprotnik	star. nasprotnik	protiven: star. Nasproten, nasprotujoč	10	1945	
proučiti	proučiti: preučiti, preštudirati, spoznati (J 1955)	Cig. (T.), nk. - hs.	nezazn.	proučiti: preštudirati, do dna pregledati, gl. tudi preučiti	do dna pregledati kaj	publ. s takim opazovanjem, razčlenjevanjem spoznati določena dejstva, stanje	nezazn.	#1proučiti 5149 (preučiti 9750)	vsa razen 1945	

rabiti za	rabiti: 1. uporabljati, 2. rabiti, služiti (J 1986)	Cig., Jan.	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	knjiž. biti koristen, dober pripomoček	ni te zveze	rabiti za 1190 (služiti za 3315)	1965	
ravnovesje	ravnovesje: gl. ravnoteža: ravnotežje, ravnovesje (J 1955)	ravnovisje: C., Nov.	je enako ravnotežje	nezazn.	nezazn.	raba peša	neobč. Ravnotežje	7196 (ravnotež* 11660)	2005	
razen tega 'poleg'	HJK: osim toga 9386 pojavitev	nezazn.	nezazn.	ni v tem pomenu	° poleg	ni v tem pomenu	publ. poleg:		1965	
razgovarjati se	pogovarjati se (J 1955)	nezazn.	/	nezazn.	pogovarjati se	uradno izmenjavati mnenja, stališča' nezazn., neur. raba peša	pešaj. Pogovarjati se	13	1945–1965	
razmak	razmak: razmik, razdalja (J 1986)	h.-t.-Cig. (T.), DZ.	/	nezazn.	°razmik, razdalja	razmak	> razmik	1759 (#1razmik 1822)	1975, 1985	Stanek 1960
razmotrivati	premisлити, pretehtati, poudariti (J 1955)	razmotriti: Levst. (Zb. sp.); -hs.	>premišljevat, pretehtati, preudarjati, preresetavati	premišljevat, pretehtavati, preudarjati	razmotriti: >premisлити, pretehtati, preudariti	raba peša	razmotriti: pešaj. Presoditi, oceniti	7	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967)
razplamteti se	rasplamteti: razvneti, razplamteti (J 1955)	/	/	* gl. *plamteti: plameneti	> razvneti, razgoreti, razplameniti se	nezazn.	nezazn.	1535 (razvneti 3224)	1965	
razprava okoli	HJK: rasprava oko 110 pojavitev	ni te vezave	okrog česa se posvetovati = sl. O	okoli: pogajanja za sporazum, ne okoli sporazuma	ni v tem pomenu (° za)	ni v pomenu o	ni v pomenu o		1985	
razprostranjenost	rasprostranjenost: razširjenost (J 1986)	razprostraniti: Mur., Cig., Jan., nk.	/	nezazn.	nezazn. (razprostranjen > razširjen)	knjiž. razširjenost	nezazn.	157 (#1razširjenost: 5372)	1975	Gradišnik 1969
roditelji	roditelji: starši (J 1955)	Jan., ogr.-Valj. (Rad), nk.	>starši	starši	starši	knjiž.	neobč. Starše	1413	1945	
radovati se	veseliti se (+daj.) (J 1955)	Mur., Cig., Jan., ogr., kajk.-Valj.	/	nezazn.	veseliti se	radovati se veseliti se (radovati	neobč. Veseliti se	271	1945	Breznik 1933-36

		(Rad), nk.				označen kot knjiž.)				(1967)
siguren	1. gotov, 2. varen (J 1955)	Mik., nk. - iz. Ita. Sicuro	/	* trden, varen, gotov	>trden, varen, gotov	pog. 1. gotov, nedvomen, 2. prepričan	neknj. Pog. samozavesten, odločen, gotov	1383	1945, 1955, 1995	Breznik 1933-36 (1967), Verovnik 2005
siliti na razmišljanje	HJK: sili* na 61 pojavitev; siliti se na što (RHJ)	ni vezave z na	vezava ni navedena	ni vezave z na	to me sili na smeh ali v smeh, koga k delu, na delo	v tem pomenu ni vezave z na	v tem pomenu ni vezave z na	#1siliti_na 11	1965	
sirovina	surovina (J 1955)	Mur., Cig., jvzh.Št.	/	+ sirov: surov	°sirov: surov	/	/	samo v tujih imenih, naslovih	1945, 1995	
sklonišče	1. zavetje, zavetišče, 2. zaklonišče (J 1955)	/	/	/	/	/	/	/	1945	
skončati	skončati: 1. končati (J 1955)	Cig.	/	nezazn.	nezazn.	končati	dokončati	26	1985	
skoro	skoro: 1. nedavno, 2. kmalu (J 1955)	Mur., Jan., Levst. (Sl. Spr.), Ben.-Kl., nk.	/	nezazn.	nezazn. (pod skoraj)	raba peša skoraj	pešaj. Skoraj	571 (skoraj 100000+)	1955, 1975	
sličen	podoben (J 1955)	C., nk. - hs.	>podoben	podoben	>podoben	zastar.	zastar. Podoben	600	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967)
slučaj	naključje, primer (J 1955)	Jan., Nov.-C., Cig. (T), nk., - hs.	primer	naključje; * v pomenu primer	naključje, primer	nezazn.	naključje, primer	2027 (primer?:)	1945, 1965, 1975	Breznik 1933-36 (1967)
služitelj	sluga, služitelj (J 1955)	/	/	/	posel	zastar.	zastar. Služabnik	7	1945	
smatrati	imeti, meniti (J 1955)	Cig. (T), nk. - hs.	> imeti za	imeti za, šteti za; *smatrati, da	smatrati: > imeti, šteti za	publ.	>imeti za, šteti za	2144	1945, 1955, 1985	Breznik 1933-36 (1967), Moder 1987,

										Kalin Golob 1999
soglašati	suglašavati: soglašati, strinjati se (J 1986)	/	/	/	> ujemati, strinjati se, pritrjevati	nezazn.	nezazn.		1985	
spor okoli	HJK: spor oko 158 pojavitev	ni te vezave	/	ni te zveze	ni vezave z okoli	spor okoli umika čet zaradi umika; glede umika	ni te zveze	132	1985, 1995	
sprejeti na znanje	znanje: znanje, primiti na - (J 1955)	na znanje vzeti nezazn.	/	samo z vzeti	samo z vzeti	samo z vzeti	samo z vzeti	411	1945	
sredina 'okolje'	sredina: 1. sredina, 3. okolica (J 1955)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	vživeti se v novo -o °okolje	4. publ. stvarni in duhovni svet z določenimi značilnostmi, ki obdaja človeka; okolje	vaška *~ vaško okolje	ok. 1360	1975	Moder 1970
staroslaven	staroslavni: starodavni, starinski (J 1955)	Cig., Jan., nk.	/	/	nezazn.	knjiž. že dolgo slaven	/	54	1965	
stati na stališču	stanovište: stati na - zaključiti nešto (A)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	postaviti se na - nasprotnikov	publ. stojijo na stališču, da bi z odločitvijo še počakali mislijo, menijo	publ.: ~ na svojem stališču -> imeti svoje mnenje	52	1965	
staviti predlog	predlog: predlog: iznijeti, podnijeti, staviti, prihvatiti - (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	* predlagati	predlagati	ni te zveze	ne v tej zvezi	2	1945	
staviti do znanja	HJK: stavi* do znanja 121 pojavitev 'opozoriti'	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	0	1985	
staviti na razpolago	8. dati - na raspolaganje (J	ni te zveze	nezazn. (pomen ni	dati, ponuditi (se)	staviti na razpolago: >	publ. stavil mu je na razpolago svoje	ni te zveze	2	1945	

	1955)		specificiran)		dati	stanovanje dal				
staviti na voljo	staviti: 8. dati: - na razpolaganje (J 1955)	ni te zveze (samo dati na voljo=	nezazn. (pomen ni specificiran)	* dati, nuditi	ni te zveze (samo staviti na razpolago)	publ. stavil mu je na razpolago svoje stanovanje dal	ni v tem pomenu	2	1955	
staviti pod poveljstvo	staviti: 2. postaviti (J 1955)	ni te zveze (staviti: 1. stellen, setzen 'postaviti')	ni te zveze	*staviti koga pod nadzorstvo, pod zaščito dati komu nadzorstvo, varstvo	ni te zveze (staviti na razpolago > dati)	ni te zveze	ni te zveze	2	1975	
steči si zasluge	1. pridobiti (J 1955)	Šol., SIN.-C. (prim. hs. Steči v istem pomenu)	ni te vezave	*zasluge si pridobiti	> pridobiti si zasluge	zastar. Stekel (si) je velike zasluge	/	0	1945	Breznik 1933-36 (1967)
stihijen	stihijni koji se temelji na stihiji (stihijski: stihijni) (A)	/	/	/ (stihijski)	/ (stihijski)	stihijski	/ (stihija nezazn.)	15	1955, 1975	
storiti ukrepe	ukrepati: činiti korake (J 1989); učiniti: 1. storiti, narediti (J 1955)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	10	1955	
strašiti se	strašiti (se): strašiti (se) (J 1955); ja se ne strašim ni od čega ne bojim se ničesar (J 1986)	Z.	/	/	nezazn.	star. večkrat se ustrašiti	/	8	1945	
strinjali le okoli 'glede'	Google.hr: suglasni oko 1320 zadetkov, HJK: sugla* oko 90 zadetkov; oko: 2. uzrok, razlog, zbog, povodom, u povodu, sa, 3. u vezi s, u odnosu na (A)	ni vezave z okoli	/	ni v tem pomenu (* v pomenu za)	ni vezave z okoli	ni vezave z okoli	ni vezave z okoli	2 (okrog 10)	2005	

struja	1. tok, 2. struja (J 1955)	h. t.-Cig. (T.)	/	tok	tok, smer, gibanje	nezazn.	neobč. tok (vode, zraka); umetniška, politična smer	2540	1955, 2005	
strujanje	strujanje: kroženje (J 1972)	nezazn.	/	/	nezazn. (strujati se: pretakati se)	nezazn. (strujati knjiž.)	strujati: knjiž. teči, pretakati se	1985		
stvarjen 'dejanski, resničen'	resnični, dejanski (J 1955)	Cig., Jan., Cig. (T.), C.	/	nezazn.	stvarjen: v govorjenju je -, -i katalog, -i svet, -i stroški, -a vrednost, -o kazalo, pravo	nezazn.	publ. upoštevati ~o stanje dejansko, resnično	(stvarno_#2g*&~kazalo) 44	1945	
stvoriti (~ zaroto)	1. ustaviti, narediti (J 1955)	stvoriti: Št.-Mur., Cig., Jan., ogr., kajk.-Valj. (Rad)	/	stvoriti nezazn.	/	stvoriti: zastar. Ustaviti	/	stvoriti 20, stvoriti zaroto 0	1945	
sum pade	sumnja: predmnjeva, da je netko učinio nešto: pala je - na koga (RHJ)	/ (sum leti na koga)	ni te zveze	*biti osumljen	nezazn.	pog.	ni te zveze (sum leti knj. Pog.)	7	2005	
svečan	1. prazničen, 2. slavnosten, slovesen (J 1955)	Cig., Jan., nk.; - hs.	/	slovesen	slovesen	nezazn. (povabilo na svečani sprejem slovesni sprejem)	slovesen	11247 (slovesen + slovesn* 43396)	1945, 1975, 1995	Breznik 1933-36 (1967)
svojedoben	ob svojem času (J 1955)	/	/	/	/	/	/	2	1945	
svojstvo (samo v posvetovalnem ~u)	svojstvo: 1. lastnost, posebnost; 2. zadolžitev, funkcija: to je on rekao u svojstvu predsjednika: to je dejal kot	ni v tem pomenu	lastnost	*lastnost, posebnost	°lastnost, posebnost	zastar. zamenjal ga bo v svojstvu poveljnika kot poveljnik	neobč.: lastnost; zamenjati koga v ~u poveljnika kot poveljnik	158	1945	

	predsednik (J 1986)									
svrha	1. konec, 2. namen (J 1955)	nk., - hs.	namen	*za, zaradi, da (namenilni)	v to -°v ta namen, zato, zaradi tega	zastar.	*namen	16	1945, 1955	Breznik 1933-36 (1967), Majdič 1987/88, Verovnik 2005
šire 'širše, prisl.)	šire: širše, širje (J 1955)	/	/	širše in širje (*šire)	/	/	/	37 (vsi iz neknjižnih besedil)	1995	
širom + rod.	2. po, širom po (J 1955)	je enako široma, BIKr.	napačno kot predlog z rodilnikom, n. pr. Širom domovine (širom, široma po domovini)	* predlog z rodilnikom po - domovine širom po domovini;	°širom dežele široma po deželi	knjiž. širom po domovini	*nepravi predlog na široko	širom: 1003, širom po 1654	1945	Gradišnik 1971, Majdič 1987/88, Kalin Golob 1999
štednja	varčevanje (J 1955)	štediti = ščediti, nk., prim. hs. Štediti	štediti: varčevati	*štediti varčevati	štediti: varčevati	knjiž.	neobč. Varčevanje	štednja 24, štediti 285	1945, 1995	Zupančič 1950
štiridesetorica	četrdesetorica: štirideset mož (J 1986)	/	/	/	/	/	/	/	1945	
tajen	1. skrivni, 2. tajni (J 1955)	Cig., Jan., nk. - iz drugih slov. jezikov	skriven	skriven	skriven	nezazn.	neobč. Skrivnost, skriven	18054 (od tega 4809 tajna služba, tajni agent 1884)	V vseh	Breznik 1933-36 (1967)
tajinstven	tajanstven: skrivnost (J 1955)	/	/	skrivnost	> skrivnost	knjiž. skrivnost, nedoumljiv	neobč. skrivnost, nedoumljiv	73	1945	Breznik 1933-36 (1967)
tako zvan/takozvan	takozvani: tako imenovani (J 1986)	/ (zvati Mur., Cig., Jan., vzhŠt., ogr., kajk.-Valj. (Rad)	nezazn.	tako imenovan	> tako imenovan	zastar.	zvati: klicati; tzv. Ni	tako zvan* 33, takozvan* 131	1945, 1955, 1975	Breznik 1933-36 (1967) – zvati, Moder 1987

tegoba	tegoba: težava, tegoba (J 1955)	Šol., Nov.	tegota, težava	težava	težava	knjiž. težava, neprijetnost	neobč. težava, neprijetnost	4860	1965	
tekom	v teku, med (J 1955)	/	je enako med, v	predl. Z rod: tekom leta med letom	°tekom leta: v letu, tekorn časa: s časom	pisar., z roditelnikom za izražanje časa, v katerem se kaj dogaja; med	nepravi predl. z rod. (e) urad	1929	1945, 1995	
težina	teža (J 1955)	Guts.-Cig., Jan., kajk-Valj. (Rad)	/	nezazn.	/	knjiž. teža	neobč. Teža	36	1945	
teškoča	teškoča: težava, preglavica (J 1986)	Dict., Mur., C., Mik., Dalm., nk.	nezazn.	nezazn.	težava	knjiž. težava	/	0	1945	
to pot 'tokrat'	put: krat: ovaj - (J 1986)	nezazn.	(zdaj)	tokrat	tokrat	nezazn.	star. to ~ uspeti tokrat	4097	1975	
točen 'natančen' (točna podaja)	tačan: 1. točen, 2. natančen, 3. pravilen (J 1955)	Cig., Jan., nk. - rus.	je enako natančen	natančen	natančen	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	#1točen//#1podaja 10 (#1natančen//#1podaja 192)	1945, 1975	
tožiti koga na kaj ('za kaj')	tužiti: svijet se tuži na skupoću (A)	V.-Cig. (tožiti v nepravnem pomenu) - V.-Cig. (tožiti v nepravnem pomenu)	ni vezave z na	ni vezave z na	ni te zveze	ni vezave z na	ni vezave z na	16	1955	
radi (trpel ~)	radi: zaradi (J 1955)	je enako zaradi, nk; hs.	je enako sl. Zaradi, zarad	* zaradi, zarad, zavoljo	>zaradi, zavoljo, zastran, zbog	neprav., z roditelnikom zaradi	/	0	1945	Breznik 1933-36 (1967)
tvoren 'ustvarjalen'	tvoran: tvoren (J 1955) (tvorec: stvaritelj, ustvarjalec J 1986)	nk.	nezazn.	nezazn. (pomen ni specificiran)	ustvarjalen	knjiž. ustvarjalen	neobč. Ustvarjalen	879	1965	
tovrnica	tovarna (J 1955)	Jan., h. t.-Cig. (T.), nk.	/	nezazn.	>tovarna	zastar. Tovarna	/	151 (veliko lastnih imen)	1945	

tvrdka	firma, podjetje (J 1955)	nk. (hs.)	firma	*firma, podjetje	>podjetje, firma	star. 1. podjetje, 2. ime podjetja	star. Podjetje, ime podjetja	324	Vsa razen 1975, 2005	
udariti se s kom	udariti se: 1. udariti se, 3. spopasti se (J 1955)	nezazn.	/	/	spopasti se, sporeči se	ekspr. sporeči se, spreti se	poud.	74	1965	
umotvor	1. umetnina, 2. duševno delo (J 1955)	Cig. (T), Jan., nk.	/	* umetnina	> umetnina	knjiž. tvorba uma	neobč. Stvaritev, umetniško delo	453	1945, 1995, 2005	
upostaviti (~ diplomatske zveze)	uspostaviti: vzpostaviti (J 1955)	/	je enako vzpostaviti	je enako vzpostaviti	> vzpostaviti	knjiž. vzpostaviti	/	4	1955	
upravičeni na kaj (~ ~ odškodnino)	upravičen: s pravom: biti upravičen do nagrade imati pravo na nagradu (J 1989)	vezava ni navedena	(pravico imeti do česa) - predloga ne navaja	samo vezava z do	ni vezave z na	samo vezava z do	samo vezava z do	8	1945	Kalin Golob 2003 (pravica na)
uragan	uragan: gl. orkan (J 1986)	/	/	/	orkan	nezazn.	orkan	75 (orkan* 2531)	1985	
uravnilovski	uravnilovka: uravnilovka (po ruš.) (J 1986)	/	/	/	/	uravnilovka publ.	publ. Izenačenje osebnih dohodkov	uravnilov* 398	1985	
urejevati	uređivati: urejevati (J 1955)	je enako urejati, nk.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	urejati	urejati	761 (#1urejati 34476)	1995	
usluga	usluga: usluga (J 1955); usluga: turističke, komunalne -e (J 1986)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (ni v pomenu storitev)	°storitve	publ. Storitve	publ. Storitve	47/100 (vseh 10450) (storitev 100000+)	1955, 1965	Rupel 1965, Kalin Golob 2001
uslužnost 'storitven' (~o podjetje)	/	/	/	/	° - obrt storitvena obrt	publ. Storitven	publ. Storitven	262	1955	
ustroj	ustroj: ustroj, ureditev (J 1955);	C., nk.	nezazn.	nezazn.	zgradba,	knjiž. 1. zgradba,	neobč. Ureditev,	2666	1945	

	ustroj, zgradba, organizacija (J 1986)				organizacija	sestava, 2. ureditev	sestava			
v kolikor	koliko, kolikor (J 1955); ukoliko: 2. ako (A)	/	/	° (v pomenu kolikor)	° (v pomenu kolikor)	neustalj. v kolikor ne poravnate računa pravočasno, vam zaračunamo zamudne obresti	* če	v kolikor !toliko 4050	1945, 1975	Gradišnik 2002, Kalin Golob 1999
v odnosu na kaj 'glede na'	odnos: 4. u odnosu na koga, na što v odnosu na koga, na kaj (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	publ. industrijske panoge v odnosu na zunanji trg glede na	gospodarske panoge v ~u na zunanji trg glede na	141	1975	
v popolnosti 'popolnoma'	HJK: 4365 pojavitev	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	648	2005	
v sili razmer	silom: silom prilika: zaradi okoliščin, kakršne so (bile) (J 1986)	ni te zveze	ni te zveze	po sili kaj napraviti proti volji	po sili razmer = pod silo razmer	publ. narediti kaj po sili razmer ker ni (bilo) druge izbire	publ. narediti kaj po ~i razmer ker ni (bilo) druge izbire, prisilno	680	2005	
v smislu dekreta prezidenta češkoslovaške republike	HRJ: u smislu 1609 pojavitev	zmisel Jan., Cig., nk.	>po, n. pr. V smislu predpisov > sl. Po predpisih	*v smislu predpisov po predpisih	v smislu zakona: >po zakonu, v duhu zakona	publ. v prislovni rabi, s prilastkom v zvezi v smislu izraža, da je kaj v skladu z resnično vsebino, namenom česa	urad. V smislu dogovora: po dogovoru, v skladu z dogovorom	v smislu: 10239; v smislu dekreta, zakona, uredbe: 59	1945	
v teku svojega gibanja	tok: u toku dana v teku dneva (J 1986)	ni te zveze	/	*v teku enega tedna v enem tednu	priprave so v teku --> tečejo, v teku časa --> sčasoma, v teku enega tedna --> v	publ., z rodilnikom, v zvezi z v izraža čas trajanja kake časovne enote, kakega	publ. Preiskava je v ~u teče; publ. končati delo v ~u enega tedna v enem tednu v ~u enega tedna v	2184	1945	

					enem tednu	dogajanja; v času, v obdobju:	enem tednu			
v toliko	utoliko: toliko (J 1955)	ni te zveze	ni v tej zvezi	<i>ni te zveze</i>	° v kolikor	ni te zveze	ni te zveze	v toliko da 163	1955	
vajeniški	učeniški: vajeniški (J 1986)	/	nezazn.	vajenski (*vajeniški)	/	vajenski	vajenski	469	1945	
važnost	važnost: važnost (J 1955); važnost, pomembnost, veljava (J 1986)	Mur., Cig., Jan., nk.	/	nezazn.	važnost nezazn., važen: pomemben	pomembnost, tehtnost	pomembnost	9020 (od tega nekaj v pomenu bahav)	Vsa leta	Breznik 1933-36 (1967)
veren sluga	1. zvest (J 1955)	treu: Cig., Jan., nk.	/	zvest	°veren prevod: zvest	zastar. Zvest, vdan	ni v tem pomenu	8/100 (vseh 4698)	1945, 1965, 2005	Kmecl 1979
vešč	vješt: spreten, izveden (J 1955)	Jan., Cig. (T), C., nk. - po drugih slovanskih jezikih	je enako izveden	izveden, spreten	izveden, spreten, ročen	nezazn.	nezazn.	13 (politično, obrtno, strokovno ...)	1965	Breznik 1933-36 (1967)
vezati kaj s čim 'povezovati'	vezati: 1. vezati, 2. povezovati (J 1955)	ni te vezave	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni te zveze	ni te zveze	nezazn. 9. z orodnikom delati, da je kaj v kaki zvezi, odvisnosti	nezazn.	56	1965	
vežbališče	vježbalište: vežbališče (J 1955); vežbališče, vadišče (J 1986)	nk. -hs.	/	nezazn.; vežbati: vaditi, uriti	nezazn.	knjiž. vadišče	/ (vežbati: > vaditi, uriti)	66	1965	
vežbanje	vežbati: vaditi (J 1955)	vežbati: nk. -hs.	vežbati = vaditi, uriti	vadenje	vežbati: > vaditi, uriti	knjiž. vadenje, urjenje	vežbati > vaditi, uriti	vežb* 202	1945, 1955	Kmecl 1979
viseče vprašanje	viseči: viseči viseče pitanje (J 1955)	ni te zveze	/	/	ni v tem pomenu	ni te zveze	ni te zveze	/	1945	Breznik 1933-36 (1967), Kmecl 1979
viseti (rekord je ~	visjeti: to još visi	ni v tem	/	nezazn. (pomen	igra še visi še	10. ekspr. biti negotov: vreme	samo v zvezi v zraku: Potovanje ~i v zraku	6	1995	

- 'bil negotov')	nije rešeno (A)	pomenu		ni specificiran	<i>ni odločena</i>	visi / odločitev, pojasnilo še visi	lje negotovl poud.			
vlagati napore	uložiti: - napore potruditi se (J 1955)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze (vlagati vse sile)	publ. ~ napore v kaj truditi se, prizadevati si	362	1975	
vobče	uopče: splošno, sploh (J 1955)	/	nezazn.	nasploh, v splošnem	nezazn.	star. Sploh, nasploh	star. sploh, nasploh	207	1955	
vodeči 'vodilni' (~ funkcionarji)	vodeči: vodilni (J 1955)	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	2. vodilen nezazn.	neobč. ~ arhitekt našega časa vodilni arhitekt	vodeč* funkcionar* 0, vodiln* funkcionar* 22, vodeč* politik* 5, vodiln* politik* 647	1955	
voditi razgovor	razgovor: 1. pogovor: - se vodi o tome (J 1955)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	<i>ni te zveze</i>	publ., z oslavljenim pomenom, z glagolskim samostalnikom izraža dejanje, kot ga določa samostalni	ni te zveze	175	1955, 1975	
volja za čim	volja: volja: - za stvaranjem (J 1955)	ni vezave z za	ni vezave z za	ni vezave z za	ni vezave z mestnikom, z za	ni vezave z za	ni vezave z za	0	1975	
vozač 'voznik'	vozač: vozač, voznik (J 1955)	ni v tem pomenu	/	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	redko voznik	ni v tem pomenu	6	1955	
vprav	gl. upravo: prisl. 1. naravnost, 2. navpično, 3. ravno, 4. pravzaprav (J 1955)	Ogr.-M., C.	je enako prav, ravno	prav, ravno	/	star.	/	17	1945	Breznik 1933-36 (1967) - uprav
vršiti pouk	opravljati, 2. - pritisak pritiskati, 3. dužnost izpolnjevati dolžnost, opravljati službo, zakon uporabljati zakon,	Jan., Mik., nk.	ne navaja vezav	ni te zveze (predlagajo glagol namesto zveze s samostalnikom)	opravljati; seja se vrši °seja bo; °- popisovanje popisovati	pouk se vrši v domačem jeziku poučuje se	ni te zveze	2 (vršiti v vseh oblikah 1548)	1945	

	ravnati se po zakonu, nadzor nadzorovati (J 1955)									
vršiti prikrivanje	vršiti: 2. - pritisk pritiskati; - nadzor nadzorovati (J 1986)	ausüben, vollziehen Jan., Mik., nk.	vršiti nezazn. (zvez ne navaja)	namesto opisovanja z vršiti in samostalnikom rajši uporabljamo samo ustrezni glagol	vršiti: opravljati, ° - popisovanje popisovati	publ. izraža dejanje, kot ga določa samostalnik	~ pritisk -> pritiskati	0	1945	
vseljevanje 'priseljivanje'	useljnik: onaj koji se uselio iz jedne države u drugu (A)	ni v tem pomenu	vseljnik nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	vseljivanje* 5	1955	
vsled česa	zaradi (J 1955)	Cig., Jan., nk.	je enako zaradi	* zaradi	°zaradi	star. Zaradi	star. Zaradi	1024	1945, 1975	Breznik 1933-36 (1967)
vstajenje (gospodarsko ~)	uskrnuče: 2. pren. retor. Oživljavanje, preporod, obnova (A)	ni v tem pomenu	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	niso navedeni pomeni	ekspr. izhod iz negativnega, neugodnega stanja	ni v tem pomenu	11/100 (vseh 2503)	1945	
vtem ko	utom: gl. uto: tedaj, medtem (J 1955)	/	je enako medtem	medtem/toda	medtem/vendar	medtem ko	/	99	1965, 1995	
vzajemni odnosi 'medsebojni'	međusoban: 1. medsebojen, 2. vzajemen (J 1986)	Cig., Jan., nk. - po drugih slovanskih jezikih	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni te zveze (vzajemen nezazn.)	ni te zveze (vzajemen nezazn.)	ki temelji na medsebojni povezanosti, pomoči, podpori članov kake skupnosti: prizadevati si za vzajemne odnose v družini / vzajemno sporazumevanje je bilo oteženo medsebojno	ni v tej zvezi	74 (#1medsebojni_#1odnos: 4405)	1965	

za časa volitev	vrijeme: za - rata med vojno (J 1986)	za čas ad interim Cig., Jan.	ni te zveze	ni v tej zvezi	za časa vojske: med vojsko	nezazn. za časa Rimljanov	za ~a pouka med poukom	3302	1945	
zabraniti	zabraniti: prepovedati (J 1955)	Cig., Jan., nk.	/	nezazn.	nezazn.	star. Preprečiti	/	zabran* !pušenje (da izločimo ime skupine) 143	1945, 1965	
zadiviti	začuditi, vzbuditi začudenje, občudovanje (J 1955)	/ (diviti:	/	diviti *čuditi se	°diviti se: čuditi se	zadiviti se zastar.	/	15	1945	Breznik 1933-36 (1967) - diviti se
zadobiti (~ možnost)	1. dobiti, 2. pridobiti, 3. doseči (J 1955)	Cig.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	star. dobiti:	/	422	1945	
zadolžiti koga za kaj	zadužiti: 1. zadolžiti, 4. biti zavezan, imeti za nalogo (J 1986)	ni v tem pomenu	/	nezazn.	°- koga za kaj naložiti komu kaj, da kaj naredi	publ. narediti, da je kdo dolžen storiti, opraviti kaj	*zadolžiti koga/kaj za kaj ~ podpredsednika za izvršitev naloge naložiti podpredsedniku nalogo	#1zadolžiti_za 3297	1965, 1975	Rupel 1965, Moder 1991
zadržati se ob (~ tudi ob nekaterih pojavih)	zadržati se: 4c (na čemu) reči o čemu što obširnije (A)	ni te zveze	/	/	ni v tem pomenu	publ.	publ.	38	1985	
zadržati 'obdržati' (~ status)	zadržati: 1. zadržati, 2. pridržati, 3. obdržati (J 1955)	ni v tem pomenu	/	ni v tem pomenu	ni v tem pomenu	11. publ. obdržati	publ. ~privilegije - >obdržati, ohraniti	#1zadržati_status 18 (ohraniti 200, obdržati 82)	1975	
zagrevati se za kaj	zagrijavati: 3. ogrevati, navduševati (J 1955)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu	ekspr. navduševati	zagrevati: koga/kaj poud. ~ občinstvo navduševati	1	1995	
zahvaljujoč	zahvaljujoči: zaradi, po, v (J 1955)	ni te oblike	ni te oblike	/	/	zahvaljevati se: publ. zmagali so, zahvaljujoč se dobri igri v drugem delu tekme zaradi	zahvaljevati se: Zmagali so, *zahvaljujoč se dobri igri zaradi dobre igre	3374 (po zaslugi 12276)	1975, 1995, 2005	Stanek 1960, Kmecl 1979

						dobre igre				
zakasnitev	zakasniti: zamuditi se (J 1955)	Cig.	nezazn.	nezazn.	zakasniti: zamuditi	nezazn.	nezazn.	917	1945, 1955, 1985	
zaključek	zaključak: 1. zaključek, konec; 2. sklep (J 1986)	nk. - hs.	nezazn.	konec, sklep	°konec, sklep	nezazn.	sklep	sprejema* _#1zaključek 6 (sprejema* _#1sklep 303)	1975	
zaklonišče 'zavetje' (~ reakcije)	1. zavetje, zavetišče; 2. zaklonišče (J 1955)	DZ.	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	nezazn. (ni v tem pomenu)	nezazn.	2104 (ne v tem pomenu)	1945	
zapad	zapad: zahod (J 1955)	Jan., nk. (po drugih slov. jezikih) (zapaden = zahoden)	>zahod	zahod	> zahod	publ. Na zapadu se je pooblačilo; razloženo z zahod, neoznačeno	neobč. Zahod	zapad 29 (zahod 13857), zapadn* 206 (zahodn* 79295)	1945	Moder 1991
zapaziti	zapaziti: opaziti, zapaziti (J 1955)	Mur., Cig., Jan., nk.	/	nezazn.	nezazn.	opaziti	opaziti	655	1965	
zapreka	ovira (J 1955)	Jan., nk.	/	(zaprečiti preprečiti) nezazn.	> ovira	neozn.	ovira	1807 (ovir?: 31163)	1945	
zaprepaščen	osupel, začuden, zavzet, prepaden (J 1955)	/	>osupel	*prepaden, osupel	zaprepaden (°zaprepaščen) osupel, prepaden, zbegan	zaprepastiti neustalj.	*zgrožen, osupel	0	1945	Moder 1980
zasiguran	gotov (zasigurno: zagotovo) (J 1955)	/ (siguren Mik., nk., iz it. Sicuro)	/	*siguren: trden, varen, gotov, zanesljiv	°zagotoviti	zasigurati pog.	neknj. Pog. zagotovljen	17	1945	
zatajiti 'odpovedati'	zatajiti: 1. zatajiti, 2. poneveriti (J 1955); 1. zatajiti, 2. utajiti, 3. odpovedati (J 1986)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn.	ekspr. v določenem času, trenutku ne opraviti svoje funkcije, kot se želi, pričakuje	* odpovedati, biti neuspešen	2689	1965, 1995	Rupel 1965, Moder 1969, Toporišič 1979, Kalin Golob 2002

zatajiti 'utajiti'	zatajiti: 1. zatajiti, 2. poneveriti (J 1955)	ni v tem pomenu	/	nezazn. (pomen ni specificiran)	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v tem pomenu (mogoče 3. prikriti)	ni v tem pomenu	13	1975	
zateči koga	1. zalotiti 2. presenetiti, 3. najti, dobiti (J 1955)	Cig.	nezazn. (pomen ni specificiran)	zateči koga na poti: dohiteti; zateči koga pri kraji: zasačiti	nezazn.	ekspr. ujeti, dobiti: vojna jih je zatekla v Ameriki ko se je začela vojna, so bili v Ameriki	poud. zateči koga ~ tatu pri kraji zalotiti, ujeti	16	1945	
zaviseti	zavisiti: biti odvisen (J 1955)	Cig. (T.), Šol.; - rus.	zaviseti nezazn., zavisen = odvisen	* biti odvisen	*biti odvisen	nav. 3. os., knjiž., v zvezi z od biti odvisen	* biti odvisen	273	1945–1975	Zupančič 1950, Tominec 1958, Gradišnik 1973
zavoziti	zavoziti: zavoziti (J 1955),	peljati tja' nezazn.	/	nezazn.	nezazn.	nezazn.	nezazn.	120 (zapeljati 4331)	1965	
zavzeti mesto (predsedniško ~ je zavzel)	1. zavzeti - svoje mesto, 2. zasesti (J 1955)	(einen Platz nehmen) Cig., Jan., nk.	ni te zveze	ne v tej zvezi	ne v tem pomenu	redko prosil je sodelavca, če za nekaj časa zavzame njegovo mesto pri stroju prevzame	publ. v vladi zavzemati ~ zunanjega ministra imeti položaj	64	1945	
zavzeti stališče	zauzeti: - stav prema komu ili čemu (J 1955)	ni te zveze	/	ni te zveze	nezazn.	publ. Imeti, izraziti	publ. ~ kritično stališče do česa postati kritičen	533	1955	
zlostavljanje	zlostavljati: hudo ravnati s kom (J 1955)	/	/	*slabo ravnati s kom	/	zlostavljati star.	/	6	1945	
zlovolja	zlovolja: slaba volja, nevolja (J 1955)	/ (zlovoljnost: Cig., Jan., Cig. (T.), C.)	/ (zlovoljen nezazn.)	/ (zlovoljnost nezazn.)	zlovoljen: nejevoljen, slabe volje	knjiž. slaba volja, nerazpoloženje	neobč. slaba volja, nerazpoloženje	zlovolj* 588 (slab* volj* 6709)	1995	

zmagati kaj (~ vse težkoče)	pobijediti: zmagati, premagati (J 1986)	nezazn.	/	ni vezave	zmagati sovražnika, pot, vzpon, težave, strast	star. Zmagati jezo, strah	star. Zmagati jezo	2	1945	
znaten 'pomemben'	znatan: 1. koji mnogo znači; značajan (A 1998) (značajan: pomemben J 1986)	bedeutend itd.: Cig., Jan., nk.	/	ni tega pomena	ni v tem pomenu	zastar. Pomemben, znamenit	ne v tem pomenu	/	1945	
zoperstaviti	suprotstaviti: I. postaviti nasproti, II - se: upreti se (J ,1972)	po nem.	(po nem.) = sl. Upreti se, upirati se	po nem.; je enako sl. Upreti se	°upreti se	knjiž.	knjiž. 2. -se upreti se	1886	1985	
zvaliti skrb za koga/kaj na pleča	svaliti što na čija leđa (M)	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	vzeti kaj na svoja pleča	ekspr. prevzeti odgovornost na svoja pleča nase; zvaliti skrb za družino na ženina ramena	ni te zveze; poud. zvaliti kaj na koga ~ odgovornost na druge [preložiti]	0	1965	
zvaničnik	poduradnik (J 1955)	/	/	/	/	/	/	2	1945	
zvanje	zvanje: 1. poklic, 3. uradni naziv v poklicu, službi (J 1955)	Jan., Cig. (T), DZ., (hs.)	/	poklic, naziv	° poklic, naslov	zastar. 1. poklic, 2. poslanstvo, 3. naslov, naziv	/	0	1965	
zvezan s čim 'povezan'	svezati; 2b povezati se s kime (A)	Cig., nk.	ni te zveze	ni te zveze	nezazn.	nezazn.	zvezati se z/s kom/čim ~ ~ z goljufi povezati se		1955	
žena	žena, ženska (J 1955)	1. pomen: das Weib	nezazn. (pomen ni specificiran)	ni v pomenu ženska	ni v pomenu ženska	publ.: upoštevati iniciativo žena žensk	publ. Ženska	5/100 (vseh 99921)	1945	Moder 1969
življenjska nevarnost	HJK: život* opasnost* 404 pojavitve	ni te zveze	ni te zveze	ni te zveze	°smrtna nevarnost	smrtna nevarnost	ni te zveze	življ*_nevarn* 24 (smrtn*_nevarn* 2977)	1975	

živopisen	živopisan: slikovit (J 1955)	Cig. (T.) - rus.	/	/	/	knjiž. pisan, barvit	neobč.: pisan, barvit; slikovit	543	1995	